

הבנייתה של משפחה הומוסקסואלית

במודל 'הורות משותפת' עם אישה:

הניעות בין האישי, הזוגי והמשפחתי

מאת: אלון אורן

בהדרכת: פרופ' עדיטל בן-ארי

עבודת גמר המוגשת כמילוי חלק מהדרישות
לקבלת תואר מוסמך

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה ללימודי רווחה ובריאות

בית הספר לעבודה סוציאלית

דצמבר 2006

עם סיום כתיבת המחקר אני רוצה להודות למספר אנשים שללא תמיכתם הוא לא היה מתאפשר.

בראש ובראשונה ברצוני להודות למרואייני המחקר על כך שבטחו בי ואפשרו לי נגיעה בעולמם הפנימי. למשפחתי שהתהוותה במהלך כתיבת המחקר. לגל, על מתן הכתף והאמונה. ליובל, בני, על תחושות הוריות רבות עוצמה שנבטו בי עם הצטרפותו למשפחה. על שמחת החיים, האושר, התמימות והאופטימיות שהודות לו לבלבו ופרחו בנו כמשפחה. להורי, אבנר ורחל שנטעו בי את הכמיהה לידיעה. לאחי, מני ויניב שסייעו לי להחזיק את התקווה.

ברצוני להודות לשרון גיל שעזר לי למקד ולחדד את הנושא הנחקר. לחברתי, בת-חן שסייעה בידי לדון בהבדל שבין אישור חיצוני לפנימי ולהבחין במערך הגומלין המתקיים בין לגיטימציה חברתית להכרה פנימית. הודות לכך, התאפשר לי לזהות ולהכיר בחירות אותה לקחו לעצמם מרואיני המחקר, כדי ליצור הגדרה ייחודית, שלמה ומובחנת של מבנה המשפחה שלהם והמקום של כל אחד מהם בתוכו.

מעל הכול, ברצוני להודות לעדי בן-ארי. על הידע הרב שחלקה עימי, על החדות, הישירות, הכנות, הרגישות ובמיוחד על כך שהייתה שם תמיד בשבילי.

תוכן העניינים

5	.....	תקציר
7	.....	מבוא
10	.....	פרק 1 : רקע מדעי
	.....	1.1 פרספקטיבות תיאורטיות
	.....	1.2 המונח 'זהות הומוסקסואלית' כמטאפורה לתפיסה חברתית
	.....	1.3 יחסי גומלין בין היבטים חברתיים ואישיים בזוגיות הומוסקסואלית
	.....	1.4 הקשר בין רעיונות חברתיים לתפיסה עצמית של אבהות הומוסקסואלית
	.....	1.5 מטרות ושאלות המחקר
26	.....	פרק 2 : השיטה
	.....	2.1 המדגם
	.....	2.2 כלי המחקר
	.....	2.3 הליך המחקר
	.....	2.4 ניתוח הנתונים
	.....	2.5 תוקף ומהמנות
31	.....	פרק 3 : ניתוח הנתונים
31	.....	3.1 התהוות רעיון ההורות
	.....	3.1.1 הומוסקסואליות והורות – הגדרות סותרות?
	.....	3.1.2 ההחלטה על ההורות המשותפת כסינתזה של הגדרות
	.....	3.1.3 לקראת ההורות – גיבוש המודל והבניית חוזה השותפות
	.....	3.1.4 המעבר להורות – הגדרות מחדשות למרחבים הקיימים
50	.....	3.2 מודל ההורות המשותפת – הלכה למעשה
	.....	3.2.1 הדינאמיקה בתוך המשולש ההורי
	.....	א. האתגרים העומדים בפני הזוגיות
	.....	ב. הקשר עם האם
	.....	ג. גבולות בין הקשר עם האם לבין הקשר הזוגי

.....	ד. השפעת הקשר עם האם על זוגיות הגברים	
.....	3.2.2 חווית ההורות	
.....	א. המרכיב הביולוגי בהורות ומשמעויותיו	
.....	ב. התפתחותה ההדרגתית של תפיסת ההורות	
.....	ג. החוויה ההורית והשפעותיה על ההגדרה העצמית	
.....	ד. הקשר בין הורות לזוגיות	
.....	3.2.3 מבנה המשפחה	
.....	א. מבנה המשפחה – דינאמיקה של מרחבים	
.....	ב. נורמליזציה של משפחה - זוג גברים וילד	
.....	ג. שאלת הלגיטימציה להורות של ההורה הלא ביולוגי	
82	3.3 תובנות והתבוננות ממבט-על	
.....	3.3.1 המשמעויות של חיי משפחה בבתים נפרדים	
.....	3.3.2 בחינה מחודשת של מודל ההורות האופטימאלי	
.....	3.3.3 בחירה מחודשת במודל	
.....	3.3.4 הגדרה מדויקת של מבנה המשולש ההורי כמפתח להצלחה ביישום המודל	
91	פרק 4 : דיון	
94	4.1 התהוותם של מרחבים ומערכות משפחתיות – ניתוח על פני ציר הזמן	
.....	4.1.1 התהוות רעיון ההורות	
.....	4.1.2 המעבר להורות	
.....	4.1.3 מודל ההורות המשותפת – הלכה למעשה	
109	4.2 כיווני מחקר עתידיים	
.....	4.2.1 כווני מחקר עתידיים	
.....	4.2.2 השלכות קליניות	
111	ביבליוגרפיה	
.....	נספח א: מדריך ראיון חצי מובנה	

הבנייתה של משפחה הומוסקסואלית

במודל 'הורות משותפת' עם אישה:

הניעות בין האישי, הזוגי והמשפחתי

אלון אורן

תקציר

מחקר זה בוחן את ההבניה החברתית של מודל ההורות המשותפת (Co-Parenting) עם אישה, בקרב זוגות הומוסקסואלים. מודל זה נשען על הסכם הורי בין האב הביולוגי לבין השותפה ההורית ונסמך על הסכמי משמורת בגירושים. מבחינה מעשית, לאחר הולדת הילד מתהווים שני יתים משמעותיים עבורו. מבחינת ההוויה המשפחתית, המשמעות היא שכל בית מתפקד בנפרד ברמה היומיומית, כשקבלת החלטות משמעותיות מתקבלת בהסכמה.

מטרת המחקר היא ללמוד על החוויה האישית וההבניה החברתית של הורות בקרב גברים הומוסקסואלים שבחרו לממש את הורותם במודל ההורות המשותפת. לשם כך, נבחרה הפרדיגמה הפנומנולוגית כמסגרת תיאורטית המנחה את המחקר שמבקש להבין את ההתנסויות והמשמעויות הסובייקטיביות שהגברים מעניקים לתופעה, תוך הבניית מסגרת תיאורטית שתעמיק את הבנתה.

המדגם כולל 13 מרואינים, שמימשו הורות במסגרת מודל ההורות המשותפת, ת, גברים הומוסקסואלים שחוו את התהליך מתחילתו, בשיתוף עם בני זוגם. לשיטתו של מחקר זה, בני הזוג מהווים יחידה הורית גברית שמיישמת עם אישה את מודל ההורות המשותפת. עם זאת, מניתוח הנתונים עלה כי סוגיות מסוימות מקבלות משמעות שונה ונטענות ברגישויות שונות בידי אבי הילד ובידי בן זוגו. נמצא כי מתקיים שוני בין חוויית ההורות לחוויית האבהות, ובהתאמה, בין המשמעויות המיוחסות להגדרה כ'הורה' וכ'אב'. עלה ממנו אבחנה בין **האב הביולוגי** לבן זוגו, **ההורה הלא ביולוגי**. אבחנה זו משקפת מהויות וטעונה במטענים עמוקים שייבחנו בהקשר למשמעויות תיהם בהבניית המודל ויישומו. מכאן, חלק מסוגיות ההכרה והלגיטימציה עוסקות במינוחים הללו הבוחנים את העמדה השונה מחד ודומה מאידך, של בני הזוג מול ההורות.

מניתוח הנתונים עלה עיסוק של בני הזוג בשאלת המקום והמעמד של כל אחד מהם בתוך מבנה המשפחה המתהווה. עם הזמן מתמקד עיסוק זה בשאלת מקומו של ההורה הלא ביולוגי. נמצא כי מתקיימת מערכת גומלין בין הכרה פנימית בהורותו של ההורה הלא ביולוגי לבין הכרה חיצונית שהיא זוכה לה. ככל שנוצרת השלמה בין ההגדרות, קטן הצורך לעסוק בהן. כמו כן מתקיים בהגדרות

מערך גומלין בין נורמות ומערכת חוקים חיצונית למערכת המשפחתית לבין מערכת חוקים פנימית שמייצרת הגדרות מחודשות לנורמות קיימות.

מממצאי המחקר עולה מודל המאפיין את תהליך הבנייתו של מבנה משפחה מורכב המקיים בתוכו שתי תת מערכות משפחתיות הבאות לביטוי בשתי מסגרות משפחתיות מובחנות **אב-הורה-ילד** לצד **אם-ילד**. מבנה זה של משפחה נוצר ב תהליך שניתן לציין בו שלושה שלבים, משלב ההחלטה על ההורות, דרך המעבר להורות ועד לכינון שני בתים נפרדים. כל שלב מאתגר את המערכת באתגרים חדשים הכרוכים בהגדרות חדשות הנובעות ממאפייניה הייחודיים של הזוגיות ההומוסקסואלית. במודל זה מתקיימת התפתחות והבנייה של הגדרת מבנה המשפחה, ההורות, הזוגיות וההומוסקסואליות. האתגר העומד בפני המרואיינים הוא ליצור סינרגיה בין ההגדרות הללו שנתפסות בתחילת הדרך כעומדות בסתירה זו לזו. ממחקר זה עולה שההוויה המשפחתית הנוצרת במסגרת המערכת המשפחתית של שני הורים וילד, משנה את התפיסות האישיות והחברתיות בנוגע להגדרת מקומו של כל אחד מבני הזוג בתוך המערך המשפחתי שנוצר. כך, בסופו של דבר, נוצרת מערכת שלוקחת לעצמה את החירות להוות מסגרת משפחתית מובחנת של אב-הורה-ילד, לצד המסגרת המשפחתית של אם-הורה-ילד. המציאות המשפחתית גורמת בסופו של דבר להלימה בין הגדרת ההומוסקסואליות, הזוגיות וההורות ובכך מבטלת את הפרדה המעשית והקונספטואלית בין ההורות לזוגיות, המאפיינת את ראשיתו של התהליך.

מבוא

בספרות קיימת הערכה כי בארה"ב ישנם בין 1-3 מיליון גברים הומוסקסואלים המגדלים ילדים באופן פעיל (Patterson, 2000). ההערכות הסטטיסטיות מצביעות על כך שבישראל כ- 7% מכלל הגברים ההומוסקסואלים מגדלים ילדים במודלים שונים של הורות (משפחה חדשה, 2004). הורות אצל גברים הומוסקסואלים מתקיימת בשני מצבים – האחד, גברים שהפכו להורים בטרם חשיפת נטייתם המינית, במסגרת משפחה הטרוסקסואלית. השני, גברים שהפכו לאבות אחרי שהכירו בנטייתם ההומוסקסואלית, אם על ידי הורות ביולוגית או אימוץ. עד לפני זמן לא רב, עסקו המחקרים במצב בו ההורה מגלה או חושף את זהותו המינית לאחר הולדת ילדיו. כיום, גובר והולך מספרם של גברים ההופכים להורים לאחר חשיפת נטייתם המינית. בעקבות זאת, מתרחב המחקר ומתמקד באבות אלה. ערוצים אלטרנטיביים להורות והולדה, נפוצים יותר בחברה והופכים למקובלים אצל גברים הומוסקסואלים (Beers, 1996; Crawford, 1987; Johnson & O'Connor, 2002; Fitzgerald, 1999; Patterson, 1994, 2000; Pollack & Vaughn, 1987).

עבור זוגות של גברים העומדים בפני קבלת החלטה על מימוש ההורות, קיימות בעיקר שתי אפשרויות זמינות. האחת - אימוץ, זמינה פחות בשל קשיים בירוקרטיים וחוקיים, והשנייה, היא בניית 'הורות משותפת' (Co-Parenting) עם אישה, באמצעות הסכם הורי, בו מפורטים הסדרי משמורת עתידיים ואחרים, עוד בטרם הולדתו של הילד. מודל ההורות המשותפת מתקיים במסגרת חברתית המעצבת תפיסות אולטימטיביות בנוגע להגדרת מבנה המשפחה ומהותה של ההורות. התפיסות הנפוצות כיום נשענות על מודלים מסורתיים של הורות, המבליטים את חשיבותה של האם בהתפתחות הילד, ובכך שוללות את האופציה של יחידה הורית גברית. תפיסות אלה, בין אם מקורן בהומופוביה חברתית, ובין אם בתפיסות פסיכולוגיות או פילוסופיות כאלה ואחרות, מייצרות בקרב גברים הומוסקסואלים מתח בין ההגדרה העצמית ההורית להגדרה העצמית כהומוסקסואל. כתוצאה מכך, לעיתים, הן אף מטות את הכף לטובת הבחירה במודל ההורות המשותפת עם אישה.

הבחירה לעצב משולש הורי עם אישה לצד המערכת הזוגית ההומוסקסואלית יוצרת פיצול במבנה המערכת לשתי תתי מערכות, הורית וזוגית. מעבר למשמעותה הפרקטית של הבחירה בהורות משותפת, אפשרות זו נושאת בחובה מורכבות רגשית, הבאה לביטוי עוד בטרם מומשה ההורות. הצטרפות האישה כגורם נוסף, כמו גם המעמד החוקי והחברתי השונה של ההורה הביולוגי והאב הלא ביולוגי, עשויים להפר את האיזון במערכת הזוגית. ההסדרים בין ההורים במודל ההורות המשותפת עם אישה, מתקיימים במאפיינים דומים לאלה של הסכם גירושים המתווה את הסדרי המשמורת של ההורים הגרושים על ילדם המשותף. מבחינה מעשית, לילד יש שני בתים. בכל אחד

מהם יש לו חדר, מיטה וחפצים אישיים. מבחינת ההווה המשפחתית, המשמעות היא שכל בית מתפקד בנפרד ברמה היומיומית השוטפת.

מתוך חוויות והתנסויות של גברים הומוסקסואלים עולה כי מעמדו של ההורה הלא ביולוגי במודל של 'הורות משותפת', מורכב ולעיתים בעייתי. הניסיון המצטבר של החוקר כמנחה קבוצות המלווה תהליכים של התלבטות בנושא, מצביע על תפיסות חברתיות דיכוטומיות, המובילות להעדר הכרה במעמדו של ההורה הלא ביולוגי. תפיסות אלה מקשות על התמקמות טבעית בתוך מבנה המשפחה המתהווה. במסגרת ההתכוננות לקראת 'הורות משותפת' ניכרת דה-לגיטימציה מהסביבה ואף מהקהילה ההומו-לסבית. שאלת המקום של בן הזוג, ההורה הלא ביולוגי וחווית ההורות שלו, מעמידה את המערכת על מרכיביה השונים, בפני סוגיות מהותיות: מקומו ומעמדו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה, הקשר בין זוגיות הומוסקסואלית והורות והבנייתה של מערכת משפחתית.

למרות ההיקף ההולך וגדל של תופעת ההורות בקרב גברים הומוסקסואלים ומורכבותה, מעטים, באופן יחסי, המחקרים העוסקים בה. ממחקרים אלה (למשל; Brooks & Goldberg, 2001; Mallon, 1998; Mallon, 2004) עולה כי קיים קושי רב במיזוג התפיסה של הומוסקסואל את עצמו כאב וכהומוסקסואל. יש להניח כי מקורותיו של קושי זה טמונים בהטרו-סקסזים והומופוביה הרווחים בחברה ומהווים גורם בהפנמת ערכים, אשר מקשים על יכולת החברה להכיר במעמדו ההורי של הומוסקסואל. לא נמצאו בספרות מחקרים המתמקדים בגברים ובזוגיותם בתוך המודל המשפחתי של 'הורות משותפת' עם אישה, ובכך נותרת הסוגיה של כניסת האישה אל המערכת הזוגית לוטה בערפל מבחינה אקדמית, למרות שהתופעה הולכת ומתפשטת. מיעוט הממצאים לגבי הורות של גברים הומוסקסואלים, לצד מספר הולך וגדל של מחקרים על אמהות לסבית (Patterson, 1999; Morningstar, 2000; Donovan, 2002; Touroni & Acocyle, 2002; 2000,1994), מדגיש את נחיצותו של המחקר הנוכחי.

מטרתו של מחקר זה היא לחקור ולהבין את טבעה של ההבניה החברתית של הורות הומוסקסואלית במודל של הורות משותפת עם אישה. בהבניה זו מתקיים מערך הגומלין בין האישי, הבין-אישי והחברתי. שאלת המחקר המרכזית, אם כן, היא - באיזה אופן חווים גברים הומוסקסואלים את המעבר מיחידה זוגית למבנה משפחתי מורכב הכולל אם וילד. מבחינה אישית, זוגית, מערכתית וחברתית?

נראה כי הדרך הראויה לבדוק תופעה חברתית בראשית דרכה, הנה באמצעות מחקר איכותני, המדגיש את החוויה, המשמעות והתהליך על פני תוצר כמותי ומדיד. לשם כך, מציע המחקר מסגרת תיאורטית, המושתתת על הפרדיגמה הפנומנולוגית. מסגרת זו מובנית באופן אינדוקטיבי ומעמיקה את הבנת מורכבות התופעה. היא מתהווה לאורך שלוש פרספקטיבות תיאורטיות -

הקווירית, המערכתית והמבנית - כשהשילוב ביניהן מאפשר להעמיק את הבנת התופעה הייחודית , כחלק מתופעה חברתית רחבה יותר.

תרומתו של המחקר הנוכחי עשויה להיות הן ברמה התיאורטית והן ברמה הפרקטית. ברמה התיאורטית המחקר עשוי לתרום הן להבנת המורכבות הנוצרת במערכת הזוגית הגברית כתוצאה מהשתלבותה של האישה בעולמה של היחידה הזוגית הגברית , והן לבחינת הקשר בין 'הומוסקסואליות' לשיח החברתי. ברמה הפרקטית, הידע המצטבר במחקר, בנוסף למחקרי המשך שיערכו סביב הנושא, עשוי לאפשר, בסופו של דבר, הבנייה של שיטת התערבות טיפולית הממוקדת בתהליך המעבר להורות, ברמת הפרט, הזוג, המשפחה ובהקשר החברתי. מחקר זה צפוי לסייע לאנשי מקצוע בהבנת החוויה ומשמעותה, ובכך לתת מענה לגברים הומוסקסואלים שנמצאים בתהליך הקמת משפחה, בהיבט האישי, הבין אישי והמערכתי.

פרק 1: רקע מדעי

הפרק הנוכחי מציג רקע מדעי רלוונטי לתהליך הבניית המשפחה הגברית ההומוסקסואלית . משפחה המתחילה מפרט , הופכת ליחידה זוגית ולבסוף הופכת למשפחה במודל של הורות משותפת עם אישה . בהתאם למודל זה של התפתחות נבנה הפרק . בתחילה, תוצגנה הפרספקטיבות התיאורטיות, עליהן מושתת המחקר . בהמשך, תיערך סקירה של תפיסות חברתיות המגבשות את התפיסה העצמית כהומוסקסואל . לאחריה, תוצג הזוגיות ההומוסקסואלית ומערך הגומלין המתקיים בינה לבין החברה. ולבסוף, יוצג התהליך המאפיין את המעבר להורות ההומוסקסואלית.

1.1 פרספקטיבות תיאורטיות

הפרספקטיבות התיאורטיות – המערכתית, המבנית והקווירית, שנבחרו למחקר זה משלבות עולמות תוכן פילוסופיים וטיפוליים. פרספקטיבות אלו ישרתו את המחקר כדי להציע מסגרת תיאורטית הטוענת למערך השפעה הדדי בין האדם לסביבתו. השילוב ביניהן מאפשר להעמיק את הבנת התופעה הייחודית , כחלק מתופעה חברתית רחבה יותר . תיאורית המערכות מבליטה את המבנה המערכתי של החברה , כך שמקננות בה היררכיה של מערכות . ניתן לומר כי המערכת המשפחתית מהווה תת מערכת של המערכת המקיפה אותה , עד לרמה של החברה בכללותה . לפיכך, בולט מערך הגומלין המתקיים בין הפרט , המערכת המשפחתית אליה הוא שייך , והחברה. מכאן ששינוי באחד מרכיבי המערכת יוביל לשינוי בחלקים האחרים שלה. כתוצאה מכך, עשויות המשפחות אותן מקימים הגברים לעצב , בסופו של דבר , את התפיסות החברתיות. הגישה המבנית מדגישה את השאיפה הטבעית של המערכת המשפחתית להימצא בשיווי משקל תמידי . מכאן, בכל פעם שתאותגר המערכת על ידי שינוי חיצוני או פנימי , יופר שיווי המשקל והמערכת תשאף להגיע לשיווי משקל מחודש. התיאוריה הקווירית מדגישה את המשמעות החברתית של ה 'חריגות'. לפיכך, טוענת כי ההומוסקסואליות איננה מהות העומדת בפני עצמה, אלא משרתת באופנים מסוימים את הצורך החברתי. יתרה מכך, היא מעניקה לקבוצות 'חריגות' את החירות ליצור לעצמה הגדרה מחודשת , שאינה מתחשבת במוסכמות חברתיות מסורתיות.

1.1.1 תיאורית המערכות

תיאורית המערכות , מקורותיה בדיסיפלינות מדעיות כגון- מתמטיקה, פיזיקה והנדסה . פיתוחה החל כבר בשנות הארבעים , במגמה לבחון מבנים של יחידות ביולוגיות ומכאניות , תפקודם ואופן התארגנותן . כתוצאה מכך , התגלה כי מבנים פשוטים כמורכבים , כמו מכוונות , מנועים ואף המוח האנושי , מקיימים מבנה של מערכת שבתוכה קיים מכלול של מרכיבים הקשורים זה לזה . מכאן, נוצרה הנחת יסוד בסיסית האומרת שכדי לבחון מערכת כלשהי , יש להתבונן במכלול מרכיביה

והאינטראקציה המתקיימת ביניהם. מכאן, נסללה הדרך להתבוננות על המשפחה כיחידה מאורגנת, על פני אוסף של אינדיבידואלים (Nichols & Schwartz, 2003).

במקביל, Ludwig Bertalanffy, ביולוג אוסטרי, עסק בשנות הארבעים בפיתוחו של מודל שבחן את אופן התנהלותן של מערכות אנושיות, באמצעות תיאוריית המערכות. כתוצאה מכך, נמצא כי מתקיימת הלימה בין החוקים המאפיינים את האורגניזם הביולוגי, למערכות אנושיות (Nichols & Schwartz, 2003). עם זאת נוצרה אבחנה מהותית בין החוקיות המאפיינת אורגניזמים ביולוגי למערכות אנושיות. בעוד שפעילות פנימית של מבנה האורגניזמים הביולוגי מובילה לתוצאה הידועה מראש, הרי שלמערכת אנושית יש את היכולת להמציא את עצמה בכל פעם מחדש, בהתאם לאינטראקציות המתקיימות בתוכה, בין חבריה ומחוצה לה, עם הסביבה. הפרספקטיבה של התבוננות על המשפחה כמערכת, יצרה בסופו של דבר תשתית להתפתחותו של הטיפול המשפחתי. תיאוריית המערכות מושתתת על מספר הנחות יסוד (Bertalanffy, 1968; Davidson, 1983;):

(Nichols & Schwartz, 2003; Whitechurch & Constantine, 1993):

1. מערכות יכולות להיות מובנות רק כשלים. מכאן, על מנת להבין התנהלות של פרט במשפחה, יש לתת את הדעת על מכלול האינטראקציות המתקיימות בתוך המערכת המשפחתית.
2. כל חלקי המערכת קשורים זה לזה. מכאן ששינוי במרכיב אחד, יבוא לידי ביטוי במרכיבי המערכת האחרים. הווה אומר, שינוי ברמת הפרט משליך על כלל המערכת המשפחתית.
3. המערכות האנושיות הן גמישות (רפלקסיביות). מכאן, למערכת אנושית, בניגוד למערכת מכאנית, יש יכולת לבחון את עצמה ולהסביר את עצמה. יכולת זו מאפשרת למשפחה לקבוע את גבולותיה החיצוניים והפנימיים תוך קביעת והצבת מטרות מחודשות. כל זאת מאפשר למערכת להיות גמישה לשינויים במבנה הפנימי והחיצוני שלה. להנחה זו מתווספת הנחת האינטראקציה הסימבולית הגורסת כי התקשורת האנושית כוללת סמלים ומשמעויות ייחודיים, תלוי חברה ותקופה. מכאן, מתוארות המערכות האנושיות כפועלות על פי תפיסות סובייקטיביות של חבריהן, שנמצאות באינטראקציה עם החברה.
4. כל מערכת היא תת מערכת של מערכת גדולה יותר. מכאן, שמתקיימת תלות ומערך גומלין בין המערכת לסביבתה.

מערכת (System), לפי גישה זו, מוגדרת כקבוצה של אובייקטים או מרכיבים שמקיימים מערך גומלין הדדי בינם לבין עצמם ובינם לבין הסביבה. לפיכך, מערכת מהווה יחידה שמובחנת מהסביבה, אך באותה העת מקיימת עמה **מערך גומלין**, כך שהיא מושפעת ממנה ומשפיעה עליה. המערכת מתוארת באמצעות רמות, כך שכל מערכת מורכבת **מתת מערכות (Sub systems)** ובאותה העת מהו זה חלק ממערכות רחבות יותר – **מערכות על (Supra Systems)**. בתוך החברה נוצרות

יחידות שליטה ובקרה (echelons), כך שליחידה גבוהה יותר במערכת יש שליטה גבוהה יותר מהמערכת הנמוכה יותר. מכאן בולטת השפעתה של המערכת הקהילתית חברתית על הפרט, שבאה לידי ביטוי בהנחלת מערכת אמונות וערכים שמנחים את אופן החשיבה והפעולה של חברי המערכת. עצם הזיהוי של מרכיבים כמערכת, משרטט **גבול** (Boundary) סביבם. תיחום הגבולות של המערכת יוצר הגדרה של המערכת ושל הסביבה. הצבת הגבולות איננה מוחשית, אלא מופשטת, כך שהתבוננות מתוך המערכת שונה מאשר מחוצה לה. מכאן שהגדרה של הגבולות הנה דינאמית ומשתנה בהתאם לפרספקטיבה של המתבונן. **חדירות הגבולות** מתייחסת לאופי האינטראקציה של המערכת עם הסביבה, ולמעשה בוחנת את מידת החדירות של גבולות המערכת מפני הסביבה, כך שמתקיימים בין המערכת לסביבה, **חוקי טרנספורמציה** – התהליך המאפיין את **העיבוד של הקלט** מהסביבה על להוצאת **הפלט** בחזרה לסביבה. מעצם הגדרתה של המערכת, מתקיימת בין חבריה **תלות** והשפעה הדדית. מכאן, ניתן לומר כי שינויים באחד מחלקיה של המערכת ישפיע על כל החלקים האחרים. (Kantor & Lehr, 1976) תארו את המשפחה כמרחב בו מתקיימות אינטראקציות בין חבריה. אינטראקציות אלו מווסתות את המרחבים השונים המתקיימים במערכת ומגדירות אותם. המחקר הנוכחי, עושה שימוש בשפה אותה יצרה תיאוריית המערכות. ההתבוננות בסוגיה החברתית כתופעה, מבליטה את התלות המתקיימת בין הפרט לסביבה. תיאוריה זו משרטטת את מבנה החברה כמורכב ממערכות המ קננות זו בזו, כך ששינוי ברמת הפרט, עשוי לגרום לשינוי ברמת החברה.

1.1.2 הגישה המבנית

התיאוריה המבנית, המתבססת על תיאורית המערכות במדעי החברה, מניחה שהמציאות מובנית כל הזמן, אינה קבועה ותלויה בהקשר בו בוחנים אותה. לפיכך היא רואה באמונה ובאידיאולוגיה התייחסויות תלויות תרבות וחברה. מכאן, שזוגיות, או משפחה, הנה מערכת שתפקידה לשמש מרחב מוגן מהסביבה עמה היא נמצאת באינטראקציה מתמדת, בשאיפה לשמירה על שיווי המשקל (homeostasis) הפנימי שלה. עם זאת, גבולותיה עלולים לחסום אותה לתשומות חיצוניות. במקרים בהם היא קשיחה מדי, מגוון האפשרויות לביטוי העצמי העומדות לרשות חבריה, יהיה מוגבל, כך שהזוגיות תאבד בהדרגה את יכולתה לאפשר התפתחות (Nichols & Schwartz, 2003). במהלך חייה של המערכת מפתח כל אחד מחבריה הכרה בנוגע לגבולות הטריטוריה שלו, ולמקומו ביחס לנורמות שלה (Minuchin & Fishman, 1981).

לשם כך נבנית מערכת של כללים מחייבים בנוגע לתפקוד ולארגון האינטראקציה בין חבריה. זו מהווה בסיס לתחושת שייכות ויציבות המשרתת אותה ואת חבריה בהתמודדויות היומיום, מעצם

העובדה שהיא מאפשרת ניבוי ובכך מספקת מידה של וודאות. לכן, שינוי גדול או מהיר מידי יוביל לערעור תחושת היציבות, וממנו, להתנגדות. ניתן לומר כי התפתחות של זוגיות במערכת משפחתית, נמדדת במסוגלותה להתמודד עם שינויים פנימיים וחיזוניים, תוך הגמשת גבולותיה, כשבמוקד עומדת שאיפתה להמשכיות (Minuchin, 1974).

פרספקטיבה זו, מעשירה את בחינת התופעה החברתית, כך שמאפשרת לדון במערכת המשפחתית במושגים של מבנים בעלי חוקים פנימיים, השואפים לשמר את הקיים. מכאן, שינויים במבנה המשפחה, טיבם שיאתגרו את מבנה המשפחה ושיווי המשקל המתקיים בה.

1.1.3 התיאוריה הקווירית

במרכז התיאוריה הקווירית (Queer Theory) שקמה על רקע המחלוקת בין הגישה המהותנית (Essentialism) לתיאורית ההבניה החברתית (Social Constructivism), עומד ההקשר החברתי המייצר את החריגות על משמעויותיה, כפועל יוצא של אינטראקציות בין פרטים בחברה (Foucault & Lawerence, 1988). התיאוריה קוראת תגר על המונח 'טבעי' כמושג המתייחס לכל הנוגע למין, מגדר, מיניות והקשר ביניהם (גרוס וזיו, 2003; ספרגו, 2002; Watson, 2005).

המונח "קוויר" (queer), הנו תוצר של אמירה חברתית על המיעוט ההומוסקסואלי, שאומץ על ידו והועצם לכדי אבסורד במטרה לגבש אמירת-נגד. קשה לספק הגדרה מדויקת של המונח, מאחר שבמידה רבה הוא מתפקד באופנים ובהקשרים שונים, ושגבולותיו הסמנטיים הם עמומים במתכוון. משמעויותו המקורית של המונח הנה חריג, שונה, מוזר, חולה, הומו, גיי ועוד... משמעויות שהמכנה המשותף שלהן הוא שהן משקפות את יחס החברה להומוסקסואליות כימוקצת מחמת מיאוס. ניכוס שם שמייצג עמדה הומופובית לטובת האסטרטגיה של התנגדות, מגלם בתוכו את כוחן של מילים לעצב מציאות חברתית ולחזק את החריג, על ידי הבלטת הייחודיות והמודעות העצמית והחברתית לחריגותו (ספרגו, 2002). מכאן, ולשם כך, לפי התפיסה הקווירית, למונח 'זהות' אין גבולות, ועל כן הוא חסר הגדרה וחסר התייחסות, שכן, מה שמאפיין אותה הוא בעיקר ערעור על הסדר החברתי בהתייחס למין-מגדר-מיניות. במובן זה "קוויר" הוא קטגוריית זהות שאיננה מכוונת למובן המהותני (essential) של המושג. השימוש במושג 'זהות קווירית' הופך למורכב משום שביסוד הרעיון הקווירי מופקעת התפיסה של זהות אחידה וקבועה.

התיאוריה הקווירית שואבת את מקורותיה משתי תיאוריות מרכזיות: התיאוריה הפמיניסטית ותיאורית ההבניה החברתית של המיניות כפי שבוטאה בכתביו של פוקו (גרוס וזיו, 2003; ספרגו, 2002; Watson, 2005). התיאוריה הפמיניסטית מאתגרת הנחות יסוד המקובלות בהקשר ל"טבעיותה" של החלוקה גבר-אשה, הטרוסקסואל-הומוסקסואל. התפיסה הפמיניסטית מציגה חלוקות אלה כמגמות פוליטיות העושות שימוש מניפולטיבי במושג 'טבעי' לשם הנצחת

החלוקה ע"י הצגתן כקטגוריות אידיאולוגיות המשמשות להסוואה ולשימור המצב הנתון . קו הגבול בין התיאוריה הפמיניסטית לקווירית מטושטש למדי . מאמרים רבים , שנכתבו על ידי כותבים כמו אדריאן ריצ', מוניק ויטיג וג'ודית באטלר , מקבלים תוקף משיתוף רעיונות משתי התיאוריות (גרוס וזיו, 2003). יש הטוענים (למשל Kosofsky, 1991) כי שתי התיאוריות מקיימות ביניהן תלות הדדית, כך שסוגיית המגדר הפמיניסטית נבחנת במונחים קווירים, ולשאלת המיניות הקווירית יש התייחסות במונחים פמיניסטיים.

גם תיאורית ההבניה החברתית של המיניות טוענת כי חלוקה קטגוריאלית להטרוסקסואל והומוסקסואל היא מגמתית . היא מתקיימת ומונצחת מטעמי נוחות , ואף לא אחת מהאפשרויות טבעית יותר מהשנייה . העדפה מינית, לפי גישה זו , איננה מהות אלא תוצר של הזדהות עצמית עם תוויות חברתיות המקיימות ביניהן אינטראקציה . לפיכך, יש לראות בהגדרה של פרט כהומוסקסואל או הטרוסקסואל תולדה של שיח חברתי בלבד (גרוס וזיו, 2003). לכן המונחים 'הטרוסקסואל' ו'הומוסקסואל', הם מונחים המייצגים תפקיד חברתי המשתנה בהתאם להגדרותיה של החברה . הגדרות אלה מושתתות על הצורך האנושי ביצירת קטגוריות , החיוני לתחושת המשמעות והביטחון של הפרט (פוקו, 1996). מכאן יוצא שתחושת הביטחון והשייכות הן אלו שמייצרות אבחנה בין הומוסקסואל להטרוסקסואל.

שאלת הנורמטיביות, שמלווה את הדיון מהפרספקטיבה הקווירית , מבליטה את החשיבות במיקוד המחקר דווקא בהבנת הייחודי והחד-פעמי שבאדם , ובהבנת תופעה חברתית באמצעות חקירת החוויה הפרטית על משמעויותיה , והכללתה לרמת המשגה תיאורטית , מתודולוגיה העומדת בקנה אחד עם ייעודה של התיאוריה הקווירית ששמה לה ליעד לגבש גוף ידע המושתת על התנסות סובייקטיבית של אוכלוסיות ופרטים בחברה , כשההתנסות משמשת כנקודת התייחסות מתמדת שהידע מעוגן ונבחן מולה (גרוס וזיו, 2003).

המחקר הנוכחי יתמקד בשאלות הקשורות לאורח החיים החברתי הנגזר מההכרה בהעדפה המינית באמצעות בחינת התופעה דרך התנסויות אישיות . בדרך זו נוצר חיבור טבעי עם מתודת המחקר האיכותני.

הגישות התיאורטיות שהובאו בפרק זה, טוענות למערך השפעה הדדי בין האדם לסביבתו, ובכך מהוות תשתית מחקרית לבדיקת מהותה של תופעה חברתית. הפרקים הבאים, מטרתם לחזק את הזיקה הקיימת בין נושא המחקר להקשר החברתי. לשם כך, יתמקד הפרק הבא בביאור והמחשה של משמעות הקשר זה.

1.2 המונח 'זהות הומוסקסואלית' כמטאפורה לתפיסה חברתית

מחקרים רבים (למשל Horowitz & Newcomb, 2001; Eliason, 1996), שנערכו לאורך השנים, עמדו על האופן בו מתגבשת 'זהות הומוסקסואלית', כאחד המרכיבים של 'זהות מינית' (sexual identity). ההגדרה המקובלת כיום לזהות מינית מפרקת את המונח למין ביולוגי, תפיסה עצמית סובייקטיבית כזכר או כנקבה, תפקידי מגדר חברתיים (התנהגויות ועמדות שהתרבות מגדירה כהולמות לגברים או נשים), ואוריינטציה מינית (Shively & De-Cecco, 1977) המתייחסת לבחירת הפרטנר המיני או הזוגי (Bohan, 1996), או, לחילופין, לטווח העדפות בבחירת הפרטנר על פני ציר הנע בין הומוסקסואליות להטרוסקסואליות (Kinsey, Promeroy & Martin, 1948, 1953). מהגדרת זהות זו משתמע כי פרט המוגדר כהומוסקסואל מתאפיין באוריינטציה מינית שונה. למרות זאת, באופן פרדוקסאלי, במרבית המחקרים נעשה שימוש המעדיף את המונח זהות הומוסקסואלית על פני אוריינטציה, העדפה או נטייה הומוסקסואלית.

השימוש במונח זה ות מייצג מחלוקת רבת שנים, הקיימת בין הגישה המהותנית לבין גישת ההבניה החברתית. הגישה המהותנית רואה בזהות הומוסקסואלית מרכיב אינהרנטי הקבוע באישיות ואיננו ניתן לשינוי. לפיכך, על האדם לגלות אותה, להכיר בה ולהשלים עם קיומה (Whitman & Mathy, 1986). לעומת זאת, גישת ההבניה החברתית מחדשת את המושג "זהות הומוסקסואלית", ועושה בו שימוש כהגדרה דינאמית הלוקחת בחשבון את האינטראקציות החברתיות והשלכותיהן על הפרט, בהתאם לרוח התקופה (Rust, 1992; Eliason, 1996; Horowitz & Newcomb, 2001). ברוח זו, נבחרה הפרספקטיבה הקווירית המטי לה ספק בקיומה של מושג זהות בכלל וכתוצאה מכך מערערת על קיומה של 'זהות הומוסקסואלית' יציבה וקבועה הטבועה בהווייתו של הפרט. פרספקטיבה זו מעניקה למחקר זה את החירות להשתמש בהגדרה מחדשת למונח זהות, כך, שמופקעת ממנו המהות, ואת מקומה תופסים הייחוד והחד פעמי שבאדם. מסיבה זו לא יעשה המחקר הנוכחי שימוש במונח זהות ובמקומו יעשה שימוש במונחים אוריינטציה, הגדרה עצמית, תפיסה עצמית.

1.2.1 מודלים להבניה של תפיסה עצמית הומוסקסואלית

התייחסות המחקר אל תופעת ההומוסקסואליות החלה בזוית הרואה אותה כפתולוגיה הניתנת לריפוי (Krajeski, 1996). מרגע שהושגה הסכמה לגבי הוצאת הערך 'הומוסקסואליות' מספר ה-DSM, בשנת 1973, ניתן היה להתמקד בחקר ההתנהגות וההתנסות ההומוסקסואלית, שהחליף את המיקוד באטיולוגיה שלה. כתוצאה מכך נעשו ניסיונות תיאורטיים לפיתוח מודלים המתארים שלבים בהבניית הזהות ההומוסקסואלית שמוצגים גם כמודלים של תהליך 'היציאה מהארון' (Ben-

(Ari, 2001; Eliason, 1996). המודלים הראשונים, ברוח הפרדיגמה המהותנית, מתארים את גיבוש הזהות ההומוסקסואלית כרצף התפתחותי ליניארי (Cass, 1979; Coleman, 1989; Lee, 1977;) (Martin, 1991) של ארבעה שלבים עיקריים (Troiden, 1988, 1993). תחילתם במודעות הפרט בדבר אפשרות היותו הומוסקסואל ושיאם במיזוג הזהות ההומוסקסואלית במכלול זהויות הפרט. לפי מודלים אלה, שלב המיזוג הנו האולטימטיבי ומימושו מותנה בהשלמה עם ההומוסקסואליות וקבלתה. גישה זו, שבעיקרה עוסקת בהכללות, שמטבען משמטות פרטים ייחודיים, זכתה לתמיכה מחקרית רחבה בתחילת הדרך, עד שעלו מולה ביקורות הקוראות תגר על יכולתה להחיל את עצמה על מקרים מגוונים וספציפיים. מעבר לכך, שיטת ההכללה מגבשת מודל מובנה וליניארי חד מימדי לתיאור המציאות ומחמיצה את הפוטנציאל הדינאמי הלא מובנה.

ההתפתחות שחלה במחקר בתחום ההומוסקסואלי, מסוף שנות השמונים, הובילה לעיסוק בסיפורי חיים אישיים ומשמעויותיהם הסובייקטיביות (Ben-Ari, 2001) ובכך נסללה דרך למודלים המדגישים את ההקשר החברתי ומשמעויותיה של האינטראקציה בין הפרט לבין החברה כמרכיב בתהליך של בדיקת הקטגוריות החברתיות וקביעת ההשתייכות אליהן. מודלים אלה, נוסחו לראשונה על ידי וינברג (Weinberg, 1972), שהפך לאחד ממבשרי המחקר בתחום. למרות שחלקם עושים שימוש במונח זהות, הם מייחסים לו משמעות שונה, דינאמית, המגדירה את עצמה מחדש בהתאם ליחסי הגומלין בין הפרט לסביבה. לפיכך, ניתן לראות בתהליך הבניית הזהות, תהליך של גיבוש **תפיסה עצמית**. זהו תהליך מתמשך, ספיראלי ומכיל מספר פאזות ללא רצף התפתחותי (Elisaon, 1996; Horowitz & Newcomb, 2001; Weinberg, 1972). תהליך זה אינו שואף לגיבוש זהות אולטימטיבית, אלא נע בספקטרום רחב של גדרות עצמיות, בהתאם לאינטראקציות עם מבנים חברתיים, אירועי חיים ומבנים פנימיים מתהווים.

מודלים אלה יוצרים מסגרת המאפשרת ריבוי זהויות, והכרה בכך שאין נקודת סיום בהבניית **תפיסה עצמית הומוסקסואלית**. ללא קשר ליכולתו של מודל זה או אחר להסביר כיצד נרכשת ההכרה העצמית בהומוסקסואליות, מתבצע העיבוד בתוך חברה חסרת סובלנות לשונה. ערכיה של חברה זו, המחלחלים גם לתודעתו של פרט הומוסקסואל, הם שיוצרים את הקושי המתלווה לתהליך, הופכים אותו למורכב, ומוטבעים בפרט לשנים רבות.

1.2.2 הומופוביה והטרו-סקסיזם

'הומופוביה' ו'הטרו-סקסיזם' הן תופעות בעלות בסיס פסיכולוגי חברתי משותף. 'הומופוביה' מוגדרת כתגובת דחייה, האשמה, או פחד בלתי רציונלי מהומוסקסואליות, המתבטאת בתוקפנות, הדרה או אפליה כלפי הומוסקסואלים (Spaulding, 1993; Weinberg, 1972, Ellis & Mitchell, 2000). 'הומופוביה' מתבססת על ארבע הנחות יסוד: הומוסקסואליות אינה מוסרית, אינה טבעית,

היא נבחרת ולכן ניתנת לשינוי, ובעלת השפעה שלילית על החברה (Marmor, 1996). 'הטרו-סקסיזם' הנו ביטוי המתאר מערכת חברתית אידיאולוגית הקוראת לשמירה על הנורמטיביות של המיניות בין המינים המנוגדים. בתוקף כך היא מכחישה, מפחיתה בערך ומתייגת כל סוג של התנהגות, זהות, מערכת יחסים וקהילה שאינה הטרוסקסואלית (Herek, 1996). 'הטרו-סקסיזם' הינו תולדה של האמונה בעליונות המוסרית של מוסדות והתנהגות הטרוסקסואלים. בעשור האחרון נכנס לטרמינולוגיה המחקרית של התופעה ההומו-לסבית המושג 'הטרו-סקסיזם', דבר שהולך בד בבד עם המעבר ממוקוד בהומוסקסואליות כתופעה ייחודית למיקומה כחלק מתופעה חברתית רחבה יותר, ומהתייחסות פרטנית כלפי הומוסקסואליות להתייחסות חברתית מוסדית.

המונחים הללו מייצגים את הטענה המרכזית כי הומוסקסואליות הופכת לבעייתית בהקשר חברתי מסוים, ובמידה רבה מהווה מקור להיווצרותן של סטיגמות. הסטיגמות החברתיות והעמדות ההומופוביות החברתיות מחלחלות לתודעתו של הפרט, ללא קשר לתפיסתו העצמית כהומוסקסואל, מופנמות ומקבלות ביטוי של קושי בקבלה עצמית חיובית עד כדי שנאה עצמית – הומופוביה פנימית (Internalized Homophobia) (Durby, 1994). כתוצאה מכך, פרט המזהה עצמו כנמשך לבני מינו ומודע לתפיסות החברתיות לגבי ההומוסקסואליות והמשמעויות המשויכות למשיכה זו, שהוא פעמים רבות שותף להן, מתקשה לקבל את עצמו. יתרה מכך, נוכח הקשיים והבלבול הכרוכים בהתמודדות עם זה ותו, עלול הפרט לפתח כעס כלפי עצמו והסביבה, תחושות של אשמה ופגיעה בהערכה העצמית, עד לכדי מחשבות אובדניות (Uribe & Harbeck, 1991).

בחינת השפעתן של ההומופוביה וההטרוסקסיזם על תהליך היציאה מהארון, מעצים את הטענה לקשר בין הומופוביה והטרוסקסיזם לבין סוגיות של תפיסה והגדרה עצמית כהומוסקסואל. נטען כי השפעתן של תפיסות אלה איננה מסתכמת בתהליך היציאה מהארון, אלא נמשכת במהלך החיים ומהווה מקור ייחוס בהגדרתו העצמית של הומוסקסואל כבן זוג, כהורה וכבעל משפחה.

פרק זה עסק במשמעויות החברתיות של תופעת ההומוסקסואליות, לשם הצגת ההומוסקסואליות כמטפורה לתפיסה חברתית, ומתוך הנחה כי התפיסה החברתית היא זו המייצרת הגדרות קטגוריאליות. ההתפתחות שחלה בשדה המחקר, המבטלת את ההתייחסות אל תופעת ההומוסקסואליות כאל מהות, איננה הולמת את הדעות החברתיות הרווחות, ואינה מבטלת את ההשלכות של דעות אלה על חייו של הפרט. נטען כי התפיסות החברתיות, הן שמאתגרות את היחידה הזוגית הגברית.

1.3 יחסי גומלין בין היבטים חברתיים ואישיים בזוגיות הומוסקסואלית

מחקרים מהעשור האחרון מצביעים על מספרים הולכים וגדלים של הומוסקסואלים הנמצאים בקשר זוגי. בסקר שנערך ברחבי ארה"ב התגלה כי למעלה מ-2% מכלל הזוגות הקיימים באוכלוסייה, מקיימים תא זוגי חד מיני (Feature, Means-Christensen & Snyder, 2003; Pepalu, Veniegas, & Campbell, 1996). עדיין, קיימת מידה לא מבוטלת של דה-לגיטימציה חברתית למיסודו של קשר זוגי הומוסקסואלי, עובדה המתבטאת בתחום החקיקה. במרבית המדינות, כולל המפותחות בהן, לא קיימת חקיקה מסודרת המאפשרת נישואין חד מיניים, ובכך נפגעות זכויותיהם הזוגיות וההוריות של חברי הקהילה ההומו-לסבית (Peretz, 2001).

בעולם המערבי מסתמנת מגמה חדשה ביחס להכרה במערכת היחסים החד-מינית והזכויות הנובעות ממנה. מגמה זו מהדהדת גם בישראל, בה ניתן לזהות ניצנים לשינוי במדיניות כלפי זוגות חד-מיניים. המגמה באה לביטוי בעיקר ברמה המוניציפאלית, ובמדיניות הרשות השופטת. כך ניתן בשנת 2001 בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב, פסק דין תקדימי המכיר בגברים הומוסקסואלים כבני זוג וכידועים בציבור (הדר, 2001). בניגוד לארצות הברית ואירופה, בישראל, המבקשים הכרה בזכות זו או אחרת, תלויים, לפחות במידה חלקית, בהרכב השופטים הן בבקשתם ובנסיבות הקשר. מכאן, שניתן לטעון, שהיעדר מדיניות מפורשת ביחס לזוגיות חד-מינית, מראה על נטייה לכיוון של אי-הכרה במערכת הזוגית החד-מינית. הסוגיה כמעט ואינה עולה ללא מאבק אקטיבי על סדר היום הציבורי, ואפשר שזוהי תוצאתה הדה-לגיטימציה החברתית (אברהם ואפטר, 2004). בשנת 2006 התקבלה החלטה של בית הדין הגבוה לצדק, לחייב את משרד הפנים לרשום בני זוג הומוסקסואלים שנישאו מחוץ לארץ כנשואים. ברק, שישב בראש הרכב השופטים, דחה את טענת המדינה, לפיה "נישואין בין בני זוג מאותו מין מהווה תבנית משפטית של נישואין, שאיננה מוכרת בישראל". עם זאת, ברק ציין בהחלטתו כי "כל שבג"ץ מבקש לפתור היא שאלת הרישום ולא הכרה בנישואין" (דקלו, 2006).

הפער הקיים בין ההיקפים ההולכים והגדלים של זוגיות הומוסקסואלית לבין הנורמה החברתית, כפי שבאה לידי ביטוי בתחום החקיקה, מעורר תהייה בדבר מהותו של קשר הומוסקסואלי. במחקרים שנערכו ברובם בהתאם לפרדיגמה הכמותנית, נמצאו קווי דמיון רבים בין קשר זוגי הומוסקסואלי להטרוסקסואלי. דמיון זה בא לביטוי במספר היבטים זוגיים: התנהגויות משמרות יחסים, מימדים שונים של איכות היחסים, קשר בין שלבי מערכת היחסים לבין איכות היחסים, אינטימיות, אהבת בן/בת הזוג, תחושת לכידות, שביעות רצון מהקשר, השפעת מגדר ותפקידים מגדריים על בעיות תקשורת, שוויוניות, פתרון בעיות קונסטרוקטיבי, שיתוף בקבלת החלטות ועצמאות אישית (Hass & Kurdek, 1998; Kurdek & Schmidt 1986; Kurdek, 1990; Peplau, 1990).

(Stafford, 1998; Feature at al. 2003) . עם זאת, קיים ריבוי מחקרי המצביע על אתגרים המייחדים קשר הומוסקסואלי על פני קשר הטרוס קסואלי. הקשר ההומוסקסואלי נידרש להתמודדויות ייחודיות הן במרחב הזוגי והן באינטראקציות של הזוג עם סביבתו . ניטען כי אתגרים ייחודיים אלה קשורים בעיקרם במאפייני התפיסה החברתית (Ben-Ari & Livni, 2006; Bepko & Johnson, 2000; Kurdek & Schmidt, 1987; Patterson, 2000).

1.3.1 ההבניה החברתית של מאפייני ותפקידי מגדר

מודלים מוקדמים של תפקידי מגדר , שהתקיימו ברוח הפרדיגמה המהותנית הניחו כי נשיות וגבריות הם שני מושגים דיכוטומים . מסיבה זו נוצרה תפיסה , המתיישבת עם תפיסות חברתיות הרואות בידול מולד בין תפקודי הגבר והאישה . כך שבהכרח, בקשר זוגי הומוסקסואלי , אחד מבני הזוג ממלא את התפקיד הנשי , והאחר ממלא את התפקיד הגברי (Bem, 1981; Iasenza, 1995; Lesser, 1996). הציפייה החברתית לקיומם של תפקידים ומאפיינים בהתאם למגדר , עלולה להוות מקור למתחים בקרב זוגות של גברים , משום שהזדהות עם תפקיד נשי עלולה לעורר תחושה של בושה, חרדה, וירידה בערך העצמי (Iasenza, 1995; Lesser, 1996).

התפתחות שחלה בשדה המחקר , בשל צמיחתן של תיאוריות מגדר פוסט מודרניות , קוראת תגר על התפיסות הסטריאוטיפיות הללו . תיאוריות פוסט מודרניות העוסקות במערכת המשפחתית (Hare-Mustin, 1987; Weingarten, 1991), תיאוריות פסיכואנליטיות (D'Ercole, 1996; Schwartz, 1995) ומחקרים העוסקים במיניות (Loulan, 1987), מובילים להתבוננות מחודשת על תפקידי ומאפייני המגדר . התיאוריות והמחקרים הללו מייחסים את המקור לקיומם של הבדלים מגדריים ללמידה חברתית נרכשת. מחקר הבוחן את טיבה ואיכותה של זוגיות לסבית, העלה כי בשל העובדה שמדובר בזוגיות המתקיימת בין בנות זוג מאותו המין , הרי שמתקיים בה שוויון אפריורי (Ben-Ari & Livni, 2006). ממחקרים שבדקו כיצד מתבצעת חלוקת התפקידים בזוגיות של שני גברים, עולה הזכות השוויונית לחלוקה בתפקודי הזוגיות . במרבית המקרים נוצרת חלוקה בהתאם להעדפתם וכישוריהם האישיים של כל אחד מבני הזוג , כפועל יוצא של משא ומתן אינטראקטיבי (Blumstein & Schwartz, 1983; Bepko & Johnson, 2000). גם בשעה שזוגות של גברים מתמודדים בהצלחה עם אתגרים תפקודיים , התנהגותיים ורגשיים אלו , הרי שההוויה היומיומית מאתגרת את הקשר בצורך להגדרה אינטראקטיבית של גבולותיו החיצוניים במגע עם הסביבה.

1.3.2 התהליך הדינאמי של ה'יציאה מהארון'

האינטראקציה שבונה גבר הומוסקסואל עם הסביבה תלויה בשלושה מימדים : בתפיסות החברתיות שלו ושל הסביבה המקיפה אותו (Foucault & Lawrance, 1988), בתפיסתו את מהותו ואיכותו של הקשר הזוגי שהוא מעורב בו (Minuchin, 1974), ובנקודה שבה הוא נמצא בתהליך של 'היציאה מהארון' (Bepko & Johnson, 2000). נטען כי תהליך זה הנו מתמשך ורב מימדי וכולל בתוכו את התפיסה העצמית וההכרזה מול החברה או חלקים ממנה.

תהליך 'היציאה מהארון' מקבל פן נוסף בהקשר הזוגי. הצהרת הזוג על 'יציאה מהארון' כפרטים וכזוג, נותנת ביטוי לתחושותיהם ורגשותיהם של בני הזוג, מחד ומאידך, לעמדתה של הסביבה, כלפי מימוש הזוגיות, ובכך מסייעת להכרה חיצונית ופנימית בזהות ההומוסקסואלית. אקט הצהרתי מכריז ומגדיר את הזוג, ואת הפרט בתוכו ביחס למשפחתו, לרשת החברתית שלו ולרוב המערכות המהוות חלק מחייו (Bepko & Johnson, 2000). בעוד שהיציאה מהארון, על רבדיה השונים, עשויה לאפשר את העמקת הקשר, ביסוסו ואף מיסודו, הרי במקרים בהם היא אינה עומדת בהלימה לשונות בין בני הזוג, עלולים להיווצר קונפליקטים (James & Murphy, 1998), שפתרונם הכרחי להצלחת הקשר הזוגי (Peplau et al., 1996).

חשיפת אופי הקשר הזוגי בפני המשפחה, עלולה להפר את האיזון הקיים במערכות המשפחתיות. כתוצאה מכך, קשיים שהתעוררו בעבר בעקבות חשיפת הזהות המינית, עלולים להתחדש ואף להתעצם. מעבר לכך, העדר מעמד חוקי נורמטיבי של בן הזוג, יכול להוות מקור לטשטוש הגבולות הקיימים בין המערכת הזוגית למערכת המשפחתית הגרעינית. כך קורה שזוגות של גברים עשויים להיתקל בהעדר הכרה, השלמה או קבלה של הקשר מצד בני משפחותיהם. כתוצאה מכך, עלול להתעורר קונפליקט בין נאמנויות סותרות, הבא לביטוי בקושי לתמרן בין המחויבות למשפחה הגרעינית למחויבות לבן הזוג. קונפליקט זה מועצם כאשר סוגיית 'היציאה מהארון' איננה מגובשת מספיק, לפחות אצל אחד מבני הזוג, ובכך משפיעה על מידת הפתיחות עם המשפחה ועל הנכונות להיאבק על הכרתה בזוגיות. דילמה זו עלולה להעלות מתחים בין בני הזוג ולהפוך לקונפליקט בתוך הזוגיות. בסופו של דבר עלול מצב זה ליצור משבר ביחסים עד לכדי פרוק הזוגיות או לחילופין, התרחקות מהמשפחה הגרעינית (Means-Christensen et al., 2003; Bepko & Johnson 2000; Patterson, 2000).

1.3.3 מערכת הגומלין בין רעיונות חברתיים לחוויית הקשר הזוגי

אנשי מקצוע מתחום המחקר והטיפול הניחו, בעבר, באופן מכליל, כי בקרב זוגות של גברים קיים קושי ביצירת אינטימיות וקרבה. הם הניחו שמקורו של הקושי טמון בתהליך הסוציאליזציה הגברי, המשפיע על המיומנויות התקשורתיות של ביטוי רגשות. ממחקרי השוואה שנערכו בקרב

הומוסקסואלים, לסביות והטרנסקסואלים עולה כי במרבית המקרים אין ביסוס להנחה זו (Mencher, 1990; Goodrich, Rampage, Ellman & Halsted, 1988). יחד עם זאת, במקרים בהם התגלה קושי תפקודי (דיספונקציונלי) בתוך הקשר, הוסבר מקורו בתהליך החברות הגברי, המתחיל כבר בתקופת הילדות. ההסבר לקושי ביצירת אינטימיות קשור לדיסוננס בין המסר החברתי הקושר איפוק רגשי לגבריות, לבין החוויה הפנימית של תפיסת הגבריות. התוצאה באה לביטוי בהדחקה, בדיכוי פנימי וזיוף דימוי עצמי, ובתחושה של חריגות וחוסר התאמה לנורמות החברתיות בנוגע לתפקידו ומאפייניו של הגבר. דינאמיקה זו עלולה להוות מכשול לאינטימיות בגילאים מבוגרים (Means-Christensen et al, 2003). תהליך היציאה מהארון שהתרחש במקרים רבים תוך בידוד חברתי, רגשי וקוגניטיבי, משליך על התפתחות הערך העצמי ובכך מחליש את היכולת לקבל אהבה או חיבה החיונית לבניית קשר זוגי (George & Beherndt, 1988; Hertrick & Damien, 1988). ההומופוביה הפנימית מהווה גורם נוסף בדינאמיקה התוך-אישית, המעצים את הקושי ביצירת קשר אינטימי. ההסבר לכך טמון בשני מרכיבים – בגיבוש תפיסתו החברתית של הפרט את ההומוסקסואליות, ובדרך בה הוא מתאר ותופס את עצמו כהומוסקסואל וכפרטנר לקשר אינטימי במהלך כל שלבי התפתחות היציאה מהארון (Klauminzer, 2002).

לצד השפעות אלו, של החברה על הפרט, מתקיים תהליך הפוך, בו קיימת השפעה של פרטים הומוסקסואלים על התהוותן של נורמות חברתיות חדשות. תיאוריות בתחום המיניות והמגדר אף מקבלות אישוש מחקירת התנסויותיהם של זוגות חד מיניים (Kurdek, 2003). בחברה בה מקודש ערך המשפחה, הופכת תופעת ההומוסקסואליות ל"נורמאלית" עם הפיכתם של הומוסקסואלים להורים (Ben-Ari & Efrat, 2002).

1.4 הקשר בין רעיונות חברתיים לתפיסה עצמית של אבהות הומוסקסואלית

בספרות קיימת הערכה כי בארה"ב ישנם בין 1-3 מיליון גברים הומוסקסואלים המגדלים ילדים באופן פעיל (Patterson, 2000). הערכות סטטיסטיות מצביעות על כך שבישראל כ-7% מכלל הגברים הומוסקסואלים מגדלים ילדים במודלים שונים של הורות (משפחה חדשה, 2004). למרות היקף התופעה, קיים מיעוט מחקרי העוסק באבהותם של זוגות גברים, ואף פחות במעבר להורות (Patterson, 2000). המחקרים שנעשו רואים בהקשר החברתי-תרבותי, גורם רב משמעות בעיצוב חוויותיו, התמודדותיו ותפיסותיו של הפרט את אבהותו. מטרת פרק זה לתאר את מורכבות התהליך שבסופו מתקבלת החלטה זוגית על אבהות במודל של הורות משותפת (Co-Parenting) עם אישה, תוך התמקדות בהיבטים חברתיים, אישיים וזוגיים ובמערכת הקשרים ביניהם.

1.4.1 היתכנות המעבר לאבהות הומוסקסואלית

נטען כי חלק ממערכת השיקולים של גברים הומוסקסואלים המתלבטים במימוש אבהותם , כרוך ומושפע מתפיסות חברתיות של האבהות , ההומוסקסואליות והיתכנותו של שילוב ביניהם באבהות הומוסקסואלית . ישנן גישות המדגישות את חשיבות משמעותה של האם על פני האב בהתפתחותו התקינה של הילד . גישות אחרות קוראות תגר על יכולתו של הומוסקסואל לגדל ילד . יתרה מכך, הן טוענות להתפתחות לקויה של הילד מבחינה רגשית מינית וחברתית כאשר הוא נולד וגדל בקונטקסט של משפחה הומוסקסואלית גברית.

תחום האבהות הנו חדש יחסית במדעי החברה . המחקרים שנערכו לאורך השנים התמקדו בקשר אם-ילד, והתבססו על תיאוריות האובייקט הרואות באם אובייקט ולא כוללות את סוגיית מקומו של האב בהתפתחות הילד (Johnson & O'Connor, 2002). בתחילת שנות השבעים העלו חוקרים את הצורך בגישה שתדגיש יותר את תפקיד האב (O'Brien, 1991), בהתאם לכך, החלו להיערך מחקרים שהכירו, בסופו של דבר, בחשיבות המשמעות של האב בתהליך ההריון, הלידה וההורות (פרידלנדר, 2000).

מחקרים שנערכו בעת האחרונה, המתיישבים עם תיאוריית ההתקשרות, קוראים תגר על בלעדיותה של האם כאובייקט משמעותי בהתפתחותו של הילד. בתוך כך מתרחב הקונספט של האם כאובייקט, כך שהאובייקט מקבל משמעות של ישות, שיכולתה נמדדת, בהתאם למידת הצלחתה בסיפוק סביבה בטוחה ותומכת עבור הילד (Johnson & O'Connor, 2002). למרות ההתפתחות שחלה בתחום המחקר, עדיין, האם נתפסת במרבית החברות, כגורם עיקרי בהתפתחותו התקינה של הילד (Mallon, 1998). רעיונות אלה עלולים להניע את תפיסתו של הגבר לגבי היתכנות אבהותו באופן שמערער את אמונתו ביכולתו להקים ולנהל משפחה חד-הורית גברית.

עד לפני זמן לא רב, נערך המחקר בנושא האבהות ההומוסקסואלית בקרב גברים שהפכו לאבות, טרם חשיפתם או התוודעותם לאוריינטציה המינית שלהם. כיום, גובר והולך מספרם של גברים שהופכים לאבות לאחר חשיפת נטייתם המינית. בתוך כך מתרחב המחקר ובוחן את הייחודיות של חוויות האבהות ההומוסקסואלית המגוונות, על משמעויותיהן השונות. המחקרים הראשונים בנושא נועדו לבחון את מוחלטות הרעיונות הקושרים בין נטייה מינית למסוגלות הורית (Mallon, 1998; Johnson & O'Connor, 2002; Patterson, 2000). כתוצאה מכך, הופרכה הסברה כי אבות הומוסקסואלים מתעללים מינית בילדיהם (Miller, 1977). מכאן, ניתן היה להגיע למחקרים בהם נבדקה איכות האבהות של גברים הומוסקסואלים בהשוואה להטרוסקסואלים. ממצאים בסוגיה זו, הראו כי אבות הומוסקסואלים אינם נופלים מאבות אחרים בכל הפרמטרים שנבדקו. יתרה מכך, נטען כי אבות הומוסקסואלים נוטים לטפח יותר את ילדיהם, לבלות עמם זמן רב יותר תוך הגמשת

העמדות והגישות המסורתיות אודות אבהות (Crawford at el.1999). עדיין, הומוסקסואלים רבים השוקלים לממש את אבהותם, נאלצים להתמודד עם השפעותיהן של התפיסות החברתיות על תפיסתם את עצמם, ובכך גורמות למימוש פוטנציאל האבהות להיות בלתי אפשרי עבורם (Bozett, 1988).

1.4.2 ההחלטה על אבהות הומוסקסואלית

השלב הראשוני של ה עיסוק בשאלת ההורות נעשים ברמה האישית כאשר נבחנת מידת הכמיהה והמוטיבציה להורות. כמו כן נערכת בדיקה עצמית של מידת הבשלות של הפרט להורות והתאמתה לשלב זה של חייו (Beers, 1996; Sbordone, 1993; Patterson, 2000). החלטה זו נעשית ברמה האישית ומתקבלת במרבית המקרים ל אחר תהליך של השלמה עם האוריינטציה המינית והתחלת אינטגרציה בינה לבין מרכיב האבהות (Mallon, 1998). תמיכת המשפחה, מקום העבודה והסביבה הקרובה מהווים גורם מכריע בקבלת ההחלטה להורות (פרידלנדר, 2000). לאחר מכן נבחנים המודלים השונים למימוש ההורות: פונדקאות, משפחת אומנה, אימוץ או 'הורות משותפת' עם אישה. בשלב זה נלקחים בחשבון יתרונותיה וחסרונותיה של כל אפשרות בחירה, כאשר הגורמים המשמעותיים ביותר בקבלת ההחלטה לוקחים בחשבון את התפיסה העצמית של הפרט את אבהותו, טובת הילד הגדל בהרכבים משפחתיים שונים ומידת הכמיהה לילד ביו (לוגי, Patterson, 2002; Touroni & Acocyle, 1994; 2000). שלב זה יכול להעלות מעל פני השטח חששות וחרדות, רגשיות וחברתיות, הקשורות לתפיסת האבהות (Pies, 1994; Patterson, 2000, 1998; Mallon, 1990).

בפני זוגות הומוסקסואלים המתלבטים בהחלטה על אבהותם, עומד אתגר אישי, זוגי וחברתי. בעוד שעבור זוגות הטרוסקסואלים, מיסוד הקשר הזוגי סולל את הדרך להורות (Mallon, 1998), הרי שזוגות של גברים, נדרשים להתמודד עם סוגיות הקשורות ב היתכנותה של ההורות בהיבט האישי והזוגי והחברתי. האפשרויות השונות העומדות בפני זוגות אלה נעות על ציר שבקצהו האחד - תאים משפחתיים השומרים על הבחנה והפרדה בין המערכת הזוגית וההורית, ובקצהו האחר מתקיימת הלימה כמעט מלאה בין אבהותם לזוגיותם, תוך ניסיון לשמור על הורות שוויונית. הכמיהה להורות עולה, במרבית המקרים, לדיון שעשוי להתרחש שנים רבות טרם כניסתם של בני הזוג לתהליך ההורות (Johnson & O'Connor, 2002). הדיון שהתרחש בעבר ברמה האישית הופך מורכב יותר בשל מאפייני הזוגיות (Baum, 1996; Mallon, 1998). זוגות אלה עסוקים במשמעויותיה השונות של ההחלטה דרך שאלות כגון: איזה מודל של שותפות מועדף על בני הזוג? מי יהיה האב המאמץ או הביולוגי? מה יהיה המעמד החוקי של כל אחד מהם כלפי הילד? איך תתקיים

חלוקת התפקידים במרחב המשפחתי ? (Mallon, 1998). האיזון בזוגיות מופר כתוצאה מכניסת הגורמים הנוספים וישפיע על האתגרים הזוגיים הכוללים חוסר סימטריה ביחסיהם העתידיים (Hartman, 1996). בכל דרך שתבחר יזכה רק אחד מהם להכרה משפחתית, חברתית וחוקית.

המחקר בנושא המעבר ל'הורות משותפת' עם אישה בקרב זוגות של גברים עדיין לא החל . מחקרים בתחומי חפיפה קרובים , נערכו בקרב זוגות של נשים שהחליטו לממש את אימהותן . נמצא כי חלק מזוגות הנשים חוו קשיים עצומים בהתדיינות סב יב תפקידים ותחומי אחריות עם האב הביולוגי. הקושי הגדול מכל היה סביב מעורבותו של גבר זר ביחסיהם האינטימיים . נראה כי תהליך זה מאופיין בעליות וירידות שלעיתים באות לידי ביטוי ברענון החלטות קודמות . אחת הדילמות המרכזיות, המשפיעה על ההחלטה בסוגיית צירופו של פרטנר להורות, מקורה בדיאלוג שבין שליטה ואוטונומיה. החשש הגדול ביותר מתייחס לערעור מקומה של האם הלא ביולוגית במערך המשפחתי , כמו גם כניסתו של הורה נוסף אל תוך המערכת הזוגית שעלולה להוות פוטנציאל סיכון ליחידה המשפחתית (Donovan, 2000; Morningstar, 1999; Touroni & Acoyle, 2002).

המחקרים הבוחנים את מהלך המעבר להורות אצל נשים, מעוררים תהיות לגבי הבניית ההורות בקרב זוגות של גברים . מכיוון שלא נמצאו מחקרים העוסקים בהורות במודל זה, ובמעבר להורות בקרב גברים הומוסקסואלים, הרי מחקר זה מציע עיסוק אקדמי שמטרתו לאסוף ולהציג נתונים שיהוו תשתית להבניית מסגרת תיאורטית בנושא זה. מסגרת תיאורטית זו עשויה לשמש גם בהקשרים מקצועיים מסייעים.

1.5 מטרות ושאלות המחקר

הבחירה באבהות הומוסקסואלית בחברה המסורתית, הנה תהליך מורכב עבור הפרט, שהופך למורכב יותר בקשר הזוגי. בניגוד לזוגות הטרוסקסואלים, שבמרבית המקרים פונים למסלול ידוע מראש, המכוון להולדת ילדים, עבור זוגות הגברים, קבלת החלטה על הולדת ילדים והאופן בו היא תמומש איננה מובנת מאליה. לאתגרים העומדים בפני זוגות הטרוסקסואלים עם המעבר להורות, מתווספים, אתגרים ייחודיים הנובעים מההשתמעויות של הנטייה המינית של בני הזוג, בחיי הזוגיות ובאורח החיים הנגזר מהן. הבחירה לשלב במערכת המשפחתית אישה, כגורם נוסף, כרוכה במעבר מקשר זוגי לקשר הורי רחב יותר ומעצבת את מבנה המערכת המשפחתית. בכך היא מאתגרת את הקשר הזוגי בסוגיות ייחודיות שאינן עומדות בפני הקשר הזוגי ההטרוסקסואלי. משמעותה הפרקטית של בחירה זו – מבנה משפחתי מורחב ומורכב שתהליך התהוותו מאופיין בניעות בין מצבים רגשיים ואינטראקציות משתנות. יתרה מכך, בחירה זו עשויה לגלם בתוכה הפרדה בין ההורות לזוגיות. זאת משום שתהליך זה, תחילתו בהחלטה של המת עתד לאבהות ביולוגית, לממש את אבהותו. מחקר זה ינסה לבחון את החוויה ומשמעויותיה בקרב זוגות אשר בחרו ללכת בדרך זו, בניסיון להבנות מסגרת תיאורטית שתעמיק את ההבנה המלאה לגבי תופעה זו.

שאלת המחקר המרכזית היא באיזה אופן חווים גברים הומוסקסואלים את המעבר מיחידה זוגית למבנה משפחתי מורכב הכולל אם וילד, מבחינה אישית, זוגית, משפחתית וחברתית, ומהן המשמעויות שהם מייחסים לכך? מכאן נגזרות השאלות הבאות:

- כיצד חווים זוגות הומוסקסואלים את ההחלטה על ההורות ברמה האישית והזוגית ואילו משמעויות הם מעניקים לכך?
  - כיצד חווים זוגות הומוסקסואלים את מעורבותה של האם ואילו משמעויות מעניקים לכך?
  - כיצד בא לביטוי הקשר בין רעיונות חברתיים לגבי הומוסקסואליות לתהליך שעובר ההומוסקסואל במסגרת המעבר להורות במודל של 'הורות משותפת'?
- בהקשר לכך, ייבחנו מערכי הגומלין בין הגדרות ההומוסקסואליות, הזוגיות וההורות, ובין המערכות החברתית, המשפחתית, והאישית.

פרק 2: השיטה

המחקר המוצע נערך ברוח הפרדיגמה הפנומנולוגית, אחת ממכלול שיטות המחקר האיכותני (Patton, 1990), המתמקדת בתופעה חברתית על מרכיביה החווייתיים, תוך הדגשת המשמעות והתהליך. הפרדיגמה הפנומנולוגית טוענת שהעולם מורכב ממצויאיות סובייקטיביות המתהוות תוך התנסויותיהם היומיומיות של משתתפי המחקר והאינטראקציות הבין אישיות שלהם (Lincoln & Guba, 1985). מכאן, אחת ממטרות המחקר הנה לברר משמעויות סובייקטיביות של תפיסות והתנהגויות של המרואיינים כתופעות בעלות מהות והיגיון פנימי (Denzin, 1983). לשם כך, תיבנה מסגרת תיאורטית שמסבירה וממשיגה את התופעה (Schwandt, 1994) באמצעות ניתוח הנתונים שבמהלכו יאותרו תמות מרכזיות שהצלבן תאפשר התחקות אחר מהות התופעה (Bergum, 1991). במסגרת זו, נתפס החוקר כלומד פעיל המציג את ממצאיו מנקודת מבטם של משתתפי מחקרו. הגישה לוקחת בחשבון את השפעת ערכיו, רגשותיו ודעותיו של החוקר על המחקר, ומדגישה את חשיבות מודעותו להשלכות מעורבותו האישית, הבלתי נמנעת (Creswell, 1998). לשם כך, עליו להתמקד בלימוד התופעה, ובה בעת להכניס ל'סוגריים' (bracketing) את ניסיונו והידע המוקדם שלו לגבי התופעה הנחקרת. כל זאת כדי לאפשר לחוויות האותנטיות של המרואיינים לבוא לביטוי (Gearing, 2004).

מחקר זה, למרות שאוכלוסיית המחקר שלו כללה גם בני זוג החיים במשותף, ומתייחסים לאותה הווייה משפחתית, אינו עוסק בהשוואת עמדותיהם, אלא מתייחס לכל אחד מבני הזוג כיחידה נפרדת ומתמקד בחוויית המציאות השונה של כל אחד מהם ובהבנייתה.

2.1 המדגם

הקו המנחה את בחירת המרואיינים במחקר פנומנולוגי, הוא מידת ייצוגם של הנחקרים את התופעה והיותם מיידעים (informants) לגביה. המדגם אמור לייצג שונות מרבית, ובכך מנסה להקיף את מכלול המשמעויות והחוויות העומדות בבסיס התופעה הנחקרת (Maxwell, 1996). לשם כך, נבחרו המרואיינים במחקר בשיטת דגימה הנקראת 'מכוונת' (Purposeful) (Patton, 1990), או

יקריטריון (Criterion) (Creswell, 1998), במטרה, להביא לביטוי טווח אופטימאלי של ד פוסים ומידע בנושא הנחקר (Patton, 1990). הקריטריון שהנחה את בחירת משתתפי המחקר, הנו – גברים הומוסקסואלים הנמצאים בקשר זוגי שבמסגרתו התקבלה ומומשה ההחלטה להפוך להורים במודל של 'הורות משותפת'. גודל המדגם, על פי עקרונות מתודולוגיים איכותניים, הנו פועל יוצא של מטרותיו. הוא נקבע, תוך בחירה בין אלטרנטיבות ובשאיפה לייצג את מכלול היבטיה של התופעה (Padgett, 1998; Patton, 1990), עד שמושגת רוויה תמתית (השלב בו מידע חדש אינו מוסיף או מקדם את המסגרת התיאורטית), שניתנת להשגה בדרך כלל במדגם שבין 8 ל 20 משתתפים (Lincoln & Guba, 1985).

המדגם כלל 13 מרואיינים, גברים שהפכו להורים במהלך הקשר הזוגי. הם מייצגים שבעה מבנים משפחתיים שונים שנוצרו באמצעות מודל ההורות המשותפת. כל אחד מבני הזוג רואין בנפרד, תוך התמקדות בחוויותיו הייחודיות ובמשמעויותיהן עבורו. המרואיינים, בטווח הגילאים שבין 33 ל-55, בעלי השכלה אקדמית: שלושה בעלי תואר שלישי, אחד בעל תואר שני, שבעה בעלי תואר ראשון ושניים ללא תואר. המקצועות בהם עוסקים המרואיינים הם מתחומים מגוונים: טכנולוגיה, הייטק, כלכלה, מסחר, רפואה, טיפול, אמנויות הבמה, עיצוב פנים ועיצוב סביבתי. המרואיינים נמצאים בקשר זוגי בטווח שנע בין 8 עד 25 שנים. במסגרת הקשר הם מגדלים יחד ילד, הנמצא בביתם המשותף בחלק מימות השבוע. בשבעת המבנים המשפחתיים שנוצרו ישנם שבעה ילדים, מתוכם שתי בנות. הילדים נמצאים בטווח הגילאים שבין שנה לעשר שנים. ישנן שבע אמהות, שתי נשים לסב וות וחמש נשים הטרוסקסואליות. מתוכן, אחת החלה את התהליך מתוך זוגיות לסבית, שתיים אחרות נמצאות בקשר זוגי עם גבר, קשר שהחל לאחר הלידה. לאחת מהן אף נולד ילד נוסף במסגרת הקשר הזוגי. בעוד שכל המרואיינים, תפסו את עצמם כנושאים בתפקיד הורי, נמצאה אבחנה בנוגע לתפיסה ההורית, כך שהאחד מגדיר את עצמו כאב, והאחר מגדיר את עצמו כהורה. שבעה מכלל המרואיינים הם אבות ביולוגיים, וששה הם הורים לא ביולוגיים. כל המרואיינים הצהירו על נכונות להיכנס לתהליך נוסף של הורות שלהם או של בן זוגם. מבין ההורים הלא ביולוגיים, הצהירו שלושה על כוונתם להתחיל תהליך אקטיבי של מימוש אבהות ביולוגית. מתוכם, הצהיר אחד על כוונתו לבחון גם אופציה של אימוץ. שניים אחרים, פסלו את האופציה של אבהות ביולוגית בשל גילם. לאחד מהם, יש שני ילדים מעל גיל עשרים, שנולדו במסגרת של זוגיות הטרוסקסואלית, טרם יציאתו מהארון. האבות הביולוגיים כולם הצהירו על כוונתם להרחיב את המשפחה, שניים מהם היו בתהליך נוסף עם אותה האם. אחד מהם ניסה בעבר, ניסיון כושל להרחיב את המשפחה עם אותה האם, ניסיון שבעקבותיו החליט לוותר על אבהות נוספת. ארבעת האחרים הצהירו על כך שהילד הנוסף, יהיה ילד ביולוגי של בני זוגם.

טבלה 1: תיאור המדגם

#	שם (בדוי)	קבוצת גיל	השכלה	תחום עיסוק	משך הקשר	גיל הילד	מיקום במבנה המשפחתי
1	אייל	50-53	תואר ראשון	טכנולוגיה	5-10	1-3	הורה לא ביולוגי
2	ליאור	33-36	תואר ראשון	כלכלה	5-10	1-3	אב ביולוגי
3	עמית	40-43	תואר שני	היי טק	15-20	1-3	אב ביולוגי
4	רועי	40-43	דוקטורט	טיפול	5-10	1-3	אב ביולוגי
5	יועד	43-46	תואר ראשון	עיצוב פנים	20-25	7-10	אב ביולוגי
6	מני	53-56	תיכונית	מסחר	20-25	7-10	הורה לא ביולוגי
7	גל	33-36	תואר ראשון	טיפול	5-10	1-3	הורה לא ביולוגי
8	טל	40-43	דוקטורט	רפואה	20-25	3-6	אב ביולוגי
9	שרון	50-53	תיכונית	מסחר	20-25	3-6	הורה לא ביולוגי
10	רגב	40-43	תואר ראשון	תיאטרון	15-20	3-6	אב ביולוגי
11	נרי	53-56	תואר ראשון	עיצוב סביבתי	20-25	7-10	אב ביולוגי
12	עדי	46-50	דוקטורט	רפואה	20-25	7-10	הורה לא ביולוגי
13	דן	33-36	תואר ראשון	תיאטרון	15-20	3-6	הורה לא ביולוגי

* למען שמירת חשאיות המרואיינים, הוצגו נתוני הרקע באופן שלא יאפשר זיהוי. בכתיבת המחקר הושמטו שמות המרואיינים, שונו פרטים מזהים. שם הילד, הוחלף במילה 'ילד', שם האם, הוחלף במילה 'אם', שם בן הזוג הוחלף במילה 'בן זוג'.
** כל הנתונים נכונים לתקופה בה נערכו הראיונות.

2.2 כלי המחקר

כלי המחקר הנו ראיון עומק חצי מובנה, המאופיין בגמישותו ומורכב משאלות פתוחות מתחומי תוכן שונים. כלי זה מכוון לברור תפיסות המרואיין את חוויותיו בשפתו שלו. לפיכך, הראיון נושא אופי של שיחה לא פורמאלית, המאפשרת למרואיין לנוע בין נושאים המשמעותיים עבורו, בהתאם לסדר העלאתם והתפתחות הראיון (Berg, 1995). מהלך הראיון ואופיו תלויים במידה רבה במידת האמון, והפתיחות בין המראיין למרואיין ובאופי האינטראקציה הנוצרת ביניהם (Taylor & Bogdan, 1984). המראיין אחראי על ניווט הראיון, כך שיתאפשר לימוד מקסימלי של הנושא הנחקר (בן יהושע, 1990). לשם כך, המראיין נעזר במדריך ראיון חצי מובנה (semi-structured interview) (guide), המתווה את השאלות המרכזיות שתנחנה את הראיון (נספח א'). תחומי התוכן אותם חוקר מדריך הראיון, עוסקים במכלול ההגדרות העצמיות של הפרט, היחידה הזוגית וההורית. ניתן לחלק את השאלות לשלושה עולמות תוכן: האחד, מכוון לתקופה של התהוות רעיון ההורות. השני, מברר את המשמעויות של מבנה המשפחה הייחודי ומיקום הפרט בתוכו. השלישי, מתייחס לדינאמיקה של

היחסים בתוך מבנה המשפחה ובין תת המערכות. בתוך כך נשאלות שאלות על מערך הקשרים הקיים בין ההגדרות העצמיות השונות והמרחבים השונים שמתהווים באופן תמידי מרגע ההחלטה על ההורות.

2.3 הליך המחקר

הקשר עם אוכלוסיית המחקר התחיל בפנייה לזוגות שהשתתפו בקבוצות הכנה להורות אלטרנטיבית בהנחייתו של החוקר. בנוסף פורסמה בקשה לחיפוש משתתפים נוספים בערוצי התקשורת של הקהילה ההומו-לסבית, בלוחות המודעות של ארגוניה השונים ובפורומים הקיימים ברחבי האינטרנט. יחד עם זאת, האופי הסגור של הקהילה ההומו-לסבית חייב שימוש בשיטת "כדור השלג" (snowball). כך התאפשרה העברת השמועה אודות המחקר מפה לאוזן על ידי "ספקי מידע" - אנשים שעמם כבר נוצר קשר (Patton, 1990). בשלב הראשון אותרו שני זוגות העונים על הקריטריונים של המחקר. בהמשך, בעזרת הקשר שנוצר עמם, אותרו חמישה זוגות נוספים. הפנייה הראשונית לכל מרואיין פוטנציאלי הייתה ב אמצעות מרואיין שמוכר לו. רק לאחר שהביעו את הסכמה עקרונית להתראיין למחקר, הועברו השמות ומספרי הטלפון למראיין. בשלב זה יצר המראיין קשר טלפוני עם המרואיינים והבהיר להם באופן מעמיק יותר את הנושא הנחקר. הראיין, שהתקיים עם כל אחד מבני הזוג בנפרד, הותנה בהסכמתם הכתובה של המרואיינים להקלטת השיחה, לשכתובה, ולשימוש בחומר באופן אנונימי, בהתאם לצרכי המחקר.

2.4 ניתוח הנתונים

תהליך ניתוח הנתונים, הוא אינדוקטיבי במהותו, מתחיל עם קבלת נתוני הראיונות הראשונים, ונמשך עד שמושגת רוויה תמתית. במסגרת התהליך שואף החוקר להעניק לנתונים הגולמיים מבנה ומשמעות, תוך ניסיון להציג מסגרת תיאורטית המאפיינת את מהותה של התופעה, כפי שעולה מהתנסויותיהם של המשתתפים. התהליך מתאפיין בקריאה מתמדת של הטקסט, עד שנוצרת הבנה שמאפשרת לחוקר לנהל 'דיאלוג מתמשך' עם התכנים ברמה הגלויה, תוך בירור המשמעויות המצויות ברמה הסמויה (Creswell, 1998; Moustanks, 1994). בתוך כך, מתבצע תהליך של **פירוק והרכבה** שמשמעותו פירוק הנתונים הגולמיים, זיהוי המושגים הבסיסיים, הקטגוריות וההיגדים המשמעותיים וארגונם מחדש לתמות מבניות משותפות (Denzin, 1983; Patton, 1990). בשלב ראשון, התבצעה קריאה חוזרת ונשנית של הראיונות. בתוך כך החלו להסתמן מושגים בסיסיים, בכל ראיין בנפרד. בשלב השני החל להתבצע תהליך של **פירוק**. הראיונות פורקו לקטעים, כל קטע תויג כעוסק או משקף עיסוק בנושא מסוים – **יחידות משמעות בסיסיות**. בשלב השלישי החל להתבצע תהליך של **הרכבה**. בתוך כך נעשה ניסיון ממוקד לעמוד על אופיים של

הקשרים בין יחידות המשמעות השונות. בתחילה, החלו להסתמן מושגים או יחידות משמעות רחבות יותר - **קטגוריות**, המשותפות למרבית הראיונות. לאחר מכן קובצו הקטגוריות ל תהליכים כלליים, מאגדים - **תמות**. בשלב הרביעי והאחרון המשיכה מגמת ההרכבה, אך ברמת הפשטה גבוהה יותר. באופן זה נעשה ניסיון להציג את ממצאי המחקר כמבנה או כסיכום המשקף את המשמעויות המורכבות של התופעה הנחקרת.

2.5 תוקף ומהמנות

התוקף והמהימנות המלווים את המחקר הסטטיסטי, מקבלים משמעות שונה בהקשר של מחקר איכותני, ומבטאים את היכולת לייצג מגוון רחב ככל האפשר של התנסויות חיים, על פני ייצוג סטטיסטי (Denzin, 1983; Kvale, 1994). המונח 'אמינות המחקר' (trustworthiness) (Lincoln & Guba, 1985), תופס את מקומה של 'מהימנות'. 'אמינות המחקר' מושגת כאשר ניתוח הנתונים מייצג את נושא המחקר באופן המדויק ביותר, תוך שימוש במספר רב ככל הניתן של היבטים (Atkinson, 1991; Heath & Chenail, 1991). לפיכך, הדגש במחקר זה הוא על תקפות פנימית של הנתונים, המועדפת על פני תקיפות חיצונית, כך שהיבטים שונים של הנתונים ישלימו זה את זה, ויהוו בסיס עשיר (thick) לייצוג התופעה.

בהתאם לכך, תקפות המחקר מושגת כאשר קיימת הלימה בין המשמעויות שהנחקרים מעניקים למציאויות חייהם לבין הפרשנויות המוצעות על ידי החוקר (Giorgi, 1987). קיימות מספר דרישות שהשילוב ביניהן מאפשר ליצור הלימה המבטיחה את תקפותו של המחקר. הראשונה, עקביות לוגית, דורשת שהמבנים התיאורטיים שהחוקר יוצר יהיו בהירים ומובחנים תוך ציות לעקרונות ההיגיון הפורמאלי. השנייה, פרשנות סובייקטיבית, דורשת מהחוקר לבנות מודלים וקטגוריות הכוללים את התודעה הפרטית והמחשבות שניתן לייחס לה מתוך מבטם הסובייקטיבי של הנחקרים. השלישית, תביעה של התאמה, דורשת מהחוקר לוודא שבמבנים התיאורטיים שלו, כל מונח או מושג יובנו על ידי הנחקרים וקוראי המחקר, כפרשנויות הגיוניות של חשיבה, חוויות והתנסויות יום יומיות (Reissman, 1993). הניסיון לאכוף דרישות אילו נעשה במחקר הנוכחי במספר רמות (Moustakas, 1994). הראשונה, המתמקדת בחוקר המחקר, מכוונת להתעמקות מתמדת בלימוד תופעת ההורות על מרכיביה השונים ובהקשר לאוכלוסיה בה היא מתרחשת. זאת כדי לאפשר הבנה של עולמם הפנימי של המשתתפים, תוך הבנה וזיהוי של המסרים הגלויים והסמויים שעלו מניתוח הנתונים. השנייה, מתייחסת לחוקר נוסף שילוה את ניתוח הנתונים. מחקר זה לווה על ידי חוקרת נוספת שקראה את הראיונות, האירה רעיונות והעירה הערות ובכך סייעה בשמירת גבולותיו האובייקטיביים של המחקר. השלישית, כרוכה בפנייתו הישירה של כותב המחקר אל המשתתפים, במטרה לקבל מהם משוב על הפרשנות המיוחסת לדבריהם.

פרק 3: ניתוח הממצאים

פרק זה יציג את הממצאים, יתאר, יבחן וינתח את התהליך המורכב שעברו המרואיינים במהלך הזמן שבין זיהוי הצורך והכמיהה להורות, דרך הבשלתו ועד מימושו. החלק הראשון, **התהוות רעיון ההורות**, יעסוק בהתהוות הרעיון, הגדרתו והבנייתו בקרב המרואיינים, החל מצמיחת המחשבות הראשונות לגבי ההורות, עד להולדת הילד. הוא יציג את ההתחבטות לגבי מידת ואופן ההיתכנות של הורות הומוסקסואלית, את התגבשות ההחלטה לגבי מודל ההורות המשותפת והבניית חוזה השותפות, ואת המעבר להורות, כנקודה בה מתחדשות ההגדרות של המרחבים הקיימים. החלק השני, **מודל ההורות המשותפת – הלכה למעשה**, דן בהתממשותו של המודל. הוא מחולק לשלוש תמות מרכזיות. האחת, הדינאמיקה בתוך המשולש הזוגי, מתחקה אחר אופיים של הקשרים השונים הקיימים בתוך המשולש ההורי. השנייה, חווית ההורות, דנה בחוויה של ההורות ומשמעויותיה הייחודיות למרואייני המחקר. השלישית, **מבנה המשפחה**, מאפיינת את מבנה המשפחה הנגזר ממודל ההורות המשותפת. החלק השלישי, **התבוננות ותובנות במבט-על**, מציג התבוננות מחודשת של המרואיינים על התהליך, תובנות שלהם מהתהליך ומידת השלמות שלהם עם הבחירה במודל.

3.1 התהוות רעיון ההורות

חלק זה יעסוק בהתהוות, הגדרת והבניית רעיון ההורות בקרב המרואיינים, החל מצמיחת המחשבות הראשונות לגבי ההורות, עד להולדת הילד. תהליך זה מאופיין בתנועות דינאמיות חדות מחד, ובצורך ליצור הגדרות מחודשות, מאידך. ככלל, ניתן לומר כי עם התקדמות התהליך, נוסף כל פעם גורם המאתגר את המרואיינים. התמה הראשונה, **הומוסקסואליות והורות – הגדרות סותרות?**, תתמקד בשאלות הראשונות שהעסיקו את המרואיינים. שאלות אלה מתמודדות עם היתכנות הורותם ובחינת הקשר בינה לבין הומוסקסואליות. התמה השנייה, מאפייני **ההחלטה על מודל ההורות המשותפת**, יבחן את חווית המציאות שלהם, על משמעויותיה השונות, בעת קבלת ההחלטה. ייבחן האופן בו מתנהלות המערכות ומשפיעות אחת על השנייה, כמו גם האופן בו התמודדו בני הזוג עם השינוי בסדרי הקדימויות. התמה השלישית, **לקראת ההורות – גיבוש המודל והבניית חוזה השותפות**, תעסוק בהגדרת המודל, ותתמקד בהכרעה לגבי הבחירה בשותפה ההורית, תברר כיצד

הצטייר המודל בעיני המרואיינים באותה עת, ומהי החוויה שהתלוותה לכך. התמה הרביעית, **המעבר להורות**, תעסוק בתקופת המעבר להורות ומאפייניה.

3.1.1 הומוסקסואליות והורות – הגדרות סותרות?

סוגיית ההורות ההומוסקסואלית מאופיינת בתהייה לגבי היתכנותו של חיבור בין אורח חיים הומוסקסואלי והורות. היתכנות ההורות, כפי שעולה מן הממצאים, כרוכה בשאלת הלגיטימציה, הן הפנימית והן החברתית, ובשאלת המקום על פני רצף החיים ההתפתחותי.

לאור הממצאים נראה כי סוגיה זו נ תפסת כדיכוטומית. בעת שעלה רעיון ההורות, המרואיינים התקשו להבחין באפשרות סבירה של אינטגרציה בין הגדרות שנתפסות כסותרות – הורות והומוסקסואליות. לסוגיה זו שני פתרונות אפשריים. האחד אופטימי יותר בכך שמאפשר את התממשותה של ההורות, בנקודת זמן עתידית, ואילו האחר פסימי, שמבטל אותה על הסף. נראה כי הפתרונות השונים לדילמה מקורם בתקופות שונות על פני מחזור החיים של המרואיין ועל ציר ההתפתחות החברתית מבחינה היסטורית, בהן התהווה רעיון ההורות. פתרונות אלה, כפי שעולה מסקירת הממצאים, מצויים על רצף שבקצהו האחד קיימת תפיסת עולם בה הבחירה באפשרות אחת "מוציאה" את האחרת, ואילו בקצהו השני מתקיימת האמונה כי בנקודה עתידית, ובאופן לא ברור תתקיים הורות לצד אורח חיים הומוסקסואלי.

מניתוח הנתונים עולה כי צמיחת המחשבות על ההורות החלה עוד לפני בחירת המרואיינים באורח חיים הומוסקסואלי. המרואיינים מתארים שלבים מוקדמים של חייהם, שמלווים בקונפליקט פנימי אודות מיקומו של קו הגבול העובר בין הורות לבין אורח חיים הומוסקסואלי. מדובר בתפיסה דיכוטומית ובהנחה כי חייבת להתבצע בחירה בין אורח חיים הומוסקסואלי לבין הקמת משפחה. מכאן, עלה הצורך לקבל הכרעה לגבי סדר קדימויות שיכריע את הכף ויגזור את אורחות החיים, כפי שמתאר אייל:

"כשאני הייתי צעיר זה היה out of the question זה לא היה בכלל מה לדבר על זה. לא היו כאילו הסברים של הורות. מי שהיה רוצה שיהיה אבא היה מתחתן והיה שומר על הצד ההומואי שלו במין מחתרת מין נוסח בגידה במקום נק בה זה בגידה במין זכר. יש לי חברים שעשו את זה גם ככה ... עכשיו אני לא רציתי להיות בתוך הקטע הזה. ידעתי שיש מחיר שהייתי צריך לשלם וזה לסגור את הקטע הזה של ההורות, אז סגרת"

אייל רואה את הבחירה באורח חיים הומוסקסואלי כצורך קיומי. הכרעתו לטובת אורח חיים זה מבטאת השקפת עולם הרווחת בקרב מרואייני המחקר. השקפת עולם זו, העומדת בדיאלוג עם הנורמות החברתיות, מושתתת על מספר גורמים בעלי רקע חברתי. האחד קשור בלגיטימציה הפנימית והחברתית של הומוסקסואל להיות הורה. השני קשור בחלק ההדוניסטי החופשי של אורח החיים ההומוסקסואלי, ובכך מתנגש עם הולדת ילדים. שני הגורמים יוצרים קונפליקט בין הקמת משפחה לאורח חיים הומוסקסואלי.

א. דינאמיקה של לגיטימציה ודה-לגיטימציה לאבהות

בראיונות בולטת התייחסות להעדרה של לגיטימציה פנימית וחברתית להיות הורה כגורם בויתור על ההורות, הנתפס כאילוץ חברתי. המכנה המשותף העיקרי של המרואיינים שצינו זאת, הוא היותם בגילאי החמישים. הם מתארים את תקופת צעירותם, ככזו בה המסר החברתי לגבי משמעותה של הבחירה בחיים הומוסקסואלים היה ויתור אוטומטי על הורות. שרון מתאר את הכרעתו לטובתו של אורח חיים הומוסקסואלי.

"אתה יודע ההחלטה שלי לא הייתה לא להביא ילדים ולהפוך להיות הומו, אלא לא להביא ילדים, זה תוצאה של זה שאני הולך לחיות כהומו ואין לי כוח להסתתר, שאני הולך לצאת מהארון, זו הייתה תוצאה. לא חשבתי על זה, ההחלטה הייתה בין להישאר בארון ולהיחבא ולדעת שזה יוביל לאיזה חתונה ולחיים בהסתר ולחיים בשקר, לבין החלטה של לצאת מהארון ולחיות כ... למרות שאתה יודע שהתוצאה של זה תהיה שלא יהיו לך ילדים"

הויתור על ההורות, כפי שעולה מדבריו של שרון, היה בלתי נמנע, מעין אכסיומה עבור גברים שבתרו לחיות באורח חיים הומוסקסואלי. באותה תקופה, שנות התשעים, במסגרת השיח עם הנורמות החברתיות, הקמת משפחה הייתה כרוכה בהדחקת חלומותיהם ושיאפותיהם לזוגיות הומוסקסואלית. זאת משום שהמודל היחיד שהוביל להקמת משפחה היה קרוב ביותר למודל ההטרוסקסואלי. מרואייני המחקר היו חשופים למודל זה, על מחיריו, מתיאורי החיים הכפולים של גברים נשואים. מני אף הקים משפחה הטרוסקסואלית תוך ויתור על אורח חיים הומוסקסואלי. פתרון זה לא נמשך שנים רבות, עם הזמן הוא הכיר במחיר הכבד של הבחירה המציבה בראש סדר הקדימויות את השאיפה להורות, על פני אורח חיים הומוסקסואלי – הסתרה והדחקה של מרכיב מרכזי בזהותו.

"תראה הרצון להיות עם גבר היה תמיד, אבל גבר עליו בשנות הבחורות שלי הרצון להיות כמו כולם, שיהיו לי משפחה ושיהיו לי ילדים. הפעם הראשונה שמימנתי את הקטע ההומוסקסואלי - להיות עם גבר, להזדיין עם גבר, הייתה בשלב די מאוחר, רק אחרי שהתחנתי ונולד לי הבן. רק אז הרגשתי מספיק בטוח בשביל לנסות... לקח הרבה שנים עד שהעזתי לעשות משהו וגם אז היה לי מספיק לעשות את זה, זה לא היה בשבילי, לא היה לי צורך שזו תהיה דרך חיים, העדפתי להיות איש משפחה בצורה הרגילה שלי הבורגנית עם החברים"

כאמור, מרבית המרואיינים שהכריעו לטובת אורח חיים הומוסקסואלי ויתרו על הקמת משפחה. עבורם הבחירה הייתה טבעית ומובנת מאליה, ומשמעותה הייתה נאמנות לאמת פנימית. בחירה זו היא תולדה של העדר לגיטימציה חברתית לאבהות הומוסקסואלית. הדעות הנחרצות והמוצקות הרווחות בחברה שמו דגש על מרכזיות התא המשפחתי המסורתי כגן אי להתפתחות התקינה של הילד. יתרה מכך, הודגש החשש מפני משמעויות התפתחותיות של אבהות הומוסקסואלית, על הילד. אייל מתאר את הסוגיה באופן הבא:

"היו חברים שאמרו מה זה לא בריא לילד באיזו צורה הוא יגדל? ובאיזה חברה ואיזה קשיים אתה בונה עליו? יש לי זוג חברים מתל אביב שאחד מהם כבר פנו אליו איזו מישהי לסבית באותה תקופה אז, כדי להיות אבא והיא לא מצאה מי שיהיה אבא כי כל אחד היה לו דעות שלא מגיע לילד, שזה בעצם מה שאני הבנתי מתוך זה, זה לא שלא מגיע לילד אלא שלא מגיע לאבא... איזה מין הומופוביה שזה היה די

שולט. לסביות עם ילדים הכרתי הרבה אבל הומואים עם ילדים זה הייה מסובך ... גם אני ויתרתי על ההורות וגם אמרתי לעצמי כל מיני דברים בתור מנגנוני פיצוי בנוסח: אני לא טוב בתור אבא. תתנו לי חצי שעה ילד זה כבר מספיק לי מעל ומעבר. אני לא יודע בכלל להתעסק עם ילד. מה אני צריך את זה ... מצד שני בסדר אני אבחר איזה מישהו שימשיך אותי שיירש אותי שיקבל .. או שאני אפנה אליו את הצד ההורי שלי"

דבריו של אייל ממחישים את האופן בו הדעות החברתיות מגבשות את תודעתם של המרואיניים. עד כדי כך שהוא אף האמין שאכן אינו ראוי להיות הורה. כעת, במבט רטרוספקטיבי הוא יכול להצביע על הקשר בין הומופוביה לבין גיבוש התודעה. הדעות החברתיות הרואות סתירה בין הורות להומוסקסואליות, גיבשו את תודעת מרואיני המחקר. הם האמינו כי שתי הגדרות אלה, אין להם מקום יחדיו בחייהם האישיים. הם חששו לטובתו של הילד, ומעל הכל פקפקו במסוגלותם ההורית.

ב. אורח חיים הומוסקסואלי – מבנה דינאמי של התפתחות

מרואיניים שמציינים את אורח החיים ההומוסקסואלי כגורם מרכזי בהחלטה שלא ללדת ילדים, מציגים אותו כמרחב שאין בו מקום לילדים. לפיכך, הם לא חווים את הבחירה הזו כויתור, אלא מקשרים אותה להעדר בשלות ולהעדר צון לעמוד במחירים הכרוכים בטוטאליות שקיימת בהורות, שהתנגשה, בחווייתם של המרואיניים, באותה העת, עם הטוטאליות שאפיינה את אורח החיים ההומוסקסואלי: "רציתי להיות הומו רווק מתהולל, אני לא יודע מה, או פשוט לחיות חיי זוגיות כמו שהומואים חיים, ללא אסיפות הורים, ארוחות צהרים ובית ספר וכאלה דברים" (5). אורח החיים ההומוסקסואלי מקבל משמעות דינאמית המשתנה בהתאם לתקופות בחיים. עדי מתאר בפשטות את הסתירה בין אורח חיים הומוסקסואלי לבין הקמת משפחה. עם השנים, בעקבות מיצוי חופשה הדוניסטי של אורח החיים ההומוסקסואלי, הסתירה נתפסת פחות כדיכוטומית. מדבריו עולה כי היחס בין הבשלות להורות ובין אורח החיים ההומוסקסואלי, משתנה ודינאמי.

"תראה אני גם צעיר מן זוגי בשבע וחצי שנים. בתקופה שהוא החליט להביא ילד אני עדיין הייתי בליין ... אתה יודע, הפאן של הגייז. אני עדיין יצאתי עם החברים שלי לפאבים, אולי אפילו לדיסקוטקים, אבל בשלב הזה כבר הייתי בורח משם אחרי שלושת רבעי שעה, כבר לא אהבתי את החשיכה את העשן, זה כבר לא התאים לי, כלומר אם עד גיל 40 אני חושב ביליתי בדיסקוטקים, בגיל 45 הייתי יוצא לבר בכל יום שישי. ברגע שהחלק הזה של הבילוי והפאן כבר לא אמר שום דבר ל בן זוגי, גמלה בו עוד יותר ההחלטה להביא ילד, כלומר שיהיה לו היבט נוסף בחיים, היבט של הורות, ואני הגעתי עכשיו לשלב הזה"

אצל חלק מהמרואיניים, הכמיהה להורות נוכחת מגיל צעיר באופן ברור, נגיש, נחרץ ובטוח,

ללא קשר להכרה בזהות המינית. רגב מתאר את כמיהתו להורות:

"אני מבחינתי רציתי ילדים, זה היה ברור לי, בכלל לא הייתה שאלה, היה לי ברור שאני רוצה, הייתי עם נשים עד גיל 27, אז לא היה ברור לי שאני אחיה עם גברים, אבל לפני שהיה לי ברור שאני אחיה עם גבר, היה לי ברור שאני אתחתן ואעשה ילדים, ארבעה לפחות... לא דיברתי איתו בכלל, זה היה לי ברור"

כמיהה זו העצימה את אמונה כי ההורות תתממש בסופו של דבר . עם זאת, לא היה ברור לי האופן בו תתממש ההורות . מדברי המרואיינים עולה כי הבחירה באורח חיים הומוסקסואלי קראה תגר על אמונה זו . היא העמידה שתי אמיתות שנתפסו כסותרות האחת מול השנייה. במקרים אלה, הפתרון היה דחייתה של הדילמה למועד מאוחר יותר, תוך הפניית מירב המאמצים לקשר הזוגי. זאת בניגוד לפתרונות האחרים המדגישים את היותור על ההורות בשל הסתירה בין הורות לאורח חיים הומוסקסואלי. למרות שהיה ברור ל ליאור כי יהיה הורה , ההורות נתפסה כבל תי אפשרית כי לתפיסתו מתקיימת רק עם אישה . בדבריו ניתן לזהות מעין חשיבה פרדוקסאלית , בה שתי אמיתות סותרות יכולות לחיות יחדיו, למרות שלא ברור כיצד.

”המחשבות על ההורות התחילו עוד לפני שיצאתי מהארון ...זאת אומרת שזה כבר הייה שם ... אבל בזמנו אמרתי, זה יהיה רק אם זה תא משפחתי (מסורתי), לעשות ילד, וזה משהו שלא הייה רלוונטי בשבילי . כי אם אני לא מחפש להכניס בחורה לחיים שלי. אז לא, זה לא יהיה. בגיל 26 הייה באמת העניין שאמרתי אני לא מחפש בחורה, אני מחפש חבר , ואז אם אין בחורה אז גם לא יהיו ילדים . זאת אומרת באיזשהו מקום זה הייה על הגבול של אוקי , אולי לא יהיה כי אין לי עם מי ואין איך. זה הייה משהו ככה די רדום . זאת אומרת ידעתי שאני רוצה וזה לא, זה הייה משהו כזה מין העמדה ... למרות זאת כשפגשתי את בן זוגי אמרתי לו שאני רוצה להיות אבא בגיל מאוד צעיר...”

המערכות הדינאמיות , על הגדרותיהן המשתנות , מושתתות על תפיסה דיכוטומית – או הורות או אורח חיים הומוסקסואלי. כאמור, לסוגיה זו שני פתרונות אפשריים . האחד אופטימי יותר בכך שמאפשר מימוש של הורות בנקודת זמן עתידית, ואילו האחר פסימי, שמבטל אותה על הסף. שני פתרונות שונים אלה מייצגים שני קולות שונים בתוך התא הזוגי , ובכך נותנים את אותותיהם על תהליך ההחלטה על ההורות. כעת, מתחדשת הדילמה, ופתרונה מועלה לרמה הזוגית. פתרון זה נע על הטווח שבין יצירת מרחב משותף של הורות וזוגיות ועד לפיצול והפרדה של שתי ההגדרות השונות. נראה כי אורח החיים ההדוניסטי , המאפיין שלב מסוים בחיי הזוגיות ההומוסקסואלית , והלגיטימציה החברתית הקשורה בקשר הדוק , עם זו הפנימית, גוזרת אותה ונגזרת ממנה , מהווים סוגיות מפתח בחווייתם של הומוסקסואלים את ההיתכנות של הורותם.

3.1.2 ההחלטה על ההורות המשותפת כסינתזה של הגדרות

התהליך בו נבחר מודל ההורות המשותפת כמודל מועדף , הוא למעשה חיפוש אחר מענה הולם לצרכים ולאורח החיים של בני הזוג . זהו, למעשה, עיסוק בהבניה של מערכת משותפת הורות-זוגיות, שנתפסה כתחילה כשתי מערכות בעלות הגדרות סותרות. עיצוב המודל של ההורות המשותפת הוא, אם כן , יצירת הגדרה כוללת ש מושפעת מההגדרות העצמיות של בני הזוג והגדרת הזוגיות שלהם, ומשפיעה עליהן. מסקירת הממצאים עולה כי כל ההתמודדויות וההתלבטויות שבדרך הובילו להכרעה המתבקשת על מודל ההורות המשותפת, בשל גורמים נסיבתיים וגורמים חברתיים. נראה כי ההחלטה על ההורות כבר מגלמת בתוכה את מודל ההורות המשותפת. מכאן שההחלטה על ההורות

איננה מנותקת מהבחירה במודל ואינה מקדימה אותה, אלא עוסקת באופן הייחודי בו מותאם המודל לבני הזוג.

א. הורות וזוגיות – הגדרות סותרות?

תהליך קבלת ההחלטה על ההורות כרוך בהפרת האיזון בתוך הזוגיות. בשעה שהרצון לממש את ההורות אינו עולה אצל שני בני הזוג בעת אחת, הרי, שהתפיסה הנחרצת בדבר זכותו של אחד לממש את הורותו ולהביא ילד לתוך הזוגיות, נתפסת כסתירה לזכותו הלגיטימית של בן זוגו לעצב את חייו בהתאם לצרכיו, ללא ילד. בכך נוצר מצב שההחלטה של אחד מבני הזוג מעצבת את אורח חייו של האחר. עניין זה מאתגר הן את בני הזוג והן את זוגיות, שכן עולה שאלה אודות אפיונו של התהליך כאישי או כזוגי. בתוך כך בולטת הטבעיות שבקבלת ההחלטה אודות זהותו של האב הביולוגי, כך שבן הזוג המעוניין יותר בהורות, או בשל יותר לכך, הוא המתעתד להיות האב הביולוגי. יתרה מכך, המתעתד להיות אב ביולוגי מקבל החלטה על הורות ברמה האישית, ורק אז הוא מעלה אותה לרמה הזוגית. להצגת ההחלטה כמגובשת וכבלתי ניתנת לערעור מתווספים נחישות, התמדה, אמונה בצדקת הדרך וכמיהה עזה להורות.

מנייתוח הנתונים בולטת תפיסה נחרצת כי הזכות להחלטה על הורות והגדרת האופן בו היא תמומש, עומדת בראש ובראשונה, בידי המתעתד להיות אב ביולוגי. הזכות למימוש ההורות נתפסת כערך עליון קודם לכל, ובכלל זה גם לזוגיות. לעיתים לא נלקחות בחשבון המשמעויות של השפעת מימוש ההורות של האחד, על חייו של האחר. בשלב זה נוצרת תחושה כי קיימים שני מרחבים נפרדים – המרואיין כהורה לעומת המרואיין כבן זוג, וקיימת ציפייה לתמיכתו של בן הזוג בתהליך האישי של המתעתד להיות אב ביולוגי. רועי מתאר את האופן בו מתנהלים שני המרחבים השונים.

”בן זוגי לאורך כל הדרך הוא תמך בזה והוא גיבה את זה עם המון המון תמיכה, וגם בגלל שהיה לי לאורך כל הדרך ברור ש מתי שהוא, ביום מן הימים גם הוא בטח ירצה ילד באיזושהי צורה. כמו שהיה לי ברור שאני אתמוך בו”

מדבריו של רועי בולטת תפיסה הרואה במימוש ההורות של אחד מבני הזוג, כתהליך נפרד ומובחן מהורותו של האחר. התמיכה המתבקשת של המרואי ינים בבן הזוג המתעתד להיות אב ביולוגי, ממחישה את הגדרת ההורות כערך עליון העומד בראש סדר הקדימויות. הגדרה זו גוזרת את החשיבה וההתנהגות של בני הזוג באותה העת. זאת משום שהיא מחייבת הסכמה ושיתוף פעולה. ברכת הדרך של ההורה הלא ביולוגי מהווה הצהרת כוונות לגבי זכותו של המתעתד להיות אב ביולוגי להתוות את הדרך. מאותו הרגע נוצר מעין חייץ המהווה קו הפרדה בין זוגיות להורות ובין בני הזוג. קו זה מגדיר את החרות והלגיטימציה שכל אחד נותן לעצמו ולבן זוגו. שרון מתאר את הולדתו של

הרעיון להביא ילד לעולם. ההחלטה התקבלה על ידי בן זוגו, ובאופן טבעי זכתה לתמיכתו. יתרה מכך, היא זכתה לתמיכתו ללא קשר להסכמתו לתהליך.

"הרעיון להביא ילד היה של בן זוגי... בין אם הסכמתי, בין אם לא הסכמתי, הייתה לו דלת פתוחה לעשות מה שהוא חושב לנכון... תראה ההחלטה בעיקרה בן זוגי החליט, אני היה לי הרבה פחות, הייתה לי דעה, אבל לא חשבתי שאני צריך להשפיע, שוב כי מראש ידעתי תמיד, הוא יהיה אבא, אני אהיה מישהו מהצד"

תהליך קבלת ההחלטה על ההורות, כפי שעולה מדבריו של שרון, מבליט את קיומם של פערים וניגודים בתפיסות ועמדות בני הזוג. המרואיינים מתארים כניסה לתהליך ממקום בו קיימים פערים אודות היתכנותה של ההורות בחייהם. קבלת ההחלטה באופן כזה, בו אחד הצדדים אינו בשל לתהליך, ואף חווה את זה כבלתי אפשרי, מאתגרת את הקשר הזוגי ומאלצת את המרואיינים להסתגל למציאות המתחדשת.

דן מתאר חיבוטי נפש וייסורים שהחלו ברגע בו בן זוגו קיבל את ההחלטה. מקורם של חיבוטי הנפש, בתפיסה את ההורות והשפעותיה על הילד. תא הזוגי. ההורות נתפסת באותה העת כטוטאלית כמתנגשת עם אורח החיים הקיים, ובכך מאיימת על העצמי, החופש והחירות.

"אני יכול להגיד שבן זוגי כשהוא אמר לי לפני שמונה שנים, אם לא יותר, שהוא רוצה להיות אבא והוא לא יותר על הרצון הזה, מבחינתי זה היה בלתי נסבל, בגיל 26 לחשוב על, להתחייב להורות, זה היה ממש משבר. הוא התחיל את התהליך לבד, מהבחינה הזאת שאני גם לא הייתי מחובר... אז, זה נראה לי איום ונורא, זה נראה לי מן קץ החיים, זה נראה לי כרס וקרחת, זה נראה לי ויתור על החופש, ואז הוא התחיל לחפש, ואחרי שעברנו את המשבר הזה ופרגנתי והבנתי שאני לא יכול למנוע מהחבר שלי את הדבר הזה"

הסתגלות זו, כפי שעולה מדבריו של דן, מתרחשת במספר אופנים על הרצף שבין דיאלוג מתוך הסכמה ועד לאופציה של קונפליקט בו לא קיים דיאלוג. במרבית המקרים מקבלת ההחלטה את ברכתו של ההורה הלא ביולוגי. לעיתים בצורה אקטיבית במתן כתף או דרבון ופעמים רבות יותר בצורה פסיבית הלוקחת צעד אחורה ומאפשרת בכך את תחילתו של תהליך העיסוק בבחירה במודל ובהגדרת מאפייניו.

עם זאת, מתוארים מקרים בהם התקבלה ההחלטה תוך הצבת אולטימטום - הסכמה וברכת הדרך, או פרידה וסיום הקשר. "אמרתי לו שזה חשוב לי וזה מה שאני רוצה וזה מה שאני אעשה ואם אני אצטרך לבחור בינו לבין להיות אבא, אז אני כנראה שלא אבחר באופציה הראשונה, אלא אבחר באופציה של להיות אבא... הוא קיבל את זה בלית ברירה, אבל קיבל את זה" (עמית). הצבת האולטימטום נחווית כמוצא אחרון וכהכרעה על סדר העדיפויות של המרואיינים. אם כך, בהכרעה שבין הזוגיות להורות, במידה וקיימת התנגשות בין השתיים, הרי שידה של ההורות היא על העליונה. מכאן, שהצבת האולטימטום מייצגת עמדה ברורה לגבי סדר הקדימויות והעדיפות ויות באותה העת של ההורות על פני כל דבר אחר.

הצומת בה התקבלה ההחלטה לגבי ההורות הייתה צומת בה אותגר הקשר הזוגי בצורה

משמעותית. זה הרגע בו בני הזוג נדרשו לתמרן בין שתי אמיתות שונות וסותרות המתקיימות בו

זמנית. מסיבה זו נטען כי מודל ההורות המשותפת הנו נגזרת של מציאות זו. זהו הטוב ביותר במסגרת האופציות האפשריות, אך בה בעת אינו מהווה פתרון מלא העונה על הצרכים וההעדפות השונות.

ב. הגורמים המעצבים את הבחירה במודל הורות המשותפת

עבור מרואייני המחקר, האפשרות לממש את ההורות נתפסה כאפשרית אך ורק באמצעות מודל ההורות המשותפת. מודל זה נתפס כפתרון אולטימטיבי בכך שהוא יוצר סינתזה בין מכלול התפיסות וההגדרות העצמיות של הפרט כהומוסקסואל, בן זוג ואב. כתוצאה מכך, גם לא התקיימה בחירה מושכלת ומודעת בין חלופות, כך שמודל ההורות המשותפת נתפס כגורם האולטימטיבי, האחד והיחיד.

ניתוח הנתונים יתמקד בגורמים שהובילו להפיכתו של מודל ההורות המשותפת לאופציה בלעדית. על גורמים אלה נמנים גורמים נסיבתיים וחברתיים.

1. הגורמים הנסיבתיים

מרבית המרואיינים רואים את עצמם כחלוצים וסוללי דרך מכיוון שמודל ההורות המשותפת הפך לנגיש יותר בתקופה בה הם מימשו את הורותם. באותה העת, מודל ההורות המשותפת היה מוכר להם יותר מהאופציות האחרות, באמצעות התקשורת או דרך מכרים. מודל האימוץ, גם אם היה מוכר, משמעויותיו היו מעורפלות. המרואיינים במרביתם לא הכירו זוגות של גברים שהפכו לאבות בקונסטלציה כזו. מכאן, העדרן של אפשרויות נוספות הופך לגורם המצמצם את אפשרויות הבחירה של המרואיינים. "אימוץ על ידי גבר הוא חדש יחסית, הוא גם לא פתור עדיין עד הסוף, אבל בכלל לא חשבתי בכיוון, זאת אומרת לא הכרתי בכלל את האופציה הזאת... זה גם לא עמד אף פעם... לא היו בכלל אופציות שהיתי צריך לבחור כזה או כזה או מודלים כאלה" (נרי).

ניכרת השפעתם של הפערים הקיימים בין בני הזוג מבחינת הכמיהה להורות, על השוני במידת המחויבות להורות המועדפת על כל אחד מבני הזוג. כתוצאה מכך גם כאשר אופציית האימוץ קיימת ומוכרת כחלופה תיאורטית, היא נתפסת כבלתי רלוונטית מכיוון ש היא נחוות כשוויונית יותר ומחייבת יותר את השניים. עמית מתאר את חוסר הרלוונטיות של אופציית האימוץ לזוגיות שלו. זאת משום שבן זוגו לא רצה בכלל להיות הורה.

" להפך, בגלל שבן זוגי לא רצה בכלל הורות, הלכתי על משהו שנראה כמו הורות לייט. אם הוא היה רוצה אז לפחות היינו מתלבטים על אימוץ. אבל, מכיוון שזה לא היה, הוא לא רצה בכלל, אז לא היה פה על מה להתלבט"

מדבריו של עמית עולה התפיסה כי האופציה של האימוץ הנה מחייבת יותר, הן ברמת הפרט ובן ברמה הזוגית. זאת משום שאופציה זו נחוות כמגלמת בתוכה הורות שלמה יותר, טוטאלית יותר

ושוויונית יותר. שוויוניות זו אינה תואמת את הציפיות השונות של בני הזוג בנוגע להורות. ההורות המשותפת המקיימת שני בתים המגדלים בנפרד ובאופן חלקי את הילד, נתפסה כהורות רכה יותר, מחייבת פחות, 'הורות לייט'.

באותה העת נחוה מודל ההורות המשותפת כאופציה המבטאת נכונות יותר את הפערים הקיימים בין בני הזוג בנוגע לאופי ההורות ההולמת כל אחד מהם בנקודה זו בחייהם. אופציה זו היא היחידה המאפשרת יצירת הפרדה מסוימת בין ההורות לבין הזוגיות, כך שלפחות מבחינה תודעתית, אחד יכול להיות הורה והשני לא. זאת משום שהיא אינה כרוכה בשוויוניות שמאפיינת את החלופות. יתרה מכך, היא נתפסה כפחות טוטאלית. מכאן, בולטת הזיקה של כלל המרואיינים לאופציית ההורות המשותפת, המאפשרת ביטוי של עמדות ותפיסות שונות של בני הזוג, ובכך מאפשרת גמישות רבה יותר בין בני הזוג לגבי הבחירה שלהם בהורות.

מודל ההורות המשותפת, בניגוד למודלים השוויוניים יותר, מאפשר לבני הזוג להגדיר כל הזמן את מקומם אל מול ההורות. נטען כי מסלול זה של ההורות המשותפת, למרות ההבחנה שהוא יוצר בין בני הזוג, קיימת בו אופציה להתפתחות הדרגתית של הורות משמעותית עבור ההורה הלא ביולוגי, ומכאן גם קיימת התקווה.

המרואיינים, ללא קשר להורות הביולוגית מציגים עמדה בה מצד אחד נתפס המתעתד להיות הורה ביולוגי כגורם כמעט בלעדי בתהליך, אך מצד שני החששות המתלוות לתהליך משותפות גם להורים הלא ביולוגיים. גל מתאר את ייסורי הנפש שהיו לו באותה העת. הם משקפים את העיסוק בהגדרה העצמית של הורותו. "הייתי עסוק בעיקר במקום שלי מול הילד, איך אני, איפה ההגדרה שלי, איך אני אציג את עצמי, איך יקבלו אותי" (גל).

מודל ההורות המשותפת נחוה באותה העת כאפשרות שמפחיתה חששות ופחדים מפני ההורות ומשמעויותיה היישומיות. עמדה זו מקורה בהנחה, ששותפות עם אישה תצמצם את מחויבותם למעורבות ותפחית את האחריות והטוטאליות העצומה שנושאת בחובה ההורות. כמו כן, מודל ההורות המשותפת נחוה כמתנגש פחות עם אורח חיים הומוסקסואלי, מקטין את ההכרח בהתפשרויות ומאפשר כניסה הדרגתית להורות. כלומר, המודל מועדף מפני שהוא מצמצם חששות ומפני הטוטאליות שבהורות. ליאור מתאר זאת כך:

"זה גם מפחיד לפתח איזושהי תלות ומצד שני זה גם מפחיד לפתח אחריות. כי גם האחריות מפחידה. זאת אומרת אם לא הייה לי פחד מאחריות אז הייתי אומר, טוב אני הולך לאמץ ואז יהיה לי מאה אחוז ילד, ואז הוא אצלי וזהו. שזה דבר שלא הייה לי אומץ, זה ברור לא הייתי מוכן... (ובמודל הזה) זה עוד מישהי, עוד מישהו שהוא חלק מהאחריות. תראה גם היום, היות שהיא האמא והוא עוד יונק, אז הוא נמצא אצלה יותר. אז יש פה עניין של עוד מישהו שגם משתתף בנטל שזה חלק מהמשחק"

האם, כפי שעולה מדבריו של ליאור, נתפסת כגורם משמעותי נוסף השותף לנטל הכרוך בהורות. באותה העת, בשל הפחד מפני הטוטאליות, המחויבות והאחריות הגלומה בהורות, זה היה

הכרח. השותפות באחריות מגלמת את מהותו של מודל ההורות המשותפת. שותפות שנתפסה באותה העת כהכרחית, בשל אופיו של תחילת התהליך, כאישי וכנפרד מהזוגיות. מעבר לגורמים הנסיבתיים מתקיימים הגורמים החברתיים, שמשמעותם, החוברת לגורמים הנסיבתיים הובילה לבחירה במודל.

2. הגורמים החברתיים

המושג "טובת הילד", המגלם בתוכו עמדות אישיות ותפיסות חברתיות אודות הדרך האופטימאלית להתפתחותו התקינה של הילד, הפך למרכיב מרכזי בקבלת ההחלטה. המשמעויות הטעונות ב"טובת הילד" ניתבו את ההחלטה לכיוון מודל ההורות המשותפת. זאת מכיוון שאחד הדגשים המיוחסים להתפתחותו התקינה של הילד, על ידי מרואייני המחקר, הוא האם ותפקידה בגידול הילד. בנושא זה של טובת הילד, הדגישו רובם את המרכיב החברתי הרואה באם דמות משמעותית להתפתחותו התקינה של הילד. רועי מבליט את הצורך הקיומי של הילד בדמות אימהית.

"השיקולים, קודם כל מספר אחד, אני חושב שילד צריך אמא, וזה לא מפחית בכבודם של האבות, אבל אני חושב שילד זקוק לחום האמהי ולציצי, ולכל מה שאמא יכולה לתת. למרות שאני גם חושב שאני יכול לתת המון גם בתור האבא, אבל קשר בין אמא וילד זה משהו אחר מקשר בין אבא לילד. קשר בין אמא לילד זה משהו שהולך יותר בכיוון הסימביוטי, בכיוון של אמון ראשוני בסיסי, של הביטחון הכי, הכי אלמנטרי בחיים... ואני חושב שילד צריך גם את הקשר הזה, כאילו דמות אימהית... בעקרון אני חושב שילד צריך גם אמא וגם אבא"

התפיסה כי לילד יש צורך בדמויות הוריות משני המגדרים, כפי שעולה מדבריו של רועי, משותפת למרבית המרואיינים. הם פחות מונעים מההנחה שהאם היא דמות התקשרות משמעותית יותר מהאב. לפיכך, הם מדגישים את המשמעות של הפונקציות האימהיות כמהות שאב לא יכול לספק. מבחינתם, לא ימנעו מילדיהם את הפונקציה האימהית שתלווה אותם במשך חייו. למעט החסר המובנה בשל היעדר אם בחוויית ההתפתחות והחברות הנורמטיבית של הילד, עולה גם נושא החריגות וההתמודדויות הצפויות לילד בעטיין. חלק מהמרואיינים, בשעה שבחנו את חלופת האימוץ, הביעו רתיעה מהאופציה בשל הנחה כי הילד נושא עמו טראומה כתוצאה מחוויית הנטישה הקדומה של הוריו הביולוגיים. חוויה הכרוכה בריק קיומי בלתי הפיך ולא ניתן לשיקום, שהילד נושא אחר כך כל חייו. עלתה טענה כי חשוב לילד להרגיש אה ומוערך על ידי הדמויות ההוריות באשר הן, ולכן עליהן להיות ברורות וודאיות עבורו כל חייו. רגב ממחיש את הסוגייה.

"הדבר הכי חשוב לילד שיהיו לו שני ההורים הביולוגיים שלו נוכחים ומאוד מאוד חשוב שהוא יכיר אותם, יידע אותם, שייגע בהם ממש... אחרת, בעיני זה עושה חור שאי אפשר למלא אותו בחיים, בחיים... יהיה שם משהו שהוא לא יודע, איזה חור כזה של בלתי נודע אבא או אמא לא משנה, ובעיני זה הכי חמור... הוא צריך לדעת מי אמא שלו, שאמא שלו אוהבת אותו, בעיני זה הבסיס של כל בנאדם שמי שעשה אותו עשה אותו כי הוא רצה אותו וכי הוא אוהב אותו"

הגורמים החברתיים, הנם תלויי זמן ומקום. הם נגזרים מדעות חברתיות המשקפות את הלך הרוח באותה העת בה התקבלה ההחלטה על מודל ההורות המשותפת. הם מבטאים את ההשקפות וההנחות תיאורטיות.

הרגע בו יחל גיבוש המודל יהפוך את התיאוריה לפרקטיקה . הן הגורמים הנ סיבתיים, הכרוכים במעין פשרה וביישוב הפער המתקיים בין הכמיהה להורות של אחד מבני הזוג לבין הקושי בהתחייבות טוטאלית של בן-זוגו, והן הגורמים החברתיים מצביעים על התפיסה ששותפות עם אישה תאפשר להם לבנות מערכת הורית טוטאלית פחות ומאפשרת יותר את הצרכים השונים . בהמשך, ניתן לראות כי תמונת המצב משתנה והמציאות מלמדת את שני בני הזוג , כי לבחירה במודל ישנן השתמעויות בלתי צפויות הקשורות לקשר עם הילד, האישה, והאחד עם השני.

3.1.3 לקראת ההורות – גיבוש המודל והבניית חוזה השותפות

מתוקף היותם חלוצים ופורצי דרך, לא הייתה למרואייני המחקר תשתית מוכרת של מודלים פעילים. הם לא ידעו למה לצפות משום שלא עמד לרשותם מידע על חוויות של אחרים שהתנסו במודל. בחווייתם, המסע אליו הם יצאו היה עמום ומעורפל, שחותר לעתיד מעורפל עוד יותר. מסע זה מפגיש את המרואיינים לראשונה עם מודל ההורות המשותפת, וכתוצאה מכך גם גורם לחששות ופחדים מפני מבנה המשפחה העתידי על משמעויותיו השונות. בסופו של יום עליהם ליצור אינטגרציה קונספטואלית בין שני המרחבים – זוגיות והורות. בתוך כך ניכר כי היו מספר קווים מנחים, ששרטטו את המסגרת של תמונת ההרכב המשפחתי ומקומם של המרואיינים בת וכה כזוג שאחד מהם אב ביולוגי והשני לא. הקווים המנחים הללו עיצבו בסופו של דבר את מודל השותפות, שבשלב זה היה עדיין מעורפל, ובמסגרתו את אופן בחירתה של השותפה ההורית. האחד, הורות משמעותית ופעילה של האב הביולוגי עבור הילד. השני, שמירה על המרחב הזוגי. מה שפחות קיבל דגש באופן מודע הוא מקומו של ההורה הלא ביולוגי בתוך המערך, שבתחילת התהליך, כנראה תאם את צרכיו, ובהמשכו כשהסתברו השתמעויותיו של מבנה המשפחה, הן גבו מחיר בלתי צפוי עבורו.

א. התביעה לזכות שוויונית בהגדרת המודל

ככלל, ניתן לומר כי מרואייני המחקר החלו את תהליך החיפוש אחר שותפה הורית מתוך רצון מובהק שהאב הביולוגי יהיה הורה פעיל ומשמעותי עבור הילד. רצון זה הפך לקו המנחה את המרואיינים בבואם ליצור את הקשר עם השותפה ההורית. הוא גם יצר מסגרת קונספטואלית של ההסכם העתידי בין ההורים. קו זה התווה דרישה להורות שוויון ית. שוויוניות זו הבאה לביטוי בחלוקת התפקידים בין האב לאם, מגולמת במונח 'משמורת משותפת' שמשמעותו שותפות מלאה של ההורים הביולוגיים בטיפול ומימון הילד, באמצעות טיפוח שני בתים משמעותיים. דרישה זו הפכה לקריטריון המנחה את המרואיינים בבחירת השותפה המתאימה. כך קרה שבמסגרת איתור השותפה הפוטנציאלית להורות, בחנו המרואיינים את עמדותיה והשקפותיה לגבי טיב השותפות והתלות ההדדית, ומעמד האב בחיי הילד הגדל בשני בתים במקביל. שרון מתאר את משקלה של הדרישה 'למשמורת משותפת' בבחירת השותפה ההורית.

"הבחירה באם הייתה בעיקר בגלל, שלפחות בהתחלה היא הציגה את הדברים כמו שאני ובעיקר בן זוגי רואה אותם, של הורות משותפת חצי בחצי, לא של אני האמא ואתה תקבל את הילד לשישי שבת פעם בחודש. זה היה העיקר העניין... זה היה הסיבה העיקרית שבגללה נבחרה האם, לא בגלל שהיא חכמה, לא בגלל שהיא יפה מאוד, לא בגלל שכיף לנו איתה, לא בגלל שהיא חברה טובה. שום דבר לא אישי, הכל בגלל ההסכמה המשותפת על הדרך שבה רואים... בגלל שהיא רצתה משמורת משותפת"

נראה, כי קו זה גם נושא בחובו תחושת חוסר אונים של הגברים אל נוכח העוצמה שמיוחסת לאם, בחברה הישראלית, כהורה אולטימטיבי וכבעלת יכולת טבעית ללדת "לבד" ולתפקד גם כחד הורית. התלות בין הפן הגברי לנשי בתוך היחידה ההורית, אינה נתפסת כהדדית. מכיוון שמקובל בחברה לראות פיצול - על כתפיו של הגבר מוטל עול הפרנסה, ועל כתפי האישה עול הטיפול, עלה חשש מפיצול כזה במימוש המודל.

המרואיינים הביעו את רצונם להיות שותפים משמעותיים בטיפול, ואת אי רצונם למצוא עצמם מפרנסים בלעדיים. בשל הפחדים והחששות, כמו גם הכמיהה להורות משמעותית, גובשה דרישה מוצהרת לשוויוניות מלאה בהורות. ליאור, דרך תיאורו את הסיבות לבחירתה של השותפה ההורית, מעלה את החששות שהיו לו באותה העת בהקשר למקומו כגבר בתוך השותפות ההורית.

"היא לא תשב לה שנה בבית בשביל לגדל ילד. זה, זה הייה ברור שזה לא יקרה. ואם זה הייה קורה וזה היה כל החיים שלה אז אוקיי איפה אנחנו נכנסים, איפה אני נכנס וזה בעייתי. וזה הייה אחד הדברים שאמרנו אוקיי זה משהו שברור מאוד ולנו זה טוב"

הדרישה להורות שוויונית מתווה, בסופו של דבר את הגדרת הקשר עם האם, ומהווה קריטריונים לבחירתה. יתרה מכך, מתוך הראיונות עולה כי הדרישה לשמירה על התא הזוגי מהווה קו מנחה בבחירתה של האישה, השותפה הפוטנציאלית להורות משותפת.

ב. הבניית השותפות עם האישה מתוך המרחב הזוגי

מניתוח הנתונים עולה כי הגדרת טבעו של הקשר עם השותפה הפוטנציאלית מתבצעת תוך כדי ההתנסות בתהליך. הגדרה זו מקיימת כאמור דיאלוג עם הגדרת ההורות, אך גם עם ההגדרה של התא הזוגי הקיים והמשפחתי המ תעתד, בין שני הגברים. בתוך כך מאופיין מסע מעורפל בדרך של אלימינציה, שמכיוון שלא הייתה בו הגדרה מגובשת של 'מה כן?', אופיין בעיקר על דרך השלילה ב'מה לא!'.
לא!.

המרואיינים לא ידעו להגדיר מהו הקשר עם האם שייחשב כאופטימאלי עבורם, ומתוך כך לאפיין את דמותה של השותפה הפוטנציאלית הרצויה. למעשה, לא ידעו למה לצפות מהקשר. גם בשל כך שהציפיות שלהם, היו מעורפלות, וגם, לעיתים בשל קושי או חוסר הכרה בצורך, נטו רובם להימנע מתיאום ציפיות פורמלי או בלתי פורמלי, בינם לבין עצמם ובינם לבין האם.

נקודת הפתיחה, המאפשרת את תחילתו של אפיון הקשר עם האם, מקורה בתחושת השלמות של המרואיינים עם הבחירה באורח חיים הומוסקסואלי. בעקבות כך נוצר גבול קשיח וברור העובר

בין קשר רומנטי לקשר למטרת שותפות הורית . יועד ממחיש את האופן בו ההתייחסות אל הקשר כאפלטוני בו אין מקום לרומנטיקה , מנעה בלבול, הציבה גבולות ויצרה אצל בני הזוג עמדה ברורה ובטוחה, שהפחיתה חרדות וסייעה בהמשך התהליך שמטרתו אפיון הקשר עם השותפה.

"היינו מספיק שנים יחד ועברנו כל כך הרבה יחד , אז הקשר היה מספיק חזק. בכלל לא התייחסנו אל זה כגלגל חמישי , או חשבנו שזה או יסכן את הזוגיות , או שאני אלך עם האם, לא ברמה זאת . הייתה קנאה מצדו אני מניח , כי זה משהו שאין לו חלק בזה כל כך , אבל אף פעם , אולי הוא ידע את זה גם בתת הכרה , אף פעם לא חשבתי שזה יהיה אמא אבא וילד או גם בגלל שהיא אף פעם לא הייתה חברה שלי או משהו כזה , אז אני לא חושב שהוא הרגיש מאוים מבחינה הזאת וזה בטח לא עלה שהיא תחליף בשבילו למשהו, למשפחתיות או לזוגיות או לכל דבר אחר"

יתרה מכך , הדרישה שמעמיד המודל לשלב בין תאים משפחתיים הציבה בפני הזוג אתגר . מכאן, עליהם להגן על התא הזוגי . לא רק שהיה ברור כי הקשר עם האישה איננו רומנטי , אלא גם ברור שיש לשמור על גבולותיו של התא המשפחתי הזוגי . בדיעבד, ובפרספקטיבה של זמן, מבינים המרואיינים עד כמה היה חשוב להם לשמור על קידושו של התא הזוגי . אייל מתאר את האופן בו הצורך להגן על הקשר הזוגי הפך גם הוא לאמצעי המסייע בהגדרת גבולותיו של הקשר עם השותפה ההורית.

"אנחנו לא נתנו לה להיכנס אל תוך הזוגיות שלנו . אנחנו היינו זוג והיא אחד וכל מה שקשור לזוגיות שלנו זה לא מקומך , את לא תדעי , לא נספר . אפשר לספר כשיש לנו איזשהו אירוע ואנחנו רוצים לנסוע , אבל לא משמעויות של איך אנחנו מסתדרים וכו'. אני חושב שהייתה לה פעם אפילו פחד שאנחנו הולכים להיפרד , אבל היא לא העיזה לדבר על זה. פשוט היא עמדה עם הפחד הזה ולא עשתה עם זה כלום"

תוך כדי תנועה והתנסות בתהליך , החל תהליך של גיבוש העמדות לגבי נגזרות הקשר עם השותפה הפוטנציאלית. עמדות אלה מאופיינות כאמור ב "מה לא" יותר מאשר "מה כן". כלומר, התהליך התבהר מתוך עצמו. החל תהליך של למידה מהניסיון. מה שלא עבד ייושם בהמשך הקשר או בקשר אחר. באופן לא מודע, מהווה השמירה על התא הזוגי ערך עליון , שמייצר עמדות כלפי מהות קשר ההורות האופטימלי . רועי מתאר התנסות בקשר חברי, בו החל להיווצר טשטוש בין גבולות הקשרים השונים. הודות להתנסות זו, הוא השכיל בהמשך לפתח קשר בו הגבולות ברורים ומובחנים.

"זה ירד בגלל שהיה ברור שנוצרה פה איזושהי מערכת ציפיות , או אולי ציפייה שלה לקשר מסוג אחר , ופתאום התחיל להיווצר פה בלגן רגשי , היא נכנסה לחיים שלנו יותר מידי, היא נכנסה לחיים שלנו יותר מידי , ואז היה ברור שנוצרים כל מיני קשרים אמוציונאליים, שכולם התחילו להרגיש ב הם לא טוב, לא בן זוגי, לא אני, ואז מצאתי את עצמי דוחף אותה החוצה מכל מיני מקומות שהיא נכנסה יותר מידי, דברים שלא קורים עם האם, שאיתה מהבחינה הזאת הגבולות הם הרבה יותר ברורים"

הבניית גבולותיו של הקשר עם השותפה ההורית , מפזרת את הערפל הנלווה לתהליך, ומאפשרת למרואיינים להתחיל לעסוק במהות הקשר עם האם . כעת, מאופיין העיסוק בדרך החיוב של "מה כן" על פני "מה לא", ואכן ניתן למצוא הבדלים בין עמדת הפתיחה של המרואיינים אודות מהות הקשר לבין העמדה המאפיינת את השלב המתקדם יותר, כפי שמתאר רגב:

"ואז הבנתי שהסיבה שעד אז לא מצאתי מישהי מתאימה כי חיפשתי חברה, מישהי שמדליקה אותי כחברה, ועם האם החיבור היה בצורה אינטואיטיבית להורות,

הבנתי שאני לא מחפש חברה... אני מחפש מישהי שתהיה שותפה להורות שלי
ומהבחינה הזו היא ואני מאוד מתאימים"

בתחילתו היה החיפוש נאיבי ומונע מחרדה או מפנטזיה. למרביתם הייתה תקווה, לא בהכרח
מבוררת, כי הקשר עם האם יתפתח למקום חברי, בו ניתן להידבר על חוויות היום יום, לסמוך האחד
על השני וליצור בכך סביבה בטוחה ומוגנת הן עבורם והן עבור הילד. ככל שהתנסו יותר בהתקשרויות
עם שותפות פוטנציאליות, התפוגגה הנאיביות והתעוררו תהיות בנוגע למהותו של הקשר עם השותפה
ההורית. הובררו להם ציפיותיהם מהשותפה ההורית, מחד, וסוג הקשר שהם שואפים לו, מאידך.
חלקם חשו בצורך בהגדרה מדויקת וברורה יותר, על דרך החיוב. התרחשויות אלו מלוות את התהליך
המתקיים תוך כדי עמידה באתגרים אישיים וזוגיים המתלווים להפיכתו של המודל מתיאוריה
לפרקטיקה.

ג. ההורה הלא ביולוגי - מעבר מעמדה פסיבית לעמדה אקטיבית

ניסיונות ההתקשרות הראשוניים עם אמהות פוטנציאליות מאותתים על ראשיתו של מימוש
והגשמת רעיון ההורות באופן מעשי. בשלב זה, כשההתנסות בתהליך קורמת עור וגידים, המרואיינים
נדרשים לתת את הדעת על המציאות המתחדשת ולנקוט עמדה. חלקם הגדול נידרש לאתגר ונענה
להתמודדות אחרת, כל אחד מעמדתו השונה בתוך ההרכב המשפחתי הפוטנציאלי. אצל רב הזוגות,
למרות שמוסכם כי ההחלטה הסופית נתונה בידי האב הביולוגי, מאופיין השלב במעבר מעמדה
פסיבית יותר של בני זוגם של האבות הביולוגיים לעמדה אקטיבית יותר.
במרבית המקרים, בתחילת המהלך, הייתה ההתנסות בקשר עם השותפה הפוטנציאלית,
בלעדית לאב הביולוגי. ככל שהתקדם התהליך והקשר עם השותפה ההורית החל להתבסס, לקח על
עצמו וקיבל בן הזוג, ההורה הלא ביולוגי, מקום משמעותי יותר. דן מתאר את השינוי שחל במידת
מעורבותו בתהליך. שינוי זה הנו נגזרת של תובנה שצמחה מתוך ההתנסות. שאם הוא לא יהיה
מעורב, הוא עלול להישאר בחוץ.

"ואז הבנתי שאנחנו צריכים להיות בתהליך הזה ביחד, כי, זאת אומרת אני אהיה
מעורב בהורות הזאת, היה משהו בזמן הזה, שאני לא זוכר כמה הוא היה, חודשים
ארוכים של חיפושים, שבסופו הבנתי שאני צריך להצטרף לחיפושים"

יש להניח כי תהליך זה נובע ממספר גורמים, עליהם נמנים הפחד מאיבוד שליטה, השאיפה
לשותפות בחוויה משמעותית של בן הזוג, האב הביולוגי, מתן כתף והכרה בכך שללא מעורבות לא
תתאפשר השפעה על הבחירה בהמשך. אייל מתאר את ההצטרפות לקבוצה בה נטל חלק בן זוגו,
ולמעשה את לקיחת המקום בתהליך.

"לאט, לאט, התחלתי להיות פעיל. בן זוגי בהתחלה אמר לי, טוב אם אני אהיה אבא
למה אתה הולך? מה המקום שלך שמה? אתה לא, ואני אמרתי שזה משהו שהוא יגע
לי בכל הדברים של החיים שלי אז אני צריך להיות מעורב"

המרואיינים, ההורים הלא ביולוגיים, במרביתם מחליטים לנקוט עמדה ובכך לאותת על כוונתם להיות חלק מהתהליך. בשלב זה, למרות המעורבות הגוברת של מרביתם, הם מותירים המון מרחב לאב הביולוגי. המעבר להורות טורף את הקלפים, ומשנה סדרי עולם אישיים, זוגיים ומבניים.

3.1.4 המעבר להורות – הגדרות מחודשות למרחבים הקיימים

המעבר להורות מאופיין בעיסוק במשמעו יותיו של המבנה המשפחתי החדש שנוצר. המרואיינים עסוקים בהגדרת המרחבים השונים, האישי, הזוגי והמשפחתי, במסגרת המבנה המשפחתי שנוצר. הם עסוקים בהגדרת המהות והתוכן של מבנה המשפחה, קביעת סדרי קדימויות בין המרחבים השונים, תוך מציאת נקודת האיזון. לעיסוק זה נלוות תחושות של בלבול, אשם, טשטוש, חוסר אונים לצד תחושות של שמחה ואופוריה.

ההורות שהופכת מקונספט למציאות משנה את סדרי הקדימויות, יוצרת חיבור נחצי ומחייב בין ההורים הביולוגיים. בו זמנית, היא גם יוצר היררכיה של כוחות, שבראשה נמצאת האם ובתחתיתה מצוי ההורה הלא ביולוגי, ובתוך – האב הביולוגי. עניין זה הוא רב משמעות שכן באחת מופר האיזון הנחוץ להתקיימותה התקינה של היחידה הזוגית. כל זאת לאור התחזקות מעמדה של השותפה ההורית והפיכתה לגורם רב משמעות ביחסים המשפחתיים, באמצעות הפיכתה ל'אם הילד'. בתוך כך מתוארת החוויה העוצמתית המאפיינת את רגע הלידה. זהו רגע בלתי נשכח שמהווה נקודת מפנה בחייהם של המרואיינים. באופן טבעי, הוא משנה את תפיסות המרואיינים ועמדותיהם בכך שהוא מצמיח נבטים של תחושות הוריות. מאותו הרגע, ההורה הלא ביולוגי, מתחיל לעסוק ביתר שאת בשאלת הורותו, ובהגדרה החדשה במקומו במערך המשפחתי שנוצר.

א. חוויית הלידה

מנייתוח הראיונות עולה שרק במחציתם מוזכרת חוויית הלידה. העוצמות הרגשיות המיוחסות לחוויית הלידה, מעלות תמיהה לגבי הסיבות לכך. ייתכן שעבור חלק מהמרואיינים, הפרספקטיבה של הזמן מפחיתה מהנגישות ומהעיסוק בחוויה. ייתכן שחלק מההורים הלא ביולוגיים לא היו שותפים לרגע הלידה, או לחוויית הלידה, מעצם מעמדם הלא מוגדר. ייתכן שעבור חלק, הסיבה לכך היא עיסוק קיומי בהגדרת מקומם בתוך מבנה המשפחה, עיסוק שמסב אליו את מרב הזרקורים. עם זאת, יש לציין כי למרואיינים לא הוצגה שאלה ישירה בנוגע לחוויית הלידה, כך שהעובדה שמחציתם הזכירו את הלידה, יכולה להעיד על עוצמתה.

רגע הלידה מתואר כחוויה עוצמתית ומרגשת, עבור האב הביולוגי וההורה הלא ביולוגי כאחד. הרגע הזה והתמונה המלווה אותו הוא בלתי נשכח שאותו ינצרו לעד. רגע שמגשר על הפערים

המתקיימים בתוך המבנה המשפחתי בין ההורים ויוצר תחושה משפחתית, לה שותפים שני בני הזוג. התמונה מוחשית, נגישה למרואיינים ומתוארת במלוא עוצמתה, כפי שמתאר שרון, הורה לא ביולוגי:

"תראה האם עשתה משהו שאני מאוד מעריך ואני לא אשכח אף פעם, באתי, חיכיתי ליד החדר לידה, הילד הייה איתה כארבע שעות, והדבר הראשון שהיא עשתה, היא נתנה לי את התינוק, להחזיק אותו בידיים, התינוק שכב עליה על החזה והיא נתנה לי להחזיק אותו על הידיים, תינוק שנולדה לפני ארבע שעות, חמש שעות, זה היה מאוד מרגש, ובלתי נשכח"

התמונה המרגשת והבלתי נשכחת, שעולה מדבריו של שרון, חוזרת על עצמה בראיונות נוספים בהם הוזכרה חווית הלידה. דן מתאר את המעמד, לו שותפים האם, האב, ההורה ואחותה של האם: "היינו בלידה, החזקתי לאם את אחת מהרגליים, כשאחותה החזיקה את הרגל השניה וכן זוגי עמד והחזיק לה את היד, והיה אקט מאוד מרגש". האקט המרגש מועלה אצל חלק מהמרואיינים כאירוע מכונן בחייהם. רגע של שיא בו החלו לצמוח בתוכם חלקים חדשים ולא מוכרים. רגב מתאר את החוויה כרגע של שיא. לעומת המרואיינים האחרים להם לקח זמן להבין את המשמעות של חווית ההורות, הוא כבר אז הרגיש שנולד בו חלק הורי, חלק שאליו הוא החל להתגעגע.

"והשיא כמובן היה בלידה עצמה שזה היה מדהים... הרגשתי שנולד עוד חלק בי שהתגעעתי אליו... אני חושב שכשנולד לך ילד, החלק ההורי בך נולד, עכשיו אצלי זה נולד, זה פשוט קרה איך שהילד נולד, זה נולד באותו רגע... זה משהו ממש פיזי, ממש בלהרגיש אותו זה מן תחושות שכאלה... זה דברים, זה ריחות, זה מגע, זה משהו שגדל בך"

הריחות, המגע והתחושות הבלתי מוסברות, נטעו במרואיינים תחושות של שמחה, של מסוגלות בלתי נדלית, ומעל לכל יצרו אופוריה, המגשרת על המורכבויות הקיימות במודל. לחלקם נמשכה האופוריה מספר ימים, ולאחרים אף מספר שבועות "השבועות הראשונים זה מן אופוריה, מטורפת, הייתה איזה מן הרגשה שככה... בשבוע הראשון האם גרה אתנו... הכול היה נהדר, הכול היה מדהים שום דבר לא התעורר" (שרון). באותם השבועות המורכבויות היו רדומות, עדיין לא 'התעוררו'.

העוצמות הרגשיות הללו והמעבר המטאורי מתיאוריה לפרקטיקה המעוררות סערות רגשיות, חדדו ביתר שאת את שאלת מקומו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה.

ב. עיסוק של ההורה הלא ביולוגי בהגדרת מקומו במרחב המשפחתי החדש

ההורה הלא ביולוגי עסוק, באותה העת, בשאלות קיומיות אודות המיקום שלו בתוך המבנה המשפחתי החדש שנוצר. הוא עסוק בהגדרת מקומו והמשמעויות הנלוות לכך ברמה האישית, הזוגית והמערכתית. יתרה מכך, הוא חווה, לעיתים, חוסר אונים וחושש מ'הישארות מחוץ לתמונה המשפחתית. מנגד עשויים להתעורר רגשות אשם על חוסר היכולת להיות חלק מהתהליך. דן מתאר את סערת הנפש שעבר באותה התקופה, ואת העיסוק בשאלת מקומו בתוך המערכת המשפחתי החדש.

"יש את הסיטואציה שזוג סטרייטי מביא ילד ומדברים תמיד על הקנאה של האבא בתינוק שהאימא כולה מופנית אליו. אז פה זה גם היה בן זוגי מופנה לגמרי לתינוק ולאישה אחרת. לזכותו יאמר שהוא מאוד היה רגיש לזה, אבל היה לא פשוט.

הרגשתי שאני צריך להיות בצד, היא ילדה הרגע, יש לה תינוק קטן, אני עוד לא יודע מה מקומי, שניהם מאוד בהורות ובהתרגשות מן התינוק שהוא רק נולד. אם אתה לא מחובר לזה מאוד, הוא יצור די לא מתקשר וכעור... זה היה מלחיץ, זה היה לא פשוט, הרגשתי מאוד אשם על זה שאני לא מסוחרר ומאוהב, על זה שאני בכלל כועס עליו שהוא לא פנוי אליי, ועשיתי תאונה, שברתי את היד והרגשתי פתטי בזה שאני, יש לי גבס על היד עכשיו, וזה היה מן ניסיון די פתטי למשוך תשומת לבי"

דן מחדד את העיסוק בשאלת המקום של ההורה הלא ביולוגי בתוך התמונה המשפחתית. מקום לא ברור, מעורפל, בו רב הנסתר על הגלוי. הוא איננו מרגיש שותף בתהליך המתרחש לנגד עיניו וחווה אובדן של שליטה בכל המ תרחש. יתרה מכך, המבנה החדש שנוצר בעקבות ההורות, המגדיר מחדש את המרחב של כל אחד מהשותפים במודל, והפיכת האם לחלק מהמשפחה, מותירים אותו בחוויה שהוא זנוח, ללא קבלת תשומת הלב לה הורגל. שבירת היד נתפסת עבורו כפתטית, בכך שבאופן בלתי מודע, היא משרתת את הצורך שלו ב קבלת חלק מתשומת הלב הממוקדת בילד ובאמו. ואכן החוויה העולה בקרב מספר לא מועט של הורים לא ביולוגיים, נוגעת ברגשות כמו הצטמצמות, העלמות, ויתור, חוסר אוניס ויאוש.

שאלת המקום מועצמת במפגש עם החברה שאינו מותיר הרבה מרחב ל הורים הלא ביולוגיים. מפגש זה מעמת אותם עם הגדרת ההורות הפנימית שאינה מעובדת ומאיים על גבולותיה. מכאן עולה שאלת הלגיטימציה החיצונית וההכרה הפנימית של ההורים הלא ביולוגיים בהורותם.

"יש איזה פורום באינטרנט... והייתה שם מישהי שירדה לי לחיים. וכל הזמן אמרה שאני צריך לתת להם ליצור את הקן המשפחתי שלהם ואני צריך רק לשבת בצד ורק לתמוך, והאם אני מוכן לתפוס תפקיד של סבא. ולא של אבא... והייה לי עם זה התנגדות נורא, נורא גדולה. כשהילד נולד ועשיתי מסיבה בעבודה ובן זוגי כתב את זה באינטרנט אז היא אומרת: מה? איזה מין דבר זה. הבן זוג עושה מסיבה בעבודה? מה? הדוד עושה מסיבה בעבודה כשנולד אחיין? ... זה הייה כמו איזה אגרוף בבטן... זה ערער לי את כל המחשבה על המקום שלי" (אייל)

החוויה של חוסר האונים וחוסר היכולת לעורר שינוי במצב, כשלעצמה, מערערת את היסוד החשוב ביותר הדרוש ליצירת שווי משקל בקשר המשולש – יציבותו של הקשר הזוגי. בכך נשמטת תחושת היציבות והביטחון שאפיינו את התקופה שלפני לידת הילד. יתרה מכך, נוצרת חוויה חדשה המשותפת להורים הביולוגיים, בה אין להם חלק.

ג. המבנה המשפחתי החדש בעיניו של ההורה הביולוגי

האב הביולוגי, עסוק במשמעותו של המבנה המשפחתי החדש שנוצר. זאת תוך שאלת שאלות של מיקום המבוגרים בתוך המערך המשפחתי, דינאמיקה של יחסים וסדרי קדימויות. הוא נע בין המרחבים השונים- אב, בן זוג, הורה משותף, תוך ניסיון למצוא את האיזון הנכון ביניהם. מניתוח הנתונים בולטים הניגודים הקיימים באותה העת בתחושות ובמחשבות של המרואיינים, האבות הביולוגיים. כתוצאה מכך מתוארים מצבים בלתי אפשריים, שקשה לגשר עליהם, כפי שעולה מדבריו של נרי:

"הצורך הזה להיות בשני המקומות באותו זמן, הרצון הזה, מצד אחד אתה רוצה להיות עם הילד, אתה רוצה לעזור לאמא. מצד שני אתה אומר רגע אבל יש לי בית,

יש לי בן זוג, אני לא רוצה לגמרי לעזוב אותו, אז הייתי הולך לשמה אחרי העבודה הייתי הולך לילד, רוחץ אותו, אמבטיה וזה עד שבע ככה אחר כך הייתי בא הביתה ולמחרת שוב ושוב. פתאום באמצע הלילה הוא בוכה, אז הייתי צריך לקפוץ לשם, גם ככה זה קשה כשיש לך ילד בסיידור רגיל, אני יודע את זה מאנשים, אז בכלל כשאתה נמצא בבית אחר. אתה מבין, אז זה הכול ביחד"

האבות הביולוגיים מתארים תחושות ומחשבות אמביוולנטיות . לצד האופוריה הקיימת כתוצאה מהולדת הילד , עולים החששות ורגשות האשם מהקרבה הפיזית לילד ולאמו , שבאה על חשבון בן הזוג. "הרצון להיות בשני המקומות באותו הזמן" הנה תמה החוזרת על עצמה ומבטאת את תחושותיו של ההורה הביולוגי כ קרוע בין שני כוחות המושכים אותו בכוונים שונים . אין ביכולתו לרצות את כל הצדדים בעת ובעונה אחת . בעוד שכוח אחד, הרצון להיות עם הילד , מושך אותו להיות עם האם ובנם , הרי שהכוח האחר מושך אותו לחיבוטי נפש , בעקבות התפיסה שלו את בן הזוג כזנוח . במקרים מסוימים, כפי שעולה מדבריו של נרי, לא קיימת דרישה של בן הזוג לניהול הזמן באופן אחר, אלא מדובר בתחושות אשם ותסכול, שלו עצמו, מכך שהזרקורים מופנים במלואם לילד ולאמו .

ד. הקשר עם האם והשפעתו על הגדרת המרחב ההורי

הקשר עם השותפה ההורית , בניגוד למה שהמרואיינים יכלו לשער , עלה בבת אחת מספר פאזות והפך בין לילה לקשר מחייב שממנו אין חזרה , קשר הורי. העוצמה הרבה המגולמת במעמדה של האם בחיי המרואיינים תפסה הן את היחידה הזוגית והן את המשולש ההורי בלתי מוכנים לשינוי זה. זאת ממספר סיבות . האחת, מקורה בהגדרת אופיו של הקשר טרם הפיכתה של השותפה לאם . השנייה, ערעור הקונספציה של השוויוניות הגלומה בהורות המשותפת. כאמור, הגדרת אופיו של הקשר טרם הפיכתה של השותפה לאם , הייתה מעורפלת ו הוגדרה על דרך השלילה , באופן שאינו מאיים על הגדרת הזוגיות. למעשה, לא נוצקו בה תוכן ומהות. זאת משום שהקשר לא עמד בעבר בפני אתגרים כה מהותיים . שרון מתאר את השינוי המשמעותי שחל במסגרתו של הקשר עם האם, ובאופיו – כקשר נחצי.

"בגלל שאיתה, עם האם, לפני ההורות, לא היינו קרובים, היא בעיר אחרת, אנחנו היינו פה, נפגשנו, בן זוגי נפגש איתה יותר, אני הצטרפתי לשלוש ארבע פגישות כאלה וזהו. הוא נפגש איתה דברו שעתיים שלוש באיזשהו מקום...נפרדו, עד הפגישה הבאה, שקט. עכשיו, היא פה יום, יום, פיזית או לא פיזית, יש קשר יומיומי לא יעזור שום דבר... מישהו נכנס לך לחיים עד קץ הדורות"

מעבר להפיכתו של הקשר לטוטאלי ואינטנסיבי , כפי שעולה מדבריו של שרון, מתערערת הקונספציה של השוויוניות הגלומה בהורות המשותפת . בעוד שתחילתו של תהליך ההתקשרות עם השותפה ההורית הייה על בסיס של שוויוניות , הרי שכעת תלויים המרואיינים בגחמותיה של האם . כעת, הגדרת ההורות הופכת להיות תלויה במהות הקשר עם האם . טל מתאר את התלות הקיימת באם במלוא עוצמתה. הילד גר אצלה , מוזן דרך השד שלה והמפגשים עמו מתנהלים בהתאם לכללי המשחק שמציבה אמו.

"הרבה דברים הכעיסו אותי מאוד , והיה לי נורא קשה בקטע שלה , זה שהיא לא נתנה לנו אותו כמו שרציתי בהתחלה... בוא נגיד אם היה יותר מ-24, 48 שעות שהיא לא רואה אותו, זה היה, דבר שבלתי ניתן... אתה אומר, בכל זאת יש לך תינוק בן 4 חודשים ולא נותנים לך לראות אותו כמו שאתה רוצה , בזמן שאתה רוצה, או שזה בא עם התניות, תבוא לארוחת ערב ביום חמישי, אחרי העבודה שלך, אז הנה יש לך הזדמנות לראות אותו, זה הדברים שהיו בעייתיים"

מדבריו של טל עולה נקודה נוספת . לעומת האבות , האישה הפכה בין לילה לאם , על כל משמעויותיה החברתיות והפיזיולוגיות . בלעדיותה של האם בהתפתחותו התקינה של הילד , מקבלת משנה תוקף דרך ההזנה של התינוק המתבצע . ת בהנקה . יתרה מכך , הכוח המיוחס לאם פוגש את המרואיינים בהגדרת הורות לא מספיק בטוחה ומגובשת . מכאן , כפי שעולה מתוך תיאורו של רועי, נוצרת תחושה של המצאות במבחן תמידי , עין ביקורתית ובוחנת , כך שברורה הכמיהה להמצאות עם הילד בתוך הטריטוריה של המרואיינים .

"הייתה ת קופה, בשלושה חודשים הראשונים של מתח עצום אחרי הלידה . אני הרגשתי שכאילו מחפשים אותי כל הזמן - בזה אתה לא עושה בסדר , פה אתה לא מחזיק את הילד בסדר , פה אתה לא בסדר , אתה לא אחראי, אתה לא עומד במילה , דברים שלגמרי זרים לי . אני מנסה לחשוב על דברים ספציפיים , הקטע של עד שכאילו לי היה נורא חשוב שהילד יגיע להנה , יבוא לדירה שלי לבית שלי לטריטוריה שלי . האם, לא הייתה מוכנה , כאילו הוא כבר היה בכל העולם, היא רק לא הייתה מוכנה שהוא יבוא אליי, קטעים כאלה"

באותה העת לא נוצר דיאלוג בין המרואיינים לבין האם . אודות המצבים הקונפליקטואליים הבלתי אפשריים . בעוד שתוארו היטב הגורמים לחוסר יכולותיה של האם ליצור את הדיאלוג , הניסיונות לקבל תשובה אודות מידת האחריות של המרואיינים בשינוי המצב הופנו בחזרה אל האם . רק לאחר חודשים רבים של מאבקים וחוסר איזון , חודשים בהם נוצר דיסוננס בין חווית ההורות לבין התלות הנוראית באם , החלו האבות לייצר פרשנות להתנהגותה של האם והמשיגו זאת בשינויים פיזיולוגיים אותם עברה . שינויים אלה, לטעמם, הם שהפכו אותה ללביאה שאינה יכולה לשחרר את גוריה. "אישה מרגישה נורא בקלות שהבעל , הגבר, רוצה לקחת ממנה את הילדים , כן, נורא בקלות היא מרגישה שלוקחים ממנה את הילדים" (רועי).

המעבר להורות, הנו שלב התובע מבני הזוג הגדרות מחודשות . רגע הלידה הפר את הסטטוס קוו ובכך הפך לנקודת מפתח בתהליך . משתנים סדרי העדיפויות, נוצרת הירארכיה חדשה של כוחות . סערות רגשיות חדשות מעצבות את ההווה , ועולות שאלות חדשות הנוגעות במעמדו ומקומו של ההורה הלא ביולוגי, עמן מתמודדים, כל אחד מהשותפים מזווית המבט שלו .

לסיכום, התהוות רעיון ההורות הוא השלב שהחל עם צמיחת הרעיון ונמשך עד לתקופה של המעבר להורות . תקופה זו מאתגרת את המרואיינים הן ברמה האישית והן ברמה הזוגית . העתיד, הלוט בערפל, יוצר סוגיות חדשות, עמן נדרשים בני הזוג להתמודד תוך כדי התקדמות התהליך, בשעה שאין בידם דוגמאות מוחשיות למודל, כלים להתמודדות ומקורות אינפורמציה מעשיים .

3.2 מודל ההורות המשותפת – הלכה למעשה

פרק זה דן בהוויה של מודל ההורות המשותפת, כפי שעולה מדברי המרואיינים. החלק הראשון, יבחן את הדינאמיקה בתוך המשולש ההורי. החלק השני, יעסוק בחוויית ההורות של המרואיינים. החלק השלישי יעסוק במבנה המשפחה, במקום ובמעמד של כל אחד מהמרואיינים, בשוני ובדמיון, ובחיפוש ההגדרות ההוריות.

3.2.1 הדינאמיקה בתוך המשולש ההורי

חלק זה מתמקד בדינאמיקה בתוך המשולש ההורי. בתחילתו יעסוק במערך הזוגי ובהתמודדות שלו אל נוכח אתגרים חברתיים ומגדריים. לאחר מכן, תיערך התבוננות באופי הקשר עם האם. לשם כך תתואר התפיסה את האם ומאפייני הקשר. לבסוף יעסוק במערך הגומלין הקיים בין המרחב הזוגי למרחב הקשר עם האם. בתוך כך תידון השפעת הקשר עם האם על הזוגיות.

א. האתגרים העומדים בפני הזוגיות

חלק זה דן במערך הזוגי ובהתמודדות שלו אל נוכח אתגרים חברתיים ומגדריים. כתוצאה מכך הוא חושף דילמות שעולות בעקבות איכויותיו הייחודיות של הקשר. מכאן, הוא עוסק בשאלת הנפרדות הקיימת בתוך הקשר הזוגי, שאלה שהופכת למוחשית יותר לאור השתלבותם של גורמים נוספים – האם והילד, במסגרת מודל ההורות המשותפת. הראיונות אותם מציג המחקר נערכו בקרב מרואיינים המקיימים קשרי זוגיות ארוכי טווח. קשרים יציבים, עמוקים, קבועים ומחויבים. מרבית המרואיינים חווים את הקשר הזוגי שלהם כחברי, מספק, תומך, מצמיח, פורה, נוח, והדדי. קשר שבו קיימת התפתחות אישית וזוגית. הם שלמים עם הקשר, מסופקים ממנו, חווים אותו כנצחי, פועלים למען שימורו, ואין להם כל כוונה לסיימו. "נראה לי בלתי אפשרי שאני לא אסיים עם בן זוגי את חיי, קשה לי לדמיין בכלל את האפשרות הזאת, כלומר זה לא, לא יודע, תראה, קשה לי להאמין שאני אתאהב במישהו אחר" (עדל). חלקם הדגישו את תחושת החברות הקיימת בקשר, אחרים הדגישו את הנוחות ותחושת הביטחון, היו כאלה שהדגישו את המיניות האיכותית ואחרים טענו שעצם קיום הקשר למרות דעיכת הריגוש המיני מעיד על זוגיות טובה בשאר המימדים.

1. אתגרים דינאמיים העומדים לפתחו של הקשר הזוגי

מהראיונות עולים שני סוגים של אתגרים עמם מתמודדים המרואיינים בתוך הקשר הזוגי. האחד – אתגרים חברתיים, המתייחסים להתמודדות החברתית המתלווה לבחירה באורח חיים הומוסקסואלי, והאחר – אתגרים מגדריים, המתייחסים למבנה של זוגיות חד מינית, מבנה המאתגר את חלוקת התפקידים הבין מגדרית המסורתית. אתגרים אלה מעצבים את הקשר, כשמרבית

המרואיינים מציינים אותם כמהותיים יותר בעבר, בשנותיו הראשונות של הקשר, על פני התקופה העכשווית.

אתגרים חברתיים

מרבית המרואיינים מציינים את האתגרים החברתיים כנחלת העבר. למרות זאת, עדיין ניתן לזהות שהקשר הזוגי מעמת את המרואיינים במקומות מסוימים בהם נתפסת הגדרת ההומוסקסואליות כעומדת בסתירה עם הגדרות חברתיות אחרות. מה שיכול אולי להסביר את הפער בין אמירותיהם של המרואיינים לבין הדברים העולים מתיאוריהם. כשהמרואיינים נשאלו אודות האתגרים החברתיים, הם הפחיתו מערכה של הסוגיה, ביטלו אותה או שהתעלמו ממנה בטענה שאתגרים אלה כבר אינם רלוונטיים. בתגובתם זו מגולמת אמירה סמויה לפיה גברים הומוסקסואלים כבר ה' דביקו את הפער עם תפיסות המימוש העצמי באמצעות הקמת משפחה והולדה הרווחות בקרב הטרנסקואלים. לדבריהם קיימת השפעה הדדית בין התפיסות הטולרנטיות בחברה, לבין קשרים זוגיים ארוכי טווח בין גברים. קשרים המובילים להקמת משפחה עם ילדים. לפיכך, ההתמודדות החברתית שאפיינה את תחילתו של הקשר נראית שייכת לעבר ולא קשורה להווה. נרי מתאר זאת באופן הבא:

"לא יודע, נראה לי שאנחנו נהיים סטרייטים יותר ויותר... במובן החברתי, זה נורא שונה מאשר לפני 25 שנה, ממש שונה, אז נגמרו האתגרים. לפני כמה שנים הייתי אצל חברים בניו יורק והטיים מגזין י' צא בכתבה גדולה על הגייז והיה כתוב שמה *why bothering being gays*, כי בין כה וכה הגייז כבר כמעט מיין סטרים אז הם עושים כבר כל מה ש' (סטרייטים), אז אתגרים? מה אני יודע, כבר מכירים אותנו כזוג כל כך, כך שאין לנו כבר אישיות עצמאית אתה יודע אנחנו הולכים למסיבות של העבודה ביחד וכולם מכירים אותנו. אז אתגרים, אין, נגמרו, אני יודע אולי ש' בן זוגי גם כן יביא ילד"

כתוצאה מכך שהם חשים שתמו האתגרים החברתיים, המרואיינים אינם חווים את הקשר בין שני גברים כייחודי ביחס לקשר הטרנסקסואלי. "תראה זה (הקשר) נראה לי הדבר הכי טבעי בעולם. קשה לי להתייחס לזה. מה יכול להיות מיוחד בקשר הזה?" (מני). לאור העדרם של אתגרים חברתיים, הקשר נחוה כטבעי, מתבקש ונורמטיבי. מכאן עולה הטענה שלא המגדר משנה, אלא מהותו של הקשר "לא חושב שיש משמעות לזה שזה שני גברים או שתי נשים או שזה גבר ואישה, יש קשרים טובים, יש קשרים מוצלחים פחות, יש סיבות שאנשים נשארים אחד עם השני, הן שונות לגמרי... אני לא חושב שיש הבדל, *once* הקשר קיים אז אני לא חושב שיש הבדלים" (שרון)

למרות שהמרואיינים אינם תופסים את הקשר כחריג, עדיין ניתן לזהות שהוא מעמת אותם במקומות מסוימים בהם נתפסת הגדרת ההומוסקסואליות כעומדת בסתירה עם הגדרות חברתיות כמו זוגיות וקריירה. עמית מתאר את הקשר הזוגי כעניין העומד במבחן מתמיד של החברה, הרשויות ובמיוחד חוסר סובלנות מצד הומוסקסואלים לא סובלניים לזוגיות הומוסקסואלית פתוחה. מבחן זה

מחזק, לתחושתו, את הקשר הזוגי בכך שהוא מאחד ומלכד את בני הזוג אל מול "אויב" משותף, החברה.

"ההומואים לא מסתכלים עליך כזוג. מנסים להפריע, להיכנס, מזלזלים... להם יש ביקורת על איך אתה מנהל את החיים הזוגיים שלך ולא מפרגנים... יש הרבה יותר פרגון אצל הסטרייטים מאשר אצל ההומואים... נתקלים בקנאה ובחוסר פרגון בקרב רווקי הקהילה שזה רוב הקהילה. לעומת זאת אצל חברים שלי סטרייטים זה ברור שאנחנו זוג. אצל המשפחה הקרובה, נכון צריך להסביר את זה ולפעמים להדגיש את זה. זה לא תמיד טריוויאלי, אבל הם נזכרים בסוף..."

המרואיינים מתארים מאבק עיקש וממושך עם המשפחה הרעיונית על הכרה בקשר הזוגי. במרבית המקרים הוא מתואר כחלק מההיסטוריה של מיסוד הקשר, והוא נושא פרי שנים רבות לאחר תחילתו. מספר מרואיינים תארו התמודדות שקיימת בהווה עם קשיים מצד המשפחה בהכרה בקשר הזוגי. גל, המנהל אורח חיים הומוסקסואלי גלוי, מתאר חששות מיציאה מהארון כלפי אחיו. שיאן של החששות, בתחושה שהאח עלול לנתק אותו מאחייניו.

"אחי הגדול, יש איזה סיבה אובייקטיבית (לזה שאני לא מספר), יש איזשהו פחד שהוא ישתמש בזה (בהומוסקסואליות) לאיזה מדון, או איזה מריבה בינו לבין ההורים שלי, איכשהו יגרום לי לא לראות את האחיינים שלי, יכול להיות שזה שטויות ורק בראש שלי, אבל..."

מרואיינים בעלי מקצוע מהתחום הטיפולי, הביעו חשש מפגיעה בדימוי המקצועי, בשל עמדות חברתיות, הרואות סתירה בין הגדרת ההומוסקסואליות והגדרת זהותו של המטפל. הבחירה במקצוע טיפולי מחזירה אותם לארון בכל פעם מחדש ובכך מאתגר הקשר שוב ושוב. רועי, איש טיפול, מדגיש את מורכבות הסוגיה. מדבריו עולה פער עצום בין הימצאותו מחוץ לארון בכל תחומי החיים, לעומת רגרסיה בכל הקשור לזהותו המקצועית. הוא חושש מדחייה של מטופליו ומנסה לשמור על אורח חייו בסודי סודות בכל הקשור לקריירה. יתרה מכך, מתאר מצב בלתי אפשרי בו הוא ובן זוגו העובדים באותו המקום, מנסים לשמור על חסיון בהקשר לחיים הזוגיים שלהם במקום העבודה.

"אני מאוד מאוד מפחד מהאפשרות שההומוסקסואליות שלי תצא מול מטופלים בקונטקסט של עבודה. כי אני יודע שהאוכלוסייה הכללית לא יכולה לאכול את זה... כשהומוסקסואליות, פדופיליה וכן הלאה זה דברים שנופלים לאותו סיר, ועם זה יש לי קושי, זאת אומרת איך אנחנו עומדים מול החברה. הנה תראה אני עובד המון במקום מסוים בו עובד בן זוגי וזה מגיע למצבים אבסורדים, כי יש לי מטופלים שהוא עובד איתם, וכל הזמן אני חושב מעניין אם המנהלת... היא יכולה לחפש אותו ואני עונה לטלפון (צוחק), כל מיני מצבים כאלה, כן, זה לא פשוט, זה, זה קושי, ומהצד השני שבילנו זה הדבר הכי נורמאלי והדבר הכי נורמאלי זה גם להוציא את זה החוצה. עכשיו השאלה היא תמיד בפני מי מוציאים החוצה, איפה מוציאים, לא מוציאים"

נראה, לאור הנתונים המוצגים לעיל, כי, למרות שמיעוטם של המרואיינים מתמודד עם אתגרים אל נוכח תביעות החברה, הרי שעדיין, עצם ההתמודדות עמם, מצביע על קיומם, גם אם במינונים מינורים. לצד האתגרים שמעמידה החברה בפני הזוגיות ההומוסקסואלית, עומדים בפניה אתגרים הקשורים למבנה הזוגיות ולבידול התפקידים בין בני הזוג.

אתגרים מגדריים: דינאמיקה של בידול תפקידים בזוגיות

הכרה בייחודיות של הקשר קיימת בהתייחס לכך, שלהבדיל מקשר הטרוסקוסאלי, אין בו חלוקת תפקידים מסורתית. עניין זה מאפשר לקשר הזוגי להיות נטול מוסכמות חברתיות. כתוצאה מכך מתהווה הגדרת התפקידים כפונקציה של העדפות, נטייה טבעית, כישורים, זמן פנוי, אך בעיקר נקבעת כתוצאה של דינאמיקה זוגית. חלוקה זו הכרחית להתפתחותו של הקשר הזוגי ולניהול משק הבית. גל מתאר את הדינאמיקה המאפיינת את התהוות התפקידים בתוך הקשר.

"על פי מה נקבעה החלוקה, על פי זה שלמשל מכונת הכביסה רשומה באיטלקית אז בן זוגי עושה את זה... זה משהו שהתהווה לאט לאט, אני עוסק יותר באסטטיקה, אז כל הדברים שקשורים לאסטטיקה הם אצלי... בן זוגי מסדר את העניינים הכספיים יותר, הוא מסוגל לזה יותר... הוא אחראי על סדר, למרות שאני משתפר בזה, הוא יותר חשוב לו סדר ולי יותר חשוב ניקיון, שני דברים שונים, אז כל אחד לוקח את תחומי האחריות שלו... אבל יש איזה חלוקה שתמיד תמיד מתגבשת ככה, אולי בגלל זה, הבית כל הזמן מבלגן כל הזמן (מחייך)"

דבריו של גל מאפיינים את התהליך של התהוות התפקידים בקרב המרואיינים. זהו תהליך תמידי וממושך, המתבצע בדרך של ניסוי ותהייה. תהליך זה חותר בסופו של דבר לשרטוט תחומי האחריות של כל אחד מבני הזוג. לתהליך זה תוצאות שונות. האחת, העולה מדבריו של גל, חלוקת תפקידים באופן לא מסורתי. זאת מתאפשר במקרים בהם בני הזוג נכונים למכלול התפקידים האפשריים, ואינם מקובעים במסגרות תפקידים סטריאוטיפיות. השנייה, מתקיימת בזוגיות בה קיים טווח מצומצם של אפשרויות של חלוקת תפקידים. בסופו של דבר נקבעת חלוקה הדומה במהותה לחלוקה המסורתית של גבר ואישה, כפי שמציג יועד:

"חלוקת התפקידים.. כמו גבר ואישה... הוא מלכלך, אני מנקה. הוא לא מוריד כלים מהשולחן, אני מוריד אותם... יש דברים שהוא עושה יש דברים שאני עושה... הוא הולך למוסך ומטפל במכונית... אני מטפל בקטנוע... קניות אני בדרך כלל זה שידאג, זה לא שהוא לא הולך לקניות, אבל אני צריך להגיד לו... להזכיר לו תקנה זה ותקנה זה. אבל מבחינה זאת זה כמו אצל זוג סטרייטים אין פה הבדל"

ללא קשר לתוצאותיו של תהליך התהוות התפקידים, קיימת התמודדות של הזוגיות עם הדרך בה הם מתהווים, כאשר לעיתים היא מתרחשת בדיאלוג, ולעיתים בקונפליקט, שמה שעומד בבסיסו הוא קריאת תגר ביד אחד מבני הזוג, על האופן בו נקבעו התפקידים בתוך הקשר הזוגי. עמית מתאר את קריאת התגר של בן זוגו.

"אם אני חושב על מי שמתמרד כנגד חלוקת התפקידים הקיימת, זה דווקא הוא... היינו פעם בווינגטון, וקצת איבדנו את הדרך שמה, אז אמרנו, טוב בוא נשאל, אז הוא אומר טוב, תשאל, אמרתי לו, תשאל אתה, האנגלית שלך יותר טובה, אם יתחילו להסביר אז אני לא אבין. והוא אומר לא תשאל אתה. למה אני צריך את הכל... ולא שאלנו אף אחד... וכל אחד נכנס לקטע שלו, נתקענו ורבו רק בשביל לא לשאול איך מגיעים, לבסוף שאלתי ואמר לי הנה זה שם. מרד שלו כנגד התפקיד שלו שהוא לשאול בחוץ לארץ לאן הולכים או מה הכוונות"

נראה כי הסוגיה של חלוקת התפקידים והתקבעותם הנה רבת משמעות. ניתן לייחס זאת, בין היתר לכך שהתקבעות תפקידים נוצרת מאופי הדינאמיקה בין בני הזוג ויוצרת מחויבות לתפקיד

ומתקיים סדר פנימי מוסכם. סדר זה בין אם נוח ובין אם לא, נחוץ לתפקודה וליציבותה של המערכת הזוגית.

2. מערך גומלין בין המרחב האישי למרחב הזוגי

חלק זה עוסק בגבולות המשרטטים את המרחב האישי בתוך הקשר הזוגי. הוא בוחן את היחס בין ה'לבד', ליחיד'. מהראיונות בולט עיסוק של המרואיינים בסוגיית ההגדרה האישית בתוך ההגדרה הזוגית של הקשר. ניתן לזהות טווח רחב של מבנים והגדרות, שבקצהו האחד מתקיים קשר סימביוטי, בו מטושטש השוני בין בני הזוג ואין בו התייחסות לשונות. בקשר כזה לא קיימים חיים חברתיים נפרדים. על קצהו האחר של הטווח מצויים זוגות שבעבודה מתמדת שואפים לשמור על נפרדות בתוך הקשר.

רגב מתאר את מורכבות הסוגיה. נראה כי בעוד שהגבול החיצוני של התא הזוגי ברור לו, הרי שהגדרת הגבול הפנימי של הקשר מתרחשת כל הזמן. מדבריו עולה שיח פנימי אינסופי בין סימון הגבול הפנימי לבין הגדרת המרחב הזוגי, ולמעשה בין הכמיהה להיות ביחד לבין הרצון להתפתחות אישית נפרדת. הוא גם ממחיש עד כמה משתנה מידתו של הצורך בנפרדות וטבעו, ועד כמה הוא תלוי תקופה. כך שלעיתים עולה יותר צורך בהפרדה, ולעיתים לא.

"איך שומרים על הגבולות בתוך זוגיות? שאלה יותר קשה בעיני (מלשמור על הגבולות החיצוניים)... כי יש משהו בזוגיות שקצת סוגר ומאפשר לך הפרדה מתאים אחרים, אבל בתוך הזוגיות זה דיאלוג אינסופי, כי אתה כן רוצה להיות ביחד ואתה כן רוצה לחוש אינטימיות ביחד... מצד שני אתה חייב גם מקום לעצמך לבד... לפעמים יש יותר צורך בהפרדה, לפעמים פחות, אנחנו גם עובדים ביחד שגם שם צריך להגדיר את הגבולות של העבודה... הנטייה שלי זה קודם כל להיות פנוי לכל הדברים האחרים ואחרון לתת לי זמן, אז זה קודם כל דיאלוג ביני לבין עצמי, כשלהבין שהזמן הזה הוא חשוב וגם צריך לדאוג לו. זה גם למדתי מן זוגי לעשות את זה לעצמי. אז לי זה יותר מסובך, זה בא פחות בטבעי יותר במודע, לדאוג לעצמי, אז עושים את זה, פשוט"

מדבריו של רגב עולה שיח פנימי וזוגי על מיקומם ואופיים של הגבולות בתוך הקשר הזוגי. שיח זה הנו דינאמי ומבליט את כוחו של הקשר כנענה לתנודות הקיימות בצורך בנפרדות. ליאור שאף הוא עוסק בסוגייה זו, מתאר תהליך מורכב ומשמעותי שעבר בתוך הקשר הזוגי, כדי להגיע למקום בו מתאפשרת התחלה של הגדרה עצמית בתוך הקשר.

"בן זוגי במן קטע של קדושת המשפחתיות הזו ודברים שנכנסים מפריעים לו... פעם (הייתי חושב) אם אני עושה משהו לעצמי, מן הראוי שגם הוא יעשה לעצמו כדי שאני ארגיש יותר נוח שאני רוצה לעצמי. וזה מאוד מתחבר לי לקטע של היום, זאת אומרת, אנחנו ביחד אבל לכל אחד יש גם את עצמו יותר. וזה עוד שלב בקשר... היום כבר כולם החברים שלנו... אנחנו די האחד בתוך השני... זה בסדר מבחינתי. אבל פעם זה הייה משהו שחייבים. ללכת לבד הייה נראה לי נורא מוזר... היום כבר לא נראה לי מוזר... זה מתחיל להתאזן קצת, אני חושב"

תהליך ההגדרה העצמית והזוגית, העולה מדבריו של ליאור, מוצג כמשמעותי ביותר עבורו ועבור הזוגיות. זאת משום שברגע בו קיימת הבנה כי קיימים חלקים מובחנים ונבדלים בתוך הקשר, יכולים כל אחד מבני הזוג לפתח את אותם החלקים, ובכך להגיע לרווחה אישית רבה יותר. לעומת,

ליאור ורגב המגדירים את הנפרדות כצורך קיומי, מתאר שרון טשטוש בגבולותיו הפנימיים של התא הזוגי. טשטוש זה בא לידי ביטוי בכך שה'לבד' היחיד הקיים בתוך ה'ביחד', מתאפשר רק במסגרת של אילוצים כמו עבו דה. החוויה אותה הוא מכיר מהקשר היא של המצאות רבה ביחד, ללא חברים נפרדים, לטוב או לרע.

"מעבר לזה אנחנו פשוט כל הזמן ביחד, אני לא חושב שהרבה זוגות נמצאים כל כך ביחד כל הזמן, אני לא כל כך מצליח להבין איך אנחנו עומדים בזה... אנחנו הולכים לסופרמרקט ביחד, אנחנו הולכים להתאמן ביחד, אנחנו בבית ביחד, אנחנו יוצאים ביחד, אין לאף אחד מאתנו, לטוב ולרע, כמעט ואין לאף אחד מאתנו חברים שהם רק שלי או רק שלו, כל מה שהיה בעבר, כמעט נמחק, והעבר שלנו זה רק העבר המשותף, שוב לטוב ולרע. אני מחייך, זה לא אומר ..."

נראה כי האתגרים העומדים בפני הזוגיות יוצקים תוכן לעיסוק בהגדרת הגבולות. שאלת ההגדרות האישיות של בני הזוג בקשר הזוגי הנה תהליך מתבקש, שבהמשך יסתבר כתשתית להגדרת במרחב המשותף של המשפחה הפוטנציאלית ולדינאמיקה שתאפיין אותה. סוגיה זו מקבלת משמעויות נוספות בעוצמות מוגברות, אל נוכח הצטרפותו של גורם שלישי, קרי האם.

ב. הקשר עם האם

חלק זה בוחן את הקשר עם האם. הוא מציג את עמדותיהם ותפיסותיהם של בני הזוג את האם, ואת המשמעויות של עמדות הללו על מאפייני הקשר עמה והתפקוד המשותף. בהנחה כי האינטראקציה עם האם מהווה גורם משמעותי בחיי הזוגיות ובחיי המרואיינים, הרי האופן בו היא נתפסת על ידם מתקשר לאיכות החיים של המשפחה המורחבת.

1. התפיסה את האם

מניתוח הנתונים עולה כי מרבית המרואיינים מציגים מגוון פערים וניגודים בינם לבין האם. כמו כן, ניכרת תופעה של הצגת פיצול דמותה כאדם לדמותה כאם. כך, בעוד שדמותה האימהית ראויה להערכה, הרי שאישיותה נתפסת כמורכבת ופעמים רבות אינה ראויה להערכה. בנוסף, מתוארים פערים אישיותיים ואינטלקטואלים בינה לבין הגברים. בעוד שהחוויה של הפער עולה בקרב כלל המרואיינים, הרי שהפיצול של דמותה, בולט אצל מרואיינים שחווים את הקשר עם הבעייתי ומורכב. כך קרה שכשאלו על מהות הקשר עם האם, ניסו להסביר את מורכבותו דרך תיאור מאפייניה. עבורם לא קיימת אמפתיה כלפי האם ולא נעשה ניסיון להבין את הזווית שלה. טל, החווה את הקשר כשברירי ומטריד, מממחיש את הפיצול באמצעות הערכה נמוכה מאוד כלפי האם כאישה, אך בה בעת מביע הערכה רבה כלפי אימהותה.

"בשורה התחתונה, יש לי הערכה מאוד נמוכה אליה...אני חושב שהיא אישה עצלנית בכללית ואגואיסטית, זה כנראה אחת הסיבות שהיא נשארה לבד... היא לא אישה קלה. מבחינתי, יש כמה דברים שהם מאוד בעייתיים אצלה... אני רואה שהילד מקבל ממנה המון, מהבחינה הזאת היא נהדרת אין לי תלונות יותר מידי...בסך הכל רואים את צורת החינוך די דומה...אין פה בעיות"

טל מבטא חוסר הערכה גלוי ומפורש כלפי האם. מרואיינים אחרים השותפים לסוגייה, אינם מביעים חוסר הערכה, אך מתייחסים לכך שקיימים פערים בין הגבר לאיש. לעיתים הפער הנו אישיותי: "האם ואני שני אנשים נורא, נורא שונים, היא בנאדם מאוד חומרני היא בנאדם מאוד כאילו ביזנסמני" (רועי). ולעיתים גם אינטלקטואלי "היא ברקע לגמרי שונה מהרקע שלי, גם מבחינת מוצא משפחתי, גם מבחינת השכלה" (נרי).

לעיתים המורכבות הקיימת בקשר מיוחסת למה שנתפס בעיני המרואיינים לפערים ביניהם לבין האם. יועד מביע באופן גלוי את הקשר בין הפער הגדול לבין מורכבות הקשר. בניגוד למרואיינים אחרים השותפים לסוגייה, הוא מביע חוסר הערכה גם כלפי אישיותה של האם וגם כלפי אימהותה. ייתכן כי ההסבר לכך טמון בחווייה של ייאוש מהתוצאות של הבחירה במודל.

"לא חשבתי שהפער כל כך גדול, גם מבחינת השכלה...לא יודע מה, שאיפות, רצונות, בחורה פשוטה אני חושב, ויש בינינו הרבה פערים תרבותיים, אין לי הרבה הערכה אליה, זה מתחיל ונגמר בזה אין לי הרבה הערכה אליה למה שהיא אומרת, אני חושב שגם ההתנהלות שלה כלפי הילד, היא פחות דורשת ממנו"

נראה כי תפיסתם של המרואיינים את האם, כוללת את תפיסת דמותה, אישיותה ואימהותה. הפרדת ההתייחסות אליה כאל אם מחד ואדם מאידך, עומדת בהלימה עם מאפייני הקשר עמה.

2. מאפייני הקשר עם האם

הקשר עם האם הנו תולדה של מטרה משותפת – הילד. למעשה אין לו קיום ללא הילד. מכאן גם מוגדר הקשר כקורקטי, כזה המקיים בתוכו כבוד הדדי וקיימת בו תנועה מתמדת בין דיאלוג לקונפליקט. למרות השוני במבנה המשולש מבחינת תפיסת המקום והתפקיד של כל אחד בתוכו, עולה מניתוח הנתונים, דמיון רב בין כלל המרואיינים, הן בחווייה את הקשר עם האם והן במשמעויות המיוחסות לו. לעיתים קשה אף להבחין בין תפיסת המרואיינים את הקשר עם האם לבין תפיסתם את הקשר של בני זוגם עמה.

השוני הבולט בין ההורים הלא ביולוגיים לאבות הביולוגיים בא לביטוי במידת המחויבות של הורה הביולוגי לאם. בעוד שלהורה הלא ביולוגי מתאפשרת הפריבילגיה של שמירה על ריחוק, הרי שהאב הביולוגי מחויב, לפחות על פי הגדרת המודל, להוות עמוד התווך. ייתכן כי שוני זה הוא שגוזר תפיסה שונה של המרואיינים למשמעות הקשר עם האם.

ליאור מדגיש את מהותו של הקשר דרך המטרה המשותפת הקיימת בו – קרי, גידול הילד. מטרה זו ניצבת לנגד עיניו ומנחה אותו גם בעתות של משבר. מטרה זו גם מייצרת כבוד הדדי בתוך הקשר ובכך גם מייצבת אותו. "יש לנו מטרה משותפת... אני חושב שנוצר פה קטע של כבוד הדדי. די מהתחלה אם לא רבים על איזה משהו ויורדים לפסים של איזה סתם א. גו. אז יש, יש את זה. זה בהחלט קיים". רגב מציב את ההורות במרכז חייו של הקשר, ובכך הופך את היכולת לדבר על ההורות ולהסכים על הדרך למשמעותית ביותר "אנחנו חושבים ומסכימים על מה שקשור להורות, כי באופי אנחנו שונים לגמרי, ממש מסכימים וזה מה שחשוב".

המטרה המשותפת העומדת בבסיס הקשר, בשילוב הרצון לשמר את הייחוד של התא הזוגי, מסייעת למרואיינים לנתב את הקשר לכוון מסוים, המשמש עבורם כעמוד אש, מעין מצפן שמסייע להגדיר מה שייך לקשר ומה לא. נרי מתאר את האופן בו מתהווה הגדרת הקשר עם האם. הקשר הזוגי הוא הכתובת לניתוב רגשותיו, תסכוליו וחולשותיו. על הקשר עם האם, מבחינתו, לספק משהו אחר. הילד העומד בבסיס הקשר עם האם הופך לשיח מרכזי בין האם למרואיין. מכאן, בולטת הגדרתו של הקשר כקורקטי בו מתקיימת חברות אך לא חברות עמוקה.

"אנחנו מסתדרים בסדר גמור, לא היו לנו ממש (משברים)... היחסים קורקטיים... זה חברות, אבל לא חברות עמוקה ... בהתחלה היא טענה שאני לא משתף אותה במחשבות וברגשות ואני תמיד אמרתי לה, אבל יש לי את בן זוגי, אז באופן טבעי... זה תמיד חרה לה קצת שאני לא אומר לה מה שאני מרגיש, מה שאני חושב, ושאני לא מתייעץ אתה על דברים שאני מתלבט לגביהם וניסיתי להסביר לה מה שלי היה נראה טבעי אחרי עשרים ומשהו שנה, שכל התלבטות וכל זה אני משתף אותו ולא אותה, כן, אז היא קבלה את זה, זאת אומרת אנחנו לא ממש קרובים ככה, אנחנו לא, יש לנו יחסים טובים בכל מה שנוגע לילד, אנחנו לא רבים ולא... כל מה שקשור לילד נכנס שם"

מאחר ובבסיס הקשר קיימת מטרה מוגדרת ובשל הפערים במאפיינים האישיים שתוארו לעיל, מבינים רב המרואיינים כי לקשר זה אין זכות קיום ללא הילד. הבנה זו, נאמרת בכאב. כנראה שהיא אינה עומדת בהלימה לציפיות מתחילת הקשר. "בסך הכול אני מצטער על.. לא יכול להגיד שאני אוהב אותה, אני רואה אותה בתור אמא של הילד, אם לא, לא הייתה נשארתי בחיים שלנו ומשאירה שום סימן" (מני).

תחושת הכאב על התקווה שאכזבה, משותפת למרואיינים רבים. לעיתים היא מבוססת בתסכול ולעיתים מתוך השלמה עם כך שהפנטזיה לא הייתה מציאותית. שרון מביע את הכאב מתוך מקום מתוסכל. הוא ממשיך את הקשר עם האם להכרות הנוצרת בין בני זוג שפתאום לאחר כמה חודשים מגלים שהאדם אותו הכירו שונה באופן מהותי מזה שמתגלה לאחר תקופה של הכרות.

"איך שהיא הציגה את עצמה בתקופת ההכרות, לפני שהילד נולד, ותכלס מה שאנחנו רואים זה שני דברים שונים... זה קורה בהרבה מפגשים בהתחלה נהדר הכל יפה וטוב, והופ אחרי חודשיים מתפוצצת כל החברות מכיוון שזה לא מי שהכרת, זה בנאדם אחר... בעצם קרה פה... אצל הסטרייטים אין לי כל כך מושג, אבל נראה לי שזה אותו הדבר, אתה מכיר בנאדם נדמה לך שאתה הולך, הנה זה הנפש התאומה שלך ואחר כך מסתבר שכל מיני דברים קטנים..."

ואכן, מרואיינים רבים נוכחים לדעת כי הקשר עם האם מתחיל להיות מוחשי רק לאחר הקמת המשפחה, רק אז הוא מתחיל לאתגר. רק אז ניתן לבדוק את עמידותו בפני האתגרים שמתעוררים לקראת הגעת הילד. ליאור אומר שעד שהקשר לא מתמלא בתו כן יומיומי, קשה מאוד לדעת כיצד יעמוד המשולש ההורי בפני האתגרים הללו ובאיזה אופן יתהווה הקשר עם האם.

"ועד שזה לא מתמלא ביום יום וזה, אני לא חושב שאפשר לדעת בדיוק. זאת אומרת תראה זה מאוד נחמד להגיד שאני עם בן זוגי ויש נגיד את האם שגרה עם אמא שלה והילד נגיד ב אמצע. זה תיאורטי, בתיאוריות זה מאוד נחמד, במעשה צריך לראות שזה באמת שזה יהיה גם וזה משהו שהוא לא טריוויאלי"

בתוך כך, חווים המרואיינים את הקשר עם האם כשברירי, הטומן בחובו פוטנציאל הרסני. "הפוטנציאל לפוצץ את העסק קיים אצלו כל הזמן. כי בסופו של דבר יש לו המון אכזבה מההסדר הזה של גידול הילד". אכזבה זו, אותה מביע מני, מובילה במרבית המקרים לויתור על קשר איכותי. הם נמנעים מהעמדתו בפני אתגרים. מכאן בולטת חוויה של איפוק המשקפת את חוסר השקט הקיים בנוגע ליציבותו של הקשר. פעמים רבות מתעוררת דילמה הקשורה לנקיטת העמדה שתשמר את הסטטוס קוו הקיים. "זה נקודות שבהם אני עומד בפני בחירה, לעשות את זה לנושא של קונפליקט, ללכת להלחם על זה? ...או להגיע אתה לפשרות... אני כל הזמן שואל את עצמי מתי אני הולך להעלות את זה, האם אני הולך לתת לזה להפוך להיות קונפליקט" (רועי).

מדבריו של רועי עולה התלבטות פנימית לגבי האופן בו ניתן להגיע להישגים בקשר עם האם. מכאן, הוא עסוק בשאלות של התנהלות נכונה להשגת המטרה. מתחת לעיסוק זה, עומד חשש גדול מפני קונפליקט שעלול להיווצר בקשר עם האם. למעשה, ההתלבטות סביב האופן הנכון להגיב משקפת איפוק והימנעות מלהעלות קונפליקטים וליצור סביבם דיאלוג. זאת משום שבתובנה שלהם הקונפליקט מוביל פעמים רבות לאובדן שליטה, עד לכדי פיצוץ. איפוק זה יוצר מצב בו "אנחנו הגענו לאיזה מן סטטוס קוו כרגע" (טל). נראה כי קיימת תחושה שהרגיעה היא זמנית ולא בטוח שניתן להבין על מה היא מבוססת. שרון מתאר את הקשר עם האם כקשר בו קיימת תנועה מתמדת בין שקט לסערה. עד כדי כך סוער, שהוא בטוח שתקופת הרגיעה לא תמשך הרבה זמן. "אני בטוח שיהיה פיצוץ, כן, כן....כשיש איזשהו קונפליקט עולים כל הדמונים מהעבר, אז יעלה שוב". לעומת המרואיינים החווים תנועה מתמדת בין שקט לסערה, ללא יכולת של שליטה מעבר לאיפוק, עבור מספר קטן של מרואיינים קיים בטחון בקשר עם האם. דן מתאר את המקום אליו הגיע בקשר עם האם, כשהוא מקביל בין קשר חברי לבין קשר למטרת הורות, קרי – קשר משפחתי. האיפוק הקיים בקשר עם האם מוצג כעמדת כוח, לא כויתור, כמקום של קבלה ולא מתוך ייאוש.

"חבר, אתה יכול להתעקש איתו, להלחם בו, ואם אתה מרגיש שאתם בתדרים שונים, משהו משתבש שם, אתה יכול להגיד לו שלום. משפחה, אתה גם יכול, זה יותר מסובך. אבל כשזה אמא של הילד שלך אז זהו, צריך להבין שהבנאדם הזה נמצא שם ולקבל אותו, סוג אחר של קבלה...משהו בלהבין שהולכת להיות משפחה...דברים שאני לא אוהב בה או לא זה, אני צריך ללמוד לקבל אותם... עם בן זוגי, עם חברים טובים שלי, אני יכול להלחם בהם שאני מרגיש שהם עיוורים שהם זה, נכון שאתה נותן להם את המקום להיות הם, ולקבל את זה שהם שונים ממך, ויש להם את הדרך שלהם, אבל יש שם משהו יותר סוער, במשפחה...המיזוג הזה, אני מרגיש שאנחנו צריכים לשמור על יציבות, יש כאן ילד, צריכים להגן על יציבות המערכת, היא לא יכולה להיות סוערת מידי"

מדבריו של דן עולה שינוי שחל בהגדרתו הקונספטואלית של הקשר מקשר חברי לקשר משפחתי. הגדרת מסגרתו של הקשר כמשפחתי, מסייעת לו להבנות את הקשר כקשר יציב יותר, קשר הדורש הגנת יתר מפני תנודות וסערות גדולות מידי. הגדרת יציבותו של הקשר כמפתח להצלחת המודל משותפת למרואיינים רבים ותוצג בהמשך.

הקשר עם האם שעומד באופן תמידי אל נוכח דילמות ואתגרים, מאופיין במאבק על מסגרתו ועל מהותו. נמצא כי הגדרתו כקשר למטרת הורות משותפת מוציאה מכלל אפשרות פנטזיות על חברות שייתכן והיו קיימות טרם הלידה. מבחן המציאות מצביע על קשיים וחילוקי דעות ביחס לגידול וחינוך הילדים, וביחס למקומו של ההורה הלא-ביולוגי במערך המשפחתי המורחב. חוויית הקשר עם האם כאכזבה, הנובעת ממשבר הציפיות, מביאה את בני הזוג לאחת משתיים – תסכול עמוק וכואב היוצר מאבקי כוחות עמה, או לחילופין, השלמה ומציאת פתרונות מאפשרים. לפיכך, הגדרת המסגרת עוברת דרך גבולות הקשר בין האם לקשר הזוגי, ומהווה תנאי ליציבות המערכת המשפחתית.

ג. גבולות בין הקשר עם האם לבין הקשר הזוגי

קו הגבול העומד בין הקשר ההורי לזוגי, הנו בולט וברור למרואיינים. "גבולות פה לא מטושטשים, מאוד מאוד ברורים, יש גם את בן זוגי ואותי, ויש את הקשר שיש לו איתה, גלישות לפה ולשם זה משפיע, כמו כל דבר שמשפיע" (גל). למרות חוויתם של המרואיינים שהגבולות של הקשר הזוגי ברורים להם, הרי שהשמירה עליו מתאפיינת במקרים רבים במאבק עם האם על פני דיאלוג. הצורך במאבק מעורר תהייה לגבי מידת בהירותם של הגבולות, שכן במקומות בהן ההגדרות ברורות, הרי שלא קיים צורך במאבק.

ייתכן שהצורך במאבק, כפי שעולה בחלק של מאפייני הקשר עם האם, מקורו באי בהירות של המרואיינים, לגבי מיקומו של קו הגבול העובר בין הקשרים השונים. למרות שברורה למרואיינים קדושתו של התא הזוגי והצורך לשמר אותו בכל מחיר, הרי שלא ברורה מספיק מהותו של הקשר עם האם, ומכאן קיים עדיין עיסוק בהגדרות המרחב בין הקשרים השונים.

הסבר אפשרי נוסף מצוי בפערים הקיימים בין ציפיות המרואיינים לאמהות לגבי אופי הקשר. ציפיות אלו, דווקא בשל העובדה שהן אינן מדוברות, עולות בכל פעם מחדש ומקבלות צורה של חוסר שקט ומאבק סמוי או גלוי. חוסר שקט זה נובע מכך ש תהליך הגדרת הגבולות אינו בשל והגבולות אינן נהירים ובהירים מספיק לעצמם ולאם. התהוות הגבול, כפי שעולה מתיאורו של טל, לוקחת זמן. זהו תהליך מורכב שבסופו צומחת התובנה שלו ליצירת הפרדה ברורה בין הקשרים השונים של המשולש. טל מדגיש את ניגודי האינטרסים הקיימים בין הצורך של האם ליצירת משפחה לבין הצורך שלו ושל בן זוגו לשמר ולקדש את התא הזוגי שלהם. כמו כן הוא מתאר את ההתנסות שלו בהתמודדות עם צורך מנוגד של האם למול זה של בן זוגו.

"קשה להתמודד עם זה, אני לא יכול לפתור לה את הלבד שלה, למרות שהיא מצפה בצורה מסוימת שאני כן אעשה חלק מזה על יד כך שאני אחבק אותה יותר לתוך הבית שלי, אבל מצד שני יש פה עוד מישהו יש פה את הבן זוג שלי, זה לא דבר שמודע, היא רוצה לסלק אותו ולהיות יותר איתי או משהו בסגנון הזה... אז למדתי שכמה שפחות להיכנס לחיים שלה, ופחות לתת לה להיכנס אליי יותר... לומדים, זה עניין של לימודים, כמו כל זוג אחר, זה מערכת זוגית מסוימת בפני עצמה, אז מה שבן זוגי עשה, זה לא מעט, זה כל הזמן בעידוד שלי, למרות שזה מקשה על דברים, זה ליצור נתק מסוג מסוים בינם, זה לא נתק שהוא זה, אבל..."

נראה כי צורך זה של האם, המנוגד לצרכיה של היחידה הזוגית הגברית, מקורו בתפיסות שונות של הגדרת המשפחה. האחת, זו של האם, נשענת על דפוסי משפחה מסורתיים, המקיימים מערכת משפחתית של אם-אב-ילד. גישה זו מתנגשת עם הגדרה משפחתית שונה, אלטרנטיבית, אותה מציעה היחידה הזוגית הגברית, המתבססת על שמירתו של התא הזוגי הגברי, כיחידה מובחנת ונפרדת בתוך המבנה המשפחתי המתהווה. הגדרה זו איננה ברורה מאליה עבור המרואיינים, אך היא מסמלת תפיסה בסיסית של המרואיינים, תפיסה שמובילה להתוויית גדר סביב המערכת הזוגית. במרבית המקרים, כפי שעולה מדבריו של טל, התובנה לגבי מיקומו של הגבול מתהווה תוך כדי ההתנסות בקשר. רק לאחריה, ניתן להבין שקיימת חדירה של האם לגבולות הקשר הזוגי. ומכאן, עולה צורך קיומי להגדיר קו גבול ברור יותר.

מרבית המרואיינים עסוקים במיקומו של הגבול העובר בין הקשרים השונים. חלק מהמרואיינים יצרו גבול חיצוני ברור בין הקשרים, המבהיר את התפקידים והסמכויות של כל מרכיבי המשולש ההורי. מדברי אחרים עולה תהליך הפוך, בו המקום הבטוח שלהם, מאפשר להם להרהר בהפרדה שנוצרה בין הקשרים השונים אותם הם מקיימים. ליאור מתאר פאזה בה הוא עסוק בשאלה של היתכנותו של חיבור בין הקשרים השונים. מדבריו עולה התקיימותם של שני קשרים נפרדים שיש לו צורך לחברם.

"יש שאלה איך באמת מכניסים את האם לתוך הדבר הזה. איך נכנסים לחיים שלה. העניין של איפה מתחילה הזוגיות שלנו ואיפה מתחיל הקשר איתה ואיך כל הקשר הזה... אני בן זוגי והיא. ושוב יש פה את העניין הזה שמצד אחד אני איתך ה עם הילד ומצד שני אני עם בן זוגי בזוגיות. זאת אומרת שזה שני דברים שאיך שהוא נפרדים ואני רוצה לחבר אותם ביחד. עכשיו יש את העניין של איפה היא מולי ואיפה בן זוגי מולי. וזאת אומרת כשאני מדבר איתה. אני מייצג את שנינו או אני מייצג רק את עצמי. זאת אומרת זו מערכת מורכבת"

לעיתים, קיומו של גבול פנימי ברור, מבטל את הצורך בהצבת גבול חיצוני בין הקשרים השונים. עמית מתאר את הזרימה הקיימת בהגדרת הגבולות. הוא מתאר שמירה על התא הזוגי גם בתוך המשולש, ולמעשה מתאר כיצד מתאפשרת השמירה על קו הגדר גם ללא הצבת תמרוך אדום לאם.

"אירועים משפחתיים אנחנו בדרך כלל משתדלים לעשות דווקא כן ביחד, אני לא אלך אתה למסיבה... אם יש בר מצווה של חברים שלנו. נגיד היה לפני כמה זמן בצפון אירוע עם ילדים... אז בהתחלה חשבנו אולי גם היא תבוא. זו הייתה אופציה... זאת אומרת לפעמים יש את הטוב של הביחד, לפעמים, אבל יש את האפשרות של הפרדה. כשהקשר הזוגי הוא לא..."

הצבת הגבולות בין הקשרים השונים, מתרחשת בד בבד עם השפעתה של האם על זוגיות הגברים, כמו גם יחסם שלהם, אליה. מתואר תהליך בו ההתנסות בקשר מצמיחה גדר, קו גבול. החלק הבא יתמודד עם השתמעויותיה של ההתנסות בקשר עם האם על זוגיות הגברים.

ד. השפעת הקשר עם האם על זוגיות הגברים

יישומו של מודל ההורות המשותפת , הלכה למעשה , כרוך בכניסה של האם אל חיי המרואיינים. כניסה זו היא בעלת השפעות הן ברמה האישית והן ברמה הזוגית . הקשר עם האם שהופך לנצחי עם הולדת הילד , מוצא את בני הזוג עסוקים בהשפעתו על חייהם . בשל נצחיותו נחוה הקשר כטוטאלי ובעל השפעות על כל תחומי החיים . המרואיינים שותפים לסוגייה זו , הם אלה שחווים את הקשר כמורכב ובעייתי.

שרון חווה את החיבור עם האם כמאולץ , כפוי, לא טבעי ובעיקר כטוטאלי ונצחי : " אתה מחותן לכל החיים". הקשר המחייב משפיע על כל תחומי החיים, על היכולת לצאת לחופש, על שיקולי העבודה, הפרנסה ועוד . תכנים אלה דומים במהותם לתכנים העולים בתקופת המעבר להורות , בה קיימת אבלות על אובדן החופש . להבדיל, מהמעבר להורות פה מדובר במבוגר שהצטרף אל החיים על פני ילד רך בשנים, וכל זאת ללא חיבור רגשי . העובדה שסוגייה זו עדיין מעסיקה את שרון, מעידה על היותה משמעותית בחייו.

"אתה יכול לחמש דקות... לשכוח שיש עוד מישהו . זה בהחלט מצב לא נורמאלי , יש פה עוד מישהו בחיים ...אי אפשר לפוצץ , גמרנו. הקשר נוצר , זאת אומרת אתה מחותן לחיים לא רק ע ד גיל...חברים אומרים טוב נו , הילד יהיה בן 18, אבל לא, זה לא ייגמר, זהו, לטוב ולרע...נכנס לך מישהו לחיים...למרות שאתה לא רוצה ולמרות שאתה מנסה להתעלם , אתה צריך להתחשב בו בכל דבר קטן , מסתבר בשיקולי הפרנסה שלך , בשיקולי העבודה שלך , כמה חופש אתה יכול לקחת , האם לצאת לחופש, בכל דבר בכל שטות... היא נכנסה לחיים שלך"

יועד המדגיש אף הוא את הטוטאליות הקיימת בהשפעת הקשר על חיי המרואיינים , מתאר את הסוגייה מתוך מקום של השלמה . למרות שהתוכן של הדברים דומה לזה של שרון, האופן והמנגינה בה נאמרים היא שונה. מכאן מוצגת ההשפעה באור אחר, כהשפעה טכנית, לא אמוציונלית.

"תשמע זה שינה את החיים שלנו לגמרי , כי בסך הכל אנחנו די מתוודעים לפי האם...נותנים לה להכתיב לנו הרבה דברים , בעצם הנסיעה לחול למשל, התאריכים בגללה... אז הנה כבר הכתבה , כל מיני דברים כאלה שאנחנו כן מנסים ה ללכת לקראתה. או כן, או בפועל וכמובן מתחשבים בה , אז מבחינה זו , זה כן שינה...שינה דברים טכניים נגיד, לא דברים אמוציונליים"

המרואיינים בכללם חווים העצמה של הקשר הזוגי מאז הולדת הילד . המורכבות של המודל מסייעת להם בחיזוק הקשר הזוגי . המאבק התמידי על הגדרות של מקום ותפקיד אל מול האם, מאחד את בני הזוג בכך ששניהם שותפים לאותה בעיה וחולקים את הקשיים ביחד , אחוות אבות. חלקם מתארים את המאבק בצורה מתונה "עכשיו אנחנו בקטע כזה שאנחנו קצת בוויכוחים איתה , אז אני ובן זוגי כאילו יותר מאוחדים " (ליאור). אחרים, באופן כנה ממשילים את האם לאויב משו תף "אני לא חושב שלנו בזוגיות זה פגע, לא כל כך, כי, יותר היה לנו אויב משותף" (טל).

מהממצאים עולה כי הדינאמיקה בתוך הקשר המשולש נוצרת בעקבות ניסיון להרחיב את המרחב הזוגי למרחב משולש הכולל את האם בתוך היחידה ההורית. המשמעויות של הרחבת היחידה ההורית משפיע ומושפע מהקשר הזוגי ומדרכי התנהלותו ומעצב את חוויית ההורות.

לסיכום, פרק זה מעלה את סוגיית הגבולות המתרחבת במסגרת יישום מודל ההורות המשותפת - מרמת הפרט, דרך הזוגיות ועד ליחידה הורית משולשת. סוגיה זו מעלה הן מחשבות והן רגשות המפעילים את המערכת הנרקמת עד להשגת סטאטוס-קוו.

3.2.2 חווית ההורות

הדיון בחוויית ההורות ומשמעויותיה הייחודיות למרואייני המחקר יתמקד במספר תמות עיקריות. האחת, מתייחסת למשמעויות אותן מייחסים מרואייני המחקר למרכיב הביולוגי של ההורות. השנייה, מתארת את האופן ההדרגתי בו מתפתחת תפיסת ההורות. השלישית, החוויה ההורית והשפעותיה על ההגדרה העצמית, בוחנת את החוויה ההורית והדיאלוג אותו היא מקיימת עם הגדרה העצמית של המרואיינים. לבסוף, הרביעית, הקשר בין הורות לזוגיות, בוחנת את אופי הקשר הקיים בין ההורות לבין הזוגיות.

א. המרכיב הביולוגי בהורות ומשמעויותיו

מדברי המרואיינים ניכר שהם עסוקים במשמעות של המרכיב הביולוגי בהורות ומשמעויותיו על חווית ההורות ותפיסת הקשר עם הילד. המרואיינים שמזכירים סוגיה זו עסוקים בהשוואה. תיאור החוויה עומד בהשוואה לחוויות של בני זוגם או לציפיות החברתיות. בולט שימוש במילים בעלות משמעות של שייכות ובעלות. מילים כמו "ילד שהוא שלי", "ילד שהוא שלו", משקפות את המעמד השונה בתוך המבנה המשפחתי ובהגדרת ההורות. "ואמנם הוא שייך יותר לבן זוגי מאשר לי, אבל לא משנה, אני גם מרגיש שייכות" (עדי). נשאלת השאלה - עד כמה מושפעת החוויה מהמציאות, קרי, מהמעמד השונה של ההורים בתוך המבנה המשפחתי?

רגב, אב ביולוגי, מתאר התפתחות בשיח הזוגי בנוגע למרכיב הביולוגי. בהתחלה, עם הולדת הילד, לא הייתה קיימת הסכמה לגבי המשמעות הרגשית של המרכיב הביולוגי. ההורה הלא ביולוגי, שהיה עסוק בהגדרת מקומו במודל, הדף את העיסוק בסוגייה. השנים החולפות חידשו את השיח הפנימי והזוגי והובילו לצמיחת תובנות לגבי שוני מהותי בחוויית ההורות. "זה ריחות, זה מגע, זה משהו שגדל בך... רק משהו שהוא שלך, מהדם שלך אתה יכול להרגיש ככה".

"בהתחלה היה בינינו ריב שכל פעם אמרתי לו: "טוב, אתה לא ביולוגי" והוא רצה להרוג אותי, הוא אמר "מה זה משנה, מה זה משנה, אני מגדל אותו מגיל אפס". אני חושב שזה משנה, אז הוא יגלה מה זה ביולוגי ואני אגלה מה זה לא ביולוגי... זה בכלל לא קשור לנו, זה קשור למשהו ביולוגי לחלוטין שאני חושב שכשנולד לך ילד, החלק ההורי בך נולד... אני רואה איך זה גדל אצל בן זוגי עם הזמן, אני עדיין חושב שזה משהו ממש פיזי... קשה להסביר אותו, אבל אתה מרגיש אותו, כמו שעכשיו למשל עידו ברגע שהתחיל לנסות לעשות ילד, קרו לו מלא דברים, איך זה לא קרה קודם?... סימן שיש איזה הבדל"

ליאור, גם הוא אב ביולוגי, עסוק בשאלות של מ קום, הצלחה והמשכיות. הוא חווה את ההורות הביולוגית כמהווה מקור לגאווה. כמו כן אינו מסתפק בתיאור החוויה אלא משווה אותה אל מול בן הזוג שלו. כך בוחר בביטוי "אני במקום הנכון, המוצלח יותר". אומנם הוא ציין את זה

במרכאות, אך הבחירה להשתמש בביטוי זה מעידה על תחושה שקיים הבדל מהותי בין הורה ביולוגי להורה לא ביולוגי. הבדל במעמד ובחוויה.

"היות שהילד הוא הבן הביולוגי שלי, אז אני במקום הנכון במרכאות, היותר מוצלח במרכאות... אלף זה נושא של המשכיות, לדעת שהוא, משהו שהוא חלק ממני. יש לזה גם כמובן משמעויות מפחידות של כל מיני דברים שלי יש וכן יהיו לו יהיה כמוני לא כמוני וכל הדברים האלה. יש אני מניח גם איזושהי גאווה גם שהוא שלי. שזה לא רק מה שאני אעשה אתו זה גם הדברים המובנים. חלק מזה זה שלי. זאת אומרת יש בזה זה עושה משהו... אני בהחלט שמח שהוא שלי. אני לא כל כך יודע להגדיר אותו אבל בהחלט משהו מאוד טוב ומשמעותי"

עדי, הורה לא ביולוגי, עסוק לאורך הראיון בהשוואות בינו לבין בן זוגו בכל הקשור לחוויית

ההורות, תפקידי ההורות ומשמעויותיהם. קיים קושי לדבר באופן ישיר על משמעות המרכיב הביולוגי בהורותו כפי שהיא מתקיימת כיום. נראה שיותר קל לו לעסוק במצב היפותטי עתידי בנוגע לילד נוסף. "אני מרגיש שהקשר שלי לילד ביולוגי יהיה יותר חזק מהקשר שלי לילד מאומץ, זה נשמע נורא שמרן וככה".

דן, הורה לא ביולוגי, משייך למרכיב הגנטי משמעויות רבות על ההורות ותפקודיה. בהשוואה בין הורותו לאבהותו של בן הזוג שלו, הוא מכליל כמעט את כל השוני תחת הכותרת הגנטית. זאת לפי דבריו משום שבעיניו משהו בגנטיות הוא רב עוצמה, בלתי נשלט ובכך מעצב גם את החוויה. למרות "שיש לי מקום משמעותי בחייו ואני מרגיש איך אני משפיע שם בעיצוב שלו, אני גם רואה אותי, בהתנהלות שלו בתפיסות שלו". כשהוא מתאר את המצב כיום הוא מספר:

"היום ברור לי שאני רוצה ילד ביולוגי... זה מסקרן לראות את הילד ואת הדמיון שלו לבן זוגי, לראות ילד שאתה רואה אותך בו, יש בזה המון כוח בעיניי, כלומר באמת סוג של לחוות, להיות שוב ילד או לעשות איזה תיקון של הילדות שלך שם... זה מצד אחד ומצד שני באמת להבין אותו מתוך זה שיש שם דמיון אליך, עם כל המורכבות של זה שהוא גם אחר... יש שם ילד שיש לו, שהוא דומה לו במקומות מסוימים, בן זוגי מבין איך הוא פועל, זה משהו גנטי. אתה רואה שיש שם משהו דומה במקומות מסוימים"

לעומתם, שרון, הורה לא ביולוגי, עסוק בפלא שקרה לו. איך כנגד כל הסיכויים, ובניגוד לתפיסה החברתית, תחושותיו כלפי הילד הן מפתיעות ובלתי נתפסות. הוא מדבר על תחושה של שייכות שנוצרה כלפי הילד, וכשהוא מדבר על הילד הוא מרגיש שהוא שלו, גם ללא המרכיב הביולוגי.

"מדהים לראות עד כמה זה היה תרגיל מדהים. אין לי מושג, סוציולוגיה, whatever, עד כמה אפשר להתאהב בילד שהוא לא ילד ביולוגי שלך, עד כמה אפשר להרגיש שייכות בלי שהוא יהיה ילד ביולוגי שלך, זאת אומרת אם אי פעם שאלתי את עצמי איך הורים מאמצים ילד, אז היום אני מבין שזה היינו הך"

ההורות, כפי שעולה מהדברים, נחוויית כהגדרה שעומדת בקשר ישיר עם סוגיית המרכיב הביולוגי. יש מקום לתת את הדעת שההורות הלא ביולוגית אינה ברורה מאליה לאף אחד מהגורמים במערכת הזוגית, ומחוצה לה, בחברה. בעוד שהמרואיינים מייחסים משמעות לסוגייה הביולוגית כיוצרת סוג של אבחנה בין הורה לא ביולוגי לאב ביולוגי, הרי שמדברי רובם עולה דמיון בהתפתחותה של תפיסת ההורות.

ב. התפתחותה ההדרגתית של תפיסת ההורות

מרבית המרואיינים מדגישים את הפער הקיים בין 'אז' ל'היום' בנוגע לחוויה ההורית. את ההתחלה הם מתארים כתקופה בה הייתה נוחות עם מודל כזה, הדורש פחות מחויבות. זאת משום שבתחילה, החוויה ההורית לא הייתה קיימת במלוא עצמתה. במקרים קיצוניים אף תוארו השנים הראשונות כ"הוא היה מבחינתי יותר פסל או כיף, כמו ילד של אחרים" (עדל), "כמו איזה צעצוע או מתנה" (נרי). עם זאת ככל שגדל הילד "כך הנוכחות החסרה שלו יותר גדלה" (רגב), עד ש"הוא יכול להיכנס לי לוורידים" (ליאור).

ליאור מתאר התפתחות בתחושה האבהית כלפי בנו, החל מהשלב בו היה לו נוח עם העובדה שהאם היא המיניקה, ועד לשלב בו הוא רוצה בקרבתו כל הזמן ובכל מקום. ככל שהילד מתפתח, האב נעשה מחובר יותר, מבין יותר ובעיקר מרגיש יותר.

"פתאום אני כן רוצה את הכאב ראש הזה, זאת אומרת שזה משהו שגם התפתח אצלי. כי בהתחלה הייה לי נוח שהיא המניקה, היא האמא, הילד ישן אצלה... היום, זה השתנה. היום אני בהחלט רוצה יותר את הילד אצלי ואני מניח נסתדר עם זה כשהוא יהיה חלק פה, חלק שם. זה משהו שמטריד אותי עכשיו שמעסיק אותי, כשהוא שם אני י רוצה אותו תכלס פה. מבחינתי שיהיה פה כל הזמן... וזה חלק מהעניין שאני אומר שזה נבנה, גם שהוא משתנה ופתאום הוא יותר ילד כזה שאפשר גם לעשות אתו דברים וגם הוא יכול לשעשע כבר את עצמו. זאת אומרת זה נעשה אחרת, מבחינתי הוא יכול היום כבר להיכנס לי לוורידים וזהו"

עמית מדבר על ההדרגתיות בהתפתחות התחושה ההורית. נסיעותיו אל מחוץ לארץ משמשות עבורו כמדד לשוני. החל ממצב בו לא חש בגעגועים כלפיו, ועד למצב בו הוא סופר את הלילות הנותרים עד לפגישה עם בנו. כשהוא אומר "זה רק נעשה חריף עם הזמן" נדמה כי הוא מביע את תמצית התהליך המאפיין את התפתחות התחושה האבהית וההתקשרות אל הילד.

"אם אני משווה את זה, הייתי השנה שלוש פעמים בחוץ לארץ, כל פעם עשרה ימים. אז בפעם הראשונה, הוא היה בן פחות מחודשיים. נסעתי לאיזה כנס והארכת לי גם שתהיה לי חופשה. ביום האחרון, אולי, ככה התחלתי להתגעגע. בפעם השנייה שנסעתי הוא כבר היה בן חצי שנה, ואז זה היה כבר, אחרי ארבעה ימים התחלתי לטפס על הקירות. והפעם השלישית הוא כבר התקרב לשנה, אז בכלל, מהיום הראשון כבר היה קשה והתגעגעתי. וגם אפשר כבר לדבר בטלפון והוא עושה קולות והלו הלו וזה רק נהיה חריף יותר עם הזמן. היום, אני כבר ביום שהוא נמצא אצלי וכבר שאני מוסר אותו לאם, כבר קשה לי, כבר אני מתגעגע. והיום אם יש יום שאני לא רואה אותו אני משתגע"

התפיסה ההורית מתפתחת אצל המרואיינים עם הזמן. מודל ההורות המשותפת המגלם בתוכו שני בתים, הלם את התפיסה ההורית בטרם הפיכתם להורים. כיום, ללא קשר למרכיב הביולוגי, חלה התפתחות בתפיסה זו. מכאן גם קיימת כמיהה להיות כמה שיותר עם הילד. ככל שמתפתחת התפיסה ההורית, נוצק תוכן לחוויה. כל זאת משפיע על ההגדרה העצמית של המרואיינים.

ג. החוויה ההורית והשפעותיה על ההגדרה העצמית

החוויה ההורית נתפסת כבלתי ניתנת להגדרה, כזו ש"זר לא יבין. אי אפשר לתאר אותה לאף אחד" (טל). בחוויה שלהם רק מי שחווה הורות יכול להבין את עוצמותיה הרגשיות והמשמעויות הנלוות לה. ההורות כאמור מאתגרת, משנה את ההגדרות, סדרי העדיפויות. ההורות היא רבת עוצמה, היא מצמיחה במרואיינים הכר ה בחלקים חדשים, לא מוכרים, לעיתים נוסטלגיים, בהם דרים יחדיו אושר עילאי ודאגה תמידית לילד. בסופו של דבר, היא תורמת להתפתחות אישית ומקצועית וליציבות בחייהם של המרואיינים.

ההנחה שלא ניתן לתאר את ההורות עד שחווים אותה משותפת למרואיינים רבים. יש מקום להניח שלפחות חלקם מדגישים זאת משום שבכך משתקף סיפור חייהם. בשעתו, כשויתרו על מימוש ההורות, הם עשו זאת בשעה שלא הייתה בידיהם ידיעה על המשמעות של החוויה ההורית. שרון מתקשה לתאר את משמעות החוויה ההורית. הוא מדגיש חזר ושוב שניתן להבין את משמעות ההורות, רק לאחר החוויה. הוא שויתר בשעתו על מימוש ההורות, קיבל הזדמנות מיוחדת לחוות אותה הודות לבן זוגו. כיום, בדיעבד, לאחר הפיכתו להורה, הוא יודע שכאשר חווים את ההורות, לא מוכנים לוותר עליה לעולם.

"בזכותו של בן זוגי ובזכותה של הילד, עברתי חוויה של לגדל ילד שאי אפשר לתאר אותה לאף אחד, צריך לעבור את זה, או לא לעבור. לא יודע אם חייבים, אבל אי אפשר לפרוט את זה, אין גם טעם לתאר תיאורים, כי זה באמת משהו מיוחד, זה חוויה שאני שמח שעברתי אותה, אם לא הייתי עובר אותה, לא הייתי יודע. וזה גם פותח אותך להבין כל מיני מהעבר הרחוק, להבין הורים אולי... אתה מבין, יותר את המושג הרחב הזה של הורות... לגדל ולראות איך הוא מתפתח ולשמש דוגמא, זה דברים שלא, אתה לא יכול לחוות אותם בלי שיהיה תכלס ילד, אפשר לדבר עליהם ואפשר ללמוד אותם, אפשר לשבת ולשמוע הרצאות, שום דבר לא מתקרב לניסיון, ואת החוויה הזאת של הורות אני מבין רק עכשיו, ושום שיחות נפש עם ההורים האמיתיים, הביולוגיים שלי לא היו מבהירות לי... יש פה המון את הקשר הישיר, הבלתי אמצעי בין לבין הילד"

ההורות משנה סדרי עולם, משפיעה על ההשקפה וראיית העולם ויוצקת תוכן חדש לחיים. "שינוי משמעותי בכל הראיית עולם והחיים.. זה מילא חלק מאוד גדול במחשבה שלי ובעולם הרגשי שלי... הוסיף עוד מימד ליחסים עם בן זוגי" (רגב), "זה מאותו מקום שאתה לא נשאר רק מי שאתה, לפני זה, כשאין לך ילדים" (גל). היא מכניסה תכנים חדשים ומשנה את סדרי העדיפויות של הזמן הפנוי. "עשה הרבה כייף, הכניס תוכן חדש. כמובן שהשתנו סדרי העדיפויות של הזמן הפנוי" (נרי). ומעבר לכל מעצימה את התחושות והרגשות. "להיות הורה זה מקצין כל דבר, זה עניין של רגשות, דבר ראשון, אם הם באים מבפנים ולא באים כל כך מהגנתיות כלפי הילד, זה מקצין המון דברים, גם בתוך הזוגיות וגם בתוך המערכת היחסים שיש לך עם האחרים והעולם. הפרופורציות משתנות בהמון דברים" (טל).

צמיחתן של דאגות, חרדות וחששות כלפי הילד ועתידו, נתפסות כחלק בלתי נפרד מההורות. דאגות אלה מוסיפים נדבך להורות. "זה מוסיף עוד מימד של חרדה לחיים ופחד" (רגב). לעיתים אף

מהוות מדד להפיכתם של המרואיינים להורים: "כשאף פעם לא מפסיקים לדאוג, נהיית הורה, זה למשל משהו שכל הזמן מתגלגל אצלי, וזה לא מפריע לחיים, זה מן רגש או הרגשה או חוויה שאתה לא יכול לחוות אותה בלי ילד" (שרון).

מנינוח הנתונים ניכר שהתפקיד ההורי הנו עניין דינאמי מתפתח. התפתחות זו מתקיימת בד בבד עם התפתחותו של הילד מתינוק ל'איש קטן' בעל צרכים משלו ובעל יכולת להביע אותם. נרי מתאר את צמיחתה של תחושת האחריות, ברגע בו הילד החל להביע את צרכיו בצורה גלויה. זאת כדוגמא לצמיחתם של חלקים חדשים בנפש האדם, חלקים שיוצקים תוכן חדש להורותו.

"כשהילד תינוק, אז הוא כאילו שלך, אתה הולך איתו, יושב איתו והוא כמו איזה צעצוע או מתנה, אבל ברגע שהוא מתחיל לפתח אישיות ושיש לו צרכים, אתה בעצם מגלה שאתה גם בשבילו, זאת אומרת זה לא רק הוא בשבילך, וזה לא אגואיסטי כזה שאתה עשית אותו בשביל שיהיה לך... הוא גם מבין דברים שקורים ומבין את הסיטואציה, ולא תמיד אוהב את זה... פתאום אתה מבין הופ יש פה אחריות אתה צריך להתמודד... אז זה משתנה זה לא אותו הדבר כמו בהתחלה, כשאתה הולך על זה אז אתה רואה דבר ראשון את התינוק, אתה לא רואה ילד בן שבע, בן תשע, אתה רואה תינוק, ללכת עם עגלה, אבל זה עובר ותודה לאל שזה עובר, כי אחר כך זה הרבה יותר כייף"

בהקשר לאותם פנים שהמרואיינים יודעים לספר שגילו על עצמם, מתאר רגב "הרגשתי שנולד עוד חלק בי שהתגעגעי אליו, עוד חלק". חלקים אלה תורמים לתחושת הביטחון ומסייעים בהשגת יציבות אישית ומקצועית. השפעה זו באה לידי ביטוי בכל תחומי החיים. "אני אדם יותר בוגר, יותר שלם עם עצמי" (גל). הפיכת הילד למוקד, מסייעת להורים להתגבר על קשיים, ואפילו תומכת בהתמודדות החברתית עם הגדרת הזהות המינית "מבחינתי זה משהו שמאוד חיזק את העניין של אני, מי שאני... בעיקר בגלל שאם באים אליו ואומרים לו כל מיני דברים לפחות שיידע שאנחנו, שאני משהו שהוא יציב. וזה מאוד חיזק את זה מבחינתי... את העניין שלהציג את עצמי, את בן זוגי, כאילו, בלי, בלי לעשות מזה עניין ובלי להתנצל ובלי כל מיני דברים כאלה" (ליאור).

רגב מתאר כיצד השפיעה ההורות על התפתחותו האישית והמקצועית. מדבריו עולה שינוי משמעותי בתפיסת עולמו ובדרכי התמודדות עם החיים. הדרך של "רדיפה אחרי הזנב" שאפיינה את התמודדותו בעבר, התחלפה בדרך התנהלות שאפשרה לו להביא את עצמו לביטוי, להיות נוכח ועיצבה את ביטחונו העצמי. כתוצאה מכך באה הפריצה המקצועית.

"לא הרגשתי שזה לוקח ממני את חיי. ההפך, הרגשתי שהביטחון האישי שלי גדל, שהנוכחות שלי גדלה, ובאמת גם הפריצה המקצועית שלי קרתה עם זה... הפסקתי להתעסק בלרדוף אחרי הזנב של עצמי והתחלתי להתעסק עם החיים... שינוי משמעותי בכל ראיית העולם שלך והחיים שלך, ועם כל זה שזה מילא חלק מאוד גדול במחשבה שלי ובעולם הרגשי שלי... זה נראה לי טבעי, זרימה, רק באמת אושר ענק, ענק, מלאות כזאת"

נראה כי ההורות מצמיחה במרואיינים חלקים נוספים, חלקים מרגשים, מלאים ובעלי אלמנטים של יציבות התורמים לתחושת הרווחה האישית והזוגית. חוויית ההורות יוצקת תוכן חדש לזוגיות ומאפשרת לבני הזוג חוויה של מימוש עצמי.

ד. הקשר בין הורות לזוגיות

הקשר בין הורות לזוגיות מעלה שתי תימות מרכזיות הבולטות בנייתוח הנתונים . האחת, מתייחסת לתרומת ההורות לזוגיות ולתחושת המשפחתיות , והאחרת מתייחסת להגדרת המרחב האישי והזוגי בתוך המערך המשפחתי.

1. תרומת ההורות להגדרת הזוג כמשפחה

נתון בולט העולה מניתוח הנתונים מתייחס להשפעה חיובית של ההורות על הקשר הזוגי . "ההורות משפיעה על היחסים בינינו , זה משפר, מחזק, עושה המון טוב" (טל). המרואיינים מתארים העצמה והתחזקות של הקשר הזוגי הודות להורות , יתרה מכך , ומעל לכל , הם מתארים הוויה של משפחה. הדעה הרווחת היא שהקשר הזוגי הפך לשלם יותר, משפחתי יותר. "זה כייף שיש הרגשה של משפחה, הרבה יותר משפחה ממה שהייתי עם בן זוגי לבד ... הרגעים האלה שאנחנו מבלים שלושתנו, כשאנחנו יוצאים, מקפיצים את הרף למעלה" (שרון).

המרואיינים מציינים אתגרים שעומדים בפני הזוגיות בעקבות כניסתו של הילד למרחב הזוגי. "זה גם הוסיף עוד מימד ליחסים עם בן זוגי, משני הכוונים. יש לנו משהו משותף שאנחנו מגדלים ביחד, אבל זה גם משהו שהוא מעורר הרבה קונפליקטים" (רגב). אתגרים אלה נוצרים כתוצאה משינוי סדר העדיפויות והעמדת הילד במרכז. עם זאת ניתן להבחין כי רובם רואים שהקשר עומד באתגרים אלה בהצלחה רבה. עבור חלקם, כתוצאה מכך, הוא אף מועצם, ומתהווה תחושה של משפחתיות. עמית מדבר על שינוי סדר העדיפויות. כעת הילד במרכז. הוא משווה את מצבו של הקשר לתקופה שקדמה להקמת המשפחה. בדיעבד הוא מבין כי משהו היה חסר בקשר , ריק מסוים שהתמלא בתחושה של משפחתיות שהאירה את הקשר והעצימה אותו. כעת הם "כבר לא רק זוג".

"סדר העדיפויות, זה ברור, לילד יש צרכים, זה דבר ראשון. גם אסור להזניח את הזוגיות. מצד אחד זה מתיש וכאילו פוגע, מצד שני זה מחזק את הקשר. איך זה מחזק? זה הופך אותנו למשפחה. זה כבר לא רק זוג זה משהו יותר, יותר מזה. אני זוכר כל השנים היה חסר משהו, זה בית, הבית ריק. אז אוקיי יש בית יפה, יש עוד חדר, אבל ריק, חסר... מה עושים עם כל זה כשנהיה זקנים, לאן זה הולך. מה נעשה עם השטיח שקיבלתי מסבתא שלי, כאילו..."

עמית מתמקד בתרומת ההורות לתחושת המשפחתיות ומשמעותה עבורו. עדי שמצביע אף הוא על התחזקות הקשר הזוגי, מתמקד פחות בחוויה המשפחתית. למרות השוני במעמדם של בני הזוג בתוך התא המשפחתי, הוא מתבונן בשינוי דרך פריזמה של שותפות גורל שנוצרה הודות להולדת הילד. מהרגע בו נוצרה שותפות זו הורחבו גבולותיו של הקשר למרחב חדש – מרחב השותפות ההורית.

"זה חייב אותנו יותר, מאז שנולד, אם יש השפעה, זה רק לטובה. אני חושב שזה חיזק את הזוגיות, יש לנו משהו משותף נוסף, שהוא לא דירה וחפץ, ואמנם הוא שייך יותר לבן זוגי מאשר לי, אבל אני גם מרגיש שייכות. זה עוד משהו משותף שיש בינינו, זה רק חיזק את השותפות, תשאל אותי אם היינו מאמצים ילד אם זה היה מחזק יותר? לא יודע מה להגיד לך יכול להיות שכן, אבל לא בצורה משמעותית"

גל מתאר את תרומת ההורות לזוג יות. הרגעים המעטים בהם נמצאת כל המשפחה יחדיו בסלון, הם רגעים הנצורים בלבו. אלה רגעים יקרים, המהווים את מהותה של חווית המשפחתיות. ברגעים אלה נוצר משהו שלם, אחר, שקשה להגדירו. "וזה רגעים נורא קטנים, כי אין לנו הרבה, רגעים כאילו ששלושתנו ביחד, משהו שלם כזה, משהו אחר כזה, משהו שהוא גריאטרי במובן הטוב, הוא אמורפי כזה, קשה לי להסביר". ההשפעה של ההורות מחלחלת אל כל תחומי החיים ומגדירה מחדש את הקשר הזוגי.

"זו זוגיות אחרת, וזו אחריות אחרת, זה הכל אחרת... כשאתה הורה ממש, לא רק בדיבור על, כשהילד מתחיל להיות יותר איתנו בבית... זה ממש משמעותי, זה ממש ספייס, וזה מעצב לגמרי אחרת את הזוגיות, זה תחומי דיבור נוספים. פה אי אפשר להגיד שהילד בא כי לא היה לנו תחומי עניין, אבל זה משהו נוסף לדבר עליו, להתעסק איתו, ובאיזשהו מקום להישאר הרבה יותר רגוע, כאילו גם הדברים, הפייטים הגדולים, אתה יודע, הרים וטילים שאפשר להעלות את האוקטבות, אבל טכנית אתה לא יכול לצעוק יותר, יש פה ילד שישן, זה נפלא, זה דבר מרכזי, אין ספק, זה משפיע, זה משפיע זוגיות וילדים"

התרומה של ההורות לזוגיות באה לביטוי בתחושה של משפחתיות רבה יותר. דבר זה בא לביטוי, בחוויה, בתחושות, בהתנהגות ובתכנים שנכנסים לתוך הזוגיות. זאת ועוד, המודל הייחודי, המאפשר לבני הזוג לחלוק את המרחב הפיזי עם הילדים רק בחלק מהשבוע, מאפשר להם לקיים, באופן חלקי אינטימיות זוגית, ללא ילדים. עם זאת, שוב מופר הסטטוס קוו, משתנים סדרי העדיפויות והזוגיות נדרשת לאתגרים חדשים. כתוצאה מכך מתקיים מערך גומלין ייחודי בין המרחב ההורי לבין המרחב הזוגי.

2. מערך גומלין בין המרחב ההורי למרחב הזוגי

הקשר בין הורות לזוגיות, מתואר על ידי המרואיינים באופן המדגיש את היתרונות של מודל ההורות המשותפת, זאת משום שהוא מאפשר להם לטפח את הזוגיות לצד ההורות. בניגוד למשפחות מסורתיות שבהן הופכת ההורות לטוטאלית, ממקדת אליה את מירב הזרקורים, ונוגסת פעמים רבות במרחב הזוגי, עולה מהמחקר מודל של הורות גמיש יותר, שואב פחות ובעיקר משאיר המון מרחב לקשר הזוגי. "בימים שהוא לא נמצא, אנחנו כמו זוג צעיר" (רגב).

גל מתאר כיצד משפיע המרחב הפיזי על המרחב הפסיכולוגי. ההורות "אינה נכנסת ונוגסת בזוגיות", אלא משאירה המון מרחב. המרחב הפיזי שנוצר בימים בהם הילד לא נמצא, מאפשר לבני הזוג לטפח את הקשר, לתפקד ולהרגיש בימים אילו כזוג ללא ילדים. הזוגיות צריכה גם לתפקד כחלק עצמאי, נפרד מההורות ו"זה לא צריך להיות סמביוזה של עוד חלק".

"אוקיי, נכנס הילד, אבל יש עוד ארבעה ימים שאנחנו ביחד האחד עם השני... זה יותר למקד בימים האלה הכל - יותר תשוקה... יותר אינטנסיבי במובן הטוב... אז נכון, נכנס פה נדבך נוסף, אבל הוא לא נכנס ונוגס את כל החיים, הוא משאיר לנו המון מרווח שמאפשר לעצב את הזוגיות, להיות ביחד האחד עם השני, בלי הילד. ממה שאני יודע מחברים שלי, אחרי השנתיים הראשונות, הם מחכים להיות אחד עם השני ולא להיות עם הילדים... זה נורא חסר להם בזוגיות עצמה... אנחנו מורווחים מזה... אנחנו קודם כל נמשיך לעצב את הזוגיות ואת האישיות שלנו בתוכה... וזה נותן מקום גם לרוחני, כאילו בפנים, שמי שמגדל לבד ילדים, אולי הוא

נכנס רק לתוך המולה של הילדים, רק מסביב, אנחנו לא רק... זה משאיר לנו המון זמן לזוגיות שצריכה להיות נפרדת מההורות. זה לא צריך להיות סימביוזה של עוד חלק, אני חושב שאם פן של הזוגיות לא משתמר בצד הפן של ההורות, זה יתפוצץ מתי שהוא"

לעומת גל שמתאר את המרחב העצום שנותר לקשר הזוגי, אייל מתאר מאבק על חלוקת המשאבים בין המרחבים השונים בהתאם לדרוש לקשר הזוגי. הילד שנמצא אצלו בסופי שבוע מהווה תזכורת לאובדן החופש הקיים בהורות. בעוד שגל, מתאר הפרדה ברורה בין זוגיות להורות, הרי שאייל חווה אותן כעומדות בסימביוזה מסוימת. מטרתו, למצוא את ה'ביחד' של הזוג גם בתוך החוויה ההורית.

"יש לנו בתוך המודל זמנים אישיים, אבל אנחנו נלחמים על קיומם. זאת אומרת הם היו הרבה יותר טובים קודם... אז אין לנו את הלקום ביחד ולהתפנק קצת, אין את המושג של סוף השבוע... הרבה יותר נדיר. אבל שזה קורה, זה עולם ומלואו. ופתאום אין לנו את הילד, אין לנו מחויבויות, אפשר להתפנק קצת ביחד וזה נהדר. אבל יש איזה מחסור. אורח חיים אחר... אולי צריך ללמוד יותר לעשות דברים עם הילד. ככל שהוא יגדל יותר נעשה יותר דברים אתו"

בדבריו של רגב, ניתן להבחין בשתי גישות שונות לגבי האופן בו ניתן ליישם את ההורות והזוגיות, זו לצד זו. האחת, בידול הקשר הזוגי, שמירה על ייחודו והמשך טיפוחו באופן עצמאי ללא קשר להורות. האחרת, מציאת המרחב הזוגי בתוך המרחב ההורי. הוא ובן זוגו מקדישים תשומת לב לאופן בו ניתן לשלב את ההורות והזוגיות. בהתחלה כל אחד מהם החזיק בגישה שונה. עם הזמן הם מצאו את העמק השווה.

"התפיסה שלי הייתה שככל שכן זוגי יהיה יותר איתו בחוויה ההורית, נשאר יותר בביחד, והוא נלחם על זה שגם בתוך החוויה ההורית צריך למצוא את הביחד של הזוג... אז באמת איך למצוא את הזוגיות בתוך ההורות גם, לא להגיד רק כשהילד ישן לנו זוגיות, ומצד שני למצוא גם את החיבור בתוך ההורות, לא רק להצטרך שהילד יהיה בצד כדי להרגיש שאנחנו בזוגיות, אלא להרגיש את זה מתוך להכין אוכל ביחד לתינוק כאילו, זה דברים שיכולים נורא לקרב ולהיות גם תוכן, לא צריך רק לדבר על דברים מאוד עמוקים יצירתיים אישיים, כדי להרגיש שאנחנו אחד עם השני אפשר גם להתנהל בדרישות של הבית... ושוב אני חושב ששתי הגישות צודקות, צריך גם להתעסק כל הזמן, להעשיר את הקשר וגם צריך לפעמים לדעת לתת שם שקט"

אייל מקדיש אף הוא תשומת לב לאופן בו ניתן לשלב את ההורות עם הזוגיות. הוא מצביע על עניין נוסף ומתאר כיצד תורמת ההורות להתפתחות מרחב אישי בתוך הקשר הזוגי. ההורות, לפי אייל, לוקחת משאבים ומפחיתה באופן טבעי, את העשייה המשותפת שלהם כזוג. מכאן נוצרות חוויות פרטיות שתורמות לשיח הזוגי ובכך יוצרות נפרדות בין בני הזוג.

"מעשית יש לי פחות זמן לבן זוגי, מתוך כל זה שיש לי יותר זמן לבד אפילו... זמן של זוגיות הוא זמן של עשייה בתור זוג, שאני יכול לדבר אתו. כשהילד פה אני הרבה פעמים מטפל בו, לא מתייחס לבן זוגי... העשייה שלנו היא יותר תפשיר אוכל, הילד רוצה לישון, צריך לעשות לו אמבטיה, דברים שהם פחות עשייה זוגית, אולי הם כן עשייה זוגית אני לא יודע... זה ברמת הפעולה, אבל ברמת השיחה, מה שהייה לנו קודם, אז יש לנו פחות שיחה. אבל יש בזה גם טוב. כי זה יותר מחזק את החלק שלך בתוך הזוגיות, זאת אומרת זה הופך להיות יותר איכותי ופחות כמותי... וזה צד שיותר חשוב. כי עד עכשיו היינו עושים את הכל יחד. אז עכשיו לומדים לעשות דברים לחוד ואחרי זה להביא אותם לתוך הקשר. זאת אומרת אני לא חייב לחוות

את הנושא ביחד עם בן זוגי באותו זמן. אני יכול גם לחוות לבד ואחרי זה להביא את החוויה לתוך הקשר"

דן מעלה את שאלת ה'לבד' בתוך ה'ביחד'. שאלה זו מועצמת עם כניסתו של הילד לחיי הזוג שמשמעותה - הפיכת הקשר הזוגי לסוג של קשר משולש. הוא מתאר תהליך מורכב של העלמות והבלעות מבחינת ההורות שלו, בתוך הקשר המשולש שמאפיינת את תחילת התהליך, שבסופו הצליח ליצור נפרדות וייחוד. דן מצא צורך להיאבק על מקומו. באותה העת הוא חש בצורך קיומי בחוויות משותפות לו ולילד, ללא בן הזוג. ככל שמתפתח הקשר הנפרד עם הילד, מתחזקת תחושת הב יטחון שלו בהורותו ובכך מופחת הצורך במאבק עם בן זוגו.

"לקח זמן עד שהצלחנו להיות איתו ביחד. כשאני איתו לבד יש לי דיאלוג נהדר עם הילד, שבן זוגי איתו לבד יש לו דיאלוג נהדר. כמשולש, היה לנו מסובך, אני לוקח עליי את עיקר האשמה, לא אשמה, קשר אחד על אחד זה מקום שאני הכי בטוח בו, משולש זה משהו שלא טוב לי בו, אז היה לי מסובך עם זה בהתחלה... אני חושב שרק בחצי שנה האחרונה אנחנו עושים דברים יחד... לקח לי זמן עד שקיבלתי את ההורות שלו, קינאתי בה, כעסתי שם על מקומות שהוא מתבטל, שהוא נעלם לידו, שהוא טוטלי לחלוטין, לקח לי זמן לקבל את זה, להידבר על דברים... והוא אמר שהוא הרגיש שהוא נעלם הרבה פעמים מול כשאני מחובר לרצון שלי והילד מחובר לרצון שלו"

נראה כי הן הזוגיות והן ההורות יוצאות נשכרות מיישום המודל, שכן, הפנאי של בני הזוג, זמן האיכות המשותף ממשיך להתקיים, בד בבד עם תפקודי ההורות המעצימים אותם ברמת הפרט. כמו כן, עניין זה מאפשר למרואיינים לייצר זמן איכות עם הילדים, כך שמערכת הגומלין בין ההורות לזוגיות מעשירה את שתייהן.

לסיכום, המרואיינים מייחסים חשיבות למרכיב הביולוגי כגורם המשפיע על החוויה ההורית. הם חווים את ההורות כחוויה מתפתחת, וחשים כי הודות להורות נוצרה רווחה אישית וזוגית. ההורות תורמת להגדרה העצמית של בני הזוג ולזוגיות בכך שהיא הופכת אותה למשפחה על משמעויותיה הייחודיות להם. העובדה שבני הזוג לא נמצאים כל הזמן עם הילדים, מאפשרת להם לתחזק ולהעצים את הקשר הזוגי. זאת משום ש'ההורות לא נכנסת ונוגסת בכל תחומי החיים'. בתוך כך נשאלת שאלת ה'לבד' המתאפשר בתוך ה'ביחד'.

הפרק הבא, העוסק במבנה המשפחה, ישפוך אור נוסף על חווית ההורות משמעויותיה

והשתמעויותיה מהזוית המתבוננת על מבנה המשפחה.

3.2.3 מבנה המשפחה

הצגת מבנה המשפחה הייחודי למו דל ההורות המשותפת, כפי שעולה מהראיונות, מעלה מספר תמות מרכזיות. האחת, מבנה המשפחה – דינאמיקה של מרחבים, מציגה את תמונת המשפחה ותתי המערכות המתקיימות בה. השנייה, נורמליזציה של משפחה - זוג גברים וילד, עוסקת בהכרה החברתית בתת המערכת המשפחתית המורכבת מזוג גברי וילד. השלישית, שאלת הלגיטימציה

להורות של ההורה הלא ביולוגי , דנה במערך הגומלין המתקיים בין הפנים לחוץ בשאלת ההכרה בהורותו של ההורה הלא ביולוגי.

א. מבנה המשפחה – דינאמיקה של מרחבים

מודל ההורות המשותפת , כפי שעולה מהראיונות , מתבצע מבחינה טכנית , בדומה להסכם משמורת של הורים גרושים . מבחינה מעשית, לילד יש שני בתים . בכל אחד מה בתים יש את החדר שלו, המיטה שלו והחפצים האישיים שלו . מבחינת ההוויה המשפחתית , המשמעות היא שכל בית מתפקד בנפרד ברמה השוטפת, היומיומית. ההחלטות המהותיות יותר מתבצעות , במרבית המקרים, על ידי האב הביולוגי והאם.

מדברי המרואיינים עולה מבנה משפחתי בו מתקיימות תת- מערכות. המערכת הגרעינית, כפי שהוגדר על ידי המרואיינים , היא המרחב הזוגי המשיק למרחבים האחרים – החברתי, המשפחתי והאישי. בתוך כך ניתן לשרטט את מבנה המודל ההורי המשותף כמרחב משולש שאינו שווה צלעות . בתוכו, נמצא האב הביולוגי בתווך ומקשר בין המרחבים השונים . אופן קבלת ההחלטות עומד בהלימה עם מבנה המשולש ההורי.

הזוגיות מוצגת במרבית המקרים כגרעין המבנה המשפחתי שממנו יוצאים מעגלים אחרים השייכים להגדרת המשפחה . " בן זוגי ואני זה הגרעין " (נרי). " המשפחה שלי זה בן הזוג שלי , הילד שלי..." (גל). תת המערכות המקיימות נקודות השקה עם המערכת הזוגית , תחילתם במערכת המורכבת מזוג הגברים והילד שהתווסף למשפחה . אליהם מתווסף מעגל המשפחה הגרעינית ומעגל ה'הורות המשותפת' עם האם . " זה בן זוגי ואני והילד , זו המשפחה , זה התא שלנו , במעגל היותר מורחב יש את אמא של הילד ובן זוגה" (רגב).

המבנה המשפחתי המורכב משתקף בהוויה של שני בתים שונים לשתי המערכות השונות – אב-הורה-ילד ואב-אם-ילד. בתווך ניצב האב הביולוגי המחבר בין שתי המערכות . הוא מהווה החוט המקשר ביניהן. טל מתאר את הקיום של המבנה המשפחתי המורכב מנקודת מבטו של בן זוגו, ההורה הלא ביולוגי :

"בהרבה מאוד מהדברים הוא לא רוצה עניינים איתה , מה שחייבים בגלל הילד בסדר, לדבר בטלפון, כי ככה היה בגן וככה היה צריך לעשות... מה שקשור לנסיטי (necessity) של משפחה , בסדר, אבל הוא לא יילך איתה לארוחת ערב ... שיחות של יום יום כאלה ... זה יוצא שבעצם בימים שהילד אצלה, אני לא בבית, אני בעבודה רוב הזמן, כדי לפנות את היומיים המלאים אני בעצם בימים אחרים עובד די מאוחר, אז חלק מהתקשורת, נעשה ביניהם, כרגע היחסים די קורקטי וזה בסדר"

מדבריו משתמעת הפרדה בין המערכות השונות . בהתאם לכך גם נבנה סדר יומו . הוא מרכז

את עבודתו בימים בהם נמצא בנו אצל האם , ובימים האחרים הוא מבלה את מירב הזמן עם בן זוגו ובנו. אמנם הוא מציג את ההפרדה בהקצנה , אך הפרדה זו קיימת במידה זו או אחרת אצל מרבית

המרואיינים. מכאן, בולט מקומו ותפקידו המרכזי של האב הביולוגי בתוך מבנה המשפחה כמגשר ומתווך בין ההורה הלא ביולוגי לבין האם.

"איך התפקיד בא לידי ביטוי? לפעמים אני אומר לה דברים ואני לא יודע איך בן זוגי יגיב לזה, זאת אומרת שאני מרגיש שאני צריך לעשות עם בן זוגי ביורר לפני לפעמים היא אומרת דברים ואז אני בא הבית ה ומעמיד אותו בפני עובדות: לוקחים את הילד עכשיו וכל מיני דברים כאלה, שאני אומר אוקיי אולי אני צריך לשאול אותו לפני. זאת אומרת גם הוא פה אני לא לבד"

דבריו של ליאור ממחישים את אופן קבלת ההחלטות בתוך מבנה המשפחה של המרואיינים. בפועל, ההחלטות המהותיות נקבעות על ידי האב הביולוגי והאם. למרות זאת קיימת השפעה רבה של בן הזוג על קבלת ההחלטה. השפעה זו במרבית המקרים אינה מדוברת בתוך המשולש ההורי, ומתבצעת מאחורי הקלעים של הזוגיות. היא רבת משמעות ולעיתים גם מובילה לתסכול של ההורה הביולוגי שחש עצמו "תקוע באמצע", כפי שמתאר עמית:

"אני נתון להרבה לחצים, הרבה פעמים המשמעות היא לחתוך מכל הכוונים, יש החלטות שעושים אותם בשיחה משולשת, אבל הרוב יוצא, גם פיזית לא יוצא כזה להתערב, הרבה פעמים זה יוצא שאני מדבר איתה ואז הולך לבן זוגי, שומע אותו חוזר אליה... נגיד איפה לעשות את היום הו לדת לילד... כל השאלות האלה, זה הדברים שצריך לקבל ביחד... אבל בפועל זה יוצא, בפרקטיקה זה יוצא שאני מדבר עם האם, מעלים רעיונות ועם זה אני בא אליו, והוא אומר ככה והיא אמרה ככה, ואני צריך להתווכח איתו ואז חוזר אליה ועושים סגירה, או סבב שני ושלישי"

עם זאת במ קרים מסוימים, נוצרת הבניה מודעת ומושכלת של מנגנון קבלת החלטות. רגב ממחיש את קיומם של פורומים מורחבים של כל המבוגרים במערכת לקבלת החלטות מהותיות, לצד הפורום המצומצם המורכב מהאב הביולוגי והאם.

אבל אם נגיד יש דבר כזה, מישהו נורא מוטרד, אז נפגשים כולם ומחליטים. פעם היה יותר הדיאלוג בעיקר ביני לבינה, עכשיו זה פחות ואני מרגיש שזה ככל שכן זוגי ובן זוגה התעקשו, אנחנו התעקשנו שהם ייקחו יותר מקום והם התעקשו לקחת יותר מקום"

מבנה המשפחה, כפי שעולה מדברי המרואיינים, מכיל בתוכו משולש הורי הבא לביטוי במגורים בשני ב תים נפרדים. במסגרת ההסדר, שנוצר מיישום המודל, מתקבלות ההחלטות המהותיות בנוגע לגידול הילד ולחינוכו. מבנה זה מוציא אל הפועל שתי מערכות הורה- ילד עיקריות בעלות נקודות השקה שאת עיקרן מהווה האב הביולוגי. מערכות אלה מתקיימות באופן עצמאי, כתתי מערכות נפרדות, ובכך נוצרת המערכת המשפחתית המורכבת מזוג גברים וילד. החלק הבא דן בהכרת החברה במערכת המשפחתית הזו.

ב. נורמליזציה של משפחה – זוג גברים וילד

מניתוח הראיונות מצטיירת תמונה אופטימית של פתיחות חברתית. פתיחות זו באה לביטוי בחוויה של קבלה מוחלטת מצד כל מערכות החיים: המשפחה, החברים, המכרים והציבור הרחב, את המשפחה במבנה הלא מסורתי של זוג גברים וילד. פתיחות זו עומדת בהלימה עם המקום השלם והיציב בו נמצאים המרואיינים לגבי הבחירה באורח חיים הומוסקסואלי. שלימות זו מקנה להם נקודת מבט אופטימית, בכל הקשור להתמודדות עם החברה, להבדיל מרגעים קודמים בחיים. רועי

מתאר את האופן בו מקבלים הסובבים את משפחתו , קבלה כה מוחלטת עד שלרגעים נדמה שיש משהו אקזוטי במשפחתו שגורם לחברה לרצות להיות חלק מהווייתה.

"התגובות מהסביבה הטבעית שלנו מאוד מאוד חיוביות, אנשים נורא מתעניינים, יש לי הרגשה הרבה פעמים ככה שאנחנו קצת בשביליהם כמו zoo כזה (צוחק)...אנשים צריכים באיזשהו מקום את החבר , המכר האקזוטי הזה . עד עכשיו קיבלתי רק תגובות מאוד , מאוד חיוביות , וזה אני אגיד לך ... ממי? משכנים... הייתי מצפה מאוכלוסייה מבוגרת שהם יהיו כאלה שמרנים ירימו גבה , ממש לא, תגובה, לפחות כאילו פנים אל פנים ... השכנה שלנו פה בקומה שהיא בת 92 מתייחסת אלינו כמו לנכדים שלה, מהעבודה שלי הקולגות שלי הם כולם כעקרון יודעים , אז כולם כמעט באו לבקר, לראות"

מדבריו בולטת הגישה האופטימית רבת העוצמה של המרואיינים . היכולת לראות את

הדברים כפשוטם ולא להתעסק במה שעלול לקרות מאחורי הגב , משותפת לכלל המרואיינים . בכל מקום מתקבלת המשפחה כדבר ברור מאליו . נראה כי השלמות המאפיינת את המרואיינים מקיימת מערך גומלין עם תפיסותיה של החברה. ייתכן שהמקום השלם והבטוח של המרואיינים תורם ליצירת מציאות חברתית החוצה את מסגרת הזמן והמקום . רגב מתאר את האופן בו תופסת החברה את המשפחה והשפעתו כאינדיבידואל על תפיסה זו . המקום השלם והברור מחלחל בסופו של דבר אל החברה.

"במשפחה שלה, אליי ולבן זוגי התייחסו אותו הדבר , התייחסו אלינו כזוג , האמת שבשום מקום לא נתקלתי בקושי , שום מקום גם לא מ מסדי כמו הבית חולים , גם היינו שנינו בלידה של הילד . בשום מסגרת, לא בטיפת חלב, בשום מקום, אני מניח שזה קשור להקרנה שלך, אצלי לא הייה בכלל סימן שאלה , היה לי ברור שאף אחד לא ירים גבה, בכלל לא עלה על דעתי שזה יכול לקרות, אז אני מבחינתי זה לא קרה, יכול להיות שמאחורי הגב. בגדול קיבלנו תגובות מתלהבות, היה לנו רעיון לעיתונות והיינו בטלוויזיה, הרגשנו שזה מאוד חשוב , עדיין אני חושב שזה חשוב , החלטתי שמיצינו את זה בינתיים , אז דווקא התגובות היו של איזה יופי וכל הכבוד היו תגובות טובות ובמסגרות הגן שלו קיבלו את זה רגיל , אני הרגשתי מאוד רגיל, לא הרגשתי שום שוני"

מדבריו עולה הכרה בנרטיב האישי כיוצר מציאות. סיפור החיים מקבל הכרה, קודם כל מבני הזוג. ככל שהוא נעשה ברור יותר, מובן יותר, ומעל הכל, נורמלי יותר, כך הוא מתקבל בעיני החברה. מרואיינים רבים מתארים את המעבר מזוג למשפחה כמרכז את התדמית ומאפשר להתגבר על מחסומים רגשיים של החברה בהתקשרות עם זוגות הגברים . לעיתים בשל הומופוביה, לעיתים בשל מבוכה. ההנחה הרווחת העולה מהראיונות היא שההורות נתפסת כערך עליון במדרג הערכי של החברה. היא מוצגת כאידיאל, חובה, נורמה חברתית המהווה את תמצית קיומו של האדם. למעשה, מהרגע בו האדם הפך להורה הוא מימש את תפקידו בחברה. "בארץ, בכל מקרה, זה לא חשוב מה אתה, העיקר שיהיו לך ילדים , אין מה לעשות " (יועד). זהו ערך של מימוש המהווה כרטיס כניסה לחברה, לזרם המרכזי (Main stream). מהרגע בו התקבלת לחברה , מאבדת מעוצמתה המשמעות המיוחסת לאורח החיים ההומוסקסואלי.

"אין ספק... כשיש לך ילד, יקבלו אותך יותר, זה אחרת... זה מנרמל, זה אוקיי, הוא מילא את תפקידו של החברה, מימש את תפקידו בחברה, דור המשך, זה כבר לא

ההומו בן 16, רווק מתהולל.. זה כבר לא עסק, לפחות מול הפנים, שזה התמודדות ראשונית, כאילו מול ההיחשפות שלי, נגיד שיש ילדים, זה כאילו יותר ממקד לשם"

מדבריו של גל עולה תהליך שעוברת החברה מול זוג הגברים שכבר יש להם ילד . המשפחות של המרואיינים, המשקפות את התפיסות החברתיות, עוברות תהליך דומה. בהתחלה בולטת תפיסה חברתית הרואה באורח חיים הומוסקסואלי - מרחב בו לא מתאפשרת ההורות . עם הולדת הילד מתפוגגת תפיסה זו ואת מקומה תופס חיבור מחודש אל המרואיינים , באמצעות הילד ונוכחותו בחיים שלהם . "האמת שמדהים, המשפחה שלי, החיבור הכי חזק זה דרך הילד. אבא שלי נפטר השנה, אז תמיד הדבר הכי חשוב לו היה שיהיה לי ילד וברגע שהוא נולד זה מה שהיה לו חשוב, וזה היה להם מאוד כיפי וזה וקל עם זה" (רגב).

כאמור מהרגע בו הפך הזוג למשפחה , מאבד מחשיבותו אורח החיים ההומוסקסואלי בעיני החברה. כעת, עומדת המשפחה במרכז ההוויה . "עכשיו כשיש ילד פתאום כל העסק הזה של שני גברים, הפך להיות מינורי, זה משפחה!" (אייל). מאותו הרגע, מתאפשר לסובבים להזדהות, להרגיש קירבה ולמצוא נקודות חיבור משותפות. בתוך כך נוצרת שפה משותפת עם רבדים חברתיים שלא היו אתם נקודות מפגש או השקה . מרגע שנולד הילד , הוא ונוכחותו משמשים כגשר עבורם . אייל מתאר זאת באופן קיצוני. לדבריו, ההשפעה של התווספות הילד לתא הזוגי על הסובבים אותם היא נקודת מפנה בחייהם החברתיים.

"הורות שינתה המון את היחסים החברתיים .... זה משפחה! כל מיני שכנים שבקושי אמרו שלום, פתאום מתעניינים... איזה שכן אומר יש לי חיתולים מהילד שלי שכבר עבר את השלב, אם אתם רוצים, כל מיני דברים, פתאום שכנה שהיא בוועד הבית, אומרת מה היא כבר נותנת לכם את הילד ליום שלם? ... פתאום ההכנסה שלנו ילד, מכניסה יותר קדושה לחיים הזוגיים שנראו פסולים מההתחלה"

כל האמור לעיל, נוטע במרואיינים את התחושה כי משפחה המורכבת משני גברים ו ילד היא אפשרית ורצויה. עד כדי כך מכירים בהם הסובבים כמשפחה שלרגעים אף נוטים לשכוח כי קיימת צלע נוספת בתמונה . שרון מציג עמדה קיצונית שהתגבשה בעקבות מערכת יחסים לקויה עם האם . מדבריו עולה שהמשפחה מקבלת את תת המערכת המשפחתית המורכבת מזוג גברים וילד כמבנה משפחתי שלם. כתוצאה מכך, נראה שהצלע השלישית הופכת למיותרת.

"המשפחה של בן זוגי , בעיקר שלו , אבל גם שלי , מתייחסת אל שלושתנו כאל משפחה, ושמה זה הכי חד , כי גם אצלי וגם אצלו יודעים שיש אותה פה בעניין אבל פחות מתייחסים אליה מאשר אליי , כחלק מהתא המשפחתי הזה . אין לנו מן חברים, אבל אני חושב ש... (בעיניהם) אז בהחלט אנחנו משפחה והאם היא התוספת הלא רצויה מהצד"

נראה כי המרואיינים אינם מתמודדים עם אתגרים אותם הציבה החברה בעבר . המקום הבטוח והשלם , הגדרות הפנימיות היציבות משמשות בסיס רחב לעמידה אל מול החברה . עמידה איתנה זו פוגשת גם חברה אחרת , כזו שמוכנה לקבל את השונה , ובייחוד כאשר השונה הופך לחלק אינטגרלי של החברה מעצם הקמת משפחתו.

לעומת זאת, העובדה שיש בתוך מבנה המשפחה אב ביולוגי, בעל זכויות חוקיות, והורה לא ביולוגי, יוצרת אבחנה בין בני הזוג. אבחנה זו מהווה בסיס לשאלות אודות מקומו, תפקידו ומעמדו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה. החלק הבא יעסוק בשאלה זו, הן בהיבט החיצוני- החברה והן בהיבט הפנימי – ההורה הלא ביולוגי.

ג. שאלת הלגיטימציה להורות של ההורה הלא ביולוגי

המלה 'אבא' היא רבת משמעות. היא משקפת הכרה במעמד, מהווה כרטיס כניסה לחברה, ומצביעה על מילוי מחויבויות חברתיות אותן תובעת החברה מהחברים בה. משמעות המלה מועצמת בשל הצורך בהכרה של מי שמגדיר מחקר זה כ'הורה לא ביולוגי' בהורותו. לפי התפיסה הפנומנולוגית, המייחסת משמעות למילים ולהקשרם הייחודי בחייו של הפרט, ישנה משמעות לעובדה שבתוך המערך המשפחתי של מודל ההורות המשותפת מתקיימות שתי הגדרות שונות של הורות, שמיוצגות בשתי מילים שונות – 'הורה' ו'אב'. תימה זו תעסוק בתפר שבין שתי ההגדרות, ובמשמעותו בחייהם של המרואיינים.

מניתוח הנתונים עולה תהליך של התפתחות ביחס של המרואיינים למלה 'אבא' הנאמרת בגוף ראשון, ולמשמעויותיה בחייהם. נראה שככל שנוצק תוכן מהותי לתפקיד ההורי, כך פוחתת ההתעסקות בחשיבות ההגדרה ונוצר כוח לתוכן שמקבל התפקיד. ברגע שקיימת בהירות במעמד ובתפקיד של ההורה הלא ביולוגי, מופחת הצורך בקבלת לגיטימציה חיצונית להורותו.

בשונה מהשלבים ההתחלתיים של תהליך ההורות, בהם לעיתים חיפשו ההורים הלא ביולוגים דרכי נסיגה, כעת הם מחפשים מקום שוויוני יותר במבנה המשפחה. הם מחפשים את ההכרה והלגיטימציה במקביל, בפנים ובחוץ. בפנים, כלגיטימציה שהם נותנים לעצמם, ובחוץ, כהכרה חברתית שבאה לביטוי ב מאבק עליה עם המעגלים הסובבים – בן הזוג, האם, המשפחה הגרעינית והחברה.

1. חתירה לעבר הכרה של ההורה הלא ביולוגי בהורותו

האופן בו מציגים המרואיינים את משפחתם הולם את המיקום, התפקיד והמעמד של כל אחד מהם בתוך המבנה המשפחתי. האופן בו מוצג הילד הולם את המרכיב הב' יולוגי ואת ההגדרה הסובייקטיבית של המשפחה. במרבית המקרים מתואר הילד כבנו של ההורה הביולוגי: "יש את הילד שהוא הבן שלי" (טל), "הילד הוא הבן שלו" (שרון). תאור זה משקף את המקום הברור של האב הביולוגי בהיררכיה המשפחתית. מהמחקר עולה שוני במעמד של בני הזוג בתוך המבנה המשפחתי. בעוד שמעמדו איתן ויצוק, ההורה הלא ביולוגי עסוק במעמדו, תפקידו ומקומו בתוך מבנה המשפחה. הגדרת מקומו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה איננה ברורה מאליה. המרחב שקיים בה מעורר בהורים הלא ביולוגיים את שאלת הלגיטימציה להורותם. מתוך ניתוח הנתונים בולט המקום של ההורה הלא ביולוגי כמקום מורכב ולא ברור "אצל בן זוגי היו יותר תהפוכות, גם כי הוא אדם כזה וגם כי המקום שלו היה פחות ברור ... (רגב). רועי מתאר את ההיררכיה הקיימת

במעמדות בתוך המבנה המשפחתי. בהיררכיה זו מקומו של בן זוגו, ההורה הלא ביולוגי, הכי פחות מוגדר. מקום זה עבר תהפוכות רבות עד להתייצבות שחלה בתקופה האחרונה.

"בתוך התהליך הזה, אני יודע שלבן זוגי היה הכי קשה, אני לא חושב שכל כך קשה לו יותר. אני חושב שהוא מצא את המקום שלו. למה היה לו הכי קשה? היא האמא, המקום שלה מובן מאליו, אני האבא, המקום שלי קצת פחות מובן מאליו (צוחק). עכשיו בת הזוג שלה... אני מקבל את זה שהיא בעצמה מתייחסת אל עצמה כאמא... היא עם הילד והיא קמה בלילות והיא דואגת לו והיא אוהבת אותו, אז זה המקום שלה, והוא כאילו המקום שלו היה הכי פחות ברור"

מקום לא ברור זה של ההורה הלא ביולוגי, מאתגר את המערכת המשפחתית. המרואיינים מבטאים צורך בהגדרת מקומם ומעמדם, הגדרה שתקנה יציבות בחייהם ובחיי הילדים. גל ממחיש עד כמה חשובה הבהירות והיציבות של המערכת המשפחתית. הוא מעלה חשש מפני היווצרותה של "קומונה משפחתית" בחיי הילד. לתפיסתו, הבהירות חשובה לביסוס יציבות. "לי מאוד חשוב לתת את ההפרדה הזאת שיש לו אבא, אמא, הבן זוג של האבא, הבת זוג של האמא, בייחוד בשבילו בשביל העתיד, זאת אומרת שיידע מי האבא מי האמא, אם כבר הוחלט על קונסטלציה כזאתי שיש אמא ואבא, אז שיידע מי האמא, מי האבא, שלא יהווה איזה פן של קומונה". גל מדגיש את חשיבותם של ההגדרות הברורות בחיי הילד, אך בה בעת מציג לאורך הראיון עיסוק תמידי במקום הלא ברור שלו. בעוד שהוא מציג צורך ביציבות ובהירות עבור הילד, הרי שקיימת בו כמיהה להגדרה ברורה יותר של הורותו. הוא מתאר את האופן בו הוא מציג את הורותו כלפי העולם, בהתאם למסגרת של זמן ומקום, ובהתאם למידת סיפוקו ממעמדו בתוך מבנה המשפחה.

"זה מעניין... לאורך האחד עשר חודשים שהיו בהם המון תהפוכות, במבט לאחור, ידידה טובה שלי שמה לב לזה, אני הצגתי את הסיפור בצורות שונות, פעם אחת כילד של הבן זוג שלי, אחרי זה הילד שלנו, פעם אפילו אמרתי הילד של בן זוגי והאם, כשהייתי עצבני עליו... הילד שלי במקומות מסוימים, זאת אומרת זה תלוי באיזה מסגרת ובאיזה תקופה, השאיפה שלי... שכל הדברים הטכניים לכאורה האלה, יתחילו להיות עוד יותר ברורים. אני מאמין שזה יקרה כאילו עכשיו, בתקופה הזאת, ואז כאילו יהיה לי רק צורה אחת להציג את זה, בעצם, ולהתגבש בפנים, אני חושב שזה דבר שמתגבש, ובגלל זה כל פעם שיניתי את זה..."

אחד המאפיינים של ההורות הלא ביולוגית הוא עיסוק מתמשך של שני בני הזוג בהגדרת המקום והתפקיד בתוך מבנה המשפחה, עד שמתבהר מקומם ומתייצב בתוך המבנה המשפחתי. הם נדרשים להגדיר את המשמעות של תפקידם - הן המרכיב הלא ביולוגי של ההורות והן המרכיב של החלקיות הנגזרת ממודל ההורות המשותפת. שני מרכיבים אלה מצמצמים את הפוטנציאל להיות דמות משמעותית בחיי הילדים. גל מתאר עיסוק בשאלת המקום ומהותו בתוך מבנה המשפחה.

"מה אני בדיוק? בייביסיטר? אבא? אני לא נשאר אבל להשכיב אותו, אני לא עושה לו אמבטיות... ויש את השישי שבת שהוא אצלנו שזה כבר הורות, זה לא שמירה... אני מאוד קונפורמיסט... ילד, זה משהו שאתה מגדל אותו בבית ומעצב את האישיות שלו... מאוד ברור היה העניין של גידול הילדים, מי שאתה דואג לדברים הבסיסיים שלו, ולדברים התפתחותיים שלו מבחינה רגשית ומנטלית, ויום יום, זאת אומרת זה הקטע פה, שזה יום יום ולאורך כל החיים, זה בהגדרה שלי מה זה ילד, אז כנראה עוד צריך קצת להתבגר ולפתוח את הראש, וכבר התחלתי את זה עם העבודה ועם התהליך הזה שלבוא בצורה מסוימת שאתה היית יכול להיות מאוד משמעותי לילד שיהיה מאוד משמעותי לך גם אם הוא לא נמצא איתך 24 שעות. זה שלב שאני עובר כאילו עכשיו, כי זה אחר לגמרי מהביולוגיה שאני הכרתי וגדלתי עליה, לא בטוח שזה לגמרי רע שזה אחרת..."

עיסוק זה נמשך כל עוד קיימת חוסר בהירות בהגדרתו העצמית כהורה. לאחר שהגדרות העצמיות כהורים, מתבהרות, העיסוק בהן תופס פחות מקום ופחות משמעות בחיי המרואיינים. דן מתאר את התקופה של 'אז' לעומת התקופה של 'היום'. כיום, הוא מגדיר את העיסוק בהגדרות כסמנטיקה. הוא מברך על המרחב ההורי שנוצר בעבורו. דן, להגדרתו, נתן להורות את החופש לגלות את עצמה על דרך הניסוי והתהייה, עד לעיצוב צורתה באופן המתאים לו ביותר. המרחב האינסופי, מבחינתו, של האפשרויות לקיים ולממש את הורותו, נתפס כמאיים בתחילת הדרך. מרחב לא ברור זה, יצר דילמה בחייו שבאה לביטוי בעיסוק במשמעות של 'הורות' לעומת 'אבהות'.

"בהתחלה הייתי עסוק בסמנטיקה, איך, מה ההגדרה שלי, האם אני אבא שלו, האם אני הורה שלו, האם אני אב חורג שלו, מה אם, עד כמה להיות קרוב אליו, לא להתייחס אליו, כמו הרבה גברים שאני מכיר שמגיעים בערב ואומרים שלום שלום, או להיות כמו בן זוגי ולהיאבק איתו על - רגע אני כאן באותה רמה של מסירות, הייתי בכל המקומות עד שעברנו לכאן... החופש לגלות את זה, היה לי מצוין, אפשר להורות שלי לגלות את עצמה, לבדוק, ללבוש כובעים שונים, בהתאם לסוגים שאני מכיר, עד שמצאתי את שלי"

בדומה לדן, שרון מתאר תהליך בו ההורות מגדירה את עצמה. "דברים די באים מעצמם בלי הגדרה". למרות שהוא מגדיר את הילד כבנו של בן הזוג, בפועל הוא "אחד משלושה שנושא באחריות". ברור לו מה הוא לא. "אני בהחלט לא האבא שלו" אך לא ברור לא מהו כן. "זה סטטוס חדש, סטטוס שלא קיים, לא היה קיים במשפחות, צץ פתאום מישוהו, תראה אני לא האבא, אני גם לא האח, אני לא דוד, לא סתם דוד, או סתם איזה קרוב משפחה, אז כן, זה סטטוס חדש מן הסתם, אנשים כמונו עושים היסטוריה". למרות חוסר הבהירות הקיימת בהגדרה, הדבר הקובע הוא התוכן שיצק לתוכה. ולמעשה התחושה שלו כלפיו כבן "לפעמים אני מרגיש כאילו הוא ילד מאומץ שלי". טל שרואה את בן זוגו כהורה של בנו, מדבר על כך שמה שחשוב הוא התפקיד אותו ממלא בן זוגו בחיי בנו, החוויה ומשמעותה. מהרגע בו קיים התוכן, קיימת הגדרה פנימית של המרחב. כתוצאה מכך כבר אין צורך בהגדרה פורמלית. מכאן גם פוחת הצורך בהכרה בתפקיד מצד האם והחברה.

"מבחינת איך שהדברים מתנהלים, איך שאני רואה את זה, בן זוגי הוא הורה מאוד פעיל של הילד, תקרא לזה איך שתקרא אבל הוא הורה שלו... זאת אומרת, לילד יש את ירדן (שם בדוי) והוא היחיד שיש לו ירדן, אבל ככה אני רואה את זה, שנינו די הורים, למרות שבן זוגי אומר, בסדר אתה הביולוגי שלו, אבל בוא נגיד אם יש ישיבה בגן, אז אני אלך, לא הוא, ומצד שני, בכל הדברים של היומיום אז לקחת מהגן, ללכת אל הגן, להחליף, להלביש, מתחלקים בזה... שנינו עושים את אותם העבודות... הילד מכיר את הילדים של האחות של בן זוגי יותר מאשר... אז מהבחינה הזאת יש פה, יש לו משפחה מורחבת וגדולה, למרות שיש לו הגדרות, הוא יודע מי האבא, מי ירדן, הוא כבר מבין הרבה דברים מאז..."

אייל מבטא צורך בהכרה חיצונית במעמדו ההורי. בשעה שטל ושרון ויתרו על קבלת האישור החיצוני, הרי שהוא מאמין שהדרך הנכונה יותר היא ליצור הלימה בין הגדרת ההורות לתוכנה. כל זאת בא לידי ביטוי בעשייה אקטיבית שלו, לעיתים בדרכי נועם ולעיתים במאבק. עשייה זו חותרת לכוון ברור ומטרתה ליצור שוויוניות רבה יותר. לתחושתו, עשייה אקטיבית זו מחלחלת אל האם ובסופו של דבר יוצרת אצלה הכרה במעמדו "מתחיל יותר לחלחל שיש לי יותר תפקידים". עם זאת ברור לו שהמאבק האמיתי, אל מול ההתבגרות של הילד, עוד נכון לבוא

"בזמן האחרון אני מצליח לתפוס את העמדה הזו שאני אבא מלא . זה גם מתבטא למשל אפילו בהוצאות הכספיות . אני תמיד אמרתי , הוא האבא הוא ישלם ... יש לי עכשיו מחשבות כפירה בנושא , כי זה לא בדיוק ככה . אז אומנם אני לא האבא הביולוגי... והחווה הוא לא ביני לבין האם אלא בי ן שניהם, אבל יש משמעויות לזה שאני אבא וחלק מהן זה כספיות ...אתמול לא הרגשתי טוב , אז האם אומרת איך אתה תסתדר עם הילד וזה בסדר לך ? וזה בדיוק הנקודה מה זה בסדר לי או לא בסדר לי ולו זה כן בסדר?...אז אמרתי לה כן מה אני לא אבא? זה בסדר!... אני חושב שדרך המעשים זה מתחיל לחלחל , יותר משרך המילים ... ככה היא הייתה מתקשרת אליו ...בזמן האחרון היא התחילה להתקשר אליי ישירות ...נראה מה יקרה שהילד יגיד אתה לא אבא שלי ולא יהיה לי מה לעשות..."

נראה כי ההכרה הפנימית בהורתו של ההורה הלא ביולוגי , מפחיתה את העיסוק של המרואיינים בהגדרת מקומו בתוך מבנה המשפחה , ומכאן גם מפחיתה את הצורך בהכרה חיצונית במעמדו. בשעה שחיי היומיום מעמתים את המרואיינים עם הגדרת מקומם , מועצם העיסוק בשאלת מקומו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה.

2. הכרה חיצונית

שאלת הלגיטימציה החברתית וההכרה מחוץ במקומו ומעמדו של ההורה הלא ביולוגי תבחן את האינטראקציה עם המערכות החברתיות אתם באים המרואיינים במגע . האינטראקציה הזוגית, עם האם, עם המשפחה והחברה. שאלת הלגיטימציה מועצמת אל מול הבלבול שנוצר בחברה אל נוכח המבנה של המשפחה בו יש אם ואב ביולוגיים והורה נוסף . כתוצאה מכך קיים קושי להכיר בבן הזוג של האב הביולוגי כהורה נוסף. קושי זה מועצם בשל העדר סטטוס חוקי של מעמדו המשפחתי.

המשמעות המיוחסת לעמדתה של האם בהכרה בהורה הלא ביולוגי כהורה

עמדתה של האם וההתנהגות הנגזרת ממנה מעסיקים את רב המרואיינים (8). יש מקום לתת את הדעת, במקרה זה, גם לתכנים שלא עלו בראיונות . ניתן להניח כי סוגייה זו , במקום שהיא לא עלתה בראיון, פתורה או חסרת משמעות, לגבי המרואיינים. מנייתוח הראיונות עולה השפעה של האם על עיצוב ההגדרות בתוך מבנה המשפחה . מדברי המרואיינים, עולה חתירה של האם להגדרה משפחתית שונה מזו של המרואיינים . בעוד המערכת הזוגית חותרת לבסס את מעמדו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה , האם חותרת להבנות מערכת משפחתית בעלת נראות נורמטיבית . לפיכך, היא מנסה להבנות תת מערכת משפחתית המקבילה למערכת המסורתית של אמא אבא וילד. כך מתאר מני :

"היא מאוד שמרנית, היא מלכתחילה התנגדה מאוד, ואיכשהו הטמיעה את זה בילד, שהוא לא יכול לראות גם בי אבא, למרות שבן זוגי ניסה כן להנחיל לו את זה, להגיד שיש לו פה בית ויש לו שני אבות... הילד בהתחלה עוד כשהייה תינוק ראה בי, באופן טבעי, לא פחות אבא ממנו, אבל כשהוא גדל, היא הכניסה לו : לא, יש לך אבא אחד. היא יותר בעניין של מה יגידו, שהוא (הילד) לא יבוא ויספר בגן או בבית ספר, יש לי שני אבות. כשזה מגיע לעימות, הוא אומר לי, אתה לא אבא שלי ואל תגיד לי מה לעשות. אז כמובן שזה פוגע קצת ... היא כאילו דוחקת אותי, כי היא מנסה לקיים את המודל הזה של אבא, אמא וילד. היא תמיד רצתה גם לקיים בילויים משותפים של שניהם, דבר שבן זוגי תמיד זלזל בו או דחה אותו"

מני מצביע על המגבלה שמציגה האם לחופש הבחירה בהגדרת ההורות של ההורה הלא ביולוגי. ייתכן שהיווצרותו של הפער בין המגמות השונות, של בני הזוג והאם קשור בהסכם הראשוני,

המבורר ברמות כאלה ואחרות של פרטים . ההסכם, המדובר, הבלתי מדובר, הכתוב או הבלתי כתוב מגלם בתוכו את הציפיות השונות של כל אחד מהצדדים . בהסכם זה הוגדרו התפקידים במבנה המשפחה בקווים כלליים שהלמו את הצורך של כל אחד מהם באותה העת . עם התפתחות המהלך, השתנו הן הפרשנויות של החוקים המוסכמים, והן הצרכים שהסתברו בהתאם לכך.

המשפט שנאמר לשרון "זה לא התפקיד שלך", מייצג את תמצית הסוגיה ומחבר בין הגדרת ההורות לתוכנה, קרי המעמד הנגזר ממנה. מכאן שהמאבק על התואר 'אבא', מגלם בתוכו, בין היתר, גם מאבק תוכני על המקום והתפקיד של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה.

"האם לא מרשה לבן זוגי להיות הורה, כאילו, אי אפשר לקרוא לו אבא... תראה היא רצתה הרבה יותר מבחינת תחושת המשפחה, כאילו רצתה להיות יותר חלק מהמשפחה שלי מאשר אני הייתי מוכן, והיא עשתה את זה, חלק מהבעיות, אני מאמין שחלק מהדברים אינסטנקטיביים, אבל כאילו זה בא על חשבון בן זוגי, זאת אומרת היא דרכה עליו פה ושם בכמה דברים, בכל מיני הערות ותקיפות על רקע של אל תעשה זה, זה לא התפקיד שלך, אתה לא אבא שלה וכולה שיצר המון אנטגוניזם מצדו"

דבריו של טל ממחישים בצורה חדה את חוסר היכולת שלו ושל בן זוגו לקבל הכרה בזכותו של ההורה הלא ביולוגי להיקרא אבא. כמוהו, מרואיינים רבים שמים את שאלת הלגיטימציה להורות לפתחה של האם . הפערים בין האם לבין בני הזוג מקבלים ביטויים שונים . אחד מהם, לפי חלק מהמרואיינים, מניח שהאם מונעת על ידי תפיסה חברתית "שמרנית" בעיניהם, לפיה כל עוד קיים אבא אחד ואמא אחת, מתקיימת האפשרות להציג את המשפחה כנורמטיבית . פער זה אינו נשאר בגדר תיאוריה, אלא הופך למוקד למאבקי כוחות בין היחידה הזוגית לבין האם.

מדבריו של מני עולה הכוח הקיים בידיה של האם בעיצוב מעמדו של ההורה הלא ביולוגי . בדבריו בולטת חוויית חוסר האונים בנוגע להעדר יכולתו להשפיע על עמדתה של האם . חוסר אונים זה בא לביטוי בכך שאין מתקיים דיאלוג על ההכרה של האם בהורותו.

מצב זה של חוסר אונים משותף למרואיינים רבים . בעוד שבביתם יכולים בני הזוג להתוות מערכת של הגדרות, לנסות ליצור מעמד שוויוני יותר, הרי שלאם קיימת אג'נדה משלה. כתוצאה מכך, מצטמצם המרחב ההורי של ההורה הלא ביולוגי.

שאלת השאלה - מהי הדינאמיקה המתפתחת בתוך היחידה הזוגית בנוגע למעמדו של ההורה הלא ביולוגי?

תפקידו של המרחב הזוגי בהגדרת מבנה המשפחה

שאלת ההכרה בהורות של ההורה הלא ביולוגי מפעילה את הדינאמיקה בתוך היחידה הזוגית. מתוקף החיים המשותפים, ההורה הלא ביולוגי הוא שותף פעיל באינטראקציה עם הילד . בבית המשותף להם, מאחורי הזרקורים ומעבר לעיניים הבוחנות של החברה, נבנית יחידה הורית נפרדת ומובחנת. הבנייה זו של יחידה הורית נדרשת ליישום הורות משותפת של בני הזוג . בכך היא מגבשת את מעמדו של ההורה הלא ביולוגי . מכאן, מתחזקת ההכרה בלגיטימציה להורותו בתוך היחידה הזו . תפיסת המקום של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה כרוכה במה שנראה

כעמדות סותרות, כשמצד אחד ניכרת עמידה של האב הביולוגי על ההכרה במקום ובתפקיד של ההורה הלא ביולוגי, ומצד שני, קיימת אמביוולנטיות של כל אחד מבני הזוג בנוגע למשמעויותיה של הגדרת ההורות.

ההתנסות בהורות, החוויה והתוכן שנוצק לתוך התא המשפחתי הם שיוצרים, בסופו של דבר את ההכרה בהורות של ההורה הלא ביולוגי בעיני בני הזוג. "מבחינת איך שהדברים מתנהלים, איך שאני רואה את זה, בן זוגי הוא הורה של הילד" (טל). הכרה זו אינה ברורה מאליו. למעשה, מתקיימת תנועה דינאמית בין נתינת המקום להורה הלא ביולוגי, המשקפת הכרה של בן הזוג בהורותו, לבין האופן בו הוא נוטל את המקום, המשקף את ההכרה הפנימית שלו עצמו בהורותו. לעיתים נראה כי בן הזוג, האב הביולוגי נוהג על תקן 'הפרה רוצה יותר להניק מאשר העגל מוכן לינוק'. "ברגע שנולד הילד, בן זוגי היה גם בלידה. אז מההתחלה ניתן לו מקום, ושוב יותר מקום ממה שהוא רצה" (עמית).

המרואיינים עוסקים במידת החופש שניתן להורה הביולוגי בנוגע להגדרת מקומו בתוך המבנה המשפחתי. עולה מהראיונות תחושה שהאבות הביולוגיים נוטים להכיר בקושי של בני זוגם לקבל החלטה שלמה לגבי הורותם, ונוקטים במעשים שמטרתם לעמת את בני זוגם עם המציאות כדי להכיר בה ולפעול בתוכה. "בן זוגי, בקשר לילד, אם הוא רצה או לא רצה להיות שם...אני חושב שאפשרתי לו את המקום הזה... אפשרתי לו המון חופש, עד שהבנתי לפעמים שאני צריך לשים לו גבולות ולהגיד לו שהוא לא יכול להתברבר, לעשות משהו" (רגב).

נקיטת עמדה אקטיבית זו, כפי שמתאר רגב, עולה בראיונות רבים. המרואיינים, בעיקר האבות הביולוגיים לוקחים אחריות על המשך הקיום של המערכת המשפחתית. בין היתר למנוע מצב בו מתקיים מעמד לא בהיר ולא ברור של ההורה הלא ביולוגי, המתאפיין בחוסר וודאות. מצב כזה משליך על הדינאמיקה בתוך מבנה המשפחה ותחושת הביטחון של המרואיינים בתוך הקשר הזוגי. מכאן, הם עושים ככל האפשר כדי לטעת בהורה הלא ביולוגי תחושה של בטחון. "מי שסוגר את העניינים, זה בגדול אני. יש כמובן יוצאי דופן, כי יש את העניין של להעביר גם לו סמכויות ולתת לו גם להיות עם הילד ולעשות דברים, כדי שירגיש, שיהיה גם שותף" (ליאור).

העשייה האקטיבית נעשית מתוך אמונה שלמה ורצון ליצירת מקום שוויוני יותר בו ההורה הלא ביולוגי, יקבל סוג של מעמד בתוך מבנה המשפחה. האב הביולוגי דוחף את ההורה הלא ביולוגי לכוון של לקיחת אחריות "לא, לא, לא במקרה, הוא מתכוון לזה שלא יהיה לו כוח. מבלי לדבר על הנושא. אני חושב שהוא מאציל סמכויות, זאת אומרת הוא מאוד דוחף אותי לקחת אחריות, היום כבר לא צריך. בהתחלה זה היה ככה" (שרון).

לצד עשייה זו, עולה מתוך ניתוח הראיונות, אמביוולנטיות של בני הזוג בנוגע למעמדו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה. ההורה הלא ביולוגי נע בין הנוחות שבחוסר המחויבות לבין המחירים הכרוכים בחוסר ההתחייבות, שמשמעם חוסר הכרה בהורותו. "בסוד אני אגיד לך, זה מאוד נוח שאתה לא האבא, אתה יכול לנתק מגע ולהיעלב, אתה יכול לנתק מגע ולהגיד זה לא עניין

שלי. אני בהחלט עושה את זה, סטופ, זה ככה, ממש במודע אני אומר זה לא עניין שלי, וזה מאוד נוח ומאוד אגואיסטי... אבל, זה גם קשה..."(שרון).

האבות הביולוגיים מציגים אף הם עמדה אמביוולנטית. מצד אחד הם שואפים לשוויוניות בקשר הזוגי, מצד שני קשה לחלקם לוותר על הכוח שמקנה להם המעמד בתוך המבנה המשפחתי. ליאור מציג עמדה אמביוולנטית בנוגע להגדרת המקום והתפקיד של בן זוגו בתוך מבנה המשפחה.

"מבחינתי יש שני הורים. אני מניח שזה עיקרי ומשני... מבחינתי בן זוגי אבא לכל דבר... גם הוא אולי רוצה וגם אני מוכן אולי לתת לו. אז יש פה איזה התלבטות, כי רק האם זה שלי אז צריך להיות שלי, ואז צריך להיות ברור שזה שלי, ועדיין זה ביחד, זה משהו שזה עיקרי ומשני כזה, אני בהחלט רוצה לתת לו להיכנס אבל להיות גם..."

עם הזמן האבות הביולוגיים משחררים את הצורך במקום בלעדי ומובחן ומתחילים ליצור משהו שלם בו ההתנהלות החיצונית, קרי הקריאה לשוויוניות, תואמת את העמדה הפנימית הטוענת להכרה בהורותו של ההורה הלא ביולוגי ומשמעויותיה לגבי הקשר הזוגי. ההכרה הפנימית בשאלת ההורות עומדת בדיאלוג מתמיד עם ההכרה החיצונית במעמדו של ההורה הלא ביולוגי, כמו גם ביחסי גומלין עם ההכרה בעיני המשפחה.

יחסי הגומלין בין הכרה פנימית בהורות לבין לגיטימציה חברתית

שאלת הלגיטימציה לגבי מעמדו של ההורה הלא ביולוגי מועצמת אל מול המפגש עם החברה. ההכרה הפנימית בהורות, כאמור, פוגשת את ההכרה החיצונית ומקיימת עמה מערך גומלין. לעיתים נדמה שדה-לגיטימציה חיצונית מחלישה את ההכרה הפנימית, ולעיתים נראה כי דה-לגיטימציה פנימית משפיע על היכולת של המרואיינים להעביר מסר בהיר וברור אל החברה. ככל שההכרה הפנימית מתייצבת, ככל שברור להורה הלא ביולוגי מה הוא כן, ולא מה הוא לא, מועבר מסר ברור החוצה. כשזה קורה, זה מהדהד בתוך ערכיה של המשפחה ובתוך החברה. חלק מהמרואיינים מציגים דואליות בנוגע להכרה של משפחותיהם במבנה המשפחה. מצד אחד קיים הצורך לקבל הכרה מצד המשפחה, אך בה בעת לא ברור מהי הגדרת ההורות ההולמת את העמדה הפנימית של המרואיינים. גל מתאר עמדה דואלית זו:

"הם לא רואים בעצמם כסבא וסבתא, ממש לא. אבא שלי אפילו לא בא לברית, אני חושב שכנראה זה בגלל הסיטואציה שהילד עדיין לא ישן פה ואני עוד מאוד עסוק בסדר יום שלי שאני מקווה שעד השנה הבאה הוא יתפנה וזה יהיה בד בבד עם זה שהוא יעברו לגור אתנו. באיזשהו מקום זה כנראה גם נוח לי, אחרת הייתי נלחם בהם, בהורים שלי או הייתי מראה איזושהי מחאה... כנראה שנוח לי המקום הזה, איכשהו, בצורה מעוותת של זה... הם לא רואים בזה אבהות עד הסוף, כנראה... כנראה שבמקום שאני נמצא בו עכשיו זה מתאים לי שההתנהלות שלהם תהיה ככה. אני לא יודע איך זה יהיה הלאה כשהילד יהיו עוד יותר חלק מהחיים שלי, כאילו אם ניתן להם לקבל"

העמדה הדואלית המוצגת בדבריו של גל משקפת את מערך הגומלין בין הצורך בהכרה חיצונית לבין הבשלות הפנימית של המרואיינים. באמצעות ההגדרה של הוריו כסבא וסבתא, מחפש גל את הלגיטימציה שלו כהורה. ביום בו הם יכירו בכך, הוא יידע שזה אמיתי, הוא באמת הורה. מרואיינים אחרים מתארים מאבק ארוך ומייגע על ההכרה מצד משפחותיהם במעמדם. ברב

המקרים, מאבק זה השיג את תוצאותיו רק לאחר שנוצרה בהירות לגבי הגדרת ההורות של ההורה הלא ביולוגי. דן, במבט רטרוספקטיבי, כבר יכול להבין את הקשיים של משפחתו להכיר בילד כנכד, מתוך התבוננות על הדרך אותה הוא עבר עד להכרה בילד כבנו.

"ברמה המשפחתית היה להורים שלי מורכב, הם לגמרי קיבלו את בן זוגי ואוהבים אותו ואת הילד ואוהבים אותו, אני מרגיש שביחס לאחיינים שלי, נכדים אחרים שלהם הם פחות מושקעים. אני יכול להגיד שנלחמתי אתם במקום הזה שזה הילד שלי, היום אני יכול יותר להבין את זה שאני עברתי דרך, גם הם עברו את הדרך, אז אני יכול ממקום שנלחמתי עליו שהוא ייתפס כנכד לכל דבר למרות שהוא לא ביולוגי שלי נניח"

התלות הדינאמית המאפיינת את יחסי הגומלין בין הלגיטימציה הפנימית להורות להכרה

המשפחתית מייצגת את ההתמודדות החברתית ובאה לידי ביטוי גם ביחסיהם החברתיים של המרואיינים. כאשר המקום אינו מספיק מגובש השיח החברתי תופס מקום מרכזי ומשמעותי יותר. עד כדי כך שקיימת כמיהה שלא תשאלנה יותר שאלות, מתוך הנחה ששאלת השאלות נמשכת כל עוד הדברים לא מספיק מגובשים "השאיפה שלי, שלא יהיו יותר שאלות איך זה עובד, אז אני אדע שזה עובד חלק, שאין שאלות של איך זה עובד" (גל). ככל שברורה יותר ההכרה בהגדרה ההורית העצמית, כך היא מוצגת באופן שלם, בהיר, מדויק שעליו קשה לערער.

לסיכום, מבנה המשפחה הייחודי לזוגות של גברים במודל ההורות המשותפת, מעלה עיסוק בהגדרות של המקום והתפקיד של כל אחד מהשניים בתוך מבנה המשפחה. נראה כי המרואיינים שלמים ובטוחים עם הבחירה באורח חיים הומוסקסואלי. שלימות זו הולמת את תפיסתם את החברה כטולרנטית וגמישה. ומכאן, ככזו המקבלת באופן טבעי את תת המערכת המשפחתית המורכבת מזוג הגברים והילד.

לעומת זאת, השוני במקום ובמעמד של כל אחד מבני הזוג בתוך מבנה המשפחה, מצמיח אתגר אישי וזוגי לא פשוט. המרואיינים נדרשים להגיע לשלמות פנימית וזוגית בנוגע להגדרת ההורות במבנה המשפחתי הייחודי. נראה כי הדה-לגיטימציה להורות של ההורה הלא ביולוגי, שאפיינה במשך זמן רב את מקומו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה, מקיימת מערך גומלין עם חוסר ההכרה בהורותו מצד האם ומצד החברה. ככל שעובר הזמן, נוצרת הכרה פנימית של ההורה הלא ביולוגי בהורותו. הכרה פנימית זו מבטלת את הצורך שלו בעיסוק בהגדרת מקומו ומכאן גם את הצורך שלו בהכרה חיצונית להורותו. כתוצאה מכך, משתנה גם מה שנתפס כתפיסותיה של החברה.

3.3 תובנות והתבוננות ממבט-על

המרואיינים התבקשו להתבונן במבט-על על מבנה המשפחה הנוצר כתוצאה מיישום מודל ההורות המשותפת והתמונה המשפחתית הנגזרת ממנו. הם הוזמנו להעמיד עצמם מחוץ לסיטואציה ולתאר תובנות, מחשבות ותחושות לגבי משמעויותיו והשתמעויותיו של המודל עבורם. מדבריהם עלו מספר תמות מרכזיות. האחת, המשמעות של חיי משפחה בבתים נפרדים, עוסקת בתפיסות ובעמדות של המרואיינים לגבי השלכותיו של המודל עליהם ועל ילדיהם. השנייה, בחינה מחודשת של מודל

ההורות האופטימאלי , המעלה עיסוק חוזר של המרואיינים בשאלת הבחירה במודל ההורות המשותפת. השלישית, בחירה מחודשת במודל , דנה במשמעויות הנגזרות מבחירה מחו דשת במודל. הרביעית, תובנה לגבי ההגדרה המדויקת של מבנה המשולש ההורי כמפתח להצלחה ביישום המודל . תובנה זו מצביעה על קשר בין הגדרה מדויקת של מבנה המשולש ההורי , לבין תפיסתו של המודל כמוצלח.

3.3.1 המשמעויות של חיי משפחה בבתים נפרדים

המרואיינים עסוקים בעיקר במשמעויות של יישום המודל המקיים מערכת אחת בשני בתים נפרדים. בתוך כך בולטות שתי תמות מרכזיות. האחת, אופייה של ההורות ומשמעויותיה, כנגזרת של שני בתים נפרדים ומובחנים, והשנייה, טובת הילד הגדל במציאות של שני בתים.

א. המשמעות הנגזרת מקיומם של שני בתים

המבנה המשפחתי של משפחות המרואיינים , כפי שעולה מהמחקר , גוזר את קיומם של שני מרחבים של מערכות הורה- ילד נפרדים ומובחנים . המרואיינים מציינים מבנה זה כיתרון מחד , וכחסרון מאידך . היתרון הבולט והמשמעותי של המבנה מתייחס לאפשרות להעצים את המערכת הזוגית כמרחב עצמאי וייחודי . בימים בהם הילד לא ברשותם , המרואיינים זוכים בהוויה של זוגיות ללא ילדים, בדומה לתקופה שקדמה להולדתו . בימים אלה יש להם את החופש לעשות כרצונם . לצד המערכת המשפחתית שלהם , מתקיימת מערכת נוספת , זו של האם- ילד . כך מתאפשר להם , ממקום סומך, לשחרר את הילד ואת הדאגה לו, בימים שהוא לא נמצא אתם. כך מתאר טל:

”יש בזה גם סידור מאוד נוח שאין אצל הורים אחרים , שבעצם יש לך את הלוקסוס שהילד לא אצלך ואתה חופשי לנפשך ... מאפשר לנו להיות ביחד, בלי ניגוזים של ילדים, שגם לזה יש את הכיף שלו, זה נורא כיף שאנחנו יום שישי אנחנו ישנים בצהריים והילד בא לישון איתנו, זה נורא כיף, אין פה, אבל זה לוקח להיות, לעשות את זה גם לבד (להיות לבד כזוג)”

לצד היתרון הבולט בקיומן של שתי מערכות משפחתיות נפרדות , עולים הקשיים והאתגרים שמצמיח קיום זה של המשפחה , בעיקר קשיים רגשיים הקשורים בהעדרו של הילד ובתחושות והשאלות שעולות בעקבות האינטראקציה החלקית עמו . כיום, מתוך מקום הורי המחובר לילד ולצרכיו, הם חשים בחסרונו. בימים בהם הוא לא נמצא, הם מתגעגעים אליו, חולמים עליו ומכאן גם עסוקים בשאלה של משמעות ההורות , הייחודית למבנה המשפחה שלהם . אייל מתאר בהקצנה את הדילמה אודות אופייה של ההורות במודל זה.

”אני יכול לחשוב עכשיו ולהגיד , רגע, היה הרבה יותר קל אם זה היה ילד באימוץ , ואם אנחנו לא הפסדנו , אם זה רק חצי ילד או ילד שלם . ואם אנחנו בעצם הורים מלאים שצריכים לשלם ולא תמיד כאלה הורים , זאת אומרת אנחנו לא חווים ממש את חווית ההורות . למעשה, זה לא ככה כי הילד ישן פה לילה בשבוע . ולמרות שבחוויה זה הייה ככתוב בגיל שנתיים, אז זה כבר ממומש כבר מגיל תשעה חודשים . והוא פה כל יום וזה כן נותן לך את ההורות, וגם את חוסר ההורות ”

מדבריו של אייל עולה אמביוולנטיות בנוגע למשמעות של ההורות . מתוך מבט- על על התהליך, הוא שואל את עצמו עד כמה הוא 'הורה מלא' והאם זה רק 'חצי ילד'. התחושה של הריקנות בימים בהם הילד לא נמצא , משותפת למרואיינים רבים . חלקם מוצאים פתרון בביקורים של הילד מעבר לימים בהם הוא נמצא , ואחרים מתמודדים בדרכים , שבסופו של דבר מובילות לה חרפת הדילמה. עבורם, בימים בהם הילד לא נמצא , עולה תחושה של חוסר שליטה . מרבית המרואיינים מציגים את חוסר השליטה מתוך מקום מתבונן שהשלים עם המציאות , שמאפשר להם לעבד את המקום הזה ואף לצאת ממנו למקום אחר , כזה המשלים עם העובדה . לעומת זאת ישנם מרואיינים שעדיין נמצאים בהווה של חוסר שליטה , הגובלת בייאוש . יועד מבטא בצורה קיצונית את חוסר השליטה הקיים במבנה כזה של מודל . לגביו, זוהי מעין קופסה שחורה שמה שניתן לעשות זה רק לסמוך על מה שקורה בבית האחר . הדרך שלו להתמודד עם העדרו של הילד הוא להתנתק ממנו רגשית ובכך גם לא להרגיש את העדרו.

"הילד מתנהג אחרת כשהוא שם , לפעמים אני חושב שהוא לא הילד שלי . אני לפעמים מתנתק ממנו רגשית כשהוא שמה , כשהוא שם הוא כאילו לא קיים , וזה מאוד קשה לגדל ילד כשאתה יודע שיש לו חיים אחרים שאין לך שליטה שמה . לא רק שאין לך שליטה אלא שאתה לא מעריך את הצ' ורה שהוא חי שם , אז זה מאוד קשה, ולכן אם פעם חשבתי , עדיין אני חושב שזה נחמד לראות קצת דברים שאתה רואה אצל הילדים של האחים שלך או דברים כאלה כאילו כשזה ילד שלך ביולוגי אתה רואה כל מיני אתה ידע מאיפה זה בא ומאיפה זה בא, אבל עדיין"

יועד נמצא במקום מיואש . לעיתים אף נדמה כי הוא עדיין מתאבל על המשמעות של ההורות החלקית. לעומתו, ממשיג רגב, את התהליך של ההשלמה עם המחיר הכרוך בשני בתים , כסוג של אבל.

"המחיר מעל זה, זה שני בתים, זה המחיר. והמחיר מבחינתנו שאני חושב שזה הדבר הכי מדהים בעולם עם בן זוג שלך לעשות ילד שהוא ביולוגי של שניכם כי אתה רואה בילד את הבן זוג. עכשיו אני כבר מתחיל לראות בילד את בן זוגי כי יש התנהגות נרכשת יש את הסוג הומור שלו יש את הדיבור וזה נורא, נורא כיף, אז עכשיו לראות שם גם את הפיזיות שלו, אין על זה. זה סוג של אבל שכהומואים צריך להשלים אתו, זה גם סוג של אבל שהוא לא כל יום פה, כן, גם זה וגם זה שחצי חצי, אבל מצד שני, כאילו, אבל לדעתי זה עדיף על זה שיהיה שם משהו שהוא לא יודע, איזה חור כזה של בלתי נודע אבא או אמא לא משנה, ובעיני זה הכי חמור, אז זו הייתה הסיבה שלי"

רגב מבטא עמדה בה הורות של גברים הומו סקסואלים מחזיקה בתוכה סוג של אבל על מה שלא יהיה. אבל על המשפחה המשותפת של שני הגברים שלא תהיה , אבל על ההורות המלאה שלא תהיה, אבל על העובדה שלא יהיה ילד ביולוגי משותף לשניהם.

לצד העיסוק במשמעות של מבנה המשפחה בחיי המרואיינים , קיימת חשיבה על המשמעות של המבנה על טובתו של הילד.

ב. טובת הילד הגדל בשני בתים

מניתוח הראיונות , בולט עיסוק בטובתו של הילד בהרכב המשפחתי הייחודי . מתוך כך צומחות תובנות לגבי היתרונות הקיימים בהווה של שני בתים נפרדים עבור הילד , לעומת זאת

בולטת העדרה של התייחסות למשמעויות עתידיות לחסרונו של הגדילה בשני בתים עבור הילד .
עובדה זו מעלה תמיהה לגבי הסיבה העומדת מאחוריה.

המרואיינים מדגישים את היתרונות הקיימים ביישום המודל כמרחב מחייה המתקיים בשני בתים, בשל השוני המהותי ביניהם. ליאור רואה בשונות זו, גורם מעשיר, מצמיח, מאפשר ומגדל את הילד. הבית של האם מציג אלטרנטיבה שמעשירה את האופי המרובע, הצר והחד-גוני שמאפיין את הבית והזוגיות שלו.

"בגדול, זה שהאם נכנסה לנו לחיים זה קטע שהוא מאוד טוב. אני כל פעם אומר לבן זוגי שזה מעולה שהיא כל כך שונה מאתנו. כי, פה, אם הילד מתחיל לאכול מהרצפה אז שנינו מתרגשים, ואצלה הוא אוכל אבנים וסלעים ואת האוכל של הכלבה, ומסתובב לו בבובץ. לפעמים זה מביא לנו קריזה... אבל תכלס זה טוב שיש לו גם את זה. אני חושב שמה שיצא, עם כל הקשיים, זה משהו שהוא בהחלט מדהים... מאוד חיובי מבחינתי... וזה חשוב. אם לא, תכנס לריבוע כזה קטן וצר, ומעולה שהיא שונה"

תפיסה זו הרואה בשוני בדרך החינוך דבר חיובי עולה בראיונות נוספים. האפשרות של 'שני בתים כשתי אלטרנטיבות' מוזכרת פעמים רבות כיתרון של מודל ההורות המשותפת. מבחינתם, כך מתאפשר לילד להיחשף לנקודות מבט שונות, פרספקטיבות שונות לסוגיות דומות, ובכך מועשר עולמו הפנימי ומתרחבת יכולת ההתבוננות שלו. רגב מתאר את שתי האלטרנטיבות שמציעים שני בתים:

"יש שם שתי אופציות של הורות של שני בתים, יש יותר אופציות שם בלהבין מה איך החיים האלה נראים, בעיני יש לזה הרבה יתרון, זהו אני יכול להגיד באמת על העניין הזה של ההורות שהיא כאילו באמת מאפשרת מצד אחד אנחנו יכולים, אתה יודע, היום ראיתי אותו, לקחתי אותו מהגן, הייתי איתו איזה, באתי איתו אליה (האם), הייתי איתו שעה ומשהו היה לנו מפגש מאוד אינטנסיבי מאוד עמוק, הוא רצה שנשאר עוד...ומחר שאני אראה אותו אני אהיה פנוי אליו, הלוואי עליי קשר כזה, אתה יודע, באמת כזה קשר עם אבא שלי"

מדבריו בולט יתרון משמעותי נוסף בהקשר לטובתו של הילד. אורח החיים של שני בתים נפרדים מאפשר למרואיינים לפנות את מלוא הזמן הדרוש לו, בימים שבהם הוא נמצא, ובכך גם להעצים את התפקיד ההורי הגברי המקובל ולצקת בו תוכן חדש.

לצד היתרונות המיוחסים לשני בתים שונים עבור הילד, קיים עיסוק בשאלת הרווחה הרגשית והנפשית של הילד, במודל כזה. חלקם של המרואיינים אינם מדברים על כך באופן ישיר. נוצר רושם שכאשר הם מתחילים לגעת בסוגיה, מתקיימת הסטה לשיח על דרך ההתנגדות המצביע על החסרונות הקיימים באלטרנטיבות האחרות לגידול ילדים. ייתכן שבכך הם מבטאים קושי רגשי להתבונן במרוכבות של הסוגיה.

המרואיינים שמתייחסים לסוגיה מציגים אמביוולנטיות ביחס לטובתו של הילד כפי שבאה לידי ביטוי במודל ההורות המשותפת. הקושי מבחינתם, מקורו בחשש מפני אי יציבות בחי הילד. מדבריהם עולים חששות ופחדים מהמשמעויות של הסוגיה המתקיימים לצד אופטימיות, שמקורה בתפיסה השמה את הדגש על קיומן של דמויות יציבות משמעותיות לילד, כדבר משמעותי יותר מבית יציב. דן שעסוק בסוגיה מבטא זאת באופן הבא:

"אחד הדברים שהטרידו אותי זה, מה המחיר שהילד משלם על זה שהוא עובר מבית לבית...דיברתי עם הפסיכולוגית...קראתי על זה, על העניין שלילד בשנים הראשונות

מה שחשוב זה דמויות משמעותיות שם, אני באמת מרגיש שיש לילד שני בתים שהם באמת בתים שהוא רואה אותם, לשניהם יש אותו נפח בחייו, דמות של האבא יש לה נפח מרכזי, לא פחות משל האמא, בעיניי זה משמעותי ובאמת העניין הזה שהדמויות הן משמעותיות ולא החדר... בטח יש איזה מחיר שהוא משלם עליו על זה שיש פרידה כל יומיים שהוא צריך לעבור, אבל זה שבאמת אין שם דמויות, אין שם בייביסיטר, יש שם אבא באמת משמעותי מאוד ובן זוגו ויש שם אמא ובאמת"

דן מבטא עמדה בה המרחב הפיזי מאבד מחשיבותו לטובת קשר יציב ורציף עם דמויות משמעותיות. למעשה, דבריו משרטטים את תמציתו של מודל ההורות המשותפת. מודל ששם דגש על דמויות קבועות ויציבות בחייו של הילד.

3.3.2. בחינה מחודשת של מודל ההורות האופטימאלי

מתוך התבוננות כנה במורכבות המודל, והתמודדות יומיומית עם האתגרים שמעמיד בפניהם, מהרהרים המרואיינים בנכונות דרכם. מחשבות אלה מובילות אותם, בניגוד לעבר, להכיר בלגיטימיות של אופציית האימוץ וביתרונותיה. הכרה באופציית האימוץ כאופציה אפשרית, הנה תולדה של ההתנסות במודל ההורות המשותפת. לעיתים נדמה כי בכך באה לידי ביטוי ההתפכחות של המרואיינים מהפנטזיה שהייתה להם בתחילת הדרך. כיום, מתוך פרספקטיבה של זמן ומתוך ההתנסות בקשיים היומיומיים, מתגמשות הדעות הנחרצות בעד מודל ההורות המשותפת שאפיינו את תחילת הדרך. גל מתאר את השינוי שחל בעמדת בן זוגו בנוגע למודל ההורות האופטימאלי.

"היום הוא רואה גם את המורכבות... אז הוא ככה ראה פתאום גם את הצד השני החיובי כאילו באימוץ, נגיד אם שמים אימוץ ואת המבניות שלנו, הוא היה מאוד נחרץ לגבי זה, אני חושב שהיום, גם כשהוא רואה זוגות של גברים שמאמצים, אז הוא ככה מקבל גם את זה"

ההגמשה שחלה בעמדת המרואיינים באה לידי ביטוי בהשלמה עם העובדה שלא קיימת דרך אולטימטיבית של הורות. מכאן שבניגוד לתחילת התהליך, בו התקיימה הלימה בין ההחלטה על ההורות לבין ההחלטה על המודל, כעת נעשית אבחנה בין הבחירה בהורות לבין הבחירה במודל "המון אנשים מתעניינים, אתה יודע רואים אותנו ביחד עם הילד, בחוף היים באים לשאול מה מי מו, גם אני רוצה, גם אני... אני כל הזמן אומר תנצלו את זה, בין אם זה בדרך זו או אחרת, לא משנה. בעיות תמיד יהיו, אם לא עם האמא, עם הרשויות (באופציית האימוץ)... אז יאללה תעשו את זה חבל על הזמן, פשוט חבל. אם הגעת להחלטה תעשה את זה"

המרואיינים מתארים את מודל ההורות המשותפת שנגזר ממנו אורח חיים בשני בתים. הם מציינים את היתרונות והחסרונות הקיימים במודל, ומדגישים את האתגרים הרבים שמודל זה מצמיח בפניהם. יתרה מכך, בעקבות התנסות במודל ההורות המשותפת, הם תופסים גם את מודל האימוץ כלגיטימי ואפשרי. עם זאת, כמעט כל המרואיינים בוחרים שוב במודל ההורות המשותפת כאופציה המועדפת עליהם. חלקו המסכם של הפרק יתמודד עם הסיבות לבחירה זו.

3.3.3. בחירה מחודשת במודל

רובם המכריע של המרואיינים מב יעים עמדה נחרצת לגבי בחירה חוזרת במודל ההורות המשותפת. הם מעלים טיעונים הדומים באופיים לטיעונים שעלו בשלב ההחלטה על מודל ההורות המשותפת. כעת, הטיעונים מבוססים על התנסות ביישום המודל ואינם תיאורטיים כבעבר. ההתנסות, למרות שמצמיחה את ההכרה במורכבות המודל, אינה מרפה את ידיהם. זאת משום

שהמעבר להורות מצמיח בהם תובנה לגבי המורכבויות של כל אחד מהמודלים . שיקול נוסף שנכנס למערכת השיקולים , מכוון לכך שהבחירה הראשונית במודל ההורות המשותפת , הולידה מציאות שמכתיבה בחירה חוזרת באותו המודל, בהקשר לילד נוסף. מכאן שהבחירה המחודשת מתקיימת לא רק בדרך החיוב, על פי מה 'כן', אלא גם בדרך השלילה, על פי מה 'לא'. 'היום יש לי מחשבות שאולי ילד שני לאמץ. אבל היות שאין אופציה כזו, אז לא ממש. גם היום, תראה, האם כבר נמצאת, אז הסיטואציה כבר קיימת ואם אחד או שניים אז זה כבר לא משנה ועדיף ששניהם יהיו באותה סיטואציה ולא כל אחד במשהו אחר" (ליאור).

ההכרה בכך שמבנה המשפחה הנוכחי מחייב בחירה חוזרת במודל ההורות המשותפת , משותפת לכלל המרואיינים . על פי תפיסתם , בחירה עתידית במודל אחר , תיצור מבנה משפחה בלתי אפשרי, לא מאוזן ושברירי. האופציה האחרת, של האימוץ במידה ותבחר כעת, תעצים את המורכבות הקיימת ממילא. המבנה המשפחתי של כל אחד מהילדים יהיה שונה והמערכת המשפחתית תידרש לאתגרים נוספים , שבבחירה חוזרת במודל ניתן להימנע מהם , ולחסוך אותם מהילד . רועי מביע את חששו מפני המשפחה המורכבת מדי שעלולה להיווצר במקרה של בחיר ה במודל שונה של הורות , בהקשר לילד נוסף :

"האם שיתפה אותי בזה שהיו להם גם למשל מחשבות כאילו אולי לעשות ילד נוסף מתורם אנונימי שהם לא יצטרכו להתחלק בו עם זוג , זוג אבות, כן? ... אבל אני אמרתי לה תחשבי על משפחה כזאתי , נניח שתהייה לנו בסופו של דבר משפחה כזאתי עם ילד שלך ושלי, ולך ולבת זוגתך יש עוד ילד שלכם ולבן זוגי ולי יש עוד ילד מאומץ, זה משפחה קרועה ומשוסעת ועם מחירים נוראיים שאף אחד לא יודע למה הוא שייך ולמי הוא שייך ואיך הוא ביחס לאחים שלו, ואמרתי לה גם כן, אמרתי את זה גם לבן זוגי , לדעתי, עם כל הקשיים שיש לנו והיו לנו , אני חושב שזה היה הדבר הכי טוב"

רועי ממחיש בדבריו את החשש מפני היווצרותו של מבנה משפחתי מורכב מדי , הגובה מחירים קשים מהמרואיינים . מספר מרואיינים , אבות ביולוגיים , הביעו חשש מפני המשמעות של כניסתה של אם נוספת לחייהם במקרה בו בן זוגם יחליט לממש את הורותו . מסיבה זו עולה מדבריהם כמיהה לכך שבן זוגם יהיה אב לילד ביולוגי משותף לו ולאם הנוכחית. כמו כן, הם מציינים גם את הרצון ליצירת שווי משקל במבנה הכוח בתוך הזוגיות. דבריו של עמית ממחישים את הסוגיה :

"החלום שלי... האם ואני התחלנו לדבר על זה שיהיה עוד ילד , רוצים אח קטן , ואני מאוד הייתי רוצה שזה יהיה מבן זוגי , והיא מוכנה לזה , לא שהיא משתגעת אחרי הרעיון אבל היא מסכימה, ואני רואה בזה יתרון גדול כי נאמר שזה לא יקרה , נאמר שהילד השני יהיה ממני . עכשיו עוד כמה שנים בן זוגי ירצה ילד , אז מה עכשיו להכניס עוד מישהי לחיים שלנו ? ועוד ועוד ? בצורה כזאתי גם יש קשר בין שני האחים. אז... אני יכול לומר כבר מאיפה ה "כלה", כבר יודעים מי זה , כבר יודעים שהיא בסדר והיא כבר איתנו בארוחות המשפחתיות . לכן אני מעדיף שזה יהיה ככה"

מהאמור לעיל נראה כי מבנה המשפחה הנוכחי מחייב בחירה חוזרת במודל ההורות המשותפת. עולה חשש מפני היווצרותו של מבנה משפחתי מורכב מדי . חשש זה מכריע בסופו של דבר את הכף לטובתו של המודל , על פני האלטרנטיבה של האימוץ . החלק הבא, הגדרה מדויקת של מבנה המשולש ההורי כמפתח להצלחה ביישום המודל , מעלה חווייה של הצלחה מהמודל . עולה תחושה כי המודל, בסופו של דבר נתפס כמוצלח עבור המרואיינים , מחזקת את הבחירה החוזרת במודל ההורות המשותפת.

3.3.4. הגדרה מדויקת של מבנה המשולש ההורי כמפתח להצלחה ביישום המודל

מאיסוף הנתונים עולה כי היכולת של המרואיינים להגדיר את מבנה המשולש ההורי, מהווה עבורם מפתח להצלחת המודל. כאשר ברור המרחב בו כל אחד משלושת ההורים פועל, וברור האופן בו הוא עושה זאת, מתקיימת שלימות והשלמה עם המודל. שלימות זו מאפשרת לחוות את התנסות במודל ההורות המשותפת כמוצלחת. בתוך כך עולות תובנות לגבי מדדי הצלחה של המודל. המרואיינים מציינים מרכיבים רבים שמאפיינת אותם בעיקר לקיחת אחריות על איכות הקשר עם האם. במבט על, הם מצליחים לבדוק מהי מידת האחריות שלהם בהצלחתו של הקשר. הקשר עם האם והחלק שלהם בו, מתחיל להסתמן באופן ברור יותר למרואיינים. בהתאם לכך, גבולותיו של הקשר ברורים יותר, טיבו של הקשר מדויק יותר, והגדרתו ברורה. הוא מוגדר כקשר למטרת הורות, קשר משפחתי ולא קשר חברי. כאמור, המרואיינים רואים ביציבות המבנה המשולש מפתח להצלחת המודל. מכאן, קיימת חתירה להשגת יציבות במבנה ובתפקוד של המשולש. יציבות זו אינה בהכרח מעידה על שביעות רצון מאופי הקשר עם האם, אלא על הכרה בקושי שיוצר טיבעה הדינאמי של הגדרת מודל ההורות המשותפת. שרון החווה את המודל כהצלחה למרות כל הקשיים הקיימים במשולש, ממחיש את הטענה שהצלחתו של הקשר מותנית ביציבותו ולא בהכרח באופיו.

"הייתי רוצה שישתנו דברים אבל לא דברים שקשורים להורות המשותפת או לילדים, ובעניין הזה אני חושב שבהחלט הגענו ולפחות מבחינתי המצב שבו אנחנו נמצאים היום, בשבילי הוא אידאלי, אני מרגיש שהסחיטה מצידה נגמרה, אני מרגיש שאני לא כל כך אנטי כלפיה, אני חושב שהגענו למצב בו כל אחד יודע את מקומו, וזה יכול רק להשתפר אבל אין לי בעיה גם אם זה לא ישתפר"

שרון מדבר על יציבות שמושגת הודות לבהירות לגבי מעמדו ותפקידו של כל אחד מהצדדים, בתוך מבנה המשולש. הבהירות כשלעצמה אינה מספקת אך מהווה תנאי מוקדם ליציבות. מהראיונות עולה שתחושה של שלימות והשלמה עם המקום והמעמד בתוך מבנה המשפחה עומדת בה לימה עם יציבות הקשר. המקום הבהיר והשלם בו נמצאים המרואיינים מקנה תחושה של בטחון ואמון בקשר. עבור נרי היכולת להגדיר את מבנה המשולש ומידת היציבות הקיימת בו קשורה באופי הזוגיות.

"מה שאפשר את זה, זה האופי שלנו, ומבנה היחסים – אנחנו פחות או יותר עצמאים, שעד היום הוא נותן לנו הרבה. יכול להיות שאם בן זוגי יותר היה דורש להיות שותף זה היה יותר מסבך את הדברים, אני לא יודע אבל בגלל שמראש הוא שם את עצמו בצד ברקע, כשאני יודע שהוא ברקע ואני יכול לסמוך עליו ומצד שני הוא לא מחזיק אותי פה ואז זה עזר לי בטח עזר לי וזה שהיא לא יותר מידי נכנסה כאילו לחיים לשנו ושמרה על דיסטנס אז הכול ביחד זה עבד, אני חש שזה הסוד או אני יודע מה"

מדבריו של נרי עולה כי נפרדות הקיימת בתוך הקשר הזוגי, מאפשרת למערכת לשמור על יציבותה למרות כניסתו של גורם חדש למערכת. המרחבים הנפרדים הקיימים בקשר, מאפשרים ליצור את האבחנה במעמדות השונים של כל אחד מבני הזוג. לעומתו, מני שחווה את המבנה כלא יציב, תוהה על הגורמים שיכולים לשנות את המצב. הוא מדבר על הבנה רבה יותר, היכולת לוותר

ולהשלים עם החסרונות הקיימים באחר. לדעתו, דווקא מפגשים משפחתיים משותפים עשויים ליצור יציבות בתוך מבנה המשולש.

"הייתי רוצה שהדברים יתנהלו עם יותר הבנה, אפילו פייסנות, פחות חיכוכים וויכוחים על כל נושא, שתהיה יותר השלמה הדדית. הייתי רוצה שהיא תהיה יותר נוכחת בדברים משותפים שלנו. לא כל כך בגלל שאני רוצה אותה, אלא שאני חושב שזה טובת הילד. כי בסופו של דבר זה מה שאנחנו כולנו רוצים, את טובת הילד. אבל העניין שזה כבר מאוחר מידי, כבר עברנו את השלב הזה, אף אחד פה לא יכול להשתנות, אבל היינו צריכים להתנהל אחרת. היות והחליטו על מודל כזה של חלוקה של כמעט חצי בחצי של הזמן שהילד נמצא בבית הזה ובבית הזה, היה צריך לעשות יותר נקודות מפגש, של שבתות, אולי של אירועים משותפים. זה כאמור ישנו, אבל זה ישנו באופן יוצא מן הכלל ולא ככלל"

העמדת טובת הילד במרכז כערך שעברו נעשה מאמץ מכוון לייצב את המערכת, כפי שעולה מדבריו של מני, משותפת למרואיינים רבים. במיוחד לאלה שחווים את הקשר עם האם כמוצלח ויציב. על פי השקפה זו העמדת טובת הילד במרכז המבנה, עשויה להקנות למבנה המשפחה את היציבות הדרושה לו. "אם יבינו שבאמת המפגש הוא לצורך הורות ושהילד שמה הוא הכי חשוב מהרגע שנעשתה הבחירה, אני חושב שההתנהלות תהיה לכולם הרבה יותר קלה" (ד).

העמדת טובתו של הילד במרכז מעידה על לקיחת אחריות על הקשר. העמדה הפרו-אקטיבית היא, למעשה, המפתח להצלחת הקשר. האחריות, להבדיל מנקיטת עמדה קורבנית, מהווה פעמים רבות את ההבדל בין מבנה יציב למפנה רעוע של הקשר המשפחתי. רגב מציג עמדה חד משמעית ומעביר מסר בו לקיחת האחריות היא המפתח להצלחת המודל.

"אני חושב שלהעביר את המסר שהכל תלוי ככה בהם, באיך שהם בוחרים לעשות את הדברים, שזה תלוי באנשים ואיך הם בוחרים לעשות את הדברים, זה יכול להיות פשוט וזה יכול להיות מסובך... להעביר להם את הניסיון הזה שלאט לאט אתה מבין שכל מה שאתה חושב שהוא נכון או לא נכון זה תלוי רק מאיפה שבאת, זה לא משהו אוניברסלי, ואם תבין את זה תוכל לשמוע גם את הצד השני, ואז לראות שאולי מה שקובע זה מה שיותר יושב לכל אחד באמת בבטן, ואפשר גם תמיד אם זה משהו רפואי לברר במקומות גם מקצועיים ואז לעשות החלטות, אבל זה לא שיש מישהו שעושה דווקא או משהו כזה, זה רגישויות של כל אחד ובסופו של דבר כולם רוצים שלילד יהיה הכי טוב, לא שההורה ירגיש שזה הכי נכון, וזה אני חושב הכי חשוב לי להעביר... אנחנו מתעקשים כל הזמן על דיאלוג...היו כמה מקרים כאלה עם האם שהרגשתי מה קורה פה, אז מייד פתחנו, זה שחרר את כולם ושוב פעם אפשר לדבר"

האמונה החזקה, ש"הכל תלוי בהם", מהווה מקור לאופטימיות. רגב מעלה גורמים נוספים שיכולים לסייע להצלחת המודל. המשותף לכולם הוא נקיטת עמדה פרו-אקטיבית תוך התבוננות פנימית מתמדת. למעשה, המרואיינים החווים את הקשר עם האם כמוצלח, מקיימים דיאלוג מושכל, הכרוך בהתבוננות עמוקה פנימה וויתור על האגו. עמית מתאר עבודה ממושכת וכואבת על הקניית יציבות בתוך מבנה המשולש.

"מאוד חשוב להיות מודע למה שקורה וכל הזמן לרצות למצוא את הפשרה, רצון טוב, להיות מודע לצרכים של השותף - ההורה השני והבן זוג, כי אני רואה יותר מקרים שזה לא קורה ואין מספיק מודעות... כשהאמוציות נכנסות וכל אחד עולה על טורים, רואים פיצוצים בדרך כלל במודל כזה... האם מאוד יודעת לקרוא את המפה וללכת בין הטיפות, למצוא את הדרך, להתפשר ולחפש את שביל הזהב. וגם אני... וזה הרבה עבו דה, צריך כל הזמן לחשוב ולהיות מודע, מה אתה אומר, לא אומר, מה אתה עושה ואיך אתה עושה כי מאוד קל להגיע לפיצוצים בסיטואציה

הזו. עכשיו לכבוד היום הולדת שנה ... הרגשתי צורך להודות על השנה הזו שבאמת עברה טפו טפו בלי משברים , בלי מריבות בלי ... כי אני מכיר הרבה יותר סיפורי פיצוצים מאשר סיפורי הצלחה ... אצלנו לא היו קטעים כאלה , ואני מקווה גם שלא יהיו. ויש פרגון, מפרגנים ומשתדלים להתחשב האחד בשני"

לסיכום, המרואיינים מסתכלים בעין נכוחה על המורכבות הקיימת במודל . מדבריהם עולה בחינה מחודשת של המודל לאור הקשיים הקיימים בו . למרות זאת, מתהווה בחירה מחודשת במודל. בחירה זו מתבצעת בשל מספר סיבות. האחת, הבנה כי מבנה המשפחה בהיר ויציב יותר מבעבר. כעת, במרבית המקרים, כל אחד מבני הזוג מוצא את מקומו בתוך המבנה המשפחתי . השנייה, העובדה שכעת חווים המרואיינים את הקשר עם האם כיציב יותר מבעבר, ואת מאפייניו כמוגדרים ובהירים יותר. לאור כל זאת מתאפשר למרואיינים לחוות את המודל כמודל מוצלח, ומכאן גם לבחור בו שוב.

פרק 4: דיון

פרק זה טוען כי הבניית משפחה של זוג גברים וילד במודל ההורות המשותפת, מאופיינת בהגדרה מתהווה של המבנה המשפחתי. הגדרה זו שואבת מרכיבים, הן מבחינת הלגיטימציה והן מבחינת ההבניה, מתהליכי התפתחות של משפחה ממודלים שונים: מודל של משפחה מסורתית, מודל של משפחה חד מינית באימוץ ומודל של הורות משותפת. התהליך בו נוצרת ההגדרה הוא תהליך המתרחש בשלבים, שמבחינות מסוימות דומה לאלה המתקיימים במשפחה המסורתית ומבחינות מסוימות הוא מתייחד מהם. בתהליך זה ניתן לזהות שלושה שלבים מרכזיים - משלב ההחלטה על ההורות, דרך המעבר להורות ועד לכינון שני בתים נפרדים. כל שלב נדרש להגדרה מחודשת של המרחבים ותתי המערכות ומעמיד אתגרים ייחודיים, הן בשל ההרכב הפנימי והן בשל ההקשר החברתי. התהליך המתואר מתפתח לאור מערך גומלין, בין התפיסות החברתיות לצרכים האינדיבידואלים, החותר להשגת איזון במציאות המתהווה ונשען על תפיסות המשלבות אלמנטים מהגישה המערכתית, המבנית והקווירית. תפיסות אלה מסייעות בידי קבוצת המטרה בהבניית המשפחה בהתאם לצרכיה הייחודיים.

מחקר זה, הבוחן את טבעה הדינאמי של הגדרת מודל ההורות המשותפת, מתחקה אחר תפיסות סובייקטיביות של גברים הומוסקסואלים, לגבי האופן בו הם חווים את המעבר מתא זוגי למבנה משפחתי מורחב במודל ההורות המשותפת. המשמעויות הסובייקטיביות של ההתנסות, כפי שעלו מתוך הראיונות, מובנות כמסגרת תיאורטית מוכללת המעמיקה את הבנת התופעה. לשם כך, נבחרה הפרדיגמה הפנומנולוגית, כמסגרת המכוונת את המחקר ומתמקדת בחקר תופעות ואירועים יומיומיים תוך הדגשת האופן בו הם נתפסים, נחווים ומפורשים על ידי הפרט (Schwandt, 1994).

הפרק הנוכחי מתמקד בניתוח ופירוש עיקרי ממצאי המחקר בשאיפה להציג מסגרת תיאורטית התורמת להבנת המאפיינים הייחודיים לבחירתם של מרואייני המחקר במודל ההורות המשותפת, במהלך המעבר להורות, ולבחור בו שנית, בדיעבד וכמודל אפשרי להמשך. ניתוח ממצאי המחקר ייערך תוך התייחסות לממצאי מחקרים קודמים ולתיאוריות רלוונטיות. בהמשך, יוצגו כוונות המחקר עתידי בנושא, והשלכות המחקר הנוכחי על עבודתם הקלינית של אנשי טיפול.

מניתוח הממצאים עולה כי טיבעה של הגדרת מודל ההורות המשותפת הו דינאמי. תהליך זה בעיקרו עוסק בצורך ובנטייה להגדיר הגדרות ולשרטט גבולות, מחד, ומאידך, בנטייתן של אלה להשתנות. מעיון בממצאים עולה כי כל פאזה בחייהם של המרואיינים תובעת שינוי בהגדרות והגבולות. המרחב האישי והזוגי לובש ופושט צורה. בכך משתנים האתגרים אליהם נדרשים גם בני הזוג וגם הזוגיות. בשל השפעת הגומלין בין ובתוך המערכות – האישית, הזוגית, המשפחתית

והחברתית, משתנות ההגדרות בהתאמה. באופן זה, נדרשות המערכות לערוך סדרי קדימויות בעלי משמעויות נרחבות. בשעה שהושג סטאטוס -קוו, נדרשת אחת המערכות לאתגרים חדשים ומופר האיזון שזה עתה הושג.

הדיון בפרק זה יתמקד בהתפתחות כלל תת המערכות המשפחתיות המרכיבות את מבנה המשפחה, במושגים של גבולות, הגדרות ומרחבים על פני ציר הזמן, תוך מיקוד בתהליך המאפיין את התהוותן של המערכות המשפחתיות והשאיפה שלהן לאיזון ביניהן ובתוכן. תהליך זה ייבחן מתוך ההקשר של משפחה המורכבת מיחידה זוגית גברית וילד. כל זאת לאור האינטראקציה של המערכת עם הגדרות חברתיות מסורתיות מקובלות, המופנמות כחלק מערכיה והגדרותיה של המערכת המשפחתית על כלל חבריה. הגדרות חיצוניות אלו, במערך גומלין עם המאפיינים והצרכים הייחודיים, משתנות מתוך לגיטימציה פנימית, ומשם משפיעות על ההכרה וההגדרה החברתית.

המילה 'הגדרה', משרטטת קו התוחם את המרחב ומסמן את הגבול המאותת על אבחנה בין מה שבפנים ומה שבחוץ. המילה עצמה משמשת גם באופן פיזי, לסימון מרחבים כמו גוף, בית, ובאופן קונספטואלי למרחבים רעיוניים, תפיסתיים, תודעתיים כמו זוגיות, הורות ומשפחה.

יש לתת את הדעת כי הצגה על פני ציר הזמן מבקשת הגדרה של שלבים. נטען כי אין מדובר בשלבים התפתחותיים אלא בפאזות של תקופות חיים מתבקשות אך לא הכרחיות, שאינן תלויות האחת בשנייה מבחינת המעבר ביניהן. עם זאת, הן מקבלות התייחסות כשלבים בשל כך שהן מתמקמות על ציר הזמן ומהוות מכנה משותף לכל תיאורי המקרה - מהגדרה עצמית עברו המרואיינים להגדרה של יחידה זוגית, הגדרה שערערה את ההגדרה הקודמת ודרשה התמודדות. היחידה הזוגית נדרשת לשינוי נוסף כשנכנסת האם כגורם נוסף במערכת. בכך היא מוסיפה נדבך למערכת ומרחיבה את המערכת המשפחתית של המרואיינים. בשעה שהילד נולד, הרי המרחב מתרחב שוב ודורש התמודדויות נוספות. האלמנט האחרון שנוסף, קרי הילד, הוא זה שנותן תוקף פנימי להגדרה משותפת של כלל תתי המערכות כמשפחה. בכך שהיא תופסת את עצמה כמשפחה לפי הגדרתה, מנחילה המשפחה הייחודית הגדרה זו לחברה, וזוכה, בעקבות הלגיטימציה הפנימית, ללגיטימציה חיצונית, חברתית. מכאן, ניתן לראות שהדה-לגיטימציה החיצונית מטעם החברה דרשה מהמרואיינים לעבור תהליך שבו הם נדרשים ללגיטימציה פנימית ולהגדרה עצמית שבעקבותיה משתנה הלגיטימציה החיצונית, כך שהחברה מכירה בהגדרת המערכת הגברית את עצמה כחלק אינטגרלי ממבנה המשפחה. במבנה זה שתי מערכות משפחתיות מקבילות – אם ילד וזוג גברים עם ילד.

המהלך המתואר, ומודל השלבים שזוהה עומדים באורה של הפרספקטיבות התיאורטיות – הקווירית, המערכתית והמבנית, שהוצגו בסקירת הספרות. טיבעה הדינאמי של הגדרת מודל ההורות המשותפת שואב ערכים, מושגים ותפיסות עולם מפרספקטיבות אלו, כשסוגיית הגבולות נדונה באופן שונה בכל אחת מהן.

בבסיס התיאוריה המבנית עומדת ההנחה שהמציאות אינה קבועה, מובנית כל הזמן, ותלויה בהקשר בו בוחנים אותה. הקשר זה הנו דינאמי ומשתנה בהתאם לשינוי שחל בתפיסות החברה ובצירוף נסיבות ייחודי לכל מערכת משפחתית. שינוי גדול או מהיר מידי יוביל לערעור תחושת היציבות, וממנו, להתנגדות. ניתן לומר כי התפתחות של זוגיות במערכת משפחתית, נמדדת במסוגלותה להתמודד עם שינויים פנימיים וחיצוניים, תוך הגמשת גבולותיה, כשבמוקד עומדת שאיפתה להמשכיות (Minuchin, 1974). הנחה נוספת הנגזרת מתפיסה זו היא ששינוי בחלק אחד במערכת מערער את שיווי המשקל בכולה, ובכך מאתגר את השאיפה שלה לאיזון וגורם לשינוי בכל שאר מרכיבי המערכת.

מערך הגומלין המתקיים בין מרכיביה של המערכת בא ל ידי ביטוי, ביתר שאת, בתיאורית המערכות שמבליטה את המבנה המערכתי של החברה, כך שמקנות בה היררכיה של מערכות. ניתן לומר כי המערכת המשפחתית מהווה תת מערכת של המערכת המקיפה אותה, עד לרמה של החברה בכללותה. לפיכך, בולט מערך הגומלין המתקיים בין הפרט, המערכת המשפחתית אליה הוא שייך, והחברה. מכאן ששינוי באחד מרכיבי המערכת יוביל לשינוי בחלקים האחרים שלה. מכאן, מאששת התיאוריה את ממצאי המחקר המצביעים על כך ששינוי פנימי של המערכות המשפחתיות, מועבר הלאה, אל מערכות העל (Supra System), ובכך מעצב מחדש את התפיסות החברתיות.

התיאוריה הקווירית נותנת למחקר זה כלי נוסף לבחון את המושג גבולות והגדרות. תיאוריה זו קוראת תגר על האופי המהותני של ההגדרות החברתיות, ומערערת על זכותה של החברה להגדיר את הפרט ועל בלעדיותו של התוקף החיצוני שמעניקה החברה להגדרות זהות. בכך, היא מזמינה להגדרה עצמית השואבת את תוקפה מהתפיסה שזכותו של כל פרט להגדיר את עצמו כראות עיניו, ללא התערבות או השפעה חברתית. התיאוריה הקווירית מבטלת את ההכוונה של התיאוריה המהותנית למהויות של זהויות. תיאוריה זו נולדה מזווית הראייה של החריג, זה שחרג או הוחרג מהתחום המוגדר כלגיטימי על ידי ההגדרה החברתית. מכאן, היא נאבקת למענו על הזכות להגדרה עצמית. הגדרה שכאשר תקבל הכרה על ידי החריג עצמו, תבטל את חריגותו.

השימוש בפרספקטיבה הקווירית מאפשר לכותב מחקר זה להכיר בחירות שמרואייני המחקר לקחו לעצמם להגדיר את עצמם כמשפחה. למעשה, הם נתנו למושג המשפחה המסורתית קונטקסט הרלוונטי לחייהם. מרגע זה שהושגה שלימות פנימית עם ההגדרה העצמית. המערכת המשפחתית מגיעה לאיזון ומקבלת הכרה מצד החברה, כמו גם מכותב המחקר שמניח את הגדרת המשפחה של המרואיינים כהנחת עבודה. הנחה שמאפשרת להחיל מרכיבים מהמחקר הנוגע למודלים השונים של המשפחה – המודל המסורתי, מודל האימוץ ביחידה זוגית גברית, ומודל הורות במסגרת יחידה זוגית נשית, ומודל ההורות המשותפת.

4.1 התהוותם של מרחבים ומערכות משפחתיות – ניתוח על פני ציר הזמן

מניתוח הנתונים עולה עיסוק של המרואיינים בשאלת המקום והמעמד של כל אחד מבני הזוג בתוך מבנה המשפחה המתהווה. עם הזמן מתמקד עיסוק זה בשאלת מקומו של ההורה הלא ביולוגי. נמצא כי מתקיימת מערכת גומלין בין הכרה פנימית בהורותו של ההורה הלא ביולוגי לבין הכרה חיצונית שהיא זוכה לה. ככל שנוצרת שלימות בהגדרות, מתבטל הצורך לעסוק בהן. כמו כן מתקיים בה מערך גומלין בין נורמות ומערכת חוקים חיצונית למערכת המשפחתית לבין מערכת חוקים פנימית שמייצרת הגדרות מחודשות לנורמות הקיימות. כל זאת מתבצע אל נוכח ההתפתחות שחלה במבנה המשפחה. כך שהפרט, פוגש בן זוג, מבסס עמו יחידה זוגית, ומשם מתפתח מבנה משפחתי המורכב מבני הזוג, האם והילד.

התיאוריות ההתפתחותיות של המשפחה מצביעות על מספר שלבים התפתחותיים, המתהווים לאורך מחזור חייה של משפחה. ניתן לאפיין את השלבים הללו, כתקופות של מעברים היוצרים שינויים מבניים במערכת המשפחתית. לפי תפיסה זו מקובל להתייחס לשמונה שלבי התפתחות אופייניים של משפחה - החל מהשלב הראשון - יצירת התא המשפחתי, דרך הולדת הילד הראשון, ועד לשלב האחרון - הזקנה (Duval & Miller, 1985; Carter & McGoldrick, 1988; Boss, 1988). בכל שלב נדרשת המערכת המשפחתית לאתגרים בהם מתהווה יציבות מבנית השונה מהותית מזו של השלבים האחרים. על המשפחה מוטלת המשימה לעמוד באתגרים ולהתקדם בהצלחה משלב לשלב, לעמוד בקשיים ובלחצים העוברים עליה בתקופת המעבר, וליצור בכל שלב איזון מחודש, תוך ארגון מחדש של התפקידים וחלוקת העומס. כשלוך במעבר משלב לשלב, או בהסתגלות לשלב חדש, עלול להכשיל את התקדמות המשפחה לשלבים הבאים, ואת המשך התפתחותה (Duval & Miller, 1985; Cheal, 1991). אוכלוסיית המחקר נמצאת בשלב השני המכונה 'הולדת הילד הראשון', על פי שיטתה של גישה זו.

מבנה המשפחה הייחודי שמתקיים בתוך משפחה של זוג גברים שמביאים לעולם ילד עם אישה במודל ההורות המשותפת, מצמיח אתגרים ייחודיים, שונים באופן מהותי מהאתגרים להם נדרשת המשפחה המסורתית או זוג גברים מאמץ. זאת בעיקר משום שהאינטראקציות בין הגורמים במערכת המשפחתית, מתקיימות בתוך סביבה שאינה מובנית להכלת המבנה המשפחתי החדש, הלא-קונבנציונאלי. כתוצאה מכך, הבניית השלבים והאתגרים השונים המאפיינים את המשפחה אותה מקימים מרואייני המחקר, הנה ייחודית. לפיכך, מחקר זה מציע מודל ייחודי של התפתחות המערכת המשפחתית המורכבת מזוג גברים וילד, במסגרת הורות משותפת עם אישה. מודל זה טוען כי טיבעה של הגדרת מודל ההורות המשותפת, הנו דינאמי במהותו. מסיבה זו לא ניתן להסתפק בשלבים המאפיינים את המשפחה המסורתית. למרות זאת תעשה הקבלה לשלבים הללו, על מנת להמחיש את הייחוד הקיים במודל המוצע.

המודל שעולה מן המחקר מציע מאפיינים שונים להתפתחות בשלבים, המבוססים מבחינה רעיונית על השלבים המוכרים ממודל ההתפתחות של המשפחה המסורתית. בשלב הראשון, שלב היווצרות הקשר בין זוג הגברים, מתקבלת החלטה על ההורות בתוך היחידה הזוגית. החלטה זו מתקבלת ברמת הפרט, הווה אומר, אחד מבני הזוג מקבל החלטה להיות הורה. מכאן מתחיל תהליך שמפצל את ההורות מהזוגיות. מאותו רגע מתפתחת מערכת משפחתית מקבילה למערכת הזוגית. מערכת זו עוברת אף היא תהליך של התפתחות המשפחה בשלבים. השלב השני – הולדת הילד הראשון מתחלק לשניים. תחילתו, במעבר להורות שמציין את שיאו של הפיצול בין ההורות והזוגיות, כך שמשורטטות בו שתי מערכות משפחתיות נפרדות – אם, אב ילד ואב ובן זוג. למעשה, בניגוד למבנה המסורתי, המערכות המשפחתיות מופצלות לשני מרחבים פיזיים וקונספטואליים. המחויבויות וההזדהויות של כל אחד מהפרטים עם המערכת אליה הוא שייך מעלה את עוצמת הפיצול ברמה הטכנית וברמה הרגשית. יתרה מכך, המרחב הפיזי, מפצל את ההתמודדות של כל מערכת משפחתית לחלקים הייחודיים לה. בחלקו השני של שלב הולדת הילד הראשון, המעבר הפיזי למגורים של הילד אצל בני הזוג, מתחולל שינוי מהותי במרחב הפיזי של מבנה המשפחה, כך שמתהוות בו שתי מערכות – האחת אב-הורה-ילד והאחרת אם-ילד, המערערות על הפיצול שהתקיים עד לאותה העת בין ההורות לזוגיות. בניגוד למודל המסורתי בו שלב המעבר להורות כבר מגלם בתוכו את המעבר הפיזי של הילד לבית הוריו, ובכך מאפשר תקופה של הסתגלות לשינוי, הרי שבמודל זה, מתרחש המעבר הפיזי של הילד בשלב מאוחר יותר. שתי המערכות מתמודדות במקביל, כל אחת לחוד, עם סוגיות התפתחותיות מורכבות כשלעצמן, כך שההתמודדות המקבילה בשני מרחבים בעלי נקודות השקפה מרובות ובלתי נהירות, הופכת את ההתמודדות לעניין מורכב עוד יותר.

מחקר זה מצביע על האתגרים הייחודיים לזוגות של גברים שבחרים להקים משפחה במסגרת מודל ההורות המשותפת. על ציר הזמן, צומחים אתגרים אלה, בהתאם לצרכיה המתפתחים של המציאות המשפחתית. בכל שלב מתעוררים אתגרים נוספים שיוצרים חוסר איזון ברמה האישית וכתוצאה מכך, במערך גומלין, מאותגרת גם המערכת המשפחתית, ולהיפך. טבעו של התהליך הוא שבכל פעם שנדרשת המערכת להתמודד עם הפרת האיזון, נעשית בחינה מחודשת של השקפות, עמדות, הגדרות אישיות ומשפחתיות. בחינה מחודשת זו מובילה לעדכון הגדרות המרחבים השונים, ובסופו של דבר מובילה לאיזון של המערכת.

נטען כי תחילתו של התהליך בכל תקופה היא בקבלת ההגדרות החברתיות כברורות מאליהן על ידי המר ואיינים. הגדרות אלו אינן מותאמות לשאיפה ולכמיהה של המרואיינים, ועומדות בסתירה עם ההווה. כתוצאה מכך, נוצר חוסר שיווי משקל אישי ומערכתי. חוסר שיווי משקל זה גורם לבלבול וטשטוש בהגדרות. הפתרון לכך, הוא ביצירת הגדרות מחודשות, המושתתות על ההווה של המודל. ההגדרות הללו מפקיעות את בלעדיות תוקפן של ההגדרות החיצוניות. למעשה מהוות אמצעי המאפשר להתמודד עם הצורך של המרואיינים באישור חיצוני, צורך אנושי שמוצא מענה תחליפי.

מחקר זה העלה, כי מוטיב משלים להגדרות החברתיות הן ההגדרות האישיות, העומדות בתהליך גומלין עם ההגדרות החברתית, הווה אומר, לא רק נגזרות ומושפעות מהרעיונות החברתיים, אלה גם משפיעות עליהם. מערך גומלין זה תואם את הפרספקטיבה המערכתית.

4.1.1 התהוות רעיון ההורות

תת פרק זה סוקר את תהליך התהוות רעיון ההורות בתוך ההקשר הזוגי, כאשר הנקודות בהן מתערער האיזון הן נקודות הציון. נקודות אלה ממחישות את רגעי הפרת האיזון, הפרת הסטטוס קוו. ניתן לראות את קבלת ההחלטה על מימוש ההורות, כנקודה ממנה מתחילה להיווצר הפרדה בין ההורות לבין הזוגיות. מאותו הרגע מתפצלת היחידה הזוגית לשתי מערכות משפחתיות.

המצב בו הורות והומוסקסואליות נתפסות כהגדרות סותרות מאפיין את שלב היציאה מהארון. למרות השינוי שחל בהתייחסותה של הספרות אל מושג ההומוסקסואליות לאורך השנים, התפיסה המקובלת היא שתהליך היציאה מהארון מתבצע אל נוכח תפיסות חברתיות. לפיכך, כמעט בכל המודלים המנסים להתמודד עם האופן בו מתגבשת זהות הומוסקסואלית או הגדרה עצמית הומוסקסואלית, מוזכרת במילים אלה או אחרות תופעת ההומופוביה החברתית והשפעותיה על תפיסותיו של הפרט (למשל, Rust, 1992; Eliason, 1996; Horowitz & Newcomb, 2001). מאחר ומודלים אלה מייחסים להומוסקסואליות מאפיינים חברתיים על פני מהויות, לוקח המחקר את החירות להציג בשלב הדיון את ההומוסקסואליות כהגדרה עצמית של הפרט, הנמצאת בקשר הדוק עם עמדותיה של החברה. לפיכך, מושפעת מדעות החברה ומשפיעה עליהן.

במודלים אלה, ניתן לזהות פער בין הרצון של הפרט לממש את כמיהתו לאורח חיים הומוסקסואלי, לבין האופן בו נתפסת הבחירה באורח חיים זה, על ידי החברה. לפיכך, ניתן לראות בפער זה את אחד הגורמים המרכזיים להיווצרותו של חוסר איזון אישי ומערכתי. האתגר שעומד בפני הפרט בשלב זה, הוא להתגבר על הפער המתקיים בין כמיהתו לאורח חיים הומוסקסואלי, לבין תפיסות החברה, גם בשל העובדה שהן מוטמעות גם בו. בשלב זה בהתייחס להגדרת המשפחה, מוצאת אל מחוץ לתחום כל הגדרה שאיננה עונה על הגדרת המשפחה המסורתית.

ממחקר זה עולה, כי הכמיהה להורות התקיימה כבר בשלב היציאה מהארון. מכאן שבפני מרואייני המחקר ניצב אתגר לגבי האופן בו ניתן ליצור סינתזה בין הגדרת ההורות לבין הגדרת אורח החיים ההומוסקסואלי. נראה כי אתגר זה מקבל פנים שונות בהתאם לפניה של החברה באותה התקופה. מרואייני המחקר שהתמודדו עם סוגיה זו בשנות השמונים, הושפעו מדעות חברתיות ששללו הכרה בלגיטימיות של גברים הומוסקסואלים להיות הורים (Bozett, 1988). מסיבה זו הם לא יכלו להכיר בלגיטימיות שלהם בהורות. לפיכך, מתקבעת אצלם ההנחה כי הגדרת ההומוסקסואליות מוציאה מתוכה את הגדרת ההורות. יתרה מכך, לשם יצירת איזון בדיסוננס שנוצר בין הכמיהה להורות לאורח החיים ההומוסקסואלי, חלקם אף שכנעו את עצמם שהם אינם מתאימים, אינם יכולים, ואינם מסוגלים להיות הורים מבחינה אישיותית. האפשרות האחרת, כפי

שבאה לידי ביטוי אצל אחד ממרואייני המחקר, הייתה ויתור זמני על הומוסקסואליות לטובת הקמת משפחה הטרוסקסואלית.

לעומת זאת, עבור מרואיינים צעירים יותר, שהתמודדו עם הסוגיה בשנות התשעים, האופציה לממש את ההורות נחווה כאופציה לגיטימית ואפשרית, אך האופן בה תמומש לא היה ברור. עם זאת, משמעות הבחירה באורח חיים הומוסקסואלי, הייתה לדחות את אופציית ההורות למועד עתידי, בלתי ידוע. נטען כי דחיית אופציית ההורות למועד מאוחר יותר הנו תהליך מתבקש, הנובע מהצורך של המרואיינים ליצור עבור עצמם מרחב מוגן ובטוח, זאת על ידי ביסוסו של אורח חיים הומוסקסואלי שיתרום לתחושה של יציבות בחייהם.

הגדרת **גבולות חיצוניים ופנימיים של הזוגיות** טרם כניסתה של ההורות מתרחשת לאחר התמקמות מסוימת של המרואיינים בתוך ההגדרה העצמית כהומוסקסואל. בשלב זה הם כבר לא זקוקים להגדרות של החברה לגבי מהותה של זהות הומוסקסואלית, משום שההוויה יוצרת עבורם שלמות והשלמה עם הבחירה באורח חיים הומוסקסואלי ומנתבת אותם לעבר מציאת קשר זוגי והשקעה של זמן ומאמץ במיסודו. ביסוס הקשר מעמיד את בני הזוג בפני אתגרי ס, בהם הם נדרשים להגדיר את גבולותיו הפנימיים והחיצוניים של הקשר. מנייתוח הנתונים עולה כי העמידה באתגרים אלה, מהווה תנאי להבשלת ההחלטה על הילד.

בעוד שבמשפחה מסורתית קיימת הלימה בין ההחלטות על מיסוד הקשר לבין היתכנותה של הורות בשלב עתידי של הקשר (אייל, 1997), הרי שממחקר זה עולה כי ההחלטה על מיסוד הקשר אינה מגלמת בתוכה הנחה על הרחבתו של התא המשפחתי הזוגי במהלך החיים של הקשר. למעשה אף לא מתקבלת החלטה רשמית על מיסוד הקשר. עם הזמן, כשהמרחב הזוגי תופס זמן ומקום מרכזי בחיי המרואיינים, נדרשים בני הזוג לבסס את הקשר, להקנות לו יציבות.

הגדרת גבולותיו הפנימיים והחיצוניים של הקשר נערכת אל נוכח נורמות חברתיות המתקשות להכיר ביחידה הזוגית הגברית כתא זוגי שלם ומובחן. בכך נדרשים בני הזוג לתהליך מחודש של יציאה מהארון, הפעם של היחידה הזוגית. בתוך כך הם נדרשים להתגבר על הומופוביה חברתית ופנימית, להגדיר לעצמם את מקומם ותפקידם בתוך קשר בו התפקידים אינם מוגדרים ומובחנים כבקשר מסורתי המבוסס על תפקידים תלויי מגדר. ככל שעובר הזמן, נוצר שיווי משקל בתוך היחידה הזוגית ומתהווה תחושה של בטחון, התורמת להכרה של המרואיינים בקשר כמבוסס, יציב ומספק, 'קשר לכל החיים'. כעת, משהכירו בעצמם כזוג לגיטימי, הם כבר אינם זקוקים להכרה החברתית בקשר. לאחר שהושגה ההכרה הפנימית והחיצונית בהגדרה העצמית של המרואיינים כבני זוג, עוברים חלקם לעיסוק מחודש בהגדרה עצמית המגלמת בתוכה את המרחב ההורי.

נראה כי ביסוס הקשר אינו מהווה תנאי לגיבוש ההחלטה על מימוש ההורות, אך המקום השלם והבטוח של המרואיינים בתוך הקשר הזוגי, מסייע בידי המתעתד להיות אב ביולוגי להפנות את המאמצים בכיוון של הגשמה עצמית זו. זאת על ידי עיסוק מחודש בדילמת ההורות. עם הזמן הופך עיסוק זה למרכזי ומשמעותי יותר. לעומתו עבור בו זוגו, אופציית ההורות נראית רחוקה.

לעיתים בשל העובדה שההכרעה לוותר על האופציה התקבלה בטרם נוצר הקשר הזוגי, ולעיתים בשל תחושה סובייקטיבית של חוסר בשלות להורות. בשל הצורך בקבלת הכרעה בסוגיית ההורות, מאותגר שוב הקשר הזוגי הנדרש לגשר על הפערים ב ין בני הזוג. פערים אלה הנם תולדה של פתרון שונה לדילמת ההורות.

ההחלטה על ההורות מגלמת בתוכה הגדרה מחודשת למבנה המשפחה. למעשה מתקיים בה פיצול בין הורות לזוגיות. בתקופה זו נדרשים המרואיינים לקבל הכרעה לגבי היתכנותה של ההורות בחייהם. החלטה זו הנה רבת משקל ומשפיעה על הגדרות המרחב האישי והזוגי. כל זאת, הם עושים ממקום בו קיים חוסר בהירות יותר מידיעה. ההגדרות החברתיות הנגישות להם מדגישות את ההכרח הקיים הן באם והן באב למען התפתחות תקינה של הילד, ובכך מקנות יתרון למימוש ההורות במסגרת מודל ההורות המשותפת. יתרה מכך, הם נדרשים להתגבר על פערים המתקיימים בתוך הזוגיות ביחס לאופציית ההורות. בסופו של דבר, יידרשו בני הזוג לקבל הכרעה משותפת – לכאן או לכאן, או לחילופין, לפרק את הזוגיות. במקרים אלה אין המחקר עוסק, שכן אוכלוסיית המחקר, מוגדרת כאותם זוגות, שבסופו של דבר, קבלו הכרעה לממש את ההורות במשותף, במודל ההורות המשותפת. הכרעה זו נגזרה, בין השאר בשל מחסור במודלים משפחתיים אופציונליים, רלוונטיים עבורם. היא מגלמת בחובה את הפער המתקיים בין בני הזוג שמוביל לפיצול בין הורות לזוגיות. המתעתד להיות אב ביולוגי, נענה לאתגר ומקבל הכרעה לטובת מימוש ההורות במודל ההורות המשותפת. בו זוגו, נענה להכרעתו, לעיתים מתוך הסכמה וגיבוי ולעיתים מתוך תחושה של חוסר ברירה. כעת, הוא מפנה מקום לבן זוגו לממש את הורותו. התהליך של מימוש ההורות נתפס כתהליך בו השחקן המרכזי הנו המתעתד להיות האב הביולוגי. בכך נוצר מבנה משולש, של זוגיות עם בן זוג והורות עם שותפה, במרכזו ניצב המתעתד להיות אב ביולוגי, המשמש חוליה מקשרת בין שתי תת המערכות.

המרחב הזוגי נדרש להתמודדות עם הפערים המתקיימים בין בני הזוג אודות היתכנותה של ההורות בשלב זה של חייהם. באותה העת הם נדרשים ליישב בין הפערים הללו לבין התפיסה החברתית הרואה בהגדרת ההורות והזוגיות, הגדרות העומדות בהלימה זו עם זו (אייל, 1997). למרות היווצרותם של מבנים משפחתיים חדשים, התפיסות החברתיות נשענות עדיין על מודלים מסורתיים של הורות. בכל הקשור להתפתחות חייה של משפחה, עומדות תפיסות חברתיות אלה, בהלימה עם התיאוריות המשפחתיות, המשרטטות מסלול התפתחות של משפחה. במסלול זה, לאחר מיסוד הקשר, מתקבלת ההחלטה על הולדת ילד, שמשמעותה הרחבת התא הזוגי לתא משפחתי, קרי זוג עם ילד (למשל, Duval & Miller, 1988; Carter & McGoldrick, 1988; Boss, 1988).

ההחלטה על ההורות בקרב האוכלוסייה הנחקרת, מגלמת בתוכה הגדרות מחודשות למבנים משפחתיים, שבאות לידי ביטוי בעיקר בכך שבהגדרת המשפחה של המרואיינים מתקיים פיצול בין

הורות לזוגיות. כתוצאה מכך, ההכרעה של המתעתד להיות הורה ביולוגי לטובת מימוש ההורות, יכולה להתקיים לצידה של החלטה הפוכה מזו של בן זוגו.

נטען כי ניתן לראות בפתרון זה גם הישענות של המרואיינים על המודלים המסורתיים שמשרטטים מערכת משפחתית של אב-אם-ילד. מודלים אלה מוציאים את האופציה של מבנה משפחתי המורכב משני אבות וילד, כפי שמציע מודל האימוץ, אל מחוץ לתחום. זאת משום שעל פי מודלים אלה התפתחותו התקינה של הילד תלויה בקיומם של אמא ואבא. מכאן, ניתן לראות בפיצול המתקיים בין הורות לזוגיות, ככורח של צו חברתי, החותר לכינונו של דפוס משפחתי מסורתי.

מימוש ההחלטה על ההורות גוזר **הסתגלות של היחידה הזוגית לקשר הורי משולש**. בקשר משולש אין הכוונה למרחב פיזי בו מתקיים קשר של שלושה מבוגרים, אלא למרחב פסיכולוגי, מרחב הורי בו שותפים שלושה מבוגרים באופנים שונים. המרואיינים נדרשים לצקת תוכן להכרעה שהתקבלה בהחלטה לטובת מימוש ההורות. הקשר הזוגי מאותגר שוב, הפעם, בשל הופעתו של גורם נוסף, האישה, המשפיע על ההתרחשות במרחב האישי והזוגי. מהמחקר עולה חוויה שבאופן ציורי נראית כפריצת גבולותיו של הקשר הזוגי. בעקבות החוויה עולה הצורך בהגדרה מחודשת של מבנה המשפחה המורחבת כך שתכיל בתוכה את האישה, בנפרד מהזוגיות. בתוך כך נוצרות הגדרות מחודשות למרחבים קיימים, תוך בנייה של מרחב חדש – מרחב הקשר עם האם. התהוות מרחב זה מפרה, באופן טבעי, את שיווי המשקל האישי והזוגי. מכאן נוצרים כוחות שפועלים ליצירת הפרדה, קו גבול, בין הקשר ההורי והקשר הזוגי. הפרדה זו משרתת את המערכת המשפחתית מחד, ומציבה אתגרים נוספים למערכת, מאידך. כוחות אלה חותרים לכוון הפיצול בין ההורות לזוגיות שמגולם באופן אינהרנטי במודל ההורות המשותפת.

המרחב האישי של כל אחד מהשותפים מאופיין בחוסר וודאות, זאת בשל חוסר ידיעה לגבי מהותו כיווני התפתחותו של התהליך. המרואיינים יוצאים לדרך חדשה, לא ידועה, לא מוכרת, בה רב הבלתי ידוע על המוכר. בתוך כך הם נדרשים לאתר את השותפה ההורית, להגדיר את טיבו של הקשר ומקומו בחייהם, ולהתגבר על החששות והפחדים שנוצרים כתוצאה מהצטרפותו של גורם משפיע נוסף לחייהם. הגורם הנוסף מגולם באופן ממשי בנוכחותה של האישה במרחב האישי והזוגי. המתעתד להיות אב ביולוגי, מתחיל בחיפוש אקטיבי שמטרתו לאתר שותפה פוטנציאלית להורות. כתוצאה מכך, תופס החיפוש אחר השותפה, זמן ומקום מרכזי בסדרי הקדימויות של חייו. שינוי זה במרחב האישי של האב הביולוגי העתידי, משפיע על הזוגיות ועל בן זוגו, שמוצא עצמו מתעמת עם עמדתו הראשונית, לפיה התאפשר למתעתד להיות אב ביולוגי מרחב בלתי מוגבל למימוש כמיהתו להורות. הוא מונע מתוך החשש שהעמדה הפסיבית בה נקט בתחילת התהליך, עלולה להשאירו מחוץ לתמונה. מסיבה זו חל מעבר מעמדה פסיבית של בן הזוג לעמדה אקטיבית יותר המנסה להגדיר את מקומו במערכת המשפחתית המתהווה.

בעקבות כניסתו של הגורם הפיזי, האישה, אל מרחבי חייהם של המרואיינים, מתהווה ממד נוסף, פסיכולוגי. ממד זה מגלם בתוכו את מכלול המחשבות, החששות והחרדות מפני ההורות

העתידי. בכך מתווסף נופך מיוחד לבחירתם של המרואיינים במשפחה במודל ההורות המשותפת. עולים תכנים נוספים הנוגעים בשאלות של מקום בתוך המרחב המשפחתי מההיבט של מבנה המשפחה. כל זאת אל נוכח המשמעות הגדולה והכוח הרב הטמונים בנוכחותה של האם בחיי המשפחה המתהווה. כוח זה מבוסס על תפיסות חברתיות בנוגע למשמעות הקשר עם האם להתפתחות הילד. מעמדה של האם, לפיכך, מועתק מהמודל של המשפחה המסורתית, ומתקבע בעמדה הייחודית שהיא לוקחת לעצמה, שהם נותנים לה, שהחברה נותנת לה ושהחוק מעניק לה. בכך מתקיימת התקה מהמודל המסורתי לתוך המודל האלטרנטיבי, באופן היוצר שילוב ואינטגרציה ביניהם.

המרחב הזוגי נדרש להוות מרחב מוגן ובטוח עבור שינויים מרחיקי לכת אלה. הכניסה של האישה אל חיי המרואיינים מזעזעת את המערכת הזוגית. כתוצאה מכך מגדירה היחידה הזוגית מחדש את גבולותיה החיצוניים ומקשיחה אותם. גבולות אלה, מטרתם לשמר את הקשר כתא מובחן ושלם, תוך הדיפת ניסיונות 'חדירה' של מרחב הקשר עם האם אל המרחב הזוגי. נטען כי הגדרה מחודשת זו של גבולותיו החיצוניים של הקשר הזוגי הנה תנאי הכרחי ליציבות בתוך המערכת המשפחתית. ההגדרה המחודשת נדרשת, בין היתר, בשל התמימות וחוסר המודעות לצורך להגדיר אותה כבר בשלבי ההתחלה, עוד בטרם החל הקשר עם האם, בשעה שלא הייתה בידם הידיעה על נחיצות בהצבת תנאים כאלה ואחרים, מול עצמם ומולה. העמימות שמאפיינת את התהליך, יצרה עבורם מצב של חוזה בלתי סגור מההיבט הפסיכולוגי, התקשורתי והמשפטי. הכרה בצורך בהגדרה זו איננה מובנת מאליה, תהליך ההגדרה הנו ממושך, ולמעשה מתהווה כל הזמן ולא תמיד בהצלחה. בשלב ראשון ההגדרה עוסקת בבחירת האם העתידי, ועוסקת בשאלת התאמתה למודל המדומיין באופן מעורפל. והיה ונמצאה השותפה המתאימה, ממשיך המהלך לכיוון מימוש השותפות, הלידה. בהמשך, אחרי הולדת הילד, הקשר מקבל עומק ומשמעות. לעיתים מושג סטטוס קוו, לעיתים משתפר ומשתבח, ולעיתים הופך לזירת קרב. למעשה, מהווה הקשר עם האם את אחת התשתיות הבסיסיות לאיכות החיים של המשפחה.

מנייתוח הנתונים עולה כי הגדרת טבעו של הקשר עם השותפה הפוטנציאלית מתבצעת תוך כדי ההתנסות בתהליך. הגדרה זו אינה עומדת בפני עצמה ומקיימת לאורך כל התהליך מערך גומלין עם הגדרת הגבולות של הקשר הזוגי. ככל שהתנסו יותר בהתקשרויות עם שותפות פוטנציאליות נוצרה הבנה כי קיימת תלות בין המרחבים השונים – האישי, הזוגי, ההורי והקשר עם השותפה הפוטנציאלית. במסגרת הבנה זו מכירים בני הזוג בכך שמתחייב קו גבול ברוך בין התחומים והקשרים השונים, שייצור מרחב מוגן ובטוח עבור הקשר הזוגי. הצורך בשרטוט והצבת קו הפרדה הופך לקיומי. "ופתאום התחיל להיווצר פה בלגן רגשי, היא נכנסה לחיים שלנו יותר מידי, ואז היה ברור שנוצרים כל מיני קשרים אמוציונאליים, שכולם התחילו להרגיש בהם לא טוב" (4). בשלב זה מה שמפעיל את המערכת הם כוחות סמויים בלתי מודעים ובלתי מבוררים. מכאן, שעולה צורך בהבניה ברורה של גבולות שתוחמים את הקשר עם השותפה ליצירת מובחנות ונבדלות מהותית בין

הקשר הזוגי לקשר עם האם - "מה שקשור לזוגיות שלנו זה לא מקומך , את לא תדעי , לא נספר" (1). הכוחות הללו פועלים בכיוון של פיצול מוחלט בין מרחב ההורות למרחב הזוגיות . פיצול שמגולמת בו בשלב זה הכרעה לטובתה של הזוגיות על פני השותפות ההורית. סופו של השלב ביצירת שיווי משקל בתוך המערכת המשפחתית . נטען כי שיווי משקל זה הנו שברירי במהותו , בעיקר ב של הישענותו על הגדרות מעורפלות בהן רב חוסר הידיעה על הידיעה . הגדרות שבו, המאופיינות בדרך של 'מה לא', יאתגרו, בהמשך, מעצם מטיבן את המערכת המשפחתית בשעת מבחן, כדוגמת התקופה של המעבר להורות.

4.1.2 המעבר להורות

המעבר להורות, מציין את הרגע בו נולד הילד ובכך גם מתקבעת המחויבות **לקשר עם האם**. שלב זה מוגדר בספרות כאחת מתקופות ההתפתחות של המשפחה , תקופה המציינת את המעבר של המשפחה מזוג להורים . מעבר זה מאתגר את המערכת המשפחתית על חבריה , הן בשל השינוי האישי והן בשל השינוי המערכתי , המתבקש ממנו . המחקרים הראשוניים בנושא המעבר להורות בחנו אותו מתוך פרספקטיבה של משבר, מעבר המהווה משבר בחיי הזוג (Glenn, 1990; Karney & Bradbury, 1995). לעומת זאת , מחקרים שנעשו בעת האחרונה , מדגישים את האתגרים של תקופת המעבר להורות ואת הפוטנציאל הטמון בהם לצמיחת המשפחה מחד , ולמשבר בזוגיות, מאידך. מחקרים אלה מדגישים את הייחודי והחד פעמי שבחוויה , ומייחסים חשיבות לאינטראקציות החברתיות אותן מקיימת המשפחה (למשל Levi shiff, 1994).

במחקרים שהתמקדו במשפחות חד מיניות (למשל, Ben-Ari & Livni, 2006; Goldberg, 2004; Mallon, 2005), נמצא כי בתקופת המעבר להורות מת ערער האיזון של המערכת המשפחתית. בנוסף על האתגרים האוניברסליים שמעמיד המעבר להורות בפני היחידה הזוגית , קיימים אתגרים חברתיים ומבניים ייחודיים לזוגות אלה. אתגרים אלה מקיימים ביניהם מערך גומלין, כך שהאתגרים המבניים משפיעים על האתגרים החברתיים ומושפעים מהם . ממחקר (לבני, 2005) שנעשה בקרב זוגות של נשים שהפכו לאמהות במסגרת של מודל משפחתי חד מיני , נמצא כי האתגרים המבניים והחברתיים מקורם, בין השאר , באבחנה בין אם ביולוגית לאם לא ביולוגית . מתברר שאבחנה זו מעניקה כוח רב בידיה של האם הביולוגית , זאת שמוקנה רק לה , בתוקף הן במסגרת החוק והן במסגרת הנורמה , מעמד ברור ובטוח בתוך מבנה המשפחה . כתוצאה מכך מתערערת השוויוניות המתקיימת במערכת הזוגית , כמו גם האיזון האישי והזוגי בתוך המערכת המשפחתית . יתרה מכך, האיזון במערכת המשפחתית מושג בשנית רק לאחר הולדת ילד נוסף , הפעם של בת הזוג , האם הלא ביולוגית.

מנייתוח הנתונים עולה כי בתקופה זו מתערערות הדעות, התובנות והאמיתות שהתקיימו עד לאותה העת. במרחב האישי, ניכר עיסוק נרחב של המרואיינים בהגדרה מחודשת של המרחבים השונים - האישי, הזוגי, המשפחתי והקשר עם האם. הם עסוקים בהגדרת המהות והתוכן של מבנה המשפחה, קביעת סדרי קדימויות בין המרחבים השונים. ההורה הלא ביולוגי עוסק בשאלות קיומיות אודות המיקום שלו בתוך המבנה המשפחתי החדש שנוצר. הוא עסוק בהגדרת מקומו והמשמעויות הנלוות לכך ברמה האישית, הזוגית והמערכתית. יתרה מכך, הוא חווה, לעיתים, חוסר אונים וחושש מהישארות מחוץ לתמונה המשפחית. האב הביולוגי נדרש לעסוק במשמעותו של המבנה המשפחתי החדש שנוצר. זאת תוך שאילת שאלות של מיקום המבוגרים בתוך המערך המשפחתי, דינאמיקה של יחסים, חלוקת אחריות וסדרי קדימויות. הוא נע בין המרחבים השונים באמצעות הגדרות שונות - אב, בן זוג, שותף הורי, תוך ניסיון למצוא את הגבולות והאיזון הנכון ביניהם.

בתקופה זו בא לידי ביטוי שיאו של **הפיצול בין ההורות לבין הזוגיות**. למעשה מתקיימת אבחנה ברורה בין הקשר ההורי לקשר הזוגי. פיצול זה מתרחש בבת אחת, באופן גורף וקיצוני, עד כדי איום על הקשר הזוגי. זאת משום שהמרכיב הנוסף למערכת, הילד, יוצר חיבור שנתפס כנצחי, מחייב, ארוך טווח, בין הוריו הביולוגיים. יתרה מכך, במבנה המשפחה נוצרת מערכת מובחנת של אב-אם-ילד, שמגויסת למיקוד בצרכיו של התינוק. כתוצאה מכך, משתנה סדר הקדימויות המוכרע לטובת מערכת זו. כל זאת לאור התחזקות מעמדה של השותפה ההורית והפיכתה לגורם רב משמעות ביחסים המשפחתיים, באמצעות הפיכתה ל'אם הילד'.

נראה כי זהו שלב קריטי בקיומה של היחידה הזוגית. היא נדרשת להכיל את הסערות הרגשיות של כל אחד מבני הזוג, כמו גם להיאבק על קדימותה כמערכת מובחנת ושלמה בתוך המערכת הכוללת. הפיצול אליו חתרו בשעתו בני הזוג מאיים כעת על המשך חייה של המערכת הזוגית. ההפרדה התיאורטית והמעשית בין הורות לזוגיות, קורמת בשלב זה עור וגידים, וכשה קורה, נוצרת הירארכיה של כוחות, משתנים סדרי עדיפויות, והקשר הזוגי שהיה בראש סדר העדיפויות משנה מקומו. כעת, נדרשת המערכת הזוגית להגדיר את עצמה מחדש, בצורה שתיצור סינרגיה בין הגדרת ההורות והזוגיות. כתוצאה מהפרת האיזון הנחוץ להתקיימותה התקינה של המערכת משפחתית, במרחב האישי, הזוגי וההורי, אין בנמצא מרחב עליו ניתן להישען, מרחב מוגן ובטוח המשמש כעוגן וכגשר אל המוכר, הידוע הבטוח והמבטיח. הפרת האיזון יוצרת איום על מבנה המשפחה במתכונתו הנוכחית. האתגר של המערכת המשפחתית הוא למצוא נקודת איזון מחודשת, קשה שבעתיים. על נקודה זו להלום את מכלול הצרכים והרצונות של בני הזוג אל נוכח השינוי שגלום במעבר להורות.

החתימה של המערכת המשפחתית ליצור שיווי משקל מחודש מובילה להתהוותם של כוחות שדוחפים למציאת נקודת האיזון בתוך המשולש ההורי, ובכלל זה בתוך המערכת המשפחתית. המערכת הזוגית, מושכת לכוון של שינוי מאזן הכוחות בתוך המשולש ההורי, כך שיוכר ויתחזק

מעמדו של בן זוגו של האב הביולוגי, ההורה הלא ביולוגי. באופן פרדוקסאלי, התובנה בדבר הכוח האדיר הקיים בידיה של האם, מאחדת את בני הזוג כנגד התעצמות כוחה. האב הביולוגי, הכמה לזמן שהות עם הילד, מתחיל להבין את התלות האדירה שנוצרה באם. הבנה זו גורמת אצלו לפיחות בערך מעמדו במבנה כזה של המשפחה המתה ווה. הוא מבין בהבנה עמוקה יותר שעליו למצוא את הדרך לאיזון ושמירה על כל המרחבים ולא לוותר על הזוגיות תמורת ההורות. הבנה זו מובילה לחיזוק הקשר הזוגי ושמירה על גבולות הזוגיות מפריצה מכוונת או בלתי מודעת של מרחב הקשר עם האם לתוכה. עם זאת, האיזון שמושג הוא בגדר שלב ביניים, שיחזיק מעמד, עד לאתגר הבא שתצמיח המערכת המשפחתית על כל מרכיביה.

4.1.3 מודל ההורות המשותפת – הלכה למעשה

יישום מודל ההורות המשותפת, הלכה למעשה, מוביל להגדרתו המחודשת של אופי הקשר עם האם וההתייצבות שלו **במבנה המשולש ההורי**. הגדרת אופי הקשר עוברת תהפוכות במשך הזמן. כאמור, תחילתו ממקום בו לא מתקיימת הגדרה מושכלת, אלא פועלים כוחות שמגדירים את הקשר. בעוד שתקופת המעבר להורות מבליטה טשטוש שחל בהגדרת אופי הקשר ובגבולותיו, הרי שהעשייה וההוויה המשפחתית, משרטטים, בסופו של דבר גבולות ברורים למרחבים תחומים, שמסייעים למרואיינים לנתב בתוכם ולהגדיר את אופי הקשר עם האם על דרך החיוב – 'מה כן?'. המערכת המשפחתית שחותרת ליציבות מבנית, נתקלת בקושי להגיע לשיווי משקל יציב, המבוסס על שלימות בתוך המשולש ההורי. כאמור, החתירה של המערכת המשפחתית לאיזון עוברת דרך פיצול מבנה המשפחה לשתי מערכות מובחנות, אב-הורה-ילד, אם-ילד. ברקע עולות שאלות קיומיות ומהותיות של המרואיינים לגבי מקומם ומיקומם בתוך מבנה המשפחה. המאבק על המקום והמיקום טיבו שישפיע על אופי הקשר עם האם. הכוח הרב שקיים בידיה של האם קורא תגר על מעמדו של האב הביולוגי ובן זוגו. יתרה מכך, האם שאינה מכירה בהורותו של ההורה הלא ביולוגי, מייצגת חברה ביקורתית ושמרנית. מאחר ואין כתובת ברורה אליה ניתן להפנות את התסכול כלפי החברה, הרי שמרביתו מתנקז לקשר עם האם. כתוצאה מכך, היא אף נתפסת בשלבים מסוימים של התהליך, בגדר אויב משותף.

התקופה בה נערכו הראיונות, מהווה נקודת מפנה בהגדרת מבנהו של המשולש ההורי ואופיו של הקשר עם האם. ההתייצבות שחלה במבנהו הפיזי של המשפחה, תורמת לתחושה של בטחון במרחב האישי והזוגי. ההגדרות הברורות המאפיינות את המרחבים האחרים, טיבן שישפיעו על הבהירות והדיוק של המרחב ים הללו ובתוך כך יסייעו באפיונו של הקשר עם האם. זאת משום שכשהגדרות ברורות אין יותר צורך להיאבק על הכרה בהן. יתרה מכך, לאחר שברורים גבולותיו של הקשר, מתחילה להתבצע הגדרה מחודשת של אופיו. הגדרה זו יוצקת תוכן ברור לקשר, מגדירה היטב מה נכנס לתוכו ומה נשאר בחוץ. כך, מסתמן הקשר כנושא אופי חברי, אך ללא חברות עמוקה. הוא קשר משפחתי מחייב, אך גבולותיו אינם נמתחים מעבר לזמן והמקום המוקדשים לקשר.

בתוך כך, מתחילים להסתמן סדר ויציבות במבנהו של המשולש ההורי. האב הביולוגי שהיווה את מלוא כובד המשקל בקיומו של הקשר, מכוונן את מקומו, בשאיפה לאזן, למקד ולדייק את מערך התפקידים בתוך מבנה המשולש, כך שיתאפשרו בו סיפוק ושביעות רצון לכלל המבוגרים המרכיבים אותו.

בעת הראיון, כבר התגבש אצל כל המרואיינים מבנה המשולש ההורי כמבנה בעל שלושה קודקודים: ההורה הלא ביולוגי, האב והאם. כעת, משנוצר מבנה ברור יותר, בעל תכנים מוסכמים והגדרות פנימיות ברורות, הוא מוחצן כלפי החברה, בדרך מסודרת, ברורה, ומוגדרת, מה שמקל על זו לזכות את המשפחה המורכבת ואת כל אחת מהמערכות המשפחתיות בהכרה חיצונית. עולה כי הבהירות והדיוק במהותו של מבנה הקשר והמובחנות הפנימית המתקיים בינו לבין הקשר הזוגי, מסמנים בסופו של דבר את המתכון להצלחה של המודל.

ההוויה המשפחתית החדשה יוצרת הכרה בהורותו של ההורה הלא ביולוגי. האיזון השברירי שהושג בסיומה של תקופת המעבר להורות, מופר שוב. זאת בעקבות השינוי המבני בהרכב המערכת המשפחתית. השינוי המבני, שמקורו בכניסתו הפיזית של הילד אל ביתם של בני הזוג. כניסה זו מסמנת את תחילתה של המשמורת של האב הביולוגי על הילד. מאותו רגע מתחיל תהליך שבסופו מתפצלת המערכת המשפחתית לשתי מערכות הורה-ילד מובחנות ונפרדות, האחת, אב-הורה-ילד והשנייה, אם-ילד. לשינוי מבני זה השלכות מרחיקות לכת על כלל המרחבים המתקיימים בחייהם של המרואיינים. בתוך כך, מתבטל התוקף של הפיצול בין ההורות מהזוגיות. כעת, הקשר הזוגי שעמד בתקופת 'המעבר להורות' בפני אתגר קיומי, מהווה עוגן, מרחב בטוח ומוגן עבור המרואיינים. מתוך המרחב הזה מתקיים עיסוק קיומי של המרואיינים במעמדו של ההורה הלא ביולוגי בתוך מבנה המשפחה. סופו של התהליך בהתהוותן של שתי מסגרות משפחתיות, תוך הרחבת הגדרת הזוגיות להגדרה של משפחה.

כאמור, מודל ההורות המשותפת, כפי שעולה מהראיונות, מתבצע מבחינה רעיונית, משפטית וטכנית, בדומה ל'משמורת משותפת' של הורים גרושים. מבחינת ההוויה המשפחתית, המשמעות היא שכל בית מתפקד בנפרד ברמה השוטפת, היומיומית. ההוויה של המערכת המשפחתית אב-הורה-ילד, משנה סדרי עולם. למעשה, מתחיל תהליך, שבסופו נוצרת חפיפה בין התאים המשפחתיים שנתפסו עד לאותה העת כמובחנים – היחידה הזוגית והמערכת אב-הורה-ילד.

ההוויה המשפחתית החדשה מזמנת דיאלוג מחודש עם התפיסות וההגדרות החברתיות ומאפשרת לצקת תוכן מחודש להגדרות המופנמות בתודעתם של המרואיינים. הגדרות אלה נוצרות מתוך התפיסות החברתיות, שמתפתחות עם השנים ומוגדרות מחדש עם התפתחותם של תאים משפחתיים מודרניים. במסגרת התפתחות והיפתחות זו בחברה, גם המערכת המשפחתית של שני הורים גברים, וילד מתקבלת בהכרה, אהדה ובהערכה.

עם זאת, המרואיינים חווים פער בין ההכרה החברתית בתא המשפחתי של שני הורים גברים וילד, לבין **הדה-לגיטימציה חברתית בהורותו של ההורה הלא ביולוגי**. בפער הזה מגולם פרדוקס לכאורה, שכן, קשה לתפוס מצב בו החברה מכירה מצד אחד במשפחה של שני גברים וילד, ובו זמנית איננה מכירה בהורותו של אחד מהם. נטען כי קושי זה נובע במהותו מהאתגר שמציב מודל זה של ההורות בפני החברה. החברה הנוטה ליצור הגדרות, כדי ליצור סדר בעולם, מתקשה להכיל את המבנה המשפחתי המורכב ממשולש הורי - שמצד אחד מתקיימת בו מערכת הורית של אם ואב ביולוגיים, ומן הצד השני, מתקיימת בו מערכת משפחתית של אב-הורה-ילד. נראה כי קיומן של שתי מערכות הוריות שלובות ומקבילות בו זמנית, יוצר בלבול וטשטוש באופן בו החברה מתבוננת במערכת המורכבת.

מניתוח הנתונים עולה שהקושי של החברה להגדיר את המודל המשפחתי המורכב, מתקיים גם בקרב המרואיינים. **ההכרה של המרואיינים בהורותו של ההורה הלא ביולוגי**, כל אחד מזווית הראייה שלו כאב או כהורה, איננה ברורה מאליה ודורשת זמן, מודעות ותהליך של הסתגלות למורכבות המבנית של המודל. יתרה מכך, לאור החוזק של המערכת אם-ילד, נדרשת המערכת המשפחתית של הגברים לתהליכים של היווכחות בחיוניותה, להבדיל מהדינאמיקה המרחשת בין בני הזוג הבוחרים במודל האימוץ להקמת המשפחה.

מחקר (Mallon, 2004) שנערך בקרב **זוגות של גברים שהפכו לאבות מאמצים** מצביע על שוני בסטאטוס החוקי של בני הזוג. החוק מאפשר רק לאחד מבני הזוג לאמץ, על תקן היותו חד-הורי. ההתייחסות החברתית השונה אל מעמדם של בני הזוג, באמצעות התחיקה נובעת מחוסר הכרה חברתית בלגיטימיות של שני אבות להקים משפחה. ברם, המערכת המשפחתית המתפקדת **כמערכת של זוג אבות - ילד**, קובעת "עובדות בשטח", ויוצקת תוכן הרלבנטי למאפייניה הייחודיים של המערכת, ובכך מגדירה מחדש את גבולותיה. ההווייה והעשייה ההורית מצמיחה, בסופו של דבר ולאחר תהליך מורכב, מרחב הורי שלם, בו מטושטש השוני בין שני האבות. כתוצאה מכך נוצרת שלימות בתוך המערכת המשפחתית המורכבת משני אבות וילד. משהושגה שלימות זו, היא מוחצנת במגעי המשפחה עם החברה וזוכה להכרה מצד החברה במבנה המשפחה.

בקרב זוגות הגברים שבחרו במודל ההורות המשותפת, **מעמדו של ההורה הלא ביולוגי** מורכב יותר וברור פחות משל מקומו של האב המאמץ הלא פורמאלי, זה שאינו מוכר מבחינת החוק. בעוד שיש בידם של אבות מאמצים יכולת ליצור בטחונות חוקיים עבור המשך ומימוש אבהותו של האב שאינו מאמץ באופן פורמאלי, הרי שבמודל ההורות המשותפת, אין יכולת להגדיר מעמד משפטי להורה הלא ביולוגי. העדר יכולת זו גורם לטשטוש בהגדרת מקומו של ההורה הלא ביולוגי. יתרה מכך, מכיוון שתחילתו של התהליך בהפרדה בין ההורות לזוגיות, נוצר פיצול במבנה המשפחתי כך שצומחת מערכת משפחתית צדדית מקבילה המורכבת מאב ביולוגי, אם וילד. מבנה זה של שתי תת מערכות, מדיר את רגליו של ההורה הלא ביולוגי מתוך המערכת.

המעבר הפיזי של הילד לבית אביו , גורם להיווצרותה של הוויה חדשה בתוך המערכת המשפחתית, אב-הורה-ילד. בעוד שהמערכת אב-הורה-ילד נדרשת להגדרות מחודשות, לצד ובהשפעת גומלין עם אלה המתקיימות במקביל במערכת המשפחתית הנוספת של אם-ילד. מערכת זו א ינה עומדת בקצב של השינויים שמתחוללים בהגדרות הפנימיות של המרואיינים , ומתנגדת לשינויים אותם נדרשת המערכת אב-הורה-ילד לעבור. ההוויה המשפחתית מעצימה את **החויה ההורית** של המרואיינים ומצמיחה בהם חלקים הוריים . ככל שמתעצמת החוויה כך היא נמצאת בחוסר הלימה עם העדר ההגדרה של הורותו של ההורה הלא ביולוגי. כתוצאה מהפער המתקיים בין תפיסות החברה לבין החוויה ההורית של ההורה הלא ביולוגי , נוצר חוסר איזון אישי ומערכתי . בסופו של התהליך, יוצרים המרואיינים הגדרה מחודשת למושג **אבהות** ונוצרת בו סוג של גמישות, כך שהאבהות מקבלת משמעות שונה עבור ההורה הלא ביולוגי ועבור האב הביולוגי. למעשה, נוצרת במרחב הזוגיות הגברית הגדרה כוללת יותר - **הורות**, היוצרת מכנה משותף בין בני הזוג . השימוש בהגדרה זו מאפשר לבני הזוג ליצור ביניהם שיתוף פעולה בקשר הזוגי ואחריות משותפת על הגידול של הילד כמו גם על בני יית הקשר ההורי עמו, ובכך לבדל את עצמם כתא משפחתי מובחן . בתוך התא המובחן נוצרת אבחנה בין ההורה לאב. בתוך כך נוצרות הגדרות מחודשת למבנה המשפחתי . הפיצול שהתקיים בין ההורות לזוגיות מפנה את מקומו לפיצול במבנה המשפחה , לשתי מערכות משפחתיות נפרדות ומובחנות - מערכת אב-הורה-ילד ומערכת אם-ילד.

ממחקר זה עולה תפיסה של המרואיינים לגבי **השפעת המרכיב הביולוגי על חווית ההורות**. לתפיסתם, המרכיב הביולוגי הוא רב עוצמה, עד כדי השפעה על החוויה ההורית. חלקם אף מאמינים כי למרכיב זה קיימת השפעה על היכולת של ההורה ליצור קשר עמוק ומשמעותי עם ילדו. נטען כי תפיסה זו שהיא מהותנית בעיקרה, הנה תוצר של הבנייה חברתית המנחילה אותה באופן מגמתי שכן, ממחקרים שנערכו בקרב גברים מאמצים (למשל Mallon, 2004), עולה שחווית ההורות הנה רבת עוצמה ומשפיעה על כל תחומי החיים, גם בהיעדר המרכיב הביולוגי. במסגרת חווית ההורות נוצר חיבור רגשי עמוק לילד, חיבור הדומה במהותו לזה המתקיים בקשר דם. ממחקרים אלה עולה כי לאורך התהליך כולו, לא מתקיים עיסוק של האבות בשאלת המרכיב הביולוגי והשפעתו על החוויה ההורית בכללה. העובדה שבתוך התא המשפחתי לא מתקיימת אבחנה בין האבות, בשאלת המרכיב הביולוגי, גורמת לכך שהעיסוק במרכיב זה, אם מתקיים, מופנה להשוואה עם גורמים חיצוניים - מודלים אחרים של הורות בהם מתקיימת הורות ביולוגית. כתוצאה מכך, העיסוק במרכיב הביולוגי, אינו מופנה להשוואה בתוך הקשר הזוגי, כך שאינו מהווה בתפיסתם גורם המסביר את השוני בין בני הזוג בעוצמות החוויה ההורית ובאופן בו היא מתהווה.

ככל שנוצרת החוויה המשפחתית , וככל שמתגבשת ההגדרה המערכתית והפנימית של כל אחד מבני הזוג, מתפוגג העיסוק בשאלה זו, ומאבד מחשיבותו. כאשר מתייצבת ההגדרה ההורית של האבות המאמצים, ונוצר שיווי משקל בתוך ה מערכת המשפחתית, הם מרגישים בטוחים מספיק

בשביל להגדיר את הורותם כעומדת בפני עצמה , ללא השוואה למודלים המסורתיים של ההורות , בהם מתקיים קשר ביולוגי . המקום השלם והבטוח אותו הם משיגים בהורותם , מבסס תפיסה שהחוויה ההורית אינה מושפעת מהמרכיב הביולוגי.

ניתן לומר כי החירות שנטלו לעצמם האבות המאמצים , להגדיר את הורותם בצורה מובחנת ועצמאית, מבטאת את דעיכת הצורך בהכרה חיצונית מצד החברה בהורותם הלא ביולוגית . מאותו הרגע נוצרת שלימות והשלמה עם ההורות שאיננה ביולוגית . וכשזה קורה, מחלחלת התחושה החוצה ומשפיעה על המעגלים החברתיים המקיפים את המשפחה . כתוצאה מכך מכירה החברה הסובבת אותם באבהותם כנורמטיבית, עם זאת, ללא מענה חברתי חוקי עדיין.

ממחקר שנערך בקרב זוגות של נשים שהקימו משפחה חד מינית, עולה עיסוק של האמהות במרכיב הביולוגי, שמוגדר תחת הכותרת 'קשר זם' (Ben-Ari & Livni, 2006). בניגוד לזוגות הגברים המאמצים, מתקיימת בתוך מבנה המשפחה, בו זמנית, אמהות ביולוגית לצד אמהות לא ביולוגית. עם זאת, העיסוק במשמעות של קשר הדם מושפע מחוסר הכרה של החברה באמהות הלא ביולוגית, שבא לידי ביטוי בהעדר סטאטוס חוקי לאם הלא ביולוגית . מכאן מתעוררת שוב השאלה לגבי ממשותה של המשמעות של המרכיב הביולוגי במודל ההורות המשותפת.

ניתן לראות במבנה המשפחה של מודל ההורות המשותפת, גורם המשפיע על החוויה ההורית של שני בני הזוג, האב וההורה. זאת משום שבמבנה זה קיימים מעמדות שונים לאב הביולוגי ולהורה הלא ביולוגי גם בעיני עצמם, גם בעיני האם, החברה ובעיני החוק. האבחנה בין ההורה הביולוגי לבין האב טמונה כבר בראשית התהליך, שכן תחילתה של הקמת המשפחה הוא ביצירת קשר בין ההורים הביולוגיים, מה שמוגדר בתיאוריות ההתפתחותיות של המשפחה כשלב יצירת הקשר . בשלב זה לא קיים מקום עבור ההורה הלא ביולוגי. עם הזמן, ככל שמתפתחות ההגדרות מתהווים הרצונות, נוצר מקום מסוים עבור ההורה הלא ביולוגי , בתוך מבנה המשפחה . שיאה של מעורבותו הוא בתחילת המעבר הפיזי של הילד בחלק מהשבוע לבית אביו . כשזה קורה, מתחילה להתפתח מערכת משפחתית אחרת. מחקר זה הראה כי כאשר מתהווה המבנה המשפחתי בו המערכת אב-הורה-ילד מתפקדת בתוך מרחב עצמאי ומובחן, הרי שבסופו של דבר, נוצרת הוויה שמסייעת לבן הזוג של האב הביולוגי להגדיר עצמו כהורה . ההוויה מסייעת לחצות את המוסכמות החברתיות , ולמעשה מרחיבה את גבולותיה של הנורמה החברתית בנוגע להגדרת המשפחה.

לסיכום - המרוויינים שלקחו לעצמם את החירות להגדיר את עצמם כמשפחה, יצרו בתוכה הגדרות הייחודיות לסיפור חייהם. יתרה מכך, המקום השלם והבטוח שלהם בתוך מבנה המשפחה, ביטל את הצורך לתת שם להגדרת ההורות, זאת משום שהשלמות הפנימית, שנמצאה בהלימה עם מבנה המערכת המשפחתית, הפחיתה את הצורך לעסוק בהגדרות שמקורן חברתי.

בהקשר למרכיב הביולוגי שבעטיו התווסף הכינוי 'לא ביולוגי' להורה הלא ביולוגי, נטען כי סוגייה זו הנה עדיין בראשיתה, ולכן קשה לדעת ממה מושפעת התפיסה בה המרכיב הביולוגי משפיע על החוויה. הגברים שנחקרו במחקר זה, עדיין בתחילתה של הורותם. כמו כן ייתכן שקיימים היבטים אחרים שמטרימים את השוני בחוויה. כיחידה זוגית, מתחילים בני הזוג את תהליך ההורות ממקום שונה לגמרי. האחד כמה להורותו, האחר פחות. האחד יוצר את הקשר עם האם האחר לא. האחד חותם על החוזה, האחר לא. האחד אב, השני נטול הגדרה. כל זאת מתבצע אל נוכח הגדרות חברתיות של מבני משפחה מסורתיים, המוציאות מחוץ לתחום את הזכאות להורות כלשהי של בן הזוג של האב הביולוגי. יתרה מכך, הגדרות חברתיות אלה חותרות לנורמליזציה במבנה המשפחה, נותנות מעמד חוקי להורים הביולוגיים, ובאותה נשימה מבטלת את מעמדו של ההורה הלא ביולוגי. ייתכן כי בעוד שנים ספורות, כאשר ייווצר בטחון רב יותר במבנה המשפחה כפי שעולה ממודל ההורות המשותפת, ייווצרו בטחונות למעמדו של ההורה הלא ביולוגי, בטחונות אלה ייווצרו כתוצאה מההוויה של מערכת משפחתית יציבה, רבת שנים, בה אין צורך לברר את מקומו של ההורה הלא ביולוגי. ייתכן שהחירות שאותה לקחו מרואייני המחקר להגדיר את עצמם כמשפחה, תהווה מודל לבאים אחריהם, מודל שיאפשר להם להגדיר מלכתחילה מערכת משפחתית בה מתקיימת שוויוניות רבה יותר בין בני הזוג.

נסכם את הדיון בטענה כי עיצוב הגדרת המשפחה במודל ההורות המשותפת של יחידה זוגית גברית ואישה החוברים למטרת שותפות הורית הנו תהליך המאופיין בתנועה בין הגדרות עצמיות ברמות מערכתיות שונות, המתהווה, לפחות בעידן זה של חוסר מידע, באופן אינטואיטיבי ולומד את המורכבות שלו עצמו תוך כדי התהוות. במודל זה מתקיימת התפתחות של ההגדרות השונות של ההורות, הזוגיות, וההומוסקסואליות ויציקת תוכן למבנים משפחתיים חדשים.

האתגר העומד בפני המרואיינים הוא לשלב בין ההגדרות שנתפסות בתחילת הדרך

כהגדרות שנמצאות בהנגדה זו לזו. בתחילה, נתפסת ההומוסקסואליות כעומדת בסתירה עם הגדרת ההורות. בהמשך, מתקבלת ברמת הפרט, והזוגיות החלטה על הורות. החלטה זו מגלמת בתוכה פיצול בין הגדרת ההורות לבין הגדרת הזוגיות. מאותו הרגע מתחילה להתפתח במקביל ליחידה הזוגית, מערכת הורית, המוקמת על ידי האב הביולוגי והאם. המעבר להורות מייצג את שיאו של הפיצול כך שהמערכת משפחתית של אב-אם-ילד משנה את סדרי הקדימויות לטובתה. מחקר זה מראה שההוויה המשפחתית הנוצרת במסגרת המערכת המשפחתית של שני הורים וילד, משנה את התפיסות האישיות והחברתיות בנוגע להגדרת מקומו של כל אחד מבני הזוג בתוך המערך המשפחתי שנוצר. כך שבסופו של דבר נוצרת מערכת שלקחה לעצמה את החירות להוות תת מערכת משפחתית של אב-הורה-ילד, כחלק מהמערכת המשפחתית המתהווה במודל ההורות המשותפת. המציאות המשפחתית גורמת בסופו של דבר להלימה בין הגדרת ההורות והזוגיות, כך שמתבטלת הפרדה המעשית והקונספטואלית בין ההורות לזוגיות, שאפיינה את ראשיתו של התהליך.

4.2 השלכות המחקר ומגבלותיו

מחקר זה בחן את אופן התהוותה של תת המערכת המשפחתית אב- הורה-ילד, בתוך מבנה משפחה המורכב מיחידה זוגית גברית , אם וילד . כתוצאה מכך , אופיין מודל של הקמת משפחה הייחודי לגברים שבחרו להקים משפחה במסגרת מודל ההורות המשותפת . כל זאת אל נוכח התקיימותן של תפיסות חברתיות מסורתיות , שאינן מכירות בחופש של הפרט להגדיר את משפחתו על פי תפיסת עולמו וניסיון חייו.

השלכות המחקר חורגות מעבר לאוכלוסיה של גברים שהקימו משפחה במסגרת יחידה זוגית גברית. התהוותו של מודל ההורות המש ו תפת בקרב זוגות של גברים , משקף תהליך רחב יותר של תהליך בו התהוותן של הגדרות פנימיות משליך על ההגדרות החיצוניות . כמו כן , הוא ממחיש את הבעייתיות הקיימת בהגדרות חברתיות שאינן ערוכות לשינויים מרחיקי לכת בתפיסת מבנה המשפחה. כתוצאה מכך , נמצא מחקר זה בשיח עם מחקר ים ופרטים שבוחנים את התהוותם של מבנים משפחתיים לא מסורתיים , ללא קשר לסוג המודל או לצורתו של המבנה . כמו כן , השלכות המחקר עשויות להתייחס ולהשפיע גם על גברים ונשים שאינם חיים בזוגיות ובוחנים את מימוש ההורות במסגרת של מודל הורות משותפת.

4.2.1 כיווני מחקר עתידיים

המחקר הנוכחי משמש כבסיס למחקרים עתידיים שירחיבו את הידע בנושא של מבנים משפחתיים חדשים בכלל , וכאלה המתהווים במסגרת מודל ההורות המשותפת בפרט . כמו כן הוא עשוי לשמש בסיס למחקרים בנושאים של הורות של גברים הומוסקסואלים , במסגרת יחידנית וזוגית.

מחקר זה, מעצם התקיימותו ברוח הפרדיגמות הקוורירית , המבנית והמערכתית, עשוי לשמש בסיס למחקרי המשך הבוחנים את תקפותן של התיאוריות הללו ומידת התאמתן לשינויים המבניים של המשפחות, מחד, ותפיסות החברה, מאידך.

האופן בו נבחרה האוכלוסייה , מגלם בתוכו קריטריון ברור - הורים הנמצאים ב קשר זוגי גברי, שבמסגרתו התקבלה בשעתו ההחלטה על הולדת ילד במודל ההורות המשותפת עם אישה . לפיכך , לא נכללו גברים הומוסקסואלים שלא קיימו זוגיות רציפה לאורך כל שלבי התהליך . יתרה מכך , במחקר זה גם לא נבחנה נקודת המבט של האם שעשויה לתרום להבנת התופעה . מכאן, ראוי שמחקרי המשך יבחנו את מודל ההורות המשותפת בקרב מיידעים (informants), המשתתפים במודל ההורות המשותפת . הוספת הפרספקטיבה של האישה תוכל להוסיף מרכיב משמעותי להבנתה של המסגרת הייחודית הזו.

מחקר זה הבליט את חשיבותן של ההגדרה העצמית והחברתית, ומערך הגומלין המתקיים ביניהם, בתהליכים אישיים ומשפחתיים. במסגרת זו בלטה החשיבות של תהליכים אישיים פנים משפחתיים בעיצוב תפיסות ונורמות חברתיות. מתהליכים אלה צמחה הגדרה עצמית של אבהות ביולוגית והורות לא ביולוגית, במסגרת של מבנה משפחה המקיים בתוכו מערכת של אב- הורה-ילד. נטען כי המחקר בנושא זה נמצא רק בראשיתו. נראה כי הדרך הטובה לבחון את המודל שהתגלה במחקר זה ובכלל זה את התופעה החברתית שמתקיימת בו, היא לחזור אל מרואייני המחקר ומרואיינים נוספים לאחר תקופה מספקת של זמן, בה מתייצבות עוד יותר המערכות, ובתוכן ההגדרות העצמיות כהורה. כל זאת לאור ההנחה כי ההווה והחוויה נמצאות בשיח מתמיד עם ההגדרה העצמית. המחקר נעצר בנקודה בה המרואיינים מיחסים משמעות למרכיב הביולוגי הקיים בהורותם. ייתכן כי בעוד מספר שנים ניתן יהיה להצביע על תפיסות שונות, או לחילופין, על התעצמותן של התפיסות הללו, אם כי המגמה הנראית לעין מזווית הראייה של החוקר היא כי המרכיב הביולוגי יהפוך לנתון כמעט חסר משמעות, לאור ההערכה כי עם התקדמות התהליך הוא הופך לסוגיה בלתי רלבנטית וחסרת משעות עבור המרואיינים, מה שעשוי לחלחל אל התפיסות החברתיות, להשפיע עליהן ולעצב אותן.

במסגרת המודל שאופיין במחקר זה, אובחנו שלבים הממוקמים על פני ציר הזמן. מחקרים עתידיים יכולים להתבצע בכל אחד מהשלבים הללו, על מנת לבחון את השפעתו על ההגדרה העצמית, על תחושת הביטחון האישי ויציבותה של המערכת המשפחתית. יתרה מכך, מחקר זה הראה כי הבניית המודל מתבצעת אל נוכח התקיימותם של מודלים שונים של הורות. על מודלים אלה נמנים המודל המסורתי ובכלל זה קיומן של משפחות גרושות, מודל האימוץ ומודלים משפחתיים במסגרת של מבנה משפחתי חד מיני. לפיכך, לפיכך, ניתן לערוך מחקרים על מודלים המתקיימים במסגרתם של מבנים משפחתיים אחרים. הוספת הפרספקטיביות הללו, עשויה להעשיר את הייצוגים של התופעה, ובכך להעמיק את הבנתה, ולהעצים את הכוח שניתן הן להגדרות החברתיות והן לפרט ולמשפחה בדרך ליצירת הגדרה עצמית מובחנת ויציבה. כתוצאה מכך, עשויה להיווצר הכרה של אנשי המקצוע בחירות של הפרט להגדיר את משפחתו בצורה אינדיווידואלית ובהתאם לסיפור חייו.

4.2.2 השלכות קליניות

כאמור, מחקר זה העלה כי הגדרות חיצוניות של החברה, למרות היותן מבוססות על תפיסות נוקשות, מקיימות מערך גומלין עם ההגדרות הפנימיות הנוצרות במבנים המשפחתיים. בכך, מתערערת הנוקשות המאפיינת אותן. כמו כן, המחקר מכיר בחירות של הפרט להגדיר את מבנה משפחתו ומקומו בתוכה. מכאן, אחת ההשלכות המרכזיות של המחקר באה לידי ביטוי בהכרה בזכות של זוג גברים להגדיר את משפחתם בצורה הייחודית להם ולא על פי מודל ההורות המסורתי המקובל.

החוקר, במסגרת עבודתו עם זוגות של גברים הממוקמים בשלבים שונים של תהליך הקמת משפחה, נתקל במציאות בה ארגונים חברתיים, שהוקמו במטרה ללוות ולסייע לגברים אלה, מחזיקים בעמדות נוקשות המגלמות בתוכן תפיסות עולם חד משמעיות, דיכוטומיות ומסורתיות. מכאן, מוגדרים מודלים משפחתיים אולטימטיביים בהתאם לאידיאולוגיה בה מחזיק הארגון. מחקר זה מאיר את הכוח הרב הקיים בידי הפרט להגדיר את עצמו בדרך ייחודית ומובחנת מההגדרה החברתית. מכאן, ראוי שהטיפול יתמקד בהתאמת המודל הנבחר לנקודת מבטו והשקפת עולמו של הפרט והיחידה הזוגית.

ממחקר זה עולה קשר בין מידת הבהירות המתקיימת בהגדרות העצמיות, לבין יציבותו של מבנה המשפחה. מאחר וגברים אלה הולכים בדרך בלתי סלולה בה רב הטשטוש על פני הבהירות, רצוי לסייע לגברים אלה לאפיין את המודל המשפחתי הרצוי, ואת מה נכנס לתוכו ומה שנשאר מחוצה לו. אבחנה זו תסייע לגברים להגדיר את המטרה האישית והזוגית, ולבחון את האופן בו משתלבת אישה בחייהם. כמו כן, לעמוד על השתמעויותיו של התהליך על כלל המרחבים, מערכות העל ותתי המערכות. יתרה מכך, ממחקר זה ניתן לגזור שיטת התערבות הכוללת את האם. במסגרת זו יתבצע תיאום ציפיות בין הגברים לשותפה ההורית, ייבחנו גבולותיו של הקשר תוך כדי העצמתו. ראוי שאנשי מקצוע המלווים גברים שנמצאים בקשר זוגי, יאבחנו את השלב ההתפתחותי בו נמצאת המערכת המשפחתית. אבחנה זו, עשויה למקד את הסיוע סביב האתגרים הייחודיים לכל שלב בתהליך. אתגרים אלה מערערים את יציבות המערכת המשפחתית ומפרים את שיווי המשקל המתקיים בה. הבנתם ואבחונם של האתגרים הללו תאפשר להתמקד בהם ולנרמל אותם. למחקר זה הגיעו גברים שעמדו באתגרים הללו. לא השתתפו בו גברים שלא עמדו בפני האתגרים החברתיים והמבניים שעליהם הצביע המחקר. ניתן לומר כי הפיצול המתקיים בין ההורות לזוגיות, הציב בפני זוגות אלה דרישה ל הכריע על אחת מההגדרות, ובכך לוותר על ההורות או על הזוגיות. לפיכך, סיוע מקצועי, פרטני וזוגי, לגברים שניצבים בפני הקמתה של המשפחה, עשוי למנוע את כניסתה של הזוגיות למצב בו נאלצת להתקבל הכרעה מסוג זה.

- אברהם, א., אפטר א. (2004). ייבוא לישר אל של הפוטנציאל הבינלאומי להכרה שיפוטית- ציבורית בתוקף נישואים חד-מיניים - מדע בדיוני? הארת דין, 2.
- אייל, א. (1997). יחסי הגומלין בין זוגיות להורות במשפחה עם הולדת הילד הראשון. עבודה לתואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה.
- בן יהושוע, צ. (1990). המחקר האיכותני בהוראה ובלמידה. גבעתיים: מסדה.
- גרוס, א., זיו, ע. (2003). בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית. בתוך: קדר, י., זיו, ע., קנר, א. (עורכים). מעבר למיניות: מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית (עמ' 9-45). תל אביב: מגדרים.
- דקלו, ש. (2006). החלטה מהפכנית: זוגות חד-מיניים שנישאו בחו"ל יוכרו כנשואים במרשם האוכלוסין. <http://www.globes.co.il/>
- הדר, ע. (2001). בית משפט הכריז על זוג הומוסקסואלים כ'ידועים בציבור'. הדו"ח השנתי הראשון לזכויות ההומואים, הלסביות והטרנסג'נדרים בישראל, פרק המשפט. <http://www.geocities.com/pcgri/tohen.html>
- משפחה חדשה (2004). נתונים סטטיסטיים. <http://www.newfamily.org.il>
- ספרגו, ת. (2002). פוקו והתיאוריה הקווירית. מאנגלית: אריה בובר תל-אביב: ספרית פועלים.
- פוקו, מ. (1996). תולדות המיניות א: הרצון לדעת, מצרפתית: גבריאל אש. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- פרידלנדר, ד. (2000). מוטיבציות לאבהות בקרב גברים הומוסקסואלים והטרנסקסואלים. עבודה לתואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה.

Atkinson, B., Heath, A. & Chenail, R. (1991). Qualitative research and the legitimation of knowledge. *Journal of Marital and Family therapy*, 17, 161-166.

Baum M. I. (1996). Gay and Lesbian choosing to be parents. Alexander C. J (Ed). (1996). *Gay and Lesbian Mental Health: A Sourcebook of Practitioners*. (115-126). New York.

- Beers, J. R. (1996). *The desire to parent in gay men*. Unpublished doctoral dissertation, Columbia University, New York, NY.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Bepko C. & Johnson T. (2000). Gay and Lesbian couples in therapy: Perspectives for the contemporary family therapist. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26(4), 409-419.
- Bem, S.L. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.
- Ben-Ari, A. (2001) Changes and developments in homosexuality research: A three decades perspective. *Journal of Applied Social Science*, 25(2), 169-174.
- Ben-Ari A. & Effrat R. (2002). Narratives of Israeli adolescents' coming-out: The dialectics between experiences of marginality and mainstream conformity. *Arete*, 26, 46-56.
- Ben-Ari, A. & Livni, T. (2006). Motherhood isn't a given thing: Experiences and constructed meanings of biological and non-biological lesbian mothers. *Sex Roles*, 54, 521-523
- Berg, B.L. (1995). *Qualitative research Methods for the social sciences*. London: Allyn and Bacon.
- Bergum, V. (1991). Being a phenomenological researcher. In J.M. Morse (Ed.), *qualitative nursing research: A contemporary dialogue* (pp. 55-71). Newbury Park, CA: Sage.
- Bertalanffy, L. V. (1968). *General System Theory*. New York: Braziller
- Bohan, J.S. (1996). *Psychology and sexual orientation: Coming to terms*. New York: Routledge & Kegan Paul.
- Boss, P. (1988). *Family stress management* (pp. 27-94). London: Sage.

- Bozett, F.W, (1988). Gay fatherhood. In: Bronstein, P. & Cowan, C.P. (Eds). *Fatherhood today: Men's changing role in the family*. New York: John Wiley & Sons.
- Brooks, D. & Goldberg, S. (2001). Gay and Lesbian adoptive and foster care placements: Can they meet the needs of waiting children? *Social-Work*, 46 (2), 147-157.
- Carter, B., & McGoldrick, M. (1988). *The changing family life cycle: A framework for family therapy*. New York: Allyn and Bacon, Inc.
- Cass, V.C. (1996). Sexual orientation identity formation, a Western Phenomenon. In R.P. Cabaj & T.S. Stein, (Eds). *Textbook of homosexuality and mental health*. (pp: 783-799). American Psychiatric Press.
- Cass, V.C. (1984). Homosexual identity formation. Testing a theoretical model. *Journal of Sex Research*, 20(2), 143-167.
- Cass, V.C. (1979). Homosexual identity formation: A theoretical model. *Journal of Homosexuality*, 4(3), 219-235.
- Cheal, D. (1991). *Family and the state of theory*. (pp. 49-79). New York: Harveeter Wheatsheaf.
- Clulo, C. (1991). Partners becoming parents: A question of difference. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 256-266.
- Coleman, E. (1982). Developmental stages of the coming out process. *Journal of Homosexuality*, 7, 31-43.
- Crawford, S. (1987). Lesbian Families: Psychosocial stress and the family building process. In Boston Lesbian Psychologies Collective (Ed.), *Lesbian psychologies: Explorations and challenges* (pp. 195-214). Urbana: University of Illinois Press.

- Crawford, I., Jordan, M.B., Mcleod, A., & Zamboni, B.D. (1999). Psychologists' attitudes toward gay and lesbian parenting. *Professional Psychology: Research and Practice*, 30(4), 394-401.
- Creswell, J.W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. California: Sage.
- Davidson, M. (1983). *Uncommon sense*. Los Angeles: Tarcher.
- Denzin, N. K. (1983). Interpretive interactions. In G. Morgan (Ed.). *Beyond method: Strategies for social research*, (pp. 129-146). Beverly Hills, CA: Sage.
- D'Ercole, A. (1996). Post-modern ideas about gender and sexuality: The lesbian women redundancy. *Psychoanalysis and Psychotherapy*, 13, 142-152.
- Donovan, C. (2000). Who needs a father? Negotiating biological fatherhood in British lesbian families using self- insemination. *Sexualities*, 3, 149-164.
- Durby, D. (1994). Gay, lesbian and bisexual youth. In T. Decrescenzo (Ed). *Helping Gay and Lesbian Youth*. Harrington Park Press.
- Duval, E. M., & Miller, B. C. (1985). *Marriage and family development*. New York: Harper and Row.
- Erikson, E.H. (1974). *Dimensions of a new identity: The 1973 lectures in the humanities*. Oxford, England: W.W. Norton.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Co.
- Eliason M. J. (1996) Identity Formation for lesbian, bisexual, and gay persons: Beyond a "minoritizing" view. *Journal of Homosexuality*, 30(3), 31-58.
- Ellis, A.L. & Mitchell, R.W. (2000). Sexual Orientation. In F. Muscarella & L. Szuchman (Eds.), *Perspectives on Human Sexuality*. (pp. 196-231). New York.
- Foucault, M. & Lawerence, D. (1988). *Politics, philosophy, culture: Interviews and other writings, 1977-1984*. New York, NY, US: Routledge, Chapman and Hall.

- Feature, N., Means-Christensen, A. & Snyder, K. (2003). Assessing nontraditional couples: validity of the marital satisfaction inventory revised with gay, lesbian and cohabiting heterosexual couples. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29(1), 69-84.
- Fitzgerald, B. (1999). Children of Lesbian and gay parents: A review of the literature. *Marriage and Family Review*, 29(1), 55-75.
- Gearing, R.E. (2004). Bracketing in Research: A Typology. *Qualitative-Health-Research*, 14(10), 1429-1452.
- Giorgi, A. (1987). Validity and reliability from a phenomenological perspective. In W. J. Barker, L. P. Mos, H. V. Rappard & H. J. Stam (Eds.), *Recent trends in theoretical psychology*. New York: Springer.
- Glenn N. D. (1990). Qualitative research and marital Quality in the 1980: A critical review. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 818-831.
- Gonsiorek, J. C. (1995). Gay male identities: Concepts and issues. in A.R. D' Augelli & C.J. Patterson (Eds.), *Lesbian, Gays and Bisexual Identities in Families*. (pp: 249-270). Oxford University Press: New York..
- Hare-Mustin, R. (1987). The problem of gender in family therapy theory. *Family Process*, 26, 15-33.
- Hartman, A. (1996). Social policy as a context for lesbian and gay families: The political is personal. In R.J. Green & J. Laird (Eds). *Lesbians and gays in couples and families: A handbook for therapists*. (pp.69-85). San Francisco, CA, US: Jossey-Bass.
- Hass, S. M., & Stafford, L. (1998). An initial examination of maintenance behaviors in gay and lesbian relationships. *Journal of social and Personal Relationships*, 15, 846-855.

- Heinicke, C. M. & Guthrie, D. (1992). Stability and change in husband-wife adoption and the development of the positive parent-child relationship. *Infant Behavior and Development*, 15(1), 109-127.
- Herdt, G. (1989). Introduction: Gay and lesbian youth, emergent identities, and cultural scenes at home and abroad. *Journal of Homosexuality*, 17(1/2), 1-42.
- Herek, G. M (1996). Heterosexism and homophobia. In R.P. Cabaj & T.S. Stein (Eds.), *The textbook of Homosexuality and Mental Health*. Washington DC: American Psychiatric.
- Horowitz, J. & Newcomb, M (2001). A Multidimensional approach to homosexual identity. *Journal of Homosexuality*, 42(2), 1-19.
- Iaseza, S. (1995). Platonic pleasures and dangerous desires: Psychoanalytic theory, sex research, and lesbian sexuality. In J.M. Glassgold & S. Iasenza (Eds.), *Lesbians psychoanalysis: Revolutions in theory and practice* (pp. 345-373). New York: Free Press.
- James, s. E. & Murphy, B. C. (1998). Gay and lesbian relationships in a changing social context. In C. J. Patterson & A. R. D'Augelli (Eds.), *Lesbian, gay and bisexual identities in families: Psychological perspectives*. N.Y.: oxford University Press.
- Johnson S. M. & O'Connor E. (2002). *The gay baby boom*. New York University.
- Kantor, D. & Lehr, W. (1976). *Inside the Family: Toward a Theory of Family Process*. San Francisco
- Karney, B. R. & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method and research. *Psychological Bulletin*, 118 (1), 3-34.
- Keniston, K. (1965). Social change and youth in America. In E.H. Erikson(Ed.). *The Challenge of Youth* (pp. 231-254). New York: Anchor.

- Kinsey, A. C., Promeroy, W.B., & Martin, C.E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia: W.B Saunders.
- Kinsey, A. C., Promeroy, W.B., & Martin, C.E. (1953). *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia: W.B Saunders.
- Kosofsky, E. S. (1991). *Epistemology of the closet*. New York : Harvester Wheatsheaf.
- Krajcski, J. (1996). Homosexuality and the mental health profession, a contemporary history. In R.P. Cabaj & T. S. Stein (Eds), *Textbook of Homosexuality and Mental Health* (pp 17-31). Washington, DC.
- Kurdek, L. A. (2003) Difference between gay and lesbian cohabiting couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20(4), 411-436.
- Kurdek, L. A. (1998). Relationship outcomes and their predictors: Longitudinal evidence from heterosexual married, gay cohabiting, and lesbian cohabiting couples. *Journal of Marriage and Family*, 60(3), 553-569.
- Kurdek, L. A., & Schmidt, J. P. (1987). Perceived support from family and friends in members of homosexual cohabiting couples. *Journal of Homosexuality*, 14, 57-68.
- Kurdek, L. A., & Schmidt, J. P. (1986). Relationship quality of partners in heterosexual married, heterosexual cohabiting couples, and gay and lesbian relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 711-720.
- Kvale, S. (1994). Ten standard objections to qualitative research interviews. *Journal of Phenomenological Psychology*, 25 (2), 147-173.
- Lee, J.A. (1977). Going public: A study in the sociology of homosexual liberation. *Journal of Homosexuality*, 3, 49-78.
- Lesser, R. (1996). Objectivity as masquerade In T. Domenici & R. C. Lesser (Eds.). *Disorienting sexuality: Psychoanalytic reappraisals of sexual identities*.(pp. 83-96). New York: Routledge.

- Levy-Shiff, R. (1994). Individual and contextual correlates of marital change a cross the transition to parenthood. *Developmental Psychology*, 30(4), 591-601.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Loulan, J. (1987). *Lesbian passion: Loving ourselves and each other*. San Francisco: Spinsters/Aunt Lute.
- Mallon, G. P. (2004). *Gay men choosing parenthood*. New York: Columbia University Press.
- Mallon, G. P. (1998). Social work practice with gay and lesbian within families. In Mallon, G. P. (1998). (Ed). *Foundations of Social work practice with lesbian and gay persons*. (pp 145-181). N.Y. U.S.
- Marmor, J. (1996). Nongay therapist and gay men and lesbians. In R.P. Cabaj & T.S. Stein (Eds.), *The textbook of Homosexuality and Mental Health*. (pp. 539-545). Washington DC: American Psychiatric.
- Martin, H.P. (1991). The coming out process for homosexuals. *Hospital & Community Psychiatry*, 42, 158-162.
- Maxwell, J.A. (1996). *Qualitative research design: An interactive approach*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications
- Miller, R.D. (1978). Pseudohomosexuality in male patients with hysterical psychosis: A preliminary report. *American Journal of Psychiatry*, 135 (1), 112-113.
- Minuchin, S. (1974). *Families and Family Therapy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Minuchin, S., & Fishman, C.H. (1981). *Family Therapy Techniques*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Morningstar, B. (1999). Lesbian parents: understanding developmental pathways. In J. Laird (Ed.), *Lesbian and lesbians families* (pp. 213-241). New York: Columbia University Press.

- Morris, J. F. (1997). Lesbian that coming out as multidimensional process. *Journal of Homosexuality*, 33(2), 1-22.
- Moustakas, C. E. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nichols, M. P. & Schwartz, R. C. (2003). *Family therapy: Concepts and methods* (6th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- O'Brien, M. (1991). Changing conception of fatherhood. In U. Bjornberg (Ed.), *European parents in the 1990s. Contradictions and comparisons* (pp. 171-180). New Brunswick London: transaction Publishers.
- Padgett, D.K. (1998). *Qualitative methods in social work research: Challenges and rewards*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.
- Patterson C. J. (2000). Family relationships of lesbian and gay men. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1052-1069.
- Patterson, C. J. (1994). Lesbian and gay couples considering parenthood: An agenda for research, service and advocacy. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 1, 33-55.
- Patterson, C. J. (1992). Children of lesbian and gay parents. *Child Development*, 63, 1025-1042.
- Pepalu, L.A., Veniegas, R. C., & Campbell, S. M. (1996). Gay and lesbian relationships. In R.C. Savin-Williams & K. M. Cohen (Eds.), *The Lives of Lesbians, gays, and bisexuals: Children to Adults* (pp. 250-273). New York: Harcourt Brace.
- Peretz, J. R. (2001) *What makes Gay Couples Work? Sex Roles, Social Supports and Psychological Well-being*. Unpublished doctoral dissertation, Rutgers University, New Jersey, N. J.

- Pies, C. (1990). Lesbians and the choice to parent. In F. W. Bozzet & M. B. Sussman (Eds.), *Homosexuality and family relations* (pp. 137-154). New York: Harrington Park Press.
- Pollack, S. & Vaughn, J. (1987). *Politics of the heart: A Lesbian parenting anthology*. Ithaca, NY: Firebrand.
- Reissman, C.K. (1993). *Narrative analysis*. CA: Sage.
- Rust, P.C. (1992). The politics of sexual identity: Sexual attraction and behavior among lesbian and bisexual women. *Social Problems*, 39, 366-386.
- Rust, P.C. (1993). "Coming out" in the age of social constructionism: Sexual identity formation among lesbian and bisexual women. *Gender and Society*, 7, 50-77.
- Sbordone, A.J. (1993). *Gay men choosing fatherhood*. Unpublished doctoral dissertation, City University of New York.
- Schwandt, T.A. (1994). Constructivist interpretivist approaches to human inquiry. In N.K. denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 262-272). Thousand Oaks: Sage.
- Schwartz, D. (1995). Current psychoanalytic discourse on sexuality: Tripping over the body. In T. Domenici & R. C. Lesser (Eds.), *Disorienting sexuality: Psychoanalytic reappraisals of sexual identities*. (pp. 115-126). N.Y: Routledge.
- Shively, M. & De-Cecco, J. (1977). Components of sexual identity. *Journal of Homosexuality*, 3 (1), 41-48.
- Spaulding, E.C. (1993). Unconsciousness raising: Hidden dimension of heterosexism in theory and practice with lesbians. *Smith College Studies in Social Work*, 63 (3), 231-245.
- Taylor, S. J, & Bogdan, R. (1984). *Introduction to qualitative research methods* (2nd Ed.). New York: John Wiley & Sons.

- Touroni, E. & Acoyle, A. (2002). Decision-Making in Planned lesbian parenting: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 12 (3), 194-209.
- Troiden, R. (1988). *Gay and lesbian identity*. New York: General Hall.
- Troiden, R. (1993). The formation of homosexual identities. In L.D Garnets & D.C. Kimmel (Eds.), *Psychological perspectives on lesbian and gay experiences* (pp. 191-217). New York: Columbia University Press.
- Uribe, V. & Harbeck, K. (1991). Addressing the needs of lesbian, gays and bisexual youth. *Journal of Homosexuality*, 22 (3-4), 9-28.
- Watson, K. (2005). Queer Theory. *Group-Analysis*, 38 (1), 67-81.
- Weinberg, G. (1972). *Society and the healthy homosexual*. Garden City, NY: Doubleday Anchor.
- Weingarten, K. (1991). The discourses of intimacy: Adding a social-constructionist and feminist view. *Family Process*, 30, 285-305.
- Whitechurch, G. G. & Constantine, L. L. (1993). Systems theory. In P.G. Boss et al (Eds.), *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach* (pp 325-352). New York: Plenum.
- Whitman, F.L. & Mathy, R.M. (1986). *Guatemala, the Philippines and the united male homosexuality in four societies: Brazil*, State, New York: Paraeger.

נספח א' מדריך ראיון חצי מובנה

חווית המשפחה על משמעויותיה השונות

תאר את המשפחה שלך, מהו הזמן והמקום שתופסת המשפחה בחיידך? מהו התפקיד שלך בתוך המשפחה? עד כמה אתה מרוצה מכך? (עד כמה תואמת התמונה העכשווית את ציפיותיך?) תאר איך "האחרים" (בני משפחה, חברים, הציבור הרחב) מתייחסים אל היותכם משפחה.

חווית הקשר הזוגי הרומנטי על משמעויותיו

תאר את הזוגיות בה אתה נמצא, מהי החוויה והמשמעות של הקשר? מהם יתרונותיו וחסרונותיו של הקשר? אילו אתגרים ניצבים בפני הקשר? כיצד מתבצעת חלוקת התפקידים? עד כמה אתה מרוצה מהקשר הנוכחי בו אתה נמצא? מה לדעתך היה עונה בן הזוג שלך? תאר איך "האחרים" (בני משפחה, חברים, הציבור הרחב, האישה) מתייחסים אל היותכם זוג.

משמעותה של אם הילד בחיי המרואיין

תאר את הקשר עם האישה, מהו הזמן והמקום שתופסת בחיידך? עד כמה אתה מרוצה מכך? מה הן כוחותיו וחולשותיו של הקשר? אילו אתגרים ניצבים בפני הקשר? מה לדעתך היה עונה בן זוגך לשאלות אלו? באיזה אופן רואים ומתייחסים ה"אחרים" אל האישה?

מערך הגומלין הקיים בין מרכיבי הזהות השונים (הומוסקסואליות, הורות, זוגיות)

מהם הגבולות הקיימים בין הקשר הזוגי לקשר עם האישה וכיצד הם מתהווים? כיצד נתפס בעיניך הקשר בין הורות להומוסקסואליות? כיצד אתה משלב את היותך הורה, בן זוג, הומוסקסואל וחלק מצוות הורי? (התמודדיות, תחושות ומחשבות) עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו מתקיים שילוב זה?

ההחלטה על ההורות: הולדת הרעיון ומימוש

תאר מחשבות ותחושות ראשוניות של ההורות, כיצד נתפס בעיניך באותה התקופה הקשר בין הורות להומוסקסואליות? ספר על התהליך שליווה את החלטתכם להרחבת המשפחה (התנהגויות, מחשבות, רגשות)? תאר את החלק שלך בקבלת ההחלטה, תאר את מקומה של הזוגיות בקבלת ההחלטה. כיצד נבחרה האם, ומה הייתה מערכת השיקולים בבחירתה? תאר את אופן היווצרותו של הקשר עם האישה.

תאר את ההתמודדות עם "אחרים" (בני משפחה, חברים, הציבור הרחב) לאורך תהליך הקמת המשפחה: (תחושות, מחשבות, התנהגויות).

מבט קדימה

כיצד היית רוצה שתראה משפחתך בעוד עשר שנים?

מה היית רוצה להוסיף לראיון או למחקר? איזה מסר חשוב לך להעביר למחקר זה?

נתונים דמוגרפיים

**Involvement of a woman in
The making of a homosexual family**

By: Alon Oren

Supervised by: Ben-Ari Adital, Ph.D

Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the
Requirement for the M.A. Degree

University of Haifa
Faculty of Social Welfare and Health Study
School of Social Work

December 2006